

Antenne 2004

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Ton Nabben • Annemieke Benschop • Dirk J. Korf

ANTENNE 2004

ANTENNE 2004

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Ton Nabben - Annemieke Benschop - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum, Jaap Jamin en Vivian Schipper

Antenne 2004 (Jellinek Reeks, nr. 16) is uitgevoerd door Criminologisch Instituut Bonger, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Universiteit van Amsterdam
Criminologisch Instituut Bonger
Nieuwe Doelenstraat 15
Postbus 1030
1000 BA Amsterdam
Tel : (+31) 020 525 3918
Fax : (+31) 020 525 3943
E-mail : a.l.w.m.nabben@uva.nl

Jellinek Preventie
Overschiestraat 65
Postbus 3907
1001 AS Amsterdam
Tel : (+31) 020 408 77 75
Fax : (+31) 020 408 77 76
E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers
Omslagontwerp: Anne Toledo
Engelse vertaling samenvatting: Michael Dallas

Korf DJ, Nabben T, Benschop A (2005) *Antenne 2004. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 90 5170 493 3 / NUR 740

Trefwoorden: alcohol, tabak, drugs, uitgaan, trends, preventie

© 2005, de auteurs.

INHOUD

I	intro	9
II	panel	23
III	preventie indicatoren	121
IV	samenvatting	147
V	summary	157
	bijlagen	167
	muzieklexicon	193
	literatuur	199

I INTRO

	hIghAmsterdam.....	11
I.1	een gecombineerde monitor.....	12
I.2	cijfers uit voorgaande Antennes ..... scholieren coffeeshopbezoekers clubbezoekers	14
I.3	andere Amsterdamse cijfers ..... middelengebruik in de algemene bevolking methadonverstrekking arrestaties ongevallen	17
I.4	de volgende hoofdstukken	21

HighAmsterdam

Wie het Amsterdamse uitgaanscircuit en de gebruikersmarkt volgt en vergelijkt met de jaren negentig, moet concluderen dat er veel veranderd is. Etnische scheidslijnen vervagen en mede hierdoor zien we nieuwe trends in alcohol- en druggebruik.

Antenne heeft tot doel om uit allerlei kwantitatieve en kwalitatieve data nieuwe trends te destilleren. Noem het sporen zoeken in het heden. Waarlijk niet eenvoudig, maar wel een uitdaging die alleen maar kans van slagen heeft als de continuïteit van het onderzoeksinstrument gewaarborgd is. En dat is het, want al sinds 1993 volgen we in Antenne de trends in alcohol, tabak en drugs onder jonge Amsterdammers. Daarmee is het één van de oudste monitorsystemen van Nederland. In de afgelopen twaalf jaar zijn we getuige geweest van ontwikkelingen en omwentelingen op de turbulente uitgaans- en gebruikersmarkt die zich soms snel, maar ook heel traag kunnen voordoen. We zagen in korte tijd het gebruik van lachgas opkomen en weer verdwijnen. Ecstasy en later ook paddo's maakten een explosieve groei door, gevolgd door een stabilisering van het gebruik van deze middelen. De laatste jaren zien we ook een opvallende revival van cocaïne en alcohol. Op de alcoholmarkt vonden drastische veranderingen in aanbod en consumptie plaats. Champagne boemde, ingedutte drankjes als rosé werden trendy en allerlei mixdranken wisten de jongerenmarkt te veroveren. Gelijkertijd constateerden we vorig jaar ook een 'nieuwe nuchterheid', waarbij nog volop werd geëxperimenteerd met drugs, maar waar gebruikers voorzichtiger werden en hun gebruik matigden.

Elk fenomeen, of het nou om de opkomst van een nieuwe drug gaat, een muziekgenre, een stijlelement, een type setting, een hype of het ontstaan van een nieuwe scene, kent zijn eigen dynamiek en acceptatiecurve. Door finetuning en permanente monitoring van trendsettende en trendvolgende uitgaansculturen, zien we dat het huidige Amsterdamse uitgaansklimaat, mede door veranderende culturele, sociaaldemografische, politieke en economische verhoudingen, aan het kantelen is.

De invloedrijke dancegolf, die jarenlang de clubcultuur heeft gedomineerd, is zich meer en meer gaan mengen met urban, rock, latin en Caribische ritmes. Clubs weten nieuwe publieksgroepen aan zich te binden. Programmeringen worden aangepast en nieuwe concepten geboren. Wie op tijd weet te anticiperen, loopt voorop en mag een nieuw publiek verwelkomen dat een andere smaak, mores en omgangsvormen heeft. De veranderende culturele context heeft ook zijn weerslag op de Amsterdamse alcohol- en drugstrends. Middelengebruik hangt nauw samen met nieuwe muziekgenres, etnische samenstelling en

leeftijd. Vergeleken met de stormachtige opkomst van house is er in het huidige postparty tijdperk eerder sprake van een gereguleerd hedonisme. Eclecticisme in mode, design, muziek en druggebruik vieren hoogtij. Oorspronkelijke en elkaar uitsluitende muziek, mode en leefstijlen versmelten in toenemende mate met elkaar. De stijlenkluts laat allerlei scheidslijnen vervagen en levert een nieuw beeld op dat de een als verwarrend ervaart en de ander als een wenkend perspectief. Subculturen en mainstream assimileren makkelijker met elkaar, evenals wit en zwart, homo en hetero, ecstasy en cocaine, sjiek en shabby, nuchter en stoned, CJ & DJ en dance en urban.

De moderne, mobiele en flexibele consument is gefascineerd door dit vuurwerk en surft, mede op de golf van nieuwe communicatiestromen, vrolijk van de ene kick naar de andere hype. Het ooit zo herkenbare, vertrouwde en overzichtelijke uitgaanslandschap is als een fragmentatiebom uit elkaar gespat. De huidige transitiefase verloopt verre van vlekkeloos en gaat met schokken en wrijvingen gepaard. Hier doet zich een dilemma voor. De gemeente Amsterdam ziet de aanwezigheid van een brede creatieve klasse als een belangrijke impuls en voorwaarde voor economische groei. Creatief talent genereert immers geld. Maar het zijn uitgerekend de creatieven die niet standaard van 9 tot 5 werken, maar wel ongeregeld de bloemetjes buiten willen zetten. Juist in deze kringen bestaat een sterke behoefte aan innovatie in het uitgaansleven. Een experimentele humuslaag blijft immers onontbeerlijk voor een vitale en creatieve stad.

1.1 een gecombineerde monitor

Ook deze twaalfde Antenne Amsterdam kent een multi-methodische onderzoeksaanpak, waarbij kwalitatieve en kwantitatieve gegevens samen een gedifferentieerd beeld schetsen van trends en middelengebruik bij jongeren in Amsterdam. Elk jaar kent Antenne Amsterdam drie vaste onderdelen: de panelstudie, de survey en de preventie indicatoren.

In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van interviews met een panel van insiders. Hierbij richten we ons vooral op het uitgaansleven. De nadruk ligt op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. Dit zijn degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren, of waar 'oude' middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen waar zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. De panelleden uit het clubcircuit zijn innoverende en kritische consumenten met een instinctief besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en kunnen snel switchen tussen scenes en locaties. In deze creatieve netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het alge-

meen jonger en vergeleken met de creatieve klasse doorgaans lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van 'party drugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en 'straatdrugs' (zoals gekookte coke of crack).

De panelstudie is een kwalitatieve methode en levert geen precieze cijfers. Die komen in Antenne gewoonlijk uit een survey en uit zogenaamde preventie indicatoren. De survey vindt afwisselend plaats onder scholieren, cafébezoekers, coffeeshopbezoekers of clubbezoekers. De survey heeft vooral tot doel vast te stellen in hoeverre en in welke mate nieuwe trends die gesignaleerd worden via de panelstudie zich voordoen bij specifieke groepen jongeren (café-, coffeeshop-, clubbezoekers) of bij de jeugd in het algemeen (scholieren). Dit jaar vervalt de survey echter en is vervangen door een interne inventarisatiestudie naar probleemjongeren.

inventarisatiestudie probleemjongeren

Er is een groeiende belangstelling voor middelengebruik onder probleemjongeren bij preventie en beleid. Verschillende instellingen en instanties houden zich op de een of andere wijze met deze jongeren bezig, maar een compleet beeld van de doelgroep ontbreekt. Wat zijn probleemjongeren, hoeveel zijn er, wat zijn hun kenmerken, waar bevinden ze zich en – vooral – hoe ziet hun middelengebruik eruit?

Vanwege deze onduidelijkheden over de doelgroep, is een survey onder probleemjongeren momenteel onuitvoerbaar. Daarom is een exploratieve studie uitgevoerd om de groep probleemjongeren in kaart te brengen. Doel van deze studie is (1) inventarisatie van beschikbare gegevens over probleemjongeren, in het bijzonder gegevens over middelengebruik; (2) vaststellen welke hiaten er zijn en hoe die eventueel opgevuld kunnen worden; en (3) bepalen wat de best haalbare manier is om van ontwikkelingen in aard en omvang van middelengebruik bij probleemjongeren op de hoogte te blijven.

Zo'n twintig verschillende instellingen en projecten zijn benaderd, die zich (mede) richten op probleemjongeren in de ruime zin van het woord: jongeren met problemen op gebieden als politie/justitie, huisvesting, middelengebruik, school, opvoeding, gedrag en/of psychisch functioneren.

De resultaten van deze inventarisatie worden intern gerapporteerd. In de toekomst hopen we in Antenne Amsterdam een survey onder probleemjongeren te kunnen realiseren.

De **preventie indicatoren** zijn cijfers over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde en in beslag genomen drugs. Dit noemen we indicatoren omdat het secundaire informatie over markt of gebruik betreft of informatie is die afkomstig is van een selecte groep gebruikers. Dit neemt

niet weg dat deze informatie aanwijzingen kan verschaffen over veranderingen in middelengebruik en verschuivingen in de drugsmarkt, waar preventie op kan inspelen.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een beeld van ontwikkelingen op de drugsmarkt. De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het onderstaande schema onderscheiden we vier elkaar opeenvolgende fasen. De vierde fase van dalende populariteit kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

Model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

FASE	ANTENNE ONDERDEEL
1. Trendsetters. Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panel studie
2. Trendvolgers. Verspreiding van middelen in subculturele settings (vaak met muziek als dragende/bindende kracht).	Survey clubbezoekers. Survey cafébezoekers. Survey coffeeshopbezoekers. Preventie indicatoren.
3. Mainstream. Verdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey scholieren. Survey cafébezoekers. Survey coffeeshopbezoekers. Preventie indicatoren.
4. Dalende populariteit onder trendsetters.	Panelstudie

1.2 cijfers uit voorgaande Antennes

In het kader van Antenne hebben we vijf keer een survey gehouden onder leerlingen in het voortgezet onderwijs, drie keer onder club- en partybezoekers, twee keer onder coffeeshopbezoekers en één keer onder cafébezoekers. Omdat we de meeste doelgroepen dus vaker hebben onderzocht konden we ontwikkelingen in het middelengebruik binnen die groepen volgen.

scholieren

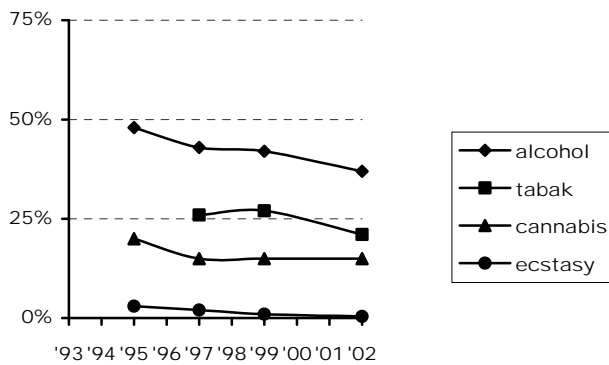
Vanaf 1993 onderzochten we ongeveer elke twee jaar het middelengebruik bij leerlingen in de voorlaatste klassen van het voortgezet onderwijs en eerste klas

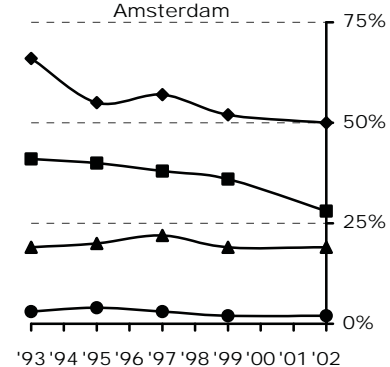
van het MBO (oudere leerlingen). Sinds 1995 doen we dit ook voor leerlingen in de derde klassen van het voorgezet onderwijs.¹

Over het algemeen is het gebruik bij de scholieren de afgelopen jaren gedaald – meestal zowel het ooit-gebruik als het recente (afgelopen jaar) en het huidige (afgelopen maand) gebruik. Het gebruik van cannabis is sinds 1993 echter nauwelijks veranderd. Van de oudere leerlingen behoort volgens de gegevens van 2002 nog bijna tweederde tot de huidige drinkers, ruim een kwart tot de huidige rokers, één op de vijf tot de huidige blowers en 2% tot de huidige ecstasygebruikers. Huidig gebruik van cocaïne komt bij de scholieren weinig voor; amper 1% van de oudere leerlingen is huidige gebruiker.

Huidig gebruik derdeklassers in Amsterdam

Huidig gebruik oudere leerlingen in Amsterdam

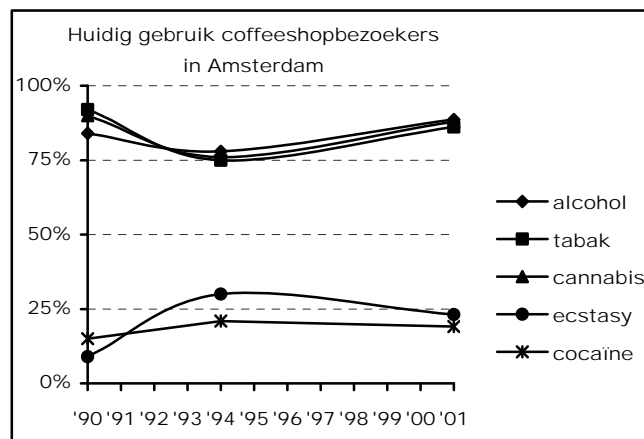
De belangrijkste reden voor de daling in middelengebruik in de afgelopen jaren is zeer waarschijnlijk het groeiend aandeel niet-westerse leerlingen, met name leerlingen waarvan ten minste één ouder in Marokko, Turkije of Suriname is geboren. Etniciteit hangt duidelijk samen met drinken, roken, blowen en het gebruik van 'partydrugs'. Uit de cijfers van de Antenne school surveys van 1997, 1999 en 2002 blijkt dat – rekening houdend met eventuele verschillen in leeftijd, geslacht en schooltype – het middelengebruik van deze allochtone leerlingen (veel) lager ligt dan bij autochtone leerlingen in Amsterdam. Het middelengebruik ligt het hoogst bij de autochtone Nederlanders; het laagst bij Marokkanen. Leerlingen van Surinaamse afkomst komen het dichtst in de buurt van de autochtone leerlingen. Turkse leerlingen lijken in hun middelengebruik het sterkst op Marokkaanse leerlingen, behalve bij tabak.

¹ Korf & van der Steenhoven (1994); Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al (1998); Korf et al (2000), Korf et al (2000).

coffeeshopbezoekers

De coffeeshopbezoekers waren doelgroep van de survey in 1994 en 2001.² In het kader van een onderzoek naar ecstasygebruik hielden we ook in 1990 al een survey onder coffeeshopbezoekers.³ De gemiddelde leeftijd van de coffeeshopbezoekers lag in 2001 hoger dan in eerdere jaren. De verhoging van de minimumleeftijd voor coffeeshops in 1996 (van 16 naar 18 jaar) is hier debet aan.

Het gebruik van tabak en cannabis ligt – wellicht niet verassend – bij de coffeeshopbezoekers vrijwel even hoog als het alcoholgebruik. Het gebruik van ecstasy steeg sterk aan het begin van de jaren negentig, maar is sindsdien weinig veranderd. Het gebruik van cocaïne is opvallend genoeg tussen 1990 en 2001 vrijwel onveranderd gebleven.

In 2001 waren negen van de tien coffeeshopbezoekers huidige roker, drinker, of blower. Ongeveer een kwart behoorde tot de huidige gebruikers van ecstasy en een vijfde was huidige cocaïnegebruiker.

clubbezoekers

In 1995, 1998 en 2003 hielden we een survey onder clubbezoekers in Amsterdam.⁴ De eerste twee jaren waren ook bezoekers van party's (grote dance events, vaak in de buitenwijken van Amsterdam) onderdeel van de doelgroep.

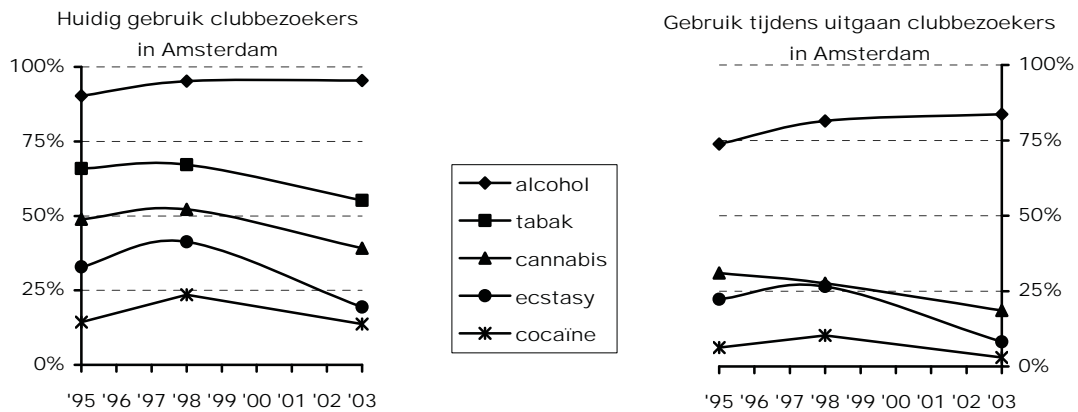
In het algemeen lag het middelengebruik bij trendy uitgaanders in 1998 boven of op het niveau van 1995. En in 2003 onder of op het niveau van 1998. Het huidige gebruik van tabak, cannabis, ecstasy en cocaïne daalde tussen 1998 en 2003. Ook tijdens de uitgaansavond daalde het gebruik van deze middelen. In het gebruik van alcohol zagen we echter geen daling. De 'nieuwe nuchterheid' die uit de panelstudie naar voren kwam, zagen we hier ook in de cijfers duidelijk terug. In 2003 waren bijna alle clubbezoekers huidige drinker, ruim de helft huidige roker

² Korf, Nabben & Schreuders (1995); Korf, Nabben & Benschop (2002).

³ Korf, Blanken & Nabben (1991).

⁴ Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al (1999); Korf, Nabben & Benschop (2004).

en vier op de tien huidige blower. Eén op de vijf was huidige ecstasygebruiker en één op de zeven huidige cocaïnegebruiker.

1.3 andere Amsterdamse cijfers

Antenne Amsterdam richt zich bewust op het middelengebruik van jonge Amsterdammers. Bij de jongere bevolking verwachten we de meeste nieuwe ontwikkelingen te kunnen zien. Bovendien is deze groep de belangrijkste doelgroep voor preventie.

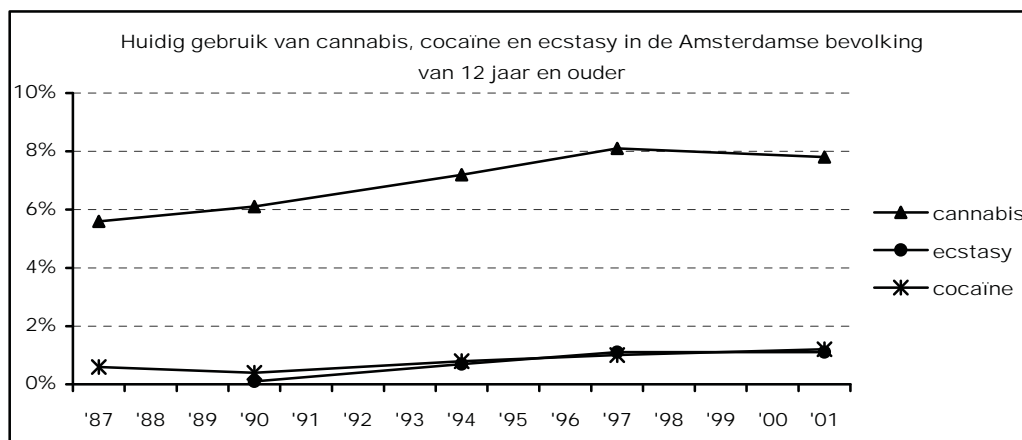
Voor de volledigheid geven we in dit hoofdstuk ook altijd cijfers weer die niet (alleen) betrekking hebben op de jongeren in Amsterdam. Naast cijfers over middelengebruik in de algemene bevolking, zijn dat gegevens over de methadonverstrekking, arrestaties voor overtreding van de Opiumwet en drugsgelateerde ongevallen. Een aantal van deze cijfers zijn inmiddels echter al wat ouder en werden in voorgaande Antennes al uitgebreid besproken. We geven hier daarom een kort overzicht.

middelengebruik in de algemene bevolking

Het Centrum voor Drugsonderzoek (Cedro) van de Universiteit van Amsterdam onderzocht tussen 1987 en in 2001 vijfmaal het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder.⁵

⁵ Sandwijk, Westerterp & Musterd (1988); Sandwijk, Cohen & Musterd (1991); Sandwijk et al. (1995); Abraham et al (1998); Abraham et al (1999); Abraham, Kaal & Cohen (2002). Over de trends in Amsterdam verscheen onlangs een afzonderlijk rapport: Abraham, Kaal & Cohen (2003).

Sinds 1987 is het percentage huidige drinkers vrij stabiel gebleven (ruim 70%), maar het aandeel huidige rokers daalde van bijna de helft in 1987 naar ruim een derde in 2001. Daarentegen zijn er in de loop der jaren steeds meer huidige blowers. Er lijkt echter ook sprake van een kentering, want de toename in het huidig gebruik van cannabis zet in 2001 niet door. Ook voor ecstasy en, iets later, voor cocaïne stijgt het huidig gebruik in de loop van de jaren negentig. Bij ecstasy lijkt de kentering iets eerder in te zetten. Het gaat hier echter om een zeer klein deel van de Amsterdamse bevolking, waardoor trends lastig te constateren zijn.

Op basis van deze gegevens van de algemene bevolking schatten we dat Amsterdam bijna een half miljoen huidige drinkers, ongeveer een kwart miljoen huidige rokers en rond de 50.000 huidige blowers kent. Rond de 15.000 inwoners zijn huidige gebruikers van 'harddrugs' (paddo's, ecstasy, cocaïne, amfetamine, heroïne, e.d.).

In 1999/2000 heeft de GG&GD onderzoek gedaan naar het gebruik van alcohol en tabak onder de Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder, met speciale aandacht voor Turken en Marokkanen.⁶ De resultaten waren vergelijkbaar met wat wij in de Antenne scholieren survey vonden. Marokkanen en Turken drinken veel minder alcohol dan autochtone Amsterdammers. Marokkaanse en Turkse vrouwen drinken nauwelijks of geen alcohol. Roken scoort het hoogst bij Turkse mannen, terwijl Marokkaanse vrouwen zelden roken.

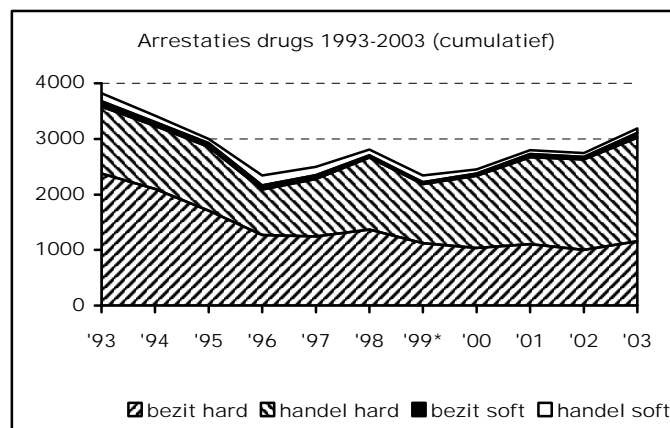
⁶ Dijkshoorn (2002).

methadonverstrekking

Over de populatie drugsverslaafden publiceert de GG&GD regelmatig cijfers die gebaseerd zijn op de zogenoemde Centrale Methadon Registratie (CMR). De laatste schatting is van het jaar 2002 en komt neer op ongeveer 4700 op jaarbasis (en rond de 4000 per kwartaal).⁷ Deze schattingen zijn de afgelopen jaren vrij stabiel en beduidend lager dan tien jaar geleden. De samenstelling van de groep is echter wel veranderd. De gemiddelde leeftijd steeg van 28 jaar in 1985 naar 43 jaar in 2002. Het aandeel vrouwen daalde van ruim een kwart naar minder dan één op de vijf. Op basis van het geboorteland van de methadoncliënten kan geconcludeerd worden dat er vergeleken met de Amsterdamse bevolking verhoudingsgewijs veel allochtone, met name Surinaamse, verslaafden zijn. Deze oververtegenwoordiging van Surinamers zien we ook bij de zogeheten 'dijkverboden'.⁸

arrestaties

In 2003 werden in de regio Amsterdam-Amstelland bijna **3.200** aanhoudingen verricht in verband met overtreding van de Opiumwet.⁹ Deze cijfers gaan over het aantal aanhoudingen, niet over unieke personen! Bovendien betreft het alleen bezit of handel van drugs en bijvoorbeeld geen drugsge-

relateerde vermogensdelicten. Verreweg de meeste arrestaties vonden plaats in de binnenstad van Amsterdam.

In 1993 werden er nog bijna 4.000 van dit soort arrestaties verricht, waarna het aantal daalde en een aantal jaar rond de 2.500 per jaar schommelde. De laatste jaren is er weer een lichte stijging te zien. Vooral het aantal arrestaties in verband met handel in harddrugs groeit.

⁷ Van Brussel & Buster (2002). Zie ook: Buster (2003); NDM (2003).

⁸ Kaal & Korf (2003).

⁹ O+S (2004) en eerdere versies. Let op: voor 1999 t/m medio november!

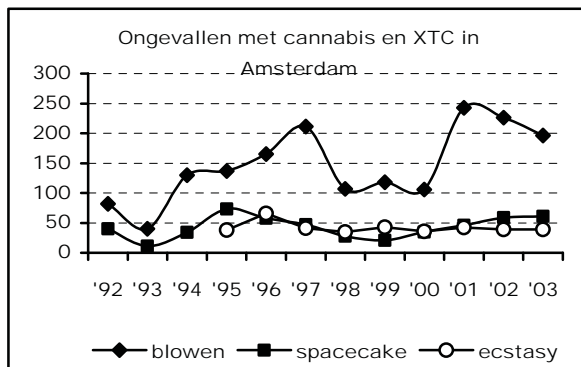
De nadruk ligt bij de politie duidelijk op de aanpak van harddrugs. Deze politieci-jfers zeggen dan ook meer over het gevoerde beleid, met name de bestrijding van overlast, dan over omvang van gebruik en handel.

ongevallen

De GG&GD rapporteert ook cijfers over drugsgelateerde ongevallen, afkomstig van de Centrale Post Ambulance Vervoer (CPA). In de meeste gevallen gaat het om alcohol, op de tweede plaats staan 'recreatieve drugs' (cannabis, ecstasy, amfetamine, paddo's, GHB en LSD) en daarna 'roesmiddelen' (heroïne, cocaine en met roesmiddelen geassocieerde pillen).¹⁰

Van de bijna 25.000 ongevalritten in Amsterdam waren er **1.733** gerelateerd aan alcohol, **257** aan cannabis, **39** aan ecstasy en **7** aan amfetamine.¹¹

Het aantal alcoholgerelateerde ritten schommelt al jaren tussen de 1.500 en 2.000 per jaar. In de helft van de gevallen wordt ter plaatse eerste hulp verleend door het ambulancepersoneel en is vervoer naar het ziekenhuis niet nodig.

Het aantal ongevallen na het roken van cannabis (196 in 2003) laat een grillig verloop zien met vooral een opvallende dip vlak voor de eeuwwisseling. De laatste drie jaar daalt het aantal. Het aantal ongevallen na het eten van spacecake (61 in 2003) lijkt de laatste jaren daarentegen licht te stijgen, hoewel het nog

steeds om relatief kleine aantallen gaat. Het aantal ecstasygerelateerde ongevallen blijft redelijk stabiel rond de veertig per jaar. Tweederde van de cannabis ongevallen kon ter plekke behandeld worden en eenderde is vervoerd naar het ziekenhuis. Bij ecstasy is dat net andersom: in tweederde van de gevallen was vervoer naar het ziekenhuis nodig.

Ten slotte zijn er cijfers over zogenoemde 'drugsdoden', dat wil zeggen personen die overleden zijn na druggebruik in Amsterdam. In 2003 ging het om **21** sterfge-

¹⁰ In 2001 ging het 1173 maal om alcohol, 495 maal om 'recreatieve drugs' en 208 maal om 'roesmiddelen'. Van Brussel & Buster (2002).

¹¹ NDM (2004); De Bruin et al (2005).

vallen na overdosis. Dit is iets minder dan voorgaande jaren, toen het aantal rond de 30 lag. Daarentegen stierven er in Amsterdam in 2003 meer druggebruikers aan andere doodsoorzaken (o.a. infecties, ziektes, ongevallen, geweld, zelfdoding) dan een jaar geleden (98 in 2002, 128 in 2003).¹²

I.4 de volgende hoofdstukken

Nadat we in dit hoofdstuk de voorgaande Antennes en andere Amsterdamse gegevens in vogelvlucht hebben beschreven, gaan de volgende hoofdstukken in op de trends in alcohol en druggebruik onder jonge Amsterdammers in 2004. In **hoofdstuk II** worden de resultaten van de panelstudie – interviews met insiders uit verschillende scènes in de uitgaanswereld en buurt- en probleemjongeren – uitgebreid besproken. De preventie indicatoren – gegevens over hulp- en adviesvragen, voorlichtingscontacten en testuitslagen – komen aan bod in **hoofdstuk III**. In **hoofdstuk IV** vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Meer gedetailleerde (achtergrond)informatie over het panel en tabellen met cijfers over de preventie indicatoren zijn te vinden in de **bijlagen**. Tot slot is achterin dit rapport een **muzieklexicon** en lijst met geraadpleegde **literatuur** opgenomen.

---

¹² O+S (2004).

II PANEL

II.1 uitgaanscircuit 30

| van drama naar panorama | **clubcircuit** | latin house | clubflitsen | creatief, stout en kleur | logo, street en nonchalant | verzorgd, chic en sportief | clubnetwerken | creatieve scenes | creatievelingen | sensibele smaakpioniers | van flyeraar tot dj | hippe hotspots | de trend voorbij | **homoscene** | gaycapital? | beefie macho's | gaybars | fashion, leer en 'longsdale' | **part scenes** | naar de klote zijn is lolliq | hardcorescene | hardcore: stampen, hakken en oldskool | illegale hardcore kraakfeesten | psytrancescene | psy-gothics | illegale brand |

II.2 middelengebruik in het club en part circuit 43

| **alcohol** | cosmopolitans en breezersletjes | Ad fundum | de opkomst van de CJ | **cannabis** | **stimulantia** | ecstasy | slikken, vingeren en anaal | ecstasy is geen 'big thing' meer | less is more | pil is de echte sfeermaker | thuisfeestjes | chasing the high | partypakket | pilletjes tjappen en zetten | cocaine | wisselende kwaliteit | neusvreugde of neushorror! | geen junkiestatus | snuif uit het vuistje... | goede snuifklanten | ontdekkingsfase van cocaine | taboelozе coke is de schaamte voorbij | geilachtige luxe | alleen snuiven is loki! | amfetamine | ambivalent imago | sjieke trash | pepdip | methafetamine | helder en wakker | 24 uur stappen op een tiende gram | **narcosemiddelen** | GHB: moeilijk verkrijgbaar | outgaan is niet gezellig | excessiever thuisgebruik | lachgas | 100 cilinders en een slagroomsput | ketamine | ketamine is techno! | special K van Kellogs | weinig ketamine in clubcircuit | vrolijke meligheid | **ps chedelica** | tryptamines | geometrische patronen | de wondere wereld van de DMT | overige DMT varianten | 5-meo-AMT | paddo's en paddorepen | LSD | overige psychedelica | **overige middelen** | GGB: goed gevulde broek | **gecombineerd druggebruik** | euforische flatfeesten | de combikluts |

II.3 risico s in club en part circuit 72

| te veel feesten, te veel drugs, te weinig slaap | chemische jukebox | bang voor een overdosis | weekendbinge | **ecstas** en **amfetamine** |

Roos: emotionele terugslag | Paul: minimaal zes pillen | Spike: niet cool als je er zo bleek uitziet | Amsterdam - Berlijn: slapen is voor mietjes | **cocaïne** | Nemo: zelfs tijdens het werk snuiven | Roos: het hulkeffect | Roos: coke hype wordt tricky | | Angel: naar hartelust GHB tappen | out op ex-pornstar |

II.4 buurtjongeren 0

| buurtjongeren in Oost: geen respect voor elkaar | merklogo's en elektronische gadgets | valse drugs verkopen | geil voor geld | buurtjongeren in Zuidoost | een onzichtbare wereld | **alcohol hard li uer** | **cannabis lachbuien en gedragsproblemen** | een soetie pof: spacen op Texel | **illegale genotmiddelen** | in tha house: flirten met ecstasy | cocaïne is te duur |

II.5 probleemjongeren.....

| politie-inval in jongensbars | gelukszoekers | gelegheidsjongens | bisnisjongens | **straatjongeren in Amsterdam entrum** | elke dag bedelen | middelengebruik: doegoe, bori en benzo's | ploffie roken | **straatjongeren in de ijlmer**

II. geruchten 94

| DMT & Foxy | Joyce & Euphoria | 2-Cl en 2_CE | lachgasbezorgdienst |

II.7 signalen 95

| **uitgaanssignalen 2003 ook geldig in 2004** | uitgaanssignalen 2003 | are you urbanized?! | R&B ook op danceparty's geprogrammeerd | do it yourself! | opkomst van kleine clubs | onder het asfalt ligt het strand | drugssignalen 2003 | geen verdere verspreiding van ketamine | belangstelling voor GHB verflauwt | reserve ten aanzien van ecstasy bij nieuwkomers | stappers zien er 'minder naar de klote uit' | verliest de 'witte dame' haar glans? | rehabilitatie van amfetamine? | 5-meo AMT | stackers opkomend afslankproduct en energiepreparaat | **uitgaanssignalen in 2004** | urban, minder dopey en meer bling | cliphouse | verVIPping | dansen is uit en zitten is in | erotisering van het nachtleven | privé party's | toenemende versmelting van homo- en heteropubliek | muziekgenres signalen | **drugssignalen in 2004** | ecstasy: voortgaande matigingen | ecstasy: toenemend aanbod van poeders en kristallen | cocaïne: jonge stappers snuiven eerder | GHB: teruglopend gebruik | popperdippen en ethyl snuiven | kratom | gezondheidscultus: 'natural high' |

II.	conclusies	107
	trends in uitgaan trends in middelengebruik	
II.9	samenvatting	111
	club en part circuit alcohol en cannabis stimulantia anaesthetica hallucinogenen overige middelen combigebruik risico's buurtjongeren alcohol en drugs bij buurtjongeren probleemjongeren uitgaanssignalen	

Volgens ons panel mag het uitgaansleven in de stad nog wel wat meer bruisen en sprankelen, maar er is hoop. Ondanks de huidige economische malaise weet het nachtleven zich redelijk goed te handhaven. Deels komt dit door de gestage stroom (jonge) toeristen die een avondje willen stappen in de legendarische 'Milkyway' en Paradiso of kiezen voor de chique Supperclub(boot), Jimmy Woo of The Mansion.¹³

Het Amsterdamse uitgaanscircuit ziet er weer wat rooskleuriger uit. Na de dip, enige jaren geleden, worden er allerlei nieuwe initiatieven ontplooid die een waaier aan muzikale genres presenteert. Er is voor elk wat wils: Caribisch, latin, funk, electro, urban, rock, dance, hiphop of jaren tachtig en negentig muziek. Het lijkt wel of de hele muziekgeschiedenis sinds de jaren zeventig uit de kast wordt getrokken en ten gehore wordt gebracht in (trendy) clubs, obscure feesten en zonovergoten terrassen.

Dankzij het nieuwe elan zouden we haast vergeten dat er ook vrijwel geruisloos een einde is gekomen aan een markante en stormachtige periode in de roemruchte Amsterdamse uitgaansgeschiedenis met de definitieve sluiting van club Mazzo.¹⁴ Maar tijden veranderen en zelfs sneller dan menigeen lief is. Gevierde dj's worden sterren in de stad of ze verliezen hun status en reputatie en moeten plaats maken voor een nieuwe generatie die de tijdgeest feilloos weet te vertalen in een nieuw geluid.

Het is fascinerend om te zien dat urban bij veel zwarte én witte jongeren de juiste snaar raakt en de huidige tijdgeest verklankt die ook wel als eclectisch wordt getypeerd.¹⁵ De gestage opkomst van urban ontregelt de vierkwarts maat van de house die jarenlang in de clubs heeft gedomineerd. Steeds meer reclamebureaus anticiperen op deze hypes om met behulp van succesvolle rappers hun producten te pimpen.¹⁶ Rapper Spacekees en DJ Know How produceerden tezamen een deuntje voor de reclame waarin Hi de **bling-bling**¹⁷ telefoon introduceert. Niemand heeft echter nog een pakkende definitie weten te geven van dit muziekgenre. In Engeland werd een vergelijkbare ontwikkeling halverwege de jaren negentig gesignaleerd en benoemd als de urban dance-music scene.¹⁸ Volgens velen dekt urban alle hedendaagse zwarte muziekstromingen als R&B,

---

¹³ Genoemd naar het gelijknamige domicilie van Playboykoning Hugh Hefner.

¹⁴ De Mazzo vormde de artistieke voorhoede samen met de Roxy en de iT aan het eind van de jaren tachtig door de uit Amerika, en Engeland overgewaaid acid house als eerste club te introduceren.

¹⁵ Bennet (1999).

¹⁶ Van den berg (2005).

¹⁷ Blingbling: 1) jewelry. 2) material showoff. 3) the glitter of diamonds. Uit: Westbrook (2002).

¹⁸ Bennet (1999).

dancehall, hip-hop etc. Dit doet sterk denken aan de duiding die soul kreeg toegedicht in de jaren zeventig en destijds symbool stond voor alle zwarte populaire muziekstromingen.¹⁹ De in Amsterdam geboren 26-jarige Dj Chuckie, alias de kleine generaal, heeft de laatste jaren furore gemaakt met eclectische urban waarin hij alle stijlen die de popmuziek de afgelopen decennia heeft voortgebracht door elkaar mixt. Hij heeft onlangs gedraaid op Ambassador, het eerste grote urbanevent, voor 20.000 bezoekers. Gevraagd naar de betekenis van urban zegt hij in een interview het volgende: "Urban is het stedelijke, dat wat er op straat leeft. Als je over straat loopt in de grote steden hoor je allerlei soorten muziek. Niet alleen hiphop, of R&B maar ook rock en dance. Urban is het begrip waar je zo'n beetje alles in kunt stoppen. Daarom is het ook geen echte stroming zoals dance. Eigenlijk is urban een trucje. Om hiphop aan de blanken te slijten."²⁰

Een trucje of niet. Het trendy publiek smult ervan en urban lijkt ook aan te slaan in het grote mainstream segment. Chuckie draait er zijn hand niet voor om. Zijn dj instinct vertelt hem feilloos wanneer hij iets conservatiever moet draaien in een mainstream disco ergens in den lande of dat hij kan teasen en experimenteren in een club waar het trendsettende publiek ontvankelijker is voor nieuwe ritmes en controversiële mixen. Chuckie: "(...) draai Run DMC, Daft Punk en de White Stripes achter mekaar en je begrijpt wat ik bedoel. (...) Gek genoeg heeft de trendy kant van de housescene voor een doorbraak gezorgd. Op die feesten begon men oude disco te draaien, zo kwam je bij de danceclassics terecht en was het nog maar een klein stapje naar urbanmuziek." Het succes van Chuckie betekent ook een probleem voor dj's waar hetzelfde kunstje van wordt verwacht, maar net die magie en muzikale bagage missen om het kritische publiek te kunnen behagen.

De entourage in Jimmy Woo, die volgens sommigen doet denken aan een luxe opiumclub, is schitterend en de muziek is hip, hot en happening (hi-ho-ha). Maar de meningen lopen sterk uiteen over het uitverkoren publiek. Spike (77a): "Er is een streng deurbeleid waardoor de nobody's er niet inkomen. De BN-ers lopen zo door naar boven en houden elkaar goed in de gaten. Mensen die gezien willen worden weten gewoon niet wat feesten is." Ook Ted Langebach, de feestgoeroe van Rotterdam, is deze mening toegedaan. Tijdens een bliksembezoek aan Amsterdam laat hij weten dat de VIP-cultuur de uitgaanscultuur kapot maakt.²¹ De pretentieloze en als gezellig omschreven Bitterzoet daarentegen, trekt een empathisch en etnisch gemêleerde publiek aan dat veel panelleden aanspreekt. Hier staat godzijdank geen doorbitch met een superego voor de deur, zoals bij som-

---

¹⁹ Hirshey (1985).

²⁰ Van der Pol (2004).

²¹ Van der Pol (2004).

mige andere hippe clubs. Je mag gewoon naar binnen met een hippe scheur in je broek, als er tenminste geen rij voor de deur staat.

Dj en feestorganisator Pepe (85a) ziet dat veel 'low key' stappers van al dat 'gehyped gedoe' genoeg beginnen te krijgen. Ze zijn juist op zoek naar nieuwe initiatieven die zich in de upperground²² afspelen. Gelukkig voor hen is er weer meer belangstelling voor het avontuurlijke, gezellige en vooral ook kleinschalige element. Op nog een nieuwe glammy club met bekende dj-cracks zit volgens hem niemand meer te wachten. Het publiek wil interactie en niet alleen maar consumeren wat de dj voorschotelt. Die mentaliteitsomslag wordt goed aanvoeld door de succesvolle Electronation feesten waar bezoekers sterk de behoefte voelen om nieuwe contacten te leggen. De undergroundstroming die, vanwege de herprofilering van de rafelrand langs het IJ, bijna is opgedroogd, baart menig panellid zorgen. Ze zijn ervan overtuigd dat een experimentele humuslaag onontbeerlijk is voor een vitale en creatieve stad waar ook het reguliere clubcircuit van kan profiteren.

Het nieuwe en tijdelijke onderkomen van Club 11, in het voormalige TPG gebouw vlakbij het Centraal Station, is Mokums hoop in bange nachten. Panelleden roemen het uitzicht dat adembenemend is en zelfs on-Amsterdams. Succesvolle veertigers die de begindagen van de house beleefden dansen, na een copieuze maaltijd in het aan de dansvloer aangrenzende restaurant, temidden van de nieuwe generatie 20-plussers dat eerder 'low key' dan 'zwaar hip' is. De nimmer aflatende energie van oudgediende en ex-Roxy coryfee dj Joost van Bellen weet het publiek op te zwepen met vuige dancerock tracks. De explosieven die hij hiervoor aandraagt schuilt in de Mash-up mixtechniek.²³ Is er dan toch nog een dj-dinosaurius die de ooit zo sprankelende Roxy-vlam door wil geven aan een nieuwe lichting post-acid stappers? Ook dj Vince (76a) die behoort tot de nieuwe lichting club dj's ziet de toekomst met vol vertrouwen tegemoet: "Hoe je het ook wendt of keert, Amsterdam blijft de partycapital. Hier lopen toch de meeste movers en shakers rond zoals: dansers, muzikanten, dj's, acteurs, modellen en freaks."

---

²² Het nieuwe magazine Blend dat op de drempel van 2004-2005 het licht zag, profileert zich o.a. met artikelen en topics over mode, straat, kunst en pop die zich met name in de upperground voordoen. Nergens wordt een definitie van upperground geformuleerd, maar we interpreteren de upperground als een transitiegebied dat esthetische stijlelementen uit de hybride postmoderne subculturen onder de aandacht wil brengen voor een breder publiek.

²³ Naar het MTV-programma Motomash. Het is een techniek waarin van twee compleet verschillende platen een nieuwe mix wordt gemaakt.

II.1 uitgaanscircuit

Nu we in vogelvlucht enkele markante ontwikkelingen in het Amsterdamse uitgaansleven hebben geschetst, gaan we in deze paragraaf wat systematischer in op de uitgaanssettings, muziekstijlen en fluide smaakculturen. Het druggebruik dat vaak inherent is aan de brede uitgaanscultuur komt in de volgende paragraaf aan bod en laten we hier nog even buiten beschouwing.²⁴

We beschrijven achtereenvolgens het kakofonische club- en partycircuit en de interacterende scenes, netwerken, neo-tribes²⁵ of kleinere circles²⁶, die allen uitersten in zich verenigen als hip en cool, trendsettend en mainstream, legaal en illegaal, wit en zwart, man en vrouw, chique en ordinair en homo en hetero. In een culturele context bezien is het compacte Amsterdam een prachtig laboratorium om deze netwerken te traceren en te volgen, hoe ze elkaar afstoten of juist ontmoeten, elkaar uitdagen of juist een symbiose aangaan waardoor weer nieuwe stijlen, culturen en smaken ontspringen. De continue verandering van setting, muziek, mode en drugs hebben invloed op heersende en nieuwe omgangsvormen tussen jonge Amsterdammers met verschillende etnische achtergronden. De sensibilisering van expressieve smaakculturen is een opwindend proces dat boeiender is dan het hele uitgaansleven nauwgezet en cartografisch te beschrijven. De panelleden die verschillende scenes en locaties bestrijken hebben zoveel te vertellen dat we voldoende inzicht krijgen in de dynamiek en de verandering binnen segmenten van het Amsterdamse nachtleven.

van drama naar panorama

Van het 'multiculti drama'²⁷ naar een hoopgevend panorama lijkt een nieuwe fase in te luiden die zich voorzichtig lijkt te manifesteren in de eclectische stedelijke uitgaanscultuur. Volgens cultuuroptimisten zullen netwerken in toenemende mate een synthese aangaan met elkaar. Dit proces wordt versneld door de ontbinding van beschermde carrièrestructuren ten gunste van een snelle opeenvolging van kortstondige kansen op banen, gemengde huwelijken en alle andere vormen van economische en sociale druk die de individuele levenskeuzen voorrang geven boven groepsconformiteit. Hybriditeit wordt beschouwd als de aanvaarding van een onherroepelijke vermenging van culturele en etnische identiteiten dat als uitgangspunt dient in plaats van als probleem.

---

²⁴ Uit voorzorg zijn de panelleden in dit hoofdstuk geanonimiseerd om elke relatie met druggebruik op locaties te voorkomen.

²⁵ Maffesoli (1996); Bennet (1999).

²⁶ Een kleinere kring die deel uitmaakt van een (sub)cultuur uit: Fine & Kleinman (1979).

²⁷ Scheffer (2000).

clubcircuit

Zo gevarieerd als het Amsterdamse clubcircuit²⁸ is, zo divers zijn ook haar clubgangers. Het huidige klankspectrum beslaat bijna alle muziekgenres. House dat al jaren een dominante stroming is in het clubcircuit heeft zich in de jaren negentig vertakt in allerlei substromingen die nu tot het overkoepelende begrip dance worden gerekend. Muziekstromingen als clubhouse, deephouse, garage, progressive, techno, drum & bass, en lounge worden veel in clubs gedraaid.²⁹ Meestal beperken clubs zich tot een of een paar stromingen met vaste dj's die elk weekend resident zijn, maar er zijn ook speciale avonden als Earth (progressive) en Traffic (minimal techno) waar de dj's doorgaans één muziekgenre draaien. Maar vanaf 2002 waait er een nieuwe wind door het clubcircuit die onder clubgangers niet onopgemerkt is gebleven. Clubs programmeren vaker dj's die verschillende muziekstijlen in een set kunnen draaien. Een dj die deze eclectische techniek in de vingers heeft, draait onder andere op de succesvolle RUSH avonden (raw urban sexy house) in de Escape³⁰:

"Ik voel mezelf een house dj. Maar draai ook hiphop en sneller dan urban. Ik heb ook kennis van new wave, punk en vette rock die ik in mijn set draai dat voor 80% uit house bestaat. Urban is een magisch toverwoord en kan zeker een lange adem hebben. Rush is een brug tussen house en urban. Mensen staan echt open voor meer crossover." (dj:t22)

Zoals we in Antenne 2003 reeds constateerden verovert urban -en de daaruit afgeleide zwarte georiënteerde muziekstromingen als hip-hop, 2-step, R&B, dancehall- stormenderhand de clubs. Voor menig clubexploitant is deze muzikale omwenteling een zegen voor clubs die een creatief allochtoon potentieel ontdekken dat geld heeft te besteden én niet problematisch is, zoals nog wel eens gedacht werd. Naast de dance en urban of een mixprogrammering van beide stromingen begint ook electro meer in de picture te komen dat net als dance wordt gemixt met rockmuziek. Hieruit voortvloeiend zijn er weer dj's die zich laten beïnvloeden door punkfunk en dancerock. Naast de urban is ook het latin segment in het clubcircuit springlevend: jazz, salsa en bossanova ritmes worden door

---

²⁸ Onder de clubs verstaan we ook locaties die officieel tot de poppodia gerekend worden, maar die door de stappers zelf als een club worden aangeduid.

²⁹ Zie voor een uitgebreide muzikalexicon in de bijlage.

³⁰ Het succesvolle Chemistry concept, waaronder de rush avond op donderdag, is na tien jaar Escape op het Rembrandtplein, in 2005 kortstondig naar de Marcanti verhuisd, dat in de periferie van de 19^e eeuwse stads gordel ligt. Het rush concept in inmiddels overgeheveld naar de Panama.

dj's moeiteloos afgewisseld met houseritmen. Al deze stijlen overziend lijkt het er sterk op dat het huidige aanbod van dance, urban, latin, en rockmuziek nog nooit eerder zo gemêleerd is geweest in het Amsterdamse clubcircuit.

latin house

"De liefhebbers van urban en eclectic komen van donderdag- tot en met zondagavond aan hun trekken. Clubs als de Escape, de Sinners, Vak Zuid, Bitterzoet, Jimmy Woo, More en Arena besteden veel aandacht aan R&B, hiphop en latin house. De salsa lounge in de Arena waar ik zelf draai is een mix van salsa en latin house en is een groot succes omdat het publiek zich laat inspireren en een uitbundige en vrolijke sfeer creëert." (dj:t21)

Als gevolg van bovenstaande ontwikkelingen worden er minder houseavonden in de Paradiso en Melkweg geprogrammeerd. Het ooit zo populaire Earth in de Melkweg wordt voornamelijk nog bezocht door het publiek dat de house trouw is gebleven. Maar tijden veranderen: er komt steeds minder publiek op af. Ook de ooit zo razend populaire HQ hardhouse avond verdwijnt uit de programmering. De vele treinkaartjes die na afloop op de grond liggen zijn een indicatie dat de grotendeels witte jongeren uit de provincie komen en nog een 'echte rave' mentaliteit hebben. Maar deze groep is beslist geen afspiegeling meer van de Amsterdamse uitgaanswereld die niet warm of koud wordt van hardhouse en progressive muziek. Het woord eclecticisch en hybride lijken nieuwe toverwoorden te zijn in de huidige postrave cultuur. Gezien de bovenstaande ontwikkelingen in het clubcircuit wekt het dan ook geen bevreemding dat clubs minder danceavonden programmeren en nieuwe formules een kans geven die de tijdgeest en de muzikale vernieuwing goed weet aan te voelen.

clubflitsen

Panelleden vertellen ons over de diverse settings. Sommigen hebben goed zicht op één locatie of enkele specifieke clubavonden, omdat ze op de betreffende locatie werken als dj of bardame, andere panelleden daarentegen weten weer veel te vertellen omdat ze er zelf geregeld vertoeven tijdens het stappen. De onderstaande 'snapshots' geven een idee van de etnische en muzikale variatie op clubavonden in het uitgaansleven. Panelleden omschrijven stappers als 'casual hip', 'ordi chique', 'bling-bling' en 'vintage fashion'. We hebben een selectie gemaakt van drie smaakculturen die variëren in etniciteit, mode, muziek en smaakcultuur.

creatief stout en kleur

Studenten, creatievelingen en hoeren: Kijken en bekeken worden. Soulful house en urban muziek. Sexy, openminded, excentriek publiek, mix met homo en bi: Nicky Nicole als boegbeeld. Feestelijke ambiance: zoenende meisjes, niet opdringende mannen die voor

de 'lekkere wijven' komen. Iedereen is gespist op 'fashion' en 'appearances'. Origineel, variabel, hyper trendgevoelig: hoedjes, veel kleur in accessoires, (no) logo én vintage hip: H&M, Gsus-topjes, Miss Sixty, Gucci brillen en nep Louis Vuitton. Ook t-shirts met teksten als: 'Rrrrrush' en 'Jezus is my homeboy' (leeftijd: 18-25; sexe: 40% vrouw, 40% man en 20% gay; etniciteit: 65% wit)

logo street en nonchalant

R&B, hiphop en popmuziek. Meisjes hoger opgeleid dan jongens. Veel merkkleding: hiphopstyle; grote jassen, onderbroek Tommy Hilfiger, Timberland. Meiden in sexy jurkjes, doorschijnende bloesjes, hoge hakken met tasjes van Gucci en Dolce en Gabana. Of juist nonchalant gekleed in trainings- of legerbroek. Goede sfeer, hechte vriendengroepen, veel communicatieve interactie. (leeftijd: 16-30 jaar (25); sexe: 60% vrouw; etniciteit: 40% Suri naams, 20% Marokkaans en Turks en 40% Nederlands)

verzorgd chic en sportief

Urban en trancemuziek. Van boer tot boekhouder en van ordinair tot chic. Veel stappers uit de commerciële sector, bling-bling VIP, netjes, modieus, verzorgd, sportlijn van Prada, Von Dutch en Armani. Kapsels volgens de laatste mode. Hippe spijkerbroeken met vale plekken of extreme stiksels. Vrouwen op hoge pumps met broek en minder in jurkjes en rokjes. Minder anabolentypes: breed is uit. Atletische look is in! Uitgelaten sfeer: volle dansvloer, veel socializen, iedereen wil gezien worden. Maar ook: snel weg als de avond niet leuk is. Vipdeck met verhoudingsgewijs veel Vip-Surinamers. (leeftijd: 18-25 jaar; sexe 40% vrouw; etniciteit: 50% autochtoon 50% allochtoon).

clubnet erken

Professionele panelleden zijn op de hoogte van de programmering en weten contrasterende publieksgroepen en smaakculturen³¹ te onderscheiden en sensibiliseren door te letten op etniciteit, sekseverhouding, leeftijd, muzieksmaak, settingstatus en onderlinge interactie. De sfeer op de bovenstaande clubavonden is goed, maar verloopt niet altijd even vlekkeloos. Van een portier horen we dat er op een specifieke clubavond geregeld problemen zijn met 'grote ego' mannen die de sleazy geklede hiphopmeisjes voor kankerhoeren uitschelden als ze hun 'hey schatje schatje' geteem negeren. Ook zijn er in toenemende mate klachten van meisjes én vrouwelijk horecapersoneel die door bezoekers in de bibs worden geknepen. Ook de problemen met Marokkaanse jongens blijven hardnekkig. Uitlokken van agressie en intimidatie van vrouwen komt volgens portiers vaker voor dan op danceavonden.

Naast de professionele clubmedewerkers worden club- en partyscenes ook vertegenwoordigd door panelleden die eerder van binnenuit over hun netwerk of scene vertellen. De verhalen die zij vertellen laten een glimp zien van hoe stappers van verschillende pluimage participeren in het clubcircuit. Helaas is het on-

---

³¹ Thornton (1995).

mogelijk om alle uitgaansscenes uitgebreid in de schijnwerpers te zetten. De oorspronkelijke opzet van de panelstudie is immers niet bedoeld om het gehele muzikale palet te schetsen, maar om vooral te focussen op alcohol- en drugtrends binnen innoverende netwerken. Dat het druggebruik in de dancecultuur daarbij een prominentere rol speelt dan in de urban- en latincultuur, beïnvloedt in zekere zin ook onze keuze voor panelleden.

creatieve scenes

Over het algemeen valt ruim driekwart binnen de leeftijdsrange van 25 en 35 jaar, met uitschieters naar boven en beneden. Zowel mannen als vrouwen participeren in gelijke mate in dit circuit. Ongeveer 75% is Nederlands, 15% is Surinaams, Turks of Marokkaans en 10% is een kluts van Spaanstalig (o.a. Braziliaans, Argentijns) Europese expats en succesvolle semi-toeristen uit bijvoorbeeld Ibiza, Goa en andere globale hotspots. De netwerken bestaan uit hoge en middelbaar opgeleiden die op locaties werken waar veel creatieven komen. Er zit ook nog een substantiële groep tussen die autodidactische enfent terribles zijn. Merkkleding van Prada, Gucci, D&G, Donna Karan, Replay, Diesel wordt gedragen, maar nooit een hele outfit tegelijk en soms enkele attributen. Vaak zijn dit fancy items zoals tasje, zonnebrillen, parfums etc. Er is ook een stroming die logo combineert met een aftands, versleten shirt, broek of blouse. Ze zijn eerder shabby chique, vintage of retro hip gekleed dan ordi-chique, of 100% Armani, Versace of Prada.

De deelnemende 'creatieve' scenes richten zich niet op één specifieke muziekstijl en koloniseren een locatie slechts tijdelijk. Week-in-week-uit naar dezelfde clubs past niet in hun veelzijdige agenda. Creatieve scenes worden vaak als hip getypeerd alhoewel ze dat woord zelf waarschijnlijk zullen verafschuwen omdat het te pas en onpas wordt gebruikt. Ze zijn eerder ironisch hippe consumenten.³² Qua profiel vertonen ze een sterke gelijkenis met de creatieve klasse van Florida³³, die de aanwezigheid van een brede creatieve klasse in grote steden als een belangrijke impuls ziet voor economische groei. Creatief talent genereert geld. Het is overigens vermakelijk om te zien dat Amsterdamse politici het potentieel van deze creatieve klasse mede dankzij Florida ontdekt heeft, en hun sympathie wil winnen door het beleid hier in toenemende mate op af te stemmen. Ze realiseert zich echter niet dat het uitgerekend juist de creatieven zijn die niet standaard van 9 tot 5 uur werken, geregeld de bloemetjes buiten wil zetten en zich over het algemeen smalend uitlaat over truttige en angstige stadsbestuurders die moeilijk doen over vergunningen, paaldansen, openingstijden, en innovatieve undergroundlocaties.

---

³² Leland (2004).

³³ Florida (2002).

creatievelingen³⁴

- De supercreatieve kern, de bedenkers van creatieve, innovatieve ideeën: architecten, ingenieurs, hoogleraren.
- De bohémiens, de levensgenieters, de (neo) traditionele én postmoderne creatievelingen: schrijvers, kunstenaars, modeontwerpers, grafische ontwerpers, artiesten, dj's, vj's, acteurs.
- De creatieve professionals, de uitvoerders van ideeën: managers, onderzoekers, juristen, fotografen, Maar ook uitdragers daarvan: journalisten, programmamakers, reclametypes.
- Florida onderscheidt ook nog de 'nerd': de ict'er of technicus die wel tot de creatieve klasse behoort, maar zich niet gedraagt als de andere creatievelingen. Ze wonen liever in 'veilige' slaapsteden en vermijden de creatieve hotspots in Amsterdam.

De creatieveling beschikt over een 'bijna calvinistisch arbeidsethos', een hedonistische levensstijl met een plezierige ontspanning en geluk als levensdoel. Volgens Florida besteden creatievelingen bovengemiddeld veel geld aan uitgaan, winkelen en recreëren. Dat genereert naast hun eigen werkzaamheden, dus op zich zelf al werkgelegenheid op.³⁵ Op grond van de Atlas wordt er een inschatting gemaakt dat ruim een kwart van de Amsterdamse beroepsbevolking tot de creatieven kan worden gerekend waarvan enkele procenten tot de bohémiens behoort.

sensibele smaakpioniers

Innoverende en kritische consumenten voelen doorgaans haarfijn aan wanneer een product authentiek, kitsch of retro is. Door hun instinctieve besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden kunnen ze snel switchen tussen scenes en locaties. Welbeschouwd kunnen we ze typeren als sensibele smaakpioniers die de tijdsgeest goed aanvoelen. Ze houden van uitgaan, maar vermijden massaspektakels, tenzij ze op een gastenlijst of op een exclusieve VIP lijst staan. Ze vertoefden als eerste in de comfortabele lounges, die overigens niet meer zo trendsettend zijn, maar zijn ook weer als eerste verdwenen wanneer de popularisering leidt tot een acuut gebrek aan zitruimte en comfort.

Ze houden van muziek die deels dance en urban is georiënteerd, maar zijn geen starre aanhangers van één muziekstroming, ritme of dj. Ze zijn getuige van de eerste eclectische feesten, die overigens niet allemaal een onverdeeld succes zijn. In het segment van de creatieve netwerken waarin veel economische en cultureel succesvolle twintigers en dertigers zitten, bevinden zich veel zelfstandige ondernemers, kunstenaars, artiesten, acteurs, stilisten, modellen, studenten, artistieke flierefluïters, en personeel van schoenen- en kledingwinkels met een hoog

---

³⁴ Deels gebaseerd op indeling van Florida.

³⁵ Leland (2004). Leland betoogt dat de latent commerciële impact van hip groot is. Als hip ergens in een straat, buurt of wijk wortel vat, volgen nieuwe investeringen meestal vanzelf.

logogehalte. Ook dj's, vj's en horecapersoneel van populaire locaties maken deel uit van deze scenes. Een protagonist van deze netwerken is een nieuw panellid die momenteel furore maakt als dj.

van fl eraar tot dj

Als dj vertoeft hij het liefst op kleine en gezellige locaties als Bitterzoet die hij een aanwinst voor de stad vindt. Door zijn grote actieradius kent hij veel organisatoren, dj's en producers in het uitgaanscircuit. Zijn eerste housefeest in de Chemistry was tijdens oud & nieuw in 1999, dat zo'n diepe indruk maakte dat hij zich vanaf dat moment helemaal stortte in de housescene. Van het geld dat hij verdiende met flyeren voor feesten, kocht hij platen en werd daarna al snel gevraagd om op feestjes te draaien. Naast zijn prille dj carrière verzorgt hij de distributie van flyers, doet hij dj-boeking en is hij te beluisteren op een lokaal radio station. Inmiddels draait hij tech-house en progressive in de More, Zion, club 11, Escape, Arena en in diverse kleine cafés als Twisted, Vaaghuizen, The Getaway en Finch.

hippe hotspots

De panelliden vertoeven grotendeels in settings in de binnenstad zoals: trendy cafés, lounges en clubs, kappers, platen-, kleding- en designwinkels, het Waterlooplein en de Noordermarkt op maandag, culinaire hotspots, galeries etc. Ze sjouwen niet meer elk weekend van cluppie-naar-cluppie, maar organiseren ook spontane én geplande thuisfeesten en afterparty's. Overigens doet zich in deze kringen steeds sterker de tendens voor dat ze verzadigd dreigen te raken van alle hippe hypes die steeds meer van het zelfde zijn. Een nieuwe club hoeft daarom ook niet automatisch meer te rekenen op een warme belangstelling of positief commentaar. Een panellid: "Jimmy Woo? Ik heb het niet zo op voetballers en soapies. Alles wordt vreselijk gehyped. Ik vond er geen zak aan. Het leek Madam Tussaud wel!" Een clubganger: "In Jimmy Woo komen vaak bekende Nederlanders en hun groupies. Als er veel BN'ers zijn wordt de sfeer meteen kil en afstandelijk. Als ze er niet zijn, houdt de sfeer het midden tussen heel erg uitgelaten en relaxed kletsen."

Binnen de verschillende segmenten van de zojuist beschreven trendsettende netwerken lijkt er een bredere stroming te ontstaan die wars is van alle tam-tam en zich steeds vaker lijkt te keren tegen de hippe windbuilen die pochen dat ze er als eerste bij waren.

de trend voorbij

Albert Papôt, eigenaar van club NL in de binnenstad, zegt het treffend in een interview in het Parool: "In die beginperiode³⁶ was er enorme belangstelling. Club NL was vooral een honk voor trendsetters, een begrip. Alleen het nadeel van

---

³⁶ De NL lounge opende haar deuren in 1999.

trendsetters is dat ze hoerig zijn. Als de buurman een nieuwe tent opent zeggen ze: 'Nou Appie het was leuk, maar nu gaan we ergens anders naar toe.'" Volgens Papot is club NL inmiddels de trend voorbij en wacht het gehypte Jimmy Woo hetzelfde lot.

homoscene

Verschillende panelleden maken deel uit van scenes binnen de homogemeenschap die we grofweg indelen in feest- en barscenes.³⁷ De vriendenkring van een panellid bestaat onder andere uit stewards, kappers, verkopers, 'stylingtypes' zoals decorbouwers en een art director. Over het algemeen dus dienstverlenende en artistieke beroepen. Een deel van zijn vrienden is Mexicaans, Italiaans, Pools, Engels, Indonesisch en Maleisisch. De meeste wonen al geruime tijd in Amsterdam en maken deel uit van de leerscene. Maar als 'allrounders' vermaken ze zich ook prima in andere, niet door de leerscene gedomineerde, bars, feesten en clubs. Fanatiek sporten in combinatie met anabolen en steroïden preparaten beslaat een flink deel van de vrije tijd om hun gespierde torso in shape te houden. Voedingssupplementen als l-tryptofaan, multi-vitamine, calcium en magnesium worden vooral na een weekend lag doorgaan geslikt. In de leerscene is er van oudsher als sprake van excessiever drugsgebruik om seksuele grenzen te verleggen en er intenser van te kunnen genieten.³⁸

Naast de leerscene vertoeft het panellid ook in een netwerk dat eerder tegenovergesteld is en wordt getypeerd als posh en succesvol, 'knapperige jongens' met streepjes overhemden, 'fris lounge' en Gucci style. De Queenshead op de Zeedijk is een nieuw trefpunt waar sportief en fetisj samenkomt.

ga capital

Er klinkt al jaren gemor in de homoscene. De wilde feesten in loodsen zijn verleden tijd evenals de decadente gayfeesten in de iT. De gayscene is minder avontuurlijk dan weleer, toen Amsterdam nog het onbetwiste gay capital van Europa was. Een belangrijke reden dat de homoscene in Amsterdam krimpt is dat er minder toeristen komen: "De scene is teruggebracht naar normale grote. Amsterdam was de gaycapital maar veel homo's gaan in het weekend ook naar andere steden om te feesten. Je merkt het in Amsterdam als er een groot feest in Keulen is" (clubganger homoscene).

---

³⁷ De homoscene in het panel heeft grote verwantschap met de creatieve scenes. Toch hebben we ze apart vermeld aangezien homo's doorgaans naar specifieke, binnen de scene populaire, bars en feesten gaan.

³⁸ Antenne (1996;1997)

Ook door de week is het rustiger in de bars. Dat kan niet alleen verklaard worden door de terugloop van toeristen, maar ook door de populariteit van internet. Het daten met andere mannen heeft zich deels verplaatst van bars naar private settings. Tenslotte wordt ook het wegvallen van de iT als een aderlating beschouwd. De homoscene moet uitwijken naar andere clubs die minder allure hebben en minder nieuwsgierige toeristen trekt. De leeftijdsrange op de meeste feesten ligt tussen de 25 en 35 jaar en is ongeveer driekwart Nederlands, 10% Surinaams en Antilliaans en de rest is toerist. Over het algemeen is het publiek hoger opgeleid en zit financieel niet bepaald krap bij kas.

beefie macho's

De feesten in de Melkweg (Artlounge) hebben meestal een internationaal thema met dito dj's uit Berlijn, Istanbul en Parijs. Op dergelijke feesten komen dan ook relatief meer Duitse, Turkse en Franse homo's. De feesten zijn bovendien een goede mix van de huidige homoscene: stoere leernichten en hippe homo's dansen gebroederlijk met ontblote bovenlijven in strakke jeans of chaps.

De populaire Joystick feesten in de Kingdom-Venue, zijn een goed alternatief van de White Party's die volgens panelleden karig, kil en knudde waren wegens te weinig luxe. De feesten, die anticiperen op een grote happening in de stad zoals de gaypride in de zomer of de leather pride in de herfst, hebben geen dresscode gezien het hoge gehalte aan 'beefie macho's' (mannen met anabolentieten) die in no-time hun t-shirt uittrekken om met het ontblote bovenlijf te pronken op de dansvloer.

De T-dance feesten op een boot zijn vrolijker, uitbundiger en comfortabeler dan Joystick en populair vanwege de waterrijke omgeving. Omdat er nooit geflyerd wordt voor deze feesten, komen hier voornamelijk actieve stappers die goed op de hoogte zijn. Bezoekers krijgen bij aankomst een fruitpunch en op de tafels staan volle sigarettenhouders bomvol sigaretten en joints. Het publiek op dergelijke feesten combineert prijzige Italiaanse merken als Prada, Armani, D&G en Gucci met casual kleding. Niemand wordt betrap op een vintage look dat juist in heteronetwerken weer populair is. Nieuwe jonge lokale en internationale dj's draaien exotische Ibiza house afgewisseld met elektronische jaren '80 hits.

ga bars

In sommige 'beruchte' bars is de leeftijdsrange (tussen de 20 en 50 jaar) doorgaans groter dan op de feesten. Het opleidingsniveau varieert van kappers tot hoogopgeleide mensen en kunstzinnige types als stylisten, journalisten en kunstenaars. Bijna de helft is Nederlands en de andere helft toerist waaronder veel Amerikanen en relatief veel Zuid Amerikanen en Thaise homo's. Ongeveer 20% is Surinaams en Antilliaans. "Het gros draagt een spijkerbroek en een t-shirt met teksten als 'pitcher', 'catcher', 'pig' of verschillende seks codes: 'fire department'

en 'polizei'" (clubganger homoscene). Er wordt ook veel leer of een uniform gedragen en er is ook een groep die kiest voor merken als: Dolce & Gabbana, en Abecrombie. Een panellid schat in dat zeker de helft een sportschool bezoekt om er goed uit te zien. "Ze doen het niet voor hun gezondheid want als je de hoeveelheden drugs meerekent die ze gebruiken is er weinig gezonds aan hun levensstijl te ontdekken."

fashion leer en longsdale

Er zijn twee hoofdgroepen te verdelen bij de bezoekers van Q&Q splash: de jonge nuchtere, vrouwelijk fashionnichten uit de Reguliersdwarstraat die zich erg van hun uiterlijk bewust zijn en er van horloge tot schoenen sportief uit willen zien. De andere groep bestaat uit de leernichten uit de Warmoesstraat die de harde scene vertegenwoordigen. De leernichten zijn over het algemeen ouder, kaal en zijn herkenbaar aan hun snorren, tattoos, uniformen en piercings. Er komt ook een groep Longsdale gayskins die niet extreem rechts zijn, maar het gewoon leuk vinden om er puur voor de kleding zo uit te zien. Ze hebben kale koppen een harde mentaliteit en kicken expliciet op seks. Ze zijn meestal jonger dan de klassieke leernichten. "Van donderdag tot zondag is het heel vol en feestelijk met een paar honderd mannen. Iedereen trekt zijn shirts uit op de dansvloer. Twee keer in de maand op zondag zijn er sexparty's die ontzettend goed lopen. Soms is het helemaal naakt, 'shoes only' of alleen 'underwear' De feesten beginnen 's middags tot vroeg in de avond. Ook de Aziaten organiseren nu af en toe een feest speciaal voor Aziatisch publiek en liefhebbers van Aziaten" (clubganger homoscene).

part scenes

Er was dit jaar weer veel te beleven voor jongeren die meer georiënteerd zijn op de partycultuur. Afgezien van hun cafébezoek en thuisfeesten met vrienden, valt het op dat ze weinig tot geen clubs, lounges of poppodia bezoeken. Hun hart ligt vooral bij party's die het populaire dancegenre programmeren. Sommige netwerken bezoeken vooral de grote outdoor en indoor events terwijl anderen juist houden van kleinschalige party's die ze soms zelf organiseren in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen.

Alhoewel het dancegenre qua omvang langzaam zijn limiet bereikt lijkt te hebben valt er het hele jaar door nog genoeg te beleven³⁹. Er zijn party's waar alleen techno, club, urban, hardcore of trance wordt gedraaid en party's die een variatie van verschillende dansgenres aanbieden. Mysteryland ⁴⁰ en Dancevalley⁴¹

---

³⁹ Nabben e.a. (2004/5).

⁴⁰ Mysteryland is het oudste dancefestival van Nederland en was in 1993 oorspronkelijk een 'gabberfestival'. Het festival trekt gemiddeld 50.000 bezoekers per jaar. Het dancefestival profileert zich te

(beiden in Kennemerland) vallen onder deze laatste categorie en zijn tevens de vlaggenscheppen van respectievelijk UDC en ID&T, de grootste partyorganisatoren van Nederland. In de periferie van Amsterdam worden feesten georganiseerd in de Sporthallen Zuid, Heineken Music Hall, Arena, Rai en op het KNSM terrein.

De partygangers uit de panelnetwerken die bovenstaande feesten bezoeken zijn over het algemeen jonger dan 25 jaar, voornamelijk Nederlands en laag opgeleid. Een groot deel van hen woont nog bij de ouders. Ze volgen een technische opleiding of hebben eerbare beroepen als bouwvakker, automonteur, schilder, stukadoor of timmerman.

naar de klote zijn is lolliq

Het vriendengroepje van een panellid leeft meestal al weken van te voren naar een groot feest toe. Met zijn tienen samen naar een feest gaan is een van de leukste dingen om met elkaar te doen in de vrije tijd. Soms moeten ze kiezen, zoals dit jaar, en worden de voor en nadelen van Dance valley en Mysteryland tegen elkaar afgewogen. Hoe duur zijn de kaartjes en hoeveel uur krijg je daarvoor? Is het terrein saai of avontuurlijk? En ook niet onbelangrijk: welke dj line up is er? De outdoor feesten behoren tot hun favorieten omdat ze minder voorspelbaar zijn dan de indoorfeesten. Nee dan een wreed outdoorfeest: "Iedereen loopt er naar de klote rond! Het is prachtig om te zien dat iedereen van de kaart is en lol beleeft", aldus een partyganger.

"We gaan twee keer in de maand naar hardcore en hardstyle feesten. We verzamelen met onze auto's op een parkeerplaats in de buurt. Onze favoriete dj's zijn: Pavo, Dark raver, Dana, J.P. en Lab 4. We gaan niet naar de clubs vanwege het publiek. Eigenlijk vind ik het al ver gaan als we naar de Melkweg gaan hahaha. Vervelend vind ik dat mensen in clubs meer drinken dan dat ze drugs gebruiken. Als ze los gaan op de alcohol wordt de sfeer er niet leuker op. Ik vind de sfeer op party's gemoedelijker. De controle op feesten is meestal streng. Er is veel security, maar drugs komen sowieso wel naar binnen. Ik heb laatst meegemaakt dat een vriend gesnapt werd toen hij een pilletje slikte. Hij moest zich identificeren op het kantoor waar hij 3 pillen bij zich bleek te hebben." (Hardcore partyganger)

---

vens als event waar het meeste randvermaak wordt aangeboden: van paaldansen tot piercings zetten en van zwembaden tot danswedstrijden.

⁴¹ Dancevalley dateert vanaf 1995 en trok toen 8000 bezoekers. Toen het aantal in 2001 opliep naar ruim 90.000 bezoekers, ging het mis wegens plotselinge extreme weersomstandigheden. Dancevalley profileert zich als het Woodstock van de dance. Dit jaar waren er 170 dj's geboekt verspreid over 15 tenten.

hardcorescene

De vrienden van een panellid gaan 3 á 5 keer per maand naar hardhousefeesten van Q dance, Art of dance en Masters of hardcore. De kaartjes voor dergelijke feesten variëren tussen de 30 en 50 euro. Ze houden elkaar onderling op de hoogte door flyers en Partyflock, dé dancesite van de hardere muziekgenres. De nuances die jongeren binnen de harde genres onderscheiden brengen verschillen in muziekbeleving en sfeer aan het licht.

De gemiddelde leeftijd van de Thunderdome bezoekers ligt volgens ID&T marktonderzoek rond de 20 jaar en de verhouding tussen man en vrouw is respectievelijk 65% en 35%. Bijna alle bezoekers (98%) zijn wit en slechts 2% is Surinaams of Marokkaans. Het gemiddelde opleidingsniveau is MBO maar er lopen ook havo-scholieren en afgestudeerden van de Universiteit rond. Volgens een partyganger die de hardcorescene al jaren kritisch volgt, is de sfeer de laatste tijd niet meer zo optimaal. Het uit-je-dak-gaan gehalte is minder groot dan vroeger. Of dit komt door de aanwezigheid van 'rechts radicale figuren' of dat het publiek overvoerd is met feesten laat hij vooralsnog in het midden.

Een Thunderdome feest duurt ongeveer 10 uur (21.00 - 07.00) en trekt gemiddeld 25.000 hardcoreliefhebbers. Het publiek is gevarieerder dan vroeger, alhoewel er nog steeds veel meisjes in een engels schooluniform lopen met korte plooirokjes en opgetrokken sokken. Veel jongens lopen op kisten en dragen Lonsdale kleding. Merken als Fred Perry (tennis en golfkleding) en Von Dutch zijn eveneens populair. De beruchte 'gabbersmoking' Australian (Aussie) beleefd weer een bescheiden revival. Slechts een klein deel loopt in Gucci, Versace, Ralph Lauren, Diesel en Replay. Er wordt ook veel merchandiserkleding gedragen met namen van artiesten, platenlabels of feesten. De dominante haardracht is 'gel-kort' met zo hier en daar een Haagse mat. De meisjes dragen het haar los, in vlechten of zijn net als de jongens deels kaal geschoren.

hardcore stampen hakken en oldskool

Een expert van het hardcoregenre legt ons in een notendop uit welke ingrediënten deel uitmaken van hardcore: **Industrial** (hardcore met veel industriële geluiden); **breakcore** (Engelse stroming met harde break beats en hiphop invloeden); **techcore** (een crossover tussen hardcore en techno); **Trancecore** (versnelde hardtrance); **commercieel** (de happy hardcore) **Doomcore** (begravenismuziek op 180 beats per minuut, lachen verboden) "De stampers hebben kisten aan en staan de hele avond met hetzelfde been heel hard op de grond te stampen; de hakkers zijn onder te verdelen in de kip die korte, laag bij de vloerse schopbewegingen maakt en oldskool die met beide benen hoge kicks maken."

illegale hardcore kraakfeesten

Deze feesten trekken een jong publiek rond de 20 jaar van uiteenlopende plui-mage. Opvallend is een relatief grote groep semi-toeristen van gemengde natio-

naliteit met veel piercings, bizarre haarstijlen en 'crusty looks'. Ze zijn over het algemeen zo arm als een kerkrat. De feesten vinden vrijwel elk weekend in de rafeilige periferie van Amsterdam plaats in fabriekshallen, onder viaducten, op campingterreinen en braakliggende terreinen. De locaties worden op het laatste moment bekend gemaakt via een website of door het bellen van een nummer waarna het adres op de voicemail wordt bekendgemaakt. Het grootste onaangekondigde feest was bij de Rijkshemelvaart waar 6000 feestgangers verzamelden. De sfeer is volgens insiders beter en vriendelijker dan op Thunderdome.

ps trance scene

De leeftijd van de grootste groep ligt tussen 18 en 28 jaar, alhoewel er ook nog een kern van 'oudere freaks' deel uitmaakt van de scene. Ongeveer een kwart van de scene bestaat uit wereldreizigers of Europeanen die in Amsterdam zijn blijven wonen. Het fluor element is een van de meest karakteristieke kenmerken van de trancescene vanwege het 'dramatische' effect met blacklight. De kledingstijl is een ratjetoe van tasjes, tuigjes, felle T-shirts met alchemistische symbolen en fluor sieraden. Veel kleding, waaronder het merk infected mushroom, is geïmporteerd uit Goa, waar Israëliërs de stijl bepalen. Het gehalte dreadlocks is nog immer hoog. Degene die rondlopen in een spijkerbroek en overhemd zijn niet zelden de novieten die de stijl nog niet hebben geassimileerd. Volgens een partyganger gaat de underground aan zijn populariteit ten onder.

ps gothics

Omdat de feesten meer publiek trekken zijn de trancesmaken ook complexer geworden. De progressive stroming wordt populairder ten koste van de dark-trance. Een nog betrekkelijk nieuwe groep binnen de psytrance scene zijn de psygothics die zich onderscheiden door paarse tinten tussen hun zwarte kleding te dragen. Deze groep ontdekt ook de ecstasy.

De mentaliteit van nieuwe psytrance generatie begint volgens sommige puristen vervaarlijk dicht tegen de mainstream aan te schuren. Dj's gaan draaien wat de mensen willen horen waardoor (nog) meer Leidsepleinpubliek naar de feesten gaat die op internet staan aangekondigd. Feesten van 500-1000 personen zijn geen uitzondering meer. Deze schaalvergroting conflicteert enigszins met de oorspronkelijke subculturele scene die juist niet groter wil groeien. Er is wel eens onderlinge wrevel als een organisatie 5 a 10 euro entree vraagt terwijl andere feesten gratis zijn en hun onkosten bekostigen uit opbrengsten van de bar of chai-shop.

illegale brand

Een brand in een kraakpand heeft de psytrance scene flink getroffen. Een jongen is vermoedelijk door rookvergiftiging overleden. Onder de bezoekers brak

paniek uit tijdens de brand toen bleek dat nooduitgangen klem zaten en iedereen door een kleine deur naar buiten moest. Het pand en de apparatuur is totaal afgebrand. In de weken erna zijn enkele benefietfeesten georganiseerd om de slachtoffers van de brand te steunen. Door het verlies van het soundsysteem zullen er voorlopig geen feesten meer zijn. De brand heeft veel betrokken er op gewezen dat sommige veiligheidsregels beter in acht genomen moeten worden. Daar hoort voortaan ook het inzetten van portiers bij die door de organisator worden betaald.

II.2 middelengebruik in het club en part circuit

In dit hoofdstuk nemen we het alcohol en druggebruik in de club- en partynetwerken onder de loep. De informatie die we krijgen van professionals in het uitgaansleven is soms algemeen als het gaat over het doorsnee druggebruik op een clubavond of in een specifieke setting, andere panelleden kunnen weer gedetailleerd vertellen over de lengte van een lijn cocaine of het exacte aantal glazen alcohol. Voordat we ingaan op het druggebruik komt eerst de alcohol en cannabis aan bod.

“We drinken thuis in zodat we al een beetje happy zijn in de club. Ja toch!? Mensen zijn eerder dronken. Niet gek trouwens: thuis bij het eten een ‘wijntje’, zo’n 5 á 6 glazen, en dan in de club nog 6 sterk.” (Roos:clubganger 78b t22)

“Er wordt meer en vaker gedronken. Door de weeks een flesje (wijn) per persoon of 2 á 3 sterk effe wegtikken is bijna regel. Tien biertjes op een uitgaansavond en 6 á 7 sterk is normaal.” (Jorg:clubganger 58b t21)

alcohol

De bovenstaande twee citaten zijn geen uitzonderingen als we vragen naar het alcoholgebruik in het uitgaansleven. Volgens menig panellid wordt er fors gedronken op de terrassen en in de talrijke cafés en clubs die de binnenstad rijk is. Ook bij vrienden thuis wordt er stevig geslemt. In het weekend is het wellicht wat rustiger in de clubs, maar de cafés puilen uit. Panelleden vertellen verhalen van vrienden en stamgasten die niet meer op hun benen kunnen staan en als een kegel omvallen. Pepe (85a): “Het mag dan allemaal wat minder zijn met de drugs, maar alcohol compenseert dat weer. Het gaat van bewustzijnsverruiming naar bewustzijnsvernauwing.” Ook de combinatie alcohol en cocaine (alcooca) is twee handen op een buik.⁴² Volgens de panelleden wordt er veel sterke drank

---

⁴² We komen hier later uitgebreid op terug bij het combigebruik.

gedronken. Als we vragen wat de gangbare en favoriete smaken zijn wordt er spontaan een trits aan merken genoemd als: wodka (blijft favoriet), Baileys, whiskey, Bacardi, Goldstrike, Smirnoff ice (veel gepromoot), Passoa jus, rosé en natuurlijk bier. De lolbroeken die de vakkennis van de obers willen testen vragen om een coma of een Marco Bakkertje.⁴³

“Er wordt veel gedronken op Noodlanding⁴⁴. Het is niet echt het publiek wat experimenteert. De jongens blijven maar doordrinken (minimaal 10 biertjes per persoon). Meisjes zeggen na 5 biertjes dat ze genoeg hebben. Het wordt ook stoer gevonden om veel te drinken en dronken te zijn. Maar ik zie ook bezoekers die doen alsof ze dronken zijn. Dan zeggen ze tegen hun vrienden ‘ik heb net 5 tequila shots op. Ik ben zo dronken’. Ik weet dan dat het gewoon helemaal niet waar is. Het is gewoon stoere praat.” (Debby: clubmedewerker 56a:t22)

Traditioneel wordt er weinig sterke alcohol gedronken in de Goa-trancescene. Bier fris, chi⁴⁵ en water wordt het meest geconsumeerd. De filosofie hierachter is dat alcohol bewustzijnsvernauwend is en de sfeer op feesten verpest als er mensen dronken worden. De chillum en joint daarentegen heeft een hogere status. Alleen onder de nieuwkomers, die de mores van de trance (nog) niet begrijpen, wordt meer alcohol gedronken.

cosmopolitans en breezersletjes

Panelleden in de homoscene zeggen unaniem dat er stevig wordt gedronken. Het bier blijft stromen om het vochtgehalte op peil te houden, maar Breezers raakt niemand meer aan: behalve de ‘Breezersletjes’ dan. Wodka daarentegen heeft een onverwoestbaar imago: puur of gemixt met alles, is altijd een succes volgens Jorg. Ook klassiekers als: bacardi-cola, wodka-jus en redbull-wodka vinden gretig aftrek. En cocktails natuurlijk. Een populaire hangout is ‘the getto’ een cocktailmekka waar veel homo’s een cocktailtje komen slempen, nippen of vippen. Van mojito’s (suikerstroop, verse limoen, muntblaadjes en een flinke scheut rum) en cosmopolitans (martini met onder andere wodka en cranberrysap), het past bij de feestelijke en vrolijke zomer. En nog belangrijker: het prikkelt de exotische en mondaine smaakbeleving. Al die belangstelling voor cocktails zou ten koste gaan van de champagneconsumptie.

---

⁴³ Coma: cola en malibu; Marco Bakkertje: dubbele wodka zonder ijs.

⁴⁴ Noodlanding is een zeer populaire studentenavond op donderdagavond.

⁴⁵ Chi is geïnspireerd op Indiase thee dat gemaakt wordt op basis van kardemom, peper, gember, kruidnagel, kaneel en zwarte thee en geserveerd met warme melk.

Ad fundum

Van verschillende kanten kregen we het advies om het alcoholgebruik in het studentenkorps eens te bekijken. Na enig speurwerk kwamen we in contact met de 23 jarige Diederik, die ons alles wist te vertellen over het alcohol- en druggebruik onder de korpsleden. Als lid is Diederik al enige jaren actief in een grote Amsterdamse studentenvereniging. Het merendeel van de studentenleden is tussen de 19 en 24 jaar. Ruim de helft bestaat uit vrouwen en bijna 95% van de leden is Nederlands. De vereniging vormt een redelijke afspiegeling van de studies zoals die in Amsterdam worden aangeboden met een lichte oververtegenwoordiging voor rechten. De borrels die op enkele doordeweekse dagen en in het weekend worden gegeven zijn geopend tot 04.00 uur in de ochtend. Naast de dispuutbijeenkomsten bezoekt een deel van de studenten ook de populaire Noodlanding edities in Paradiso en studentenavonden in onder andere Meander en Dansen bij Jansen. En wie niet wil dansen kan altijd nog terecht bij de vele studentencafés die het Centrum rijk is. Slechts een klein deel van het koor is dance georiënteerd. Liefhebbers bezoeken vooral de techno of clubhouse feesten. Alcohol is traditioneel de kurk waar het verenigingsleven op drijft. Diederik beaamt dat dit nog steeds het geval is want studentenverenigingen zijn dol op tradities. Recepties, lustrumvieringen en wisseling van besturen worden letterlijk aangegrepen om moties in te dienen en opdrachten te verzinnen rondom de drinkrituelen. Maar het meest frequent blijven toch de wekelijkse borrelavonden. "Je staat met zijn allen rond een bier tap. Met zijn tienden wordt er ongeveer 3 liter per persoon gedronken wat neerkomt op ongeveer 15 glazen per avond." Vergeleken met de huidige horecaprijzen moet een student zich een koning te rijk voelen met nog geen euro per glas. Er kan meer worden gedronken en je kunt het dispuut trakteren zonder blut te worden. "Het is not done om één bier te bestellen. Dat doe je gewoon niet omdat je altijd met anderen drinkt en iedereen dezelfde roes deelt", aldus Diederik. Bier blijft veruit het meest favoriete natje. Breezers zijn niet populair en Bacardi cola's worden meestal pas als mix aan het einde van de nacht gedronken als het fust leeg is. Diederik schat in dat nog geen 5% van de uit enkele honderden bestaande verenigingsleden geen alcohol drinkt. Ongeveer 90% van alle aanwezigen verlaat uiteindelijk de sociëteit in een behoorlijk aangeschoten toestand, aldus Diederik. Blowen is evenals andere drugs taboe in de sociëteit. En voor wie toch enige aandrang voelt een straffe paffer te roken, kan dat buiten op de stoep doen. Diederik schat in dat de helft van alle dispuutleden wel eens geblowd heeft. De meer corporale types hebben de minste affiniteit met blowen. Op ecstasy rust minder een taboe dan op cocaïne. Maar slechts een kleine groep studenten laat zich in met deze middelen. Een groepje feestgangers, hooguit 15% van de verenigingsleden, heeft ervaring met drugs buiten het beschermd studentmilieu. Alhoewel de mores binnen de vereniging gebiedt dat er over het vermeende druggebruik tussen de disputen in alle toonaarden wordt gezwegen, rust de verdenking soms wel eens op een groepje heren die op het toilet stiekem cocaine zouden snuiven tussen het biertjes drinken door. Diederik is openhartig over zijn schaarse ecstasy- en cocaïnegebruik. De respons binnen de vereniging bevestigt zijn vermoeden dat hij geen deel uit-

uitmaakt van een 'dopedispuut'. Diederik: "Alhoewel cocaïne en excessief bier drinken voor de hand lijkt te liggen blijft het toch voornamelijk bij roddelen over vermeend gebruik in incidentele groepjes."

de opkomst van de

Over het algemeen kan worden gezegd dat wodka en de daarvan afgeleide mixen populair blijven. Er wordt meer cava⁴⁶ besteld en minder champagne. Bier blijft een constante en de Breezer is de kneus geworden van de booming alcoholmarkt. Op de grote party's wordt vooral bier, Breezers, Smirnoff ice en fris gedronken. De chique clubsettings als Jimmy woo, Zebra lounge, en The Mansion hebben goed geoutilleerde cocktailbars met professionele CJ's (cocktailjockeys) die hun shakekunsten vertonen achter een speed-rack.⁴⁷ Een cocktail bedraagt tussen de 5 en 8 euro en heeft de status van chique. Een fors bedrag, maar vergeleken met een Breezer van 4.50 euro weer een schijntje. De definitieve doorbraak van de cocktails lijkt dus een feit. En als dat in de trendsettende club- en homoscene wordt geconstateerd, dan durven we te voorspellen dat er in Amsterdam ook in andere uitgaanssegmenten een 'cocktailrevolutie' gaat plaats vinden.

cannabis

Over cannabis hebben panelleden minder te melden dan bij alcohol. Het roken van joints in clubs lijkt volgens clubmedewerkers verder af te nemen. Er wordt matig geblowd. Roos (78b) kost het af en toe de grootste moeite om een vloeitje bij iemand te bietsen. Dat was vroeger in de clubs een stuk makkelijker.

Alleen op avonden als er meer reggae, hiphop, funk of tragere muziekvarianten worden gedraaid, wil er nog wel eens een sterke wietlucht in de zaal hangen evenals op sommige dansfeesten. Panelleden die werkzaam zijn in de horeca zien de meeste problemen bij toeristen die na te veel blowen uitgaan omdat de combinatie met alcohol of paddo's verkeert valt.

Er wordt volgens panelleden nog wel vaak thuis een joint gerookt voor het slapen gaan. En wie nog bij de ouders woont verzint wel een list zoals de vrienden van Paul (45a):

"Als we echt op dreef zijn roken we zo'n 10 jointjes binnen twee uur met zijn zessen op. We rijden eerst van te voren met de auto naar een grasveldje in de buurt. De meeste jongens wonen nog thuis weet je."

---

⁴⁶ Spaanse mousserende bubbel die goedkoper is dan champagne.

⁴⁷ Speed-rack is de naam voor de rij drankflessen die het meest worden gebruikt in een cocktail.

Blowers lijken steeds kritischer te worden wat ze roken en houden scherper in de gaten of de wiet niet te zwaar is. Deze groep geeft doorgaans de voorkeur aan hasj boven wiet. In de goa-trancescene neemt de chillum een aparte plaats in. Maar Floris (74a) ergert zich er dood aan vanwege het vergezeld macho en zeer serieuze gedrag. Bovendien vindt hij het een decadent ritueel want *charras*⁴⁸ is hartstikke duur.

stimulantia

Met stimulantia bedoelen we opwekkende middelen als ecstasy, cocaïne en amfetaminen. Stimulerende middelen worden het meest gebruikt in het club- en partycircuit, alhoewel ook het thuisgebruik in toenemende mate wordt genoemd. Ecstasy en cocaïne wordt in vrijwel alle netwerken genomen. Het verschil tussen de uppers is vooral in het clubcircuit meer naar elkaar toegegroeid. Amfetamine dat in ongeveer een derde van de netwerken voorkomt is vergeleken met ecstasy en cocaïne minder populair, maar zit in sommige netwerken weer in de lift.

ecstas

Op de succesvolle studenten- en urban avonden is weliswaar ecstasy in omloop, maar het gebruik blijft tot kleine groepjes beperkt. Portiers, glazenophalers en barpersoneel zien dat ecstasy dominant dance gerelateerd is en zich grotendeels beperkt tot een wit publiek. Er is een tendens gaande dat dance mede door de culturele omslag vaker moet wijken voor andere muziekgenres, waardoor ook het ecstasy slikkende potentieel in de clubs kleiner wordt. De dosering onder ecstasy gebruikers lijkt over de gehele linie terug te lopen. In de meeste netwerken beperkt men zich tegenwoordig tot twee pillen. Alleen in sommige homo- en partynetwerken neemt men het niet altijd even nauw met de dosering. Hoe langer feesten duren des te groter de kans dat er meer pillen worden geslikt. In zekere zin geldt dat ook voor de afterprivéfeestjes die na het club- of partybezoek met een select gezelschap wordt gecontinueerd. In Angels (65a) netwerk loopt het totaal soms op tot zes pillen. De vrienden van B.B. (79a) willen van te voren in de auto op de parkeerplaats van een club nog wel eens een pil slikken. Overigens moet hem van het hart dat het gebruik in de clubs afneemt. B.B. vond het echt een statement dat jongeren, ondanks alle negatieve aandacht over ecstasy, achter de drug bleven staan.

---

⁴⁸ Charras is hasj en meestal afkomstig uit het Himalayagebied. Wordt bij voorkeur puur of met een klein beetje tabak gerookt in een pijp.

slikken vingeren en anaal

Verreweg de meeste gebruikers slikken ecstasy, maar het opkomende gebruik van mdma poeder, dat enkele jaren geleden alleen onder de poederpuristen circuleerde, komt inmiddels in de meeste netwerken wel eens voorbij. Hier vloeit deels uit voort dat gebruikers ook andere consumptietechnieken gaan toepassen, zoals het oplossen in sap of bier of de poeder te 'vingeren' waarbij de natte vingertop in de poeder wordt gedoopt. Anaal gebruik van ecstasycapsules vindt slechts sporadisch plaats. In een netwerk schijnt het stoute nieuwtje niet meer te bekoren. Nemo (64a) "Niemand neemt nog anaal ecstasy omdat het toch wel heftig was. Het hoogtepunt vond plaats op een bruiloft van een vriend, toen een groepje jongens voor de wc in de rij stond om de ecstasy anaal in te brengen."

ecstas is geen big thing meer

Uit gesprekken met panelleden worden verschillende factoren genoemd die de voortschrijdende stabilisatie en afname van het gebruik verklaren. Panelleden horen van hun achterban dat ecstasy slopend is. Het kost gewoon te veel energie, aldus Jesse (48a). Het is opvallend dat in menig netwerk ecstasy steeds vaker wordt afgewisseld met cocaïne. Vooral bij diegene die niks meer van ecstasy voelen, zoals in Nemo's (64a) vriendenkring. Teveel gebruikt? Inferieure kwaliteit? Of zijn ze ecstasymoe na jarenlang gebruik! Nemo weet er geen eenduidig antwoord op, maar een roze mercedes van 188 mg mdma⁴⁹, "slaat nog in als een kanjer." Niet iedereen in zijn vriendenkring zit nog op dit wondereffect te wachten.

In Wendy's 'genotschap' (84a) is ecstasy geen 'big thing' meer. Af en toe wordt er nog gebruikt op een feestje, maar dan moet het wel héél erg leuk zijn. Deze gedachte alleen al maakt haar nostalgisch. In trendsettende kringen hebben de creatievelingen steeds minder tijd voor de euforische roes. Ecstasy wordt niet afgezworen maar steeds selectiever geslikt. Volgens Pepe (85a) is een deel van zijn stapgenoten 'helemaal klaar' met ecstasy. Hij ziet steeds vaker de switch naar cocaïne.

Kaya (73a) ziet dat de 'oldtimer XTC' bij de nieuwe generatie twintigers niet te boek staat als een therapeutisch wondermiddel dat urenlang knuffelgenot garandeert. In hun ogen heeft ecstasy al lang zijn onschuld verloren. Het middel mag dan wel mellow zijn: ecstasy leidt wel tot hersenschade, althans dat vangt ze op van overtuigde niet-slikkers die zijn opgegroeid met krantenberichten over de schadelijke gevolgen van ecstasy. Ze ontmoet barjongens, dj's en hippe stappers in bars en lounges die uit de grond van hun hart vertellen dat ze ecstasy gewoon niet interessant vinden. Een jonge knul van begin 20 vertelde haar dat hij

---

⁴⁹ Getest in de testservice van de Jellinek.

positieve reacties van gebruikers kreeg toen hij vertelde dat hij niet slikte. Ook Roos is het opgevallen dat jonge stappers langer wachten met ecstasy omdat er veel spookverhalen circuleren. Als ze al experimenteren: "dan liever cocaïne, want dat is een natuurproduct."

Ook Spike (77a) kent de verhalen van jongeren die zich cool vinden zonder ecstasy. "De hele sfeer is niet meer zo verwaasd. De ecstasy kick is geweest." En degene die wel ecstasy slikken letten volgens B.B. (79a) wel twee keer op dat ze niet al te veel uit de toon vallen. Ook in het VIP milieu van 'zien en gezien worden', is het een pré om niet het stigma van een stoned losbol te krijgen.

less is more

Een paar pillen per persoon is tegenwoordig al redelijk veel want iedereen weet: less is more! We werden er niet meer waus (lekker stoned) van en kregen steeds meer het gevoel alsof we onszelf aan het vergiftigen waren. Op een avond drie clubs bezoeken en in 6 uur 6 pillen slikken, is tegenwoordig echt heel veel in mijn vriendenkring. Niemand gaat meer van donderdag tot zondag door. Volgens mij is dat niet alleen zo in mijn vriendenkring maar is dit ook een trend in het uitgaansleven." (Nemo: stapper 64a:t21)

pil is de echte sfeermaker

Alhoewel de stemming rond ecstasy in het club- en loungecircuit aan het kantelen is naar meer voorzichtigheid en nuchterheid, wil dat nog niet zeggen dat er geen extatische nachten meer worden beleefd. Tijdens dergelijke marathons gebeurt het vaker dat er eerst cocaïne als opwarmertje, voorafgaand aan ecstasy, wordt gebruikt. De vrienden van Tizi (50a) die standaard elk weekend pillen slikten zijn overgestapt op cocaïne. Een pilletje wordt er nu bij geslikt om de cocaïne een beetje te dempen. Tizi: "Een pil ergens halverwege blijft toch de echte sfeermaker! Want met een pil erbij wordt iedereen pas lekker los. Spacen noemen we dat."

thuisfeestjes

Een keer in de twee maanden wordt er bij een van de vrienden van Nemo een thuisfeestje georganiseerd, bijvoorbeeld als iemand jarig is. Op deze thuisfeestjes wordt er meer drugs gebruikt dan tijdens het stappen. Vanaf 21 uur komen de eerste vrienden binnen en wordt er geborreld. Rond 23.00 uur beginnen mensen met het snuiven van coke op de plee. De dealer hoeft niet langs te komen want ze hebben hun coke al bij zich. Nog later komen er pillen op tafel en gaan er nog meer mensen naar de wc. Als de remmen echt los gaan wordt er op tafel gesnoven. Dit gaat zo de hele avond door. Soms wordt er gedanst maar meestal blijft het bij ouwehoeren over het verleden. Op zo'n avond worden 2 a 3 pillen per persoon gebruikt met de nodige cocaïne. Dit alles wordt gecombineerd met een constante stroom alcohol en blowtjes. Sommigen gebruiken ook nog GHB en tegen het einde van de avond, als men besluit om door te halen, wordt er

ook speed gebruikt. Enkele vrienden doen daar ook nog wat ketamine bij. Er zijn mensen die op zo'n avond alle van de bovenstaande middelen tot zich nemen. (Nemo: clubganger 64a: t22)

Ondanks de vele kritische kanttekeningen wordt er ook positief op ecstasy geanticipeerd. Soms waart er zelfs weer een heuse 'mdma revival', zoals in de dj- en clubscene van Vince (76a). Ze blijven schatplichtig aan mdma, maar weten ook dat het 'harder werken' is dan cocaïne. Vince: "Een mdma punch blijft de leukste drugcocktail maar wie kristallen bij zich heeft, is helemaal the man! "Mdma is in de innercircle veel intiemer en gezelliger dan coke. Een tijdje geleden werd je nog als een fossiel beschouwd en was je niet cool. Toch blijft stoned op de ecstasy het allerleukste." Die mening is ook Mea (87a) toegegaan die na haar overstap van de stoere rockscene in de tactiele feestscene belandde. Mede door ecstasy, dat taboe was in de rockscene, is ze anders en vrijer gaan denken over dingen. Ze voelde meer liefde en sympathie voor mensen en is dat gevoel blijven koesteren. Maar zo speciaal en hosanna als het vroeger bij de eerste generatie was, zo nuchter praat ze er nu over: "Je gaat naar een feest en komt daar je vrienden tegen. Je voelt snel aan wat de stemming is en of je zin hebt om mdma te nemen. Het leukste is om mensen die nog nooit ecstasy hebben genomen te begeleiden, omdat het zo'n bijzonder middel is." Mea schat in dat er in haar netwerk ongeveer 1 keer per maand ecstasy wordt geslikt op een feest of thuis en bij hoge uitzondering in een club.

chasing the high

In de homo- en leerscene is ecstasy nog steeds de onbetwiste nummer 1 volgens Figo (88a). Met 3 á 4 pillen per weekend lijkt er zelfs weer meer geslikt te worden. In Figo's kringen wordt het doorslikken chasing the high genoemd. "Je wil erin blijven dus slik je bij!"

Dennis (57a) ziet steeds vaker dat ecstasy, a la cocaïne, door zowel jonge als oudere drinkers met alcohol tijdens een avondje drinken wordt weggespoeld. "Ecstasy is zo gewoon geworden dat het wordt gebruikt om een bodempje te leggen met wat drank erbij. Vaak wordt er eerst ecstasy genomen en dan coke, zo van 'ach een pilletje wat maakt het uit." Dennis overziet deze rituelen met gemengde gevoelens. Door het toenemende gebruik van cocaïne en alcohol lijkt de uitbundige tijd plaats te hebben gemaakt voor een krampachtige tijd.

part pakket

Naar party's gaan vergt altijd de nodige voorbereiding. Afgezien van de kaartjes en het vervoer die van te voren worden geregeld, moeten er vaak ook genotmiddelen mee om de feestvreugde te intensiveren. Paul geeft een toelichting wat hij standaard meeneemt in zijn partyuitrusting. "Een pakje Marlboro of Ca-

mel per persoon. Drie pillen voor mezelf en soms wat meer om weg te geven. De pillen (ufo's) kosten 2 euro per stuk voor een zak van 500–1000 pillen. De ufo'tjes zijn favoriet omdat ze een lekkere inslag geven. Hij komt op als een komeet en blijft dan twee uur hangen. Daarna kakt ie weer in. Als het feest dan nog anderhalf uur duurt twijfel ik of ik nog een ufo wil. Ik neem altijd een pakje cocaïne mee. Het is lekker om cocaïne na ecstasy te nemen. Vooral na afloop op de parkeerplaats een dikke snuif nemen net voor het terugrijden. Speed neem ik niet meer, maar vrienden hebben het altijd bij zich. Als ik echt wil vraag ik het wel aan hun. Natuurlijk hoort wiet er ook bij. Ik 'haal' het altijd bij een vriend die thuiskweekt en een 'kast' van een meter bij een meter in zijn huis heeft staan. Er staan 7 planten in die elke 10 weken geoogst worden. Hij verkoopt het voor 280 euro per 100 gram. (Paul: hardcore 45a:t22)

pilletjes tjappen en zetten

In partykringen blijft ecstasy vooralsnog de belangrijkste feestdrug. Volgens het panel wordt er op party's nog regelmatig geslikt, maar weten jongeren beter wat hun grenzen zijn. Die grens moet op grond van de informatie ergens liggen tussen de 1 en 5 pillen tijdens een event. Of wat likjes poeder zoals in het vriendenclubje van Paul en Zoë. In Paul's partynetwerk zijn uitdrukkingen als 'pilletje tjappen'⁵⁰ of 'pilletje zetten' niet van de lucht. En vooral met die 'gruwelijke Mercedes' pillen kan de nacht lang duren.

PieterBas (89a) ziet het gebruik van pillen teruglopen tot 1 á 1,5 pil per avond. Deze ontwikkeling wijt hij aan een betere kwaliteit ecstasy en de voorlichting: "slikken is okay maar niet meer dan twee!" Sander (41a) uit de Goa-scene ziet voor het eerst een duidelijke daling in het ecstasygebruik. "Er zijn nog veel FC XTC supporters, maar ook genoeg ex-slikkers die er klaar mee zijn. De euforie is verdwenen." Bovendien willen mensen minder hun alledaagse ritme laten beïnvloeden door de kater die volgt na afloop. Een pilsje, lijntje coke, of een koffie is dan de oplossing.

cocaïne

De populariteit van cocaïne houdt onverminderd aan. Daar waar ecstasy in de meeste netwerken niet meer groeit of afneemt, wint cocaïne verder aan invloed. De cocaïne hype is volgens Kaya (73a) wel voorbij, wat niet wil zeggen dat er ook minder wordt gebruikt.

"Oh, die gruwelijke jaren tachtig. Het lokte een chemische tegenreactie uit die je niet je hele leven kunt volhouden. Toen kwam het Fin de Siècle gevoel. Inmiddels zijn we 'oud en wijs' en denken we over kinderen. Ecstasy is een reactie op de jaren '80 geweest. Cocaïne neemt het nu weer over." (kaya: hippehippy's 73a:t21)

---

⁵⁰ Tjappen: straattaal voor slikken.

In ongeveer een derde van alle netwerken wordt een stijging van cocaïnegebruik gerapporteerd door ons panel. In de overige tweederde van de netwerken blijft het gebruik stabiel. De stijging van cocaïne komt voor in thuis-, club-, café-lounge- en partyscenes. De cocaïneconsumpties kunnen per sessie variëren tussen een kwart en een hele gram per persoon.

Doorgaans wordt het sociale gebruik van cocaïne zeer op prijs gesteld. Er wordt geld gepoold en cocaïne gekocht bij een dealer die thuis, op straat of in het uitgaanscircuit bezorgt.

isselende kwaliteit

Maar over de kwaliteit van sosa, lala, en beaz (wit in Turks) is lang niet iedereen enthousiast. We horen voor de eerste keer in ons panel B.B. (79a) over bloedneuzen na het snuiven van cocaïne. Volgens Tizi (50a) is Colombiaanse coke wit, Boliviaanse geel en Peruaanse wit/grijs van kleur. Maar wit, geel of wit/grijs: hij checkt zijn poedercocaïne altijd door eerst een gram uit te koken met ammonia. Als er 9 strepen achterblijven is hij zeer tevreden, maar dat komt weinig voor. Net zo min overigens wanneer hij slechts 5 strepen (= halve gram) overhoudt. Bij slechte kwaliteit belt hij meteen het 06 nummer en maakt subiet een nieuwe afspraak met de bezorger. In Pauls (45a) vriendenkring wordt snowflakes gesnoven dat in een flesje, met een lepeltje in de schroefdop, wordt gestopt. Het nadeel is alleen dat het moeilijker te verbergen is voor portiers.

Mea (87a) kan zich alleen de eerste twee pakjes coke herinneren die lekker zacht en zuiver in de neus voelde. Zo goed als toen heeft ze het nooit meer gekregen. "Het is altijd weer afwachten wat je krijgt. Soms voel je er heel weinig van en soms is het zelfs nat en plakkerig. Bah!" Ook Lizz (72a) vindt de cocaïne soms allerbelabberdst: "Soms lijkt het net op kattengrind met lijm."

neusvreugde of neushorror

"Smaak is iets persoonlijks. Ieder zijn eigen smaak wordt er wel eens gezegd. Met cocaïne gaat dat niet op. Krijg je flakes, dan mag je gerust spreken van een snuifje 'neusvreugde', maar snuif je naar petroleum stinkende plakcoke, dan is het 'neushorror'. Er is een simpele snuiflogica die zegt: 'hoe groot de lijn moet zijn voor een goede high'. Cocaïne bestellen is supergemakkelijk. Er rijden drie dealers op één nummer de hele dag en nacht door en bezorgen binnen het uur. Dan kun je inderdaad zeggen dat je handel goed georganiseerd is." (Wendy: 84a: t22)

geen junkiestatus

Het is opvallend dat panelleden het vaker hebben over normalisatie van cocaïne. In Jesses (48a) vriendenkring is de status van cocaïne stijgend. Dat cocaïne zelfs ecstasy naar de kroon zou steken had niemand een paar jaar geleden dur-

ven bevroeden. Lizz (72a): "Op donderdag vieren we onze Mokumse cokedag. Als iemand begint breekt de hel los. Cocaine is een stabiele factor en altijd wel dicht in de buurt. Eigenlijk is cocaine helemaal geen drug." Ook Jorg (58b) ziet dat snuiven erbij is gaan horen omdat het cool, maar ook gezellig is en geen junkiestatus heeft. En Mea (87a) voert naar eigen zeggen leuke gesprekken op de cocaine. "Als je veel mensen kent die coke bij zich hebben dan ga je er ook makkelijker in mee. Het lijkt net een beetje op een sigaret meeroken voor de gezelligheid." Paul (45a) en zijn vrienden zeggen er continue een 'dikke lulkick' van te krijgen als ze onder elkaar zijn.

In het milieu van B.B. (79a) heeft coke een statussymbool en is het een trend waar 'iedereen' aan meedoet. Er wordt op een avond tussen een halve en hele gram per persoon gesnoven. De vrienden spreken eerst thuis af voor het uitgaan en drinken eerst een biertje, wodka of bacardi. De coke die van te voren al is geregeld wordt meegenomen. De eerste snuif wordt steevast gesnoven in de auto op een parkeerplaats in de nabijheid van een club. Op sommige uitgaanslocaties krijg je van de portier een stempel waarmee je in en uit kunt lopen. In de loop van de avond wordt er ongeveer elk uur een snuifpauze ingelast. "Als we ergens zijn stoten we elkaar aan: 'zullen we effe?!', en gaan dan met z'n tweeën naar de wc. Bezoekers die geen gezeik op de wc willen, lopen even naar buiten om te snuiven op de parkeerplaats of in de auto. Op de dansvloer is moeilijk want daar wordt goed op gelet door de portiers."

snuif uit het vuistje

Tizi dribbelt opgewonden door zijn huiskamer. Hij ziet eruit als een Turkse gabber, met zijn kaalgeschoren kop! Hij is echt op dreef want het is vrijdagmiddag. De voorpret van zijn aanstaande weekendroes doet zijn neus al kriebelen. We vragen Tizi om een toelichting hoe hij dan snuift op de dansvloer zonder dat het opvalt. Hij kijkt ons verwondert aan en zegt vol bravoure dat het om de juiste techniek gaat. "Eigenlijk is het heel eenvoudig!" Zijn ogen worden groter. "Wacht, ik zal een demonstratie geven." Hij loopt vastberaden naar zijn dressoir en trekt een laatje open. Hij pakt een envelopje te voorschijn. Vouwt het fluks open haalt een afgeknipt rietje tevoorschijn en steekt deze in het envelopje. Hij dribbelt opgewonden heen en weer. Klaar voor zijn act. "Ik sta op de dansvloer o.k. en ik heb het envelopje met het rietje erin in mijn rechtervuist. In de linkerhand heb ik meestal een whisky of een biertje. Let op! Zo doe je het" en hij snuift achteloos in een haast onopvallende reflex met zijn neus door het rietje. Tizi kijkt ons triomfantelijk aan. We staan versteld over deze spitsvondige oplossing die het onhandige wc bezoek overbodig maakt. Maar tegelijkertijd verraadt zich hier ook de ervaren snuiver, die zijn gebruik zo weet te camoufleren dat anderen er haast geen erg meer in hebben. Kennelijk een kwestie van veel oefenen bedenken we. "Shit man, ik moet even naar de WC." Even latere komt Tizi de kamer weer in met een rol pleepapier. "Shit man, mijn neus loopt...." (Tizi:clubganger 50a:t22)

In de vriendenkring van B.B.(79a) is een film vaak aanleiding om rond een uur of acht bij iemand thuis af te spreken. De samenstelling van het gezelschap bepaalt of er ook cocaïne wordt gesnoven. Een dergelijke avond duurt tot 04.00 uur maar kan ook uitlopen tot 10.00 uur 's ochtends. Meestal wordt er eerst nog wat patat gegeten waarna er een film wordt gekeken onder het genot van wijn en bier. Degene met goede handelscontacten haalt na de film de coke tevoorschijn. De lijstjes worden op een cd hoesje gelegd onder het genot van hardcoremuziek. Er wordt playstation gespeeld, gekletst, gelachen en nog meer gekletst. Deze avondjes thuis bij vrienden zijn populair omdat ze vergeleken met een uitgaanssetting geen stiekeme snuifhandelingen hoeven te verrichten en de alcohol vele male goedkoper is. Hierdoor ligt de snuif- én drinkfrequentie meestal hoger dan tijdens het stappen.

goede snuifklanten

Zolang er sosa (cocaïne) op Tizi's salontafel ligt, staat het voor iedereen vrij om te nemen. "Ik blijf sosa nemen. Als het op is bel ik gewoon weer. Als ik in een zuinige bui ben dan haal ik vijftig nippers (snuifjes) uit een pakje lala (coke)." Luisterend naar zijn cokeavonturen moeten die zuinige buien eerder een uitzondering zijn. Uitgaan, daar draait het om in het weekend. Feesten! Clubs bezoeken. Chillen bij vrienden erna. Als je stapt beleef je avonturen. Meer dan dat je thuis op de bank blijft zitten, aldus Tizi. Weekend is vrolijkheid, maar ook spanning en uitdaging. Zoals de strijd die clubuitbaters voeren tegen het volhardende snuifvolk. In een club probeert de uitbater Tizi en zijn vrienden een hak te zetten door ventilatoren en blacklights te plaatsen. "Kunnen ze zien of we met witte sterretjes rond de neus van de plee komen", giechelt hij. Ondanks dat Tizi al meerdere keren gesnapt is mag hij altijd weer terugkomen omdat hij een goede klant is. "Ik val geen meisjes lastig, ik deal niet en ben behulpzaam als het moet. Ik zie zo wie de pille-tjesman is en wie sosa dealt!"

ontdekkingsfase van cocaïne

De actieradius van Roos (78b) strekt zich in tegenstelling tot de perifere locaties van Tizi's vrienden, uit over de trendsettende cafés, lounges en clubs in het centrum. Vooral donderdag is een favoriete stapavond en bovendien geschikter om cocaïne te nemen dan ecstasy. Coke en drank is dé combi. De nieuwe generatie stappers die de second summer of love in 1988 van horen zeggen hebben, zitten nu in de ontdekkingsfase volgens Roos. "Jonge mensen komen nu eerder met coke in aanraking en gaan dus ook eerder coke gebruiken. Het is een toegankelijke drug geworden omdat het overal wordt gebruikt."

Terwijl Roos eerst thuis afspreekt, ontmoeten de vrienden van Jorg (58b) elkaar meestal in het café. De cafés en clubs die ze daarna bezoeken lijken verzadigd

te zijn met cocaïne omdat er continue een rijtje voor de wc deur staat. Jorg: "Het lijkt wel of iedereen aan de coke zit. Twee, drie jaar geleden snoven we alleen nog bij speciale gelegenheden, maar nu lijkt elk moment wel een geschikt co-kemoment te zijn."

taboeloze coke is de schaamte voorbij

Wendy (84a) weet wel waarom stappers tegenwoordig liever cocaïne snuiven. In navolging van Vince (76a) en Pepe (85a) die respectievelijk zeggen dat cocaïne een minder gecompliceerde drug is en mensen er bij willen blijven, hoort ze continue dat stappers niet meer vaag willen worden van de pillen en 'fris' willen blijven tijdens het drinken. Wendy (84a) ziet het gewoon voor haar ogen gebeuren dat het taboe is verdwenen tijdens het stappen. Als de sfeer in de cafés op stoom begint te komen en de alcohol rijkelijk vloeit is het gewoon afwachten wanneer de eerste snuiver het snode plan opvat om een 06 nummer te draaien. Sommigen hebben wel vijf 06 nummers van overwegend Nederlandse dealers op zak, die zonder uitzondering met de auto komen bezorgen waar je maar wilt

.....Welke dealer gebeld wordt hangt af van verschillende factoren. Prijs, kwaliteit en bezorgtijd scoren in ieder geval hoog. En wie zich nog die dikke snotneus kan herinneren van die plakcoke voor 50 euro, zal zich nog wel twee keer bedenken om dezelfde dealer te bellen. Als hij tenminste nog over andere nummers beschikt. Want het kan toch niet slechter zijn dan dat. Denk je. Maar als vervolgens blijkt dat de andere vier nummers of niet opnemen, of niet opkomen dagen, of.... Tja, dan ga je toch maar weer het eerste 06 nummer proberen, dat je al bijna uit woede had verscheurd. En je hoopt maar een ding. Dat hij opneemt! En snel komt! En de plakcoke? Ach.....

Cocaïnegebruik is de schaamte voorbij volgens Wendy. Ze schetst een nog vers in het geheugen gegrift beeld van een dealer die zijn auto pontificaal en dubbel geparkeerd voor het café stationair laat draaien. De beller uit het café gaat in zijn auto zitten om meerdere pakjes te kopen voor zijn vrienden die met een ongeduldige voorpret in het café staan te wachten. Eigenlijk verbaast Wendy zich erover dat het gebruik van cocaïne nog steeds toeneemt want op een supergoed feest heeft nooit iemand zin in cocaïne. Of dit betekent dat snuiven uit verveling voortvloeit gaat haar vooralsnog te ver. Feit is wel dat cocaïne zich in menige Mokumse hippe neus heeft genesteld.

geilachtige luxe

"In onze scene wordt cocaïne helemaal niet zo als een egodrug gezien. Het heeft eerder iets opwindends en spannends. Een pilletje slik je zo door, maar cocaïne geeft een aangename spanning en heeft een geilachtige luxe. Of we snuiven open en bloot of stiekem op de WC. Allebei is leuk. Het hangt er van af

met welke mensen je bent. Als we met zijn tienden zijn en er zouden er bijvoorbeeld 7 wat bij zich hebben, dan snuiven we openlijk. Maar als we met een groepje van 5 op een huisfeestje met 30 andere personen zijn, dan is het juist leuk om naar de wc te lopen voor een snuif. Je moet er ook rekening mee houden dat er bezoekers zijn die het niet leuk vinden om je te zien snuiven. Laatst deed ik dat wel een keer bij vriendin om te laten zien hoe dat ging. Ze vond het best wel leuk. (Mea: stapper 87a:t22)

In de geilachtige luxe van cocaïne waar Mea op doelt, kan Figo (88a) zich niet zo goed herkennen. Hij ziet wel dat cocaïne weliswaar hipper is geworden onder de jonge homogeneratie, maar het gemak waarmee er door de week en in het weekend wordt gesnoven heeft niks exclusiefs, juist omdat het zo gewoon en gemakkelijk verkrijgbaar is. Daarom positioneert Figo cocaïne eerder als een lol-middel voor de would be Guccisnuivers.

alleen snuiven is loki

In de vriendenkring van Paul (45a) viert cocaïne eveneens hoogtij. In het weekend wordt er gesnoven op hardcoreparty's en door de week wordt er cocaïne gebruikt als een verzetje tegen de verveling in Amsterdam Noord. Cocaïne heeft status, maar wordt zeker niet geassocieerd met luxe en Gucci. Paul is het er niet mee eens wanneer er gezegd wordt dat cocaïne geen partydrug is. Het is hooguit onhandig om mee te nemen. "Een pil tjaap je immers zo weg!" Maar ook daar is wat op gevonden want de met coke gevulde bullit reist altijd mee. Paul vindt zijn vrienden juist spraakzamer en socialer als ze op de coke zijn tijdens een feest. De meeste gebruiken zowel door de week als in het weekend cocaïne. Paul: "Ik snuif regelmatig cocaïne met mijn vrienden en met mijn vriendin. Ik snuif samen met haar 3 a 4 gram per week. We zijn aan het experimenteren wat het met ons doet want we zijn het echt lekker gaan vinden. Soms krijgen we er een vette lulkick van en soms praten we heel serieus met elkaar. Als we niet op een feest snuiven, dan doen we het wel in de buurt, in de auto van een vriend of thuis met mijn vriendin. In je eentje snuiven is niet leuk. Wie dat doet is een 'loki'."⁵¹

amfetamine

Amfetamine, door gebruikers ook wel speed of pep genoemd, wordt in ongeveer een derde van alle netwerken gebruikt. In Antenne 2003, was er een lichte stijging van speed. Het lijkt erop dat de populariteit nog wel even aanhoudt in kringen waar speedgebruik circuleert. Dat het vergeleken met enige jaren geleden makkelijker is om speed te krijgen wordt toegejuicht, maar dat zegt nog niks over de kwaliteit die soms erg belabberd kan zijn. Speed wordt doorgaans met zijn allen

---

⁵¹ Loki komt van el loco en betekent gek of gestoord.

gedeeld en de maximale dosis bedraagt een gram per persoon tijdens een nachklang feesten. Amfetamine wordt meestal gesnoven, als een bommetje geslikt of gemengd met alcohol of cola. De prijs voor een gram speed ligt tussen de 6 en 15 euro per gram.

ambivalent imago

Het imago van speed is ambivalent. Enerzijds verkondigen panelleden dat speedgebruik passé is, of een lage status heeft en daarom niet interessant is. Anderen wijzen juist op een bescheiden comeback onder gebruikers die minder gevoelig zijn voor de bedenkelijke reputatie. Want speed mag dan wel een lage status hebben, het blijft een verdraaid handig, probaat en goedkoop middel om scherp en wakker te blijven. In netwerken waar speed wordt gebruikt houdt de stijging licht aan. In de technoscene van Lizz (72a) is speed 'de perfecte motor' om een feest tijdens 'afters' aan de gang te houden. Ze lacht als het imago van speed ter sprake komt. "In het begin was het getverdemme! Maar er komt verandering in. Niemand heeft meer problemen met speed."

De muziek en settings lijken op het eerste gezicht niet echt onderscheidend te zijn want speed komt zowel voor in de psychedelische trancescene, de hardcorescene als in cafésenes, ja zelfs in een netwerk van creatieve cocainesnuivers die volgens Kaya (73a) enige jaren geleden nog gruwden van de armoedzaaier onder de stimulantia. Toch kunnen we zeggen dat speed over het algemeen eerder als een party- en afterdrug wordt gezien dan als een clubdrug. Het wordt eerder door solisten gebruikt of juist in homogene groepen.

sjieke trash

Kaya kent inmiddels aardig wat 'creatieve types met deadlines' die zich opsluiten in hun studio en tussendoor af en toe een klein nipje 'amf' nemen. Wie alleen neemt als het nodig is komt met een gram per maand uit. Bovendien is pep effectiever dan koffie. Het hoort ook bij de 'fast living' volgens Kaya. Ze merkt dat de aanvankelijke reserve jegens speed minder wordt. Speed riep associaties op met krakers, gabbers en vies. Maar een klein beetje werkt juist veel effectiever dan cocaïne. Waarschijnlijk heeft het ook te maken dat cocaïne snuiven overdag als problematischer wordt ervaren dan speed. Speed in het nachtleven werkt anders en is minder functioneel. Bijkomend probleem is dat er automatisch ook meer alcohol bij wordt gedronken. Vince (76a) die zich eveneens ophoudt in creatieve kringen in het centrum, ziet daarentegen geen grote progressie in het gebruik. De hippes moeten er niet zoveel van hebben. Maar degene die het wel nemen koketteren graag met hun sjieke trash. Alsof ze een ironisch statement willen maken naar de snuifelite die het liever op cocaïne houdt. Wendy (84a) is dezelfde mening toegedaan. Pep kan maar weinig mensen bekoren die zich beroepen op een 'goede smaak'. Speed heeft in haar kringen een beruchte

reputatie vanwege de 'vreselijke katers' de dag erna. De laatste keer dat ze met twee vriendinnen heeft gesnoven wil ze zich liever niet meer herinneren, want ze hebben zich de dag erna alledrie ziek gemeld.

Nigga (60a) die zich in dezelfde ecologische biotoop als Wendy en Vince bevindt, bezoekt eerder als buitenstaander de exclusieve thuisfeesten in statige grachtenpanden. Niet alleen in artistieke, maar ook in kringen van de commerciële dienstverlening wordt speed gevingerd⁵² alsof het de normaalste zaak is. In de leerscene heeft speed volgens Dennis (57a) nooit een negatief imago gehad. Het middel is effectief, je gaat er langer op door en je hoeft minder te snuiven als met cocaine, "want met een goede snuif ben je uren zoet."

pepdip

Maar ondanks de onderlinge complexe, soms ambivalente smaakverschillen van speed en het daaraan gekoppelde imago en status, is men het over het algemeen met een ding eens: goede speed behoeft geen kras. Speed maakt waar wat het beloofd: snelheid, energie, urenlang feesten én beesten. En dat komt goed uit op de urenlange durende party's. Het speedgebruik is hier puur functioneel en komt in de partykringen rond B.B. (79a) pas om 8 of 9 uur 's ochtends te voorschijn om langer door te kunnen gaan. Maar speed heeft in feestnetwerken ook een andere reputatie. Paul (45a) is op een feest in de Heineken Music Hall over zijn nek gegaan en vrienden van hem klagen over een pepdip, pijn in de neus en algehele malaise na een party. Toch blijkt uit gesprekken dat speed in partykringen doorgaans een positievere connotatie heeft, tenminste als het om het sociale aspect gaat van het samen delen.

methamfetamine

Een variant van amfetamine is methamfetamine: ook wel bekend als ice, crystal en yaba. De laatste jaren gonzen er allerlei geruchten over methamfetamine in Amsterdam, maar in geen enkele scene werd toendertijd ook daadwerkelijk gebruik van methamfetamine geconstateerd. De geruchten blijven echter aanhouden door verhalen van vakantiegangers en documentaires op tv over de gevaren. In enkele netwerken wordt vaker over methamfetamine gepraat als gerucht terwijl niemand er ook daadwerkelijk ervaring mee heeft. Een andere gerucht in een netwerk dat de ronde deed was over een cokedealer die ook crystal zou verkopen. Het is nog primair en op zeer kleine schaal, maar in twee netwerken wordt methamfetamine gebruikt waarvan in een netwerk experimenteel.

---

⁵² Een natte vinger in de speed dopen en deze vervolgens door het bier of sap roeren. De pep diehards likken hun vingers juist af vanwege de chemische smaak van amfetamine.

helder en akker

Wendy (84a) kreeg onlangs van een vriend methamfetamine aangeboden onder de naam chrystal. De sample bevatte wit- grijsachtig gruis. Ze besloot samen met haar vriend de methamfetamine, net als heroïne, te roken over aluminiumfolie. Ondanks dat ze maar een klein beetje hadden gerookt, was het effect overrompend. Ze werd niet high of hyper maar juist heel helder en wakker. In de homovriendenkring van Figo (88a) is het niet bij experimenteren gebleven. Methamfetamine wordt naast de bekende bijnamen als chrystal en ice ook tina, adam, glass, meth en lalique genoemd. Volgens Figo ziet meth eruit als kapot bergkristal: hoe witter en transparanter, hoe zuiverder het is. Methamfetamine kan worden gesnoven, geslikt, gedronken, gerookt in een pijp, over folie gerookt of als oplossing in een spuitje anaal worden ingespoten. Wegens connecties met bevriende Amerikaanse gays krijgt hij zo nu en dan wat opgestuurd. Doorgaans wordt de rookmethode geprefereerd waarbij de aansteker voorzichtig de pijpenkop verwarmt en de korreltjes door verhitting vloeibaar worden en als geëvaporeerde rook kan worden ingeademd. Zijn eerste ervaring met methamfetamine dateert uit 1989 in San Francisco, waar hij het voor het eerst gesnoven heeft. In Amsterdam gebruikt hij vanaf 1999 met enige tussenpozen methamfetamine. Een gemiddelde dosis bedraagt volgens Figo ongeveer 100 mg.

24 uur stappen op een tiende gram

“Het gevoel na een goede hit is heerlijk en blijft urenlang heel constant. Met een tiende gram kan ik 24 uur stappen. Ik kan ook werken op een constant niveau. De chrystal meth kater kan echter vreselijk zijn. Ik ben een keer vier dagen door gegaan en tussendoor even een half uurtje gaan liggen. Na drie dagen ga je schaduwen zien. Dan weet ik dat ik nodig vitamine moet nemen. Ice is ook seksueel opwindend. Het gevoel is clear, geen lalaland als ecstasy of hyper als speed. Je moet wel de tijd nemen als je van plan bent te gaan basen en de volgende dagen niks te doen hebben.” Figo: clubganger 88a: t22)

Op grond van zijn feestervaringen in de homosceens in Parijs, Barcelona en Londen, verwacht Figo, in tegenstelling tot Wendy, dat methamfetamine in de homoscene populairder gaat worden.

narcosemiddelen

In Antenne (2003) concludeerden we voorzichtig dat het gebruik van het meest populaire middel GHB over zijn piek lijkt te zijn. Deze trend wordt ook nu bevestigd door ons panel. Op twee netwerken na, waar een stijging is, wordt door de rest van ons panel een verdere afname dan wel stabilisering van gebruik gerapporteerd. Het panellid B.B. (79a) die in zijn favoriete club geregeld GHB rond zag gaan op de dansvloer, ziet helemaal geen GHB meer.

moeilijk verkrijgbaar

Steeds vaker vangen we verhalen op over toenemende schaarste op de Amsterdamse markt. GHB was in het voorjaar zelfs een tijdje onmogelijk te krijgen. In Nemo's (64a) scene is met veel pijn en moeite een kwart liter bij elkaar gesprokeld. Ook de prijzen van GHB gaan langzaam omhoog. Een kwart liter GHB bedraagt inmiddels rond de 75 euro. Voor een liter wordt tussen de 200 en 300 euro gevraagd.

Aanvankelijk kende Roos (78b) nogal wat vrienden die behoorlijk van de GHB snoepten, maar ze hoort hen er minder over, evenals Spike (77a) die het dalend gebruik wijt aan de slechte verkrijgbaarheid en het out gaan. Bovendien vond hij de argumenten van sommige meisjes om GHB te drinken maar vreemd: "Een paar meiden gebruikten het omdat ze zich er supersexy op voelen. Maar hoe sexy ben je dan als je nuchter bent?"

GHB, dat in zijn netwerk ook wel 'theeplus' wordt genoemd, heeft een 'steady' groep gebruikers maar blijft een 'tricky middel' volgens Vince (76a): "Er wordt wel eens geprapt: 'Kopje thee? Nee dank U? Liever een GHB'."

Het gevaarlijk imago blijft GHB achtervolgen volgens Pepe (85a) die het ook minder in de 'hippe tenten' tegenkomt en meer in de periferie van de stad en op intieme thuisfeesten. Kaya ziet niemand meer GHB nemen in uitgaanssettings. "Misschien dat het nog wel achter de gordijnen gebeurt!" Dennis (57a) daarentegen weet dat er op sommige 'homospots' GHB gebruikt wordt als lustopwekker en seksuele drempelverlager in darkrooms.

outgaan is niet gezellig

GHB dat eind jaren negentig in de hippe scene als een afrodiserend middel werd gebruikt lijkt niet meer in trek. Wendy (84a) hoort er net als Lizz (72a) weinig meer over. Slechts een enkele keer komt Wendy types tegen die het zoute vocht in de kroeg nuttigen. De onbeschaamd 'gezellige' seksfeesten vinden nog maar sporadisch plaats. Ook in de clubs wordt GHB weinig meer gebruikt. PieterBas (89a) maalt er gelukkig niet om want hij heeft verschillende personen moeten 'reanimeren' in het verleden. Het is niet gezellig als een vriendinnetje op een party drie weekenden achter elkaar op de EHBO belandt.

De angst om out te gaan tijdens het stappen lijkt groter te worden. Volgens panelleden treden portiers ook stringenter op en is de kans groot dat je een club niet meer inkomt als je overlast met GHB veroorzaakt. Als gevolg hiervan zou GHB daarom vaker thuis na het feesten worden gebruikt. Dat leidt vervolgens tot excessiever gebruik.

excessiever thuisgebruik

Ondanks het feit dat panelleden over het algemeen een verder afname van GHB constateren in uitgaans- en privé-settings wordt er in sommige netwerken thuis nog wel degelijk fors gebruikt. Nemo's (64a) scene behoort tot een van de langst gebruikende netwerken in ons panel. Ondanks de nodige valpartijen en ongelukken heeft GHB een onverwoestbaar imago. Volgens Angel (65a) die als een van de weinigen rept over een toenemend gebruik druppelt er, ondanks de strenge controle en soms tot op het slipje, nog genoeg GHB binnen in haar stamclub. Ze zag hoe een jongen onlangs nog acht GHB buisjes te voorschijn toverde. De ontremmende effecten als gevolg van GHB vinden nog steeds plaats. Vrouwen kunnen volgens Angel ook seksueel zeer assertief worden of baldadig gedrag vertonen in de club. Het imago van geile GHB is nog onverminderd van kracht. Haar vriendenkring heeft de neiging om pas echt loos te gaan als ze zich in een thuissetting bevinden.

Ook Nigga (60a), een GHB gebruiker van het eerste uur, ziet in specifieke clubs nog wel GHB: "Het is nog steeds de geilste drug, maar er wordt tegenwoordig wel meer geflirt met elkaar."

In het netwerk van Zoë (67a) tenslotte lijkt GHB bij zijn vrienden aan te slaan. Aanvankelijk gevreesd als een ordinaire gootsteenopstopper waar je dood aan kunt gaan, vindt GHB mondjesmaat zijn intrede. Verbaasd over de radicale ommezwaaai van zijn vrienden vragen we aan Zoë wat hen heeft doen besluiten om toch met GHB te experimenteren. Hij gniffelt een beetje en bekend dat hijzelf de aanstichter is geweest. Via een vriend heeft hij een halve liter GHB gekregen om te proberen en heeft hij sommige vrienden overdag op nuchtere maag een theelepeltje laten proeven. De reacties vielen niet tegen. Inmiddels hebben verschillende vrienden van de GHB geproefd en de stemming is omgeslagen van sceptisch naar gematigd enthousiast.

lachgas

De hoogtijdagen van lachgas dateren alweer van tien jaar geleden. Sinds die tijd is het gebruik van lachgas drastisch gedaald wat overigens niet betekent dat de lachgasballonnen nu helemaal verdwenen zijn. In de gayscene gaat het nog sporadisch rond. En met Koninginnedag werden de onderzoekers zelf aangenaam verrast toen een duo met een gasfles N₂O halverwege de rit op de partyboot sprong en enthousiast begon te tappen voor 2.50 euro per ballon. Indachtig de woorden van panelleden die zeggen dat lachgas altijd een succes is als het plotseling opduikt, moeten we ze inderdaad gelijk geven, gezien de gretigheid waarmee feestgangers zich naar de ballonnetappers spoedden.

100 cilinders en een slagroomsput

Paul kwam voor het eerst in aanraking met lachgas via een vriend die een professionele horeca slagroomcilinder had gekregen van zijn oom die een snackbar bestiert. Hij heeft Paul de kunst geleerd van het ballonnen inhaleren. "Ik voelde alsof ik in een kamertje zat en heen en weer werd gepingpongd." Paul was zo onder de indruk van de lachgas high dat hij niet lang erna besloot om samen met een paar vrienden in een warenhuis twee dozen lachgaspatronen (50 cilinders per doos) te kopen. Drie patronen gaan er in een ballon en alle 100 cilinders zijn erdoorheen gejaagd. "Het geeft een korte kick van hooguit een halve minuut maar het is vast niet goed voor onze hersenen want we kregen er hoofdpijn van." Paul antwoordt ontkennend als we hem vragen of hij deze uitspatting ook op de dancesite partyflock zet. Hij is bang dat hij kritiek van anderen krijgt omdat hij dom bezig is geweest. "Het is niet leuk om kritiek van gebruikers te krijgen. Ik zit daar echt niet op te wachten. Ik vertel het wel tegen vrienden. Die vinden het prachtig...." (Paul: hardcore 45a t21)

ketamine

Special k, vitamin k en ket⁵³, of simpelweg ketamine vindt nog steeds zijn weg in Amsterdamse scenes, maar de verspreiding zet niet door. Afgezien van de netwerken waar wel eens over ketamine wordt gepraat, zijn er relatief weinig netwerken waar ook daadwerkelijk ketamine wordt gebruikt. Ketamine wordt meestal gesnoven en sporadisch intramusculair gespoten. Een gram ketamine schommelt tussen de 50 en 70 euro. Op grond van onze panelgegevens lijkt het ketamine gebruik licht af te nemen. Een beperkte voorradigheid van het middel lijkt hier een rol in te spelen. Roos (78b), Jesse (48a) en kaya (73a) spreken over een verstokte en onregelmatige aanvoer. Lizz (72a) daarentegen heeft goede connecties met een 'ket-verkoper'. Hij kan ketamine leveren als hij een week van te voren op de hoogte wordt gebracht.

ketamine is techno

Ketaminegebruik komt slechts sporadisch voor in het clubcircuit. Een enkele keer vangen panelleden verhalen op van 'Ketheads' die de wetten van de zwaarte-kracht tarten in een drukke club. In de technoscene van Lizz maakt ketamine inmiddels furor. Tijdens concerten dansen op Berlijnse minimal techno van Steve Bug of Ricardo Villalobos is een freaky ervaring volgens Lizz (72a): "Ketamine is techno! Het is nieuw en het gebruik neemt snel toe." Ze schat dat ongeveer de helft van de scene inmiddels een of meerdere keren van de ketamine heeft gesnoept. Maar soms gaat het mis als iemand te gulzig is geweest en een te dikke lijn heeft gesnoven.

---

⁵³ Deze bijnamen worden in verschillende scenes voor ketamine gebruikt.

special van ellogs

“Sommige K-heads moet ik tot de orde roepen als ze teveel K snuiven. Vier dikke sleutels uit een pakje special K van Kellogs: ‘lijn en vitaliteit’ is gewoon teveel.... Ketamine moet je juist combineren met andere drugs. Niet met alcohol want daar word je duizelig van. Soms heb je maar een halve meter zicht en weet je niet meer wat voor en achter is. Je wordt net een clown op de K. Je wordt erg melig, het haalt de remmingen weg en het lijkt net alsof je op een kussentje stui-tert. Het is gewoon lachen en lolligheid. Je moet het wel rustig aan doen en niet een snoepje nemen als je mond nog vol is, want anders sta je een uur lang tegen de muur geplakt tijdens een concert.” (Lizz: technoscene 72a:t22)

einig ketamine in clubcircuit

Zo bont als de technoscene van Lizz het maakt is overigens vrij a-typisch en alleen populair in subculturele scenes. Angel (65a) die af en toe dezelfde ketaminegebruiker tegenkomt in de club kreeg onlangs een keer een snuifje van hem aangeboden. “Hij had wat poeder tussen zijn vingers en stopte het zo in mijn neus. Daarna heb ik een half uur braaf naast hem gezeten. Ik kon geen kant meer op.” In haar eigen vriendenkring is wel belangstelling voor ketamine. De bemachtigde vloeistof wordt in de magnetron verdampt waarna er kristallen overblijven om te snuiven. De meeste panelleden zien vooral thuisgebruik van ketamine. De onvoorspelbare effecten kunnen zodoende beter worden gehanteerd in een relaxte en ontspannen thuisomgeving. Dat geldt zeker voor Figo (88a) die zijn hallucinerende k-hole avonturen en de daarbij gepaard gaande sessies met zijn vrienden liever in een intieme ambiance ondergaat.

vrolijke meligheid

“Iemand had een fles thuis staan. We waren met zijn twaalven die middag. Iedereen kende het middel en had het al een keer eerder gesnoven. Het lag klaar op een grote spiegel. Iedereen mocht zelf zijn eigen lijntje maken. De stemming varieerde van een speelse, vrolijke meligheid tot gek doen. Het was een gemêleerd gezelschap van jong tot oud. Ik schat zo tussen de 18 en 50 jaar. We namen per persoon ongeveer zes lijnen in zes ronden. Het was een dolle boel want er werden acts en rollenspel gedaan en tegen het einde werd het pas een beetje serieus. Met ketamine in een club moet je wel de dosering goed in de gaten houden.” (Kaya: hippe hippy's 73a: t21)

Het mag geen bevreemding wekken dat ketamine ook in psychedelisch georiënteerde netwerken, onder psychonautische gebruikers en in teknozingen voorkomt. Ketamine wordt in deze kringen eerder als een psychedelisch anaestheticum beschouwd en wordt als zodanig ook zo geclassificeerd.⁵⁴ Er zijn inmiddels meer gebruikers die ervaring hebben met ketamine. Er is zelfs een kern die altijd

---

⁵⁴ Julien (2001).

ketamine op trancefeesten bij zich heeft. De ketamine wordt meestal gereserveerd voor de late uren. Ketamine gebruikers zijn volgens kenners goed te herkennen vanwege hun verstoord kinetische beweging die sterk doet denken aan dat van een robot.

Floris (74a) die evenals andere vrienden intussen een tiental ketaminesessies heeft ondergaan vertelt over urenlange ketamine trips en lucide droomwerelden. Sommigen vergelijken het met een trancedentale meditatie ervaring. Doorgaans wordt er om het uur een nieuwe lijn K gelegd net zolang totdat de gram op is. "Je bereikt een ander nivo. Er is niet zoals met LSD sprake van angsteffecten omdat de roes een verdovend effect heeft. Angst is onbekend en het voelt ook veilig." De trip wordt vaak opgebouwd met kleine snuifjes, net zolang totdat het k-hole stadium bereikt wordt, het moment dat de kamer anders ervaren wordt en de gebruiker zich in een andere dimensie bevindt. Floris weet dat lang niet iedereen ontspannen reageert op een acuut optredend ego-verlies. Ervaringen met ander type trips als paddo's, LSD en DMT strekt tot aanbeveling.

ps chedelica

tr ptamines

Hallucinerende middelen komen in vergelijking met stimulantia slechts sporadisch voor in het club- en partycircuit. Gebruik van tripmiddelen op feesten vindt voornamelijk plaats in tekno- en psytrancekringen of in kleine netwerken van psychedelische adepten. Toch lijkt het er op dat met name de aan DMT⁵⁵ verwante middelen zich ook in een groeiende belangstelling mag verheugen in de creatieve netwerken. Op zich is dit niet zo verwonderlijk aangezien deze netwerken, zoals reeds eerder is gebleken, meer open staat voor 'nieuwe' middelen. Vince (76a) die veel dj's, vj's, organisatoren, fotografen en vele andere creatievelingen kent, bespeurt met name voor de DMT-achtigen een groeiende belangstelling.

De meest gebruikte DMT variant is de rookbare nn-DMT. Wendy (84a) die in een vergelijkbare scene als Vince zit vertelt ons over haar nn-DMT sessies waarvan ze er inmiddels twintig van heeft ondergaan.

In een netwerk zou iemand een grote hoeveelheid nn-DMT bestellen in het buitenland voor de verkoop in eigen land. Verder is er naar aanleiding van een artikel in het blad van ID&T over Foxy Methoxy, ofwel 5-meo-dipt, enige belangstelling geweest. Maar dat het, zoals in het artikel vermeld, om dé nieuwe partydrug zou gaan, wordt ernstig betwijfeld. Foxy is nergens te krijgen.

---

⁵⁵ DMT-achtigen: nn-DMT; 5 meo-DMT; 5 meo-DIPT en 5 meo-AMT.

geometrische patronen

“Het DMT extract dat soms uit oranje/rode brokjes bestaat of er gewoon als wit poeder uitziet wordt gerookt in een pijp. Het is een fantastische en meer intense ervaring dan bij de salvia divinorum⁵⁶, dat als extract op de markt wordt aangeboden. Ik heb DMT gerookt via een pijp maar ben nog niet door de ‘gate’ geweest! Ik heb er wel voorgestaan. Ik werd ook uitgenodigd door twee ‘beings’ maar had waarschijnlijk niet een volledige trip. Maar de werking was betoverend mooi. Ik bevond me in een hologram temidden van allerlei geometrische en kleurige patronen. Ik voelde liefde en puurheid. Zo zacht en mooi dat ik verder wilde. Het geluid kan ik het beste vergelijken met auditieve hallucinaties.” (Wendy: psychonaut 84a t22)

de andere wereld van DMT

Het panellid schat dat inmiddels zo’n 15 personen ervaring hebben met nn-DMT. Het netwerk bestaat uit selecte gezelschappen die, naast de gebruikelijke kampvuurtjes en bostripjes, voornamelijk thuis experimenteren. Voor sommige heeft DMT inmiddels mythische proporties aangenomen. Aangezien DMT moeilijk verkrijgbaar is en schreeuwend duur is zal het volgens ingewijden niet zo’n vaart lopen met de bekendheid. Er wordt ook wel eens gezegd dat je niet op zoek moet gaan naar DMT maar dat de DMT jou wel ontmoet. Sommige gebruikers hebben die ervaring ook. Ze hebben een keer iemand out of the blue ontmoet die hen vervolgens heeft ingewijd in de wondere wereld van het DMT utopiaat. Maar zoals zo vaak gaat het lang niet altijd zo. Dat ondervond Kaya (73a) een keer toen ze op een feestje buiten in een stedelijk recreatiegebied rond een kampvuur zat met een groepje toen er een pijpje rondging. Door de specifieke geur van verbrand rubber herkende ze vrijwel meteen dat er DMT in zat. Niet iedereen wist dat. Kaya: “Bij de puristen zou zo iets nooit gebeuren. Die vragen eerst of je er bekend mee bent en bieden je nooit zomaar wat aan. Ik miste het spirituele. Ik heb dat nu al een paar keer gezien. Het wordt als een exclusief geheim gebracht. Maar als er op zo’n luchtige manier een DMT-tje langskomt dan moet het wel een keer mis gaan.”

In spiritueel geëngageerde kringen wordt DMT het liefst naturel zonder enige andere drug of alcohol gerookt. Gebruikers die ervaring hebben vertellen over de geometrische kleurenextase, of krijgen boodschappen en inzichten als ze onder invloed zijn.

overige DMT varianten

Andere DMT varianten zoals 5-meo-DMT; 5-meo-DIPT en 5-meo-AMT zijn zo mogelijk nog minder bekend in het uitgaanscircuit. Ondanks het feit dat het ID&T ma-

---

⁵⁶ Salvia wordt qua effect door sommige gebruikers vergeleken met DMT.

gazine Foxy⁵⁷ (5-meo-DIPT) prominent op de voorpagina als dé nieuwe partydrug lanceerde, is het grotendeels stil gebleven rond dit middel. Een internetsite⁵⁸ die kort daarop volgend Foxy aanbood was na enkele weken weer uit de lucht. Bovendien is het, gezien de trippende eigenschappen van Foxy, zeer onwaarschijnlijk dat het ook werkelijk dé nieuwe partydrug voor een breed publiek wordt.

Met het onderstaande fragment laten we zien dat sommige middelen zich in een niche bevinden en nauwelijks voorkomen op de drugsmarkt.

5 meo AMT

"Er wordt door een select groepje vrienden geëxperimenteerd met 5-meo-Alfa Methyl Tryptamine dat bij een chemisch bedrijf via internet wordt besteld. Een dosis van slechts 2,5 mg duurt 3 uur voordat de trip van 12 uur pas begint te werken. Het lijkt op een vertraagde DMT-trip in combinatie met een milde LSD trip inclusief de euforie van ecstasy. Maar dan met meer lichaamstintelingen."⁵⁹ (Sander: psytrance 41a:t22)

paddo s en paddorepen

Het paddogebruik vertoont een lichte afname bij gebruikers. Ook wordt er naar het schijnt minder paddo's aan toeristen verkocht in Amsterdamse smartshops. Er is wel wat meer belangstelling voor paddo growkits.

De prijzen voor verse paddestoelen verschillen al naar gelang de soort. Voor 30 gram *Stropharia Cubensis* wordt ongeveer 10 euro gevraagd. De *Philosopher's stones*, ook wel *Psilocybe Tampanensis* of 'Magische Truffels' genaamd, kosten 15 euro voor 15 gram. De Hawaiaanse, ook wel *Copelandia Cyanenscens*, kosten 15 euro voor 10 gram.

Het gebruik van paddo's komt sporadisch voor in uitgaansnetwerken maar neemt in de zomermaanden iets toe door het geplande gebruik in natuurlijke settings. Alhoewel? Paul (45a) geeft soms met zijn vrienden een paddo-feestje thuis als zijn ouders op de camping zitten. Paddo's worden onder het genot van

---

⁵⁷ Boskamp (2004).

⁵⁸ Omstreeks juni 2004 was er op een internetsite kortstondig foxy methoxy te bestellen.

Foxy methoxy werd aangeprezen als dé nieuwe partydrug en als aphrodisiac vergeleken met Viagra. Volgens de informatie zou een halve tablet van 5 mg. volstaan en na 30 minuten een warm gevoel in de schaamstreek geven en het lichaam erotisch gevoelig maken. "Er ontstaat een roes waarin je je in een voortdurend orgasme waant." Het effect zou drie tot vijf uur aanhouden. Voor 10 tabletten van 10 mg (20 doses) betaal je 75 euro.

⁵⁹ Het bestellen van tryptamines via internetsites komt sporadisch voor. Op kleine schaal zijn er individuen of kleine groepjes die experimenteren met nieuwe middelen. Verschillende personen hebben 5 meo-dipt (foxy methoxy) via een postorderbedrijf in poedervorm ontvangen.

tekenfilms gesnoept en zorgen voor dolle pret. Ze worden louter voor het plezier geslikt en niet om antwoorden te krijgen op existentiële levensvragen.

Er wordt inmiddels in vier netwerken gerept over het bestaan en gebruik van paddorepen. Kaya was rond de Pasen op een klein feest waar paddopaaseitjes werden uitgedeeld onder belangstellenden. Floris (74a) hoorde op een buitenfeestje dat een á twee blokjes per persoon ruim voldoende is voor een hele trip. De eerste verhalen van gebruikers die niets vermoedend een halve of hele reep hebben verorberd zijn hem inmiddels ook ter ore gekomen. Paul werd op een festival aangesproken door een jongen die paddorepen bij zich had. En Zoë (67a) laat ons tenslotte de bar chocolade zien met zes blokjes waarin psilocibe is verwerkt. Hij weet ons te vertellen dat twee blokjes genoeg zijn voor één persoon.

LSD

Terwijl LSD in bijna alle partynetwerken, onder andere vanwege de angst voor bad trips, wordt vermeden beschouwt de psytrance scene de oldtimer LSD nog steeds als haar feestsacrament.⁶⁰ Het LSD gebruik is volgens Sander (41a) zelfs 'rete populair' onder de nieuwe aanwas van partygangers. Er is voldoende liquid LSD evenals kwalitatief goede papertrips te krijgen. Sander en Floris verbazen zich erover dat de nieuwe trancekids opmerkelijk wijs zijn als het gaat om hun kennis van psychedelica. En als ze het niet weten, dan loopt er altijd wel een wijze 'Panoramix' rond aan wie ze alles kunnen vragen. Terwijl de novieten een 'veilige' dosis van 75-100 microgram nemen, doseren de ervaren trippers druppels tussen de 100 en 200 microgram. Ondanks de hallucinerende impact van LSD blijft het volgens gebruikers een voordeel dat het achteraf slechts een geringe aanslag is op het fysieke welbevinden. LSD blijft een geliefd zomermiddel dat op menig feestje de toon zet.

overige ps chedelica

In twee netwerken is in zeer beperkte mate gedroogde **pe ote** en daarvan afgeleide extracten verkrijgbaar. De synthetische **mescaline** is volgens Sander (41a) bijna niet te vinden en bovendien ook zeer prijzig voor 150 euro per gram.

---

⁶⁰ Uit een virtueel onderzoek onder 569 psytrancers, verspreid over meer dan 40 landen, blijkt dat LSD na cannabis door tweederde als meest populaire drug wordt beschouwd. Overeenkomstig het druggebruik in de Amsterdamse psytrancescene scoren psychedelica en stimulantia, met uitzondering van cocaine, hoog en alcohol en narcosemiddelen als GHB, matig tot laag in de lijst van meest favoriete middelen. Uit: Tracy & Greener (2005:36).

DO is in omloop gebracht in tabletvorm of papertrip en circuleert in enkele netwerken. DOB⁶¹ werd eerder verkocht als synthetische mescaline.

"Volgens degene waarvan ik het heb gekregen duurt DOB lang voordat het begint te werken en de werking zelf duurt al zeker twaalf uur. Het is eigenlijk een soort poweracid! Ik heb het nooit eerder gehad maar het staat wel op mijn verlanglijstje om te proberen." (Kaya: 73a: t22)

In vier netwerken zijn **MDA** en **2** tabletten en capsules verkrijgbaar. Juist de tripachtige en introspectieve kwaliteiten van deze middelen worden door gebruikers die MDMA niet sterk genoeg vinden gewaardeerd.

overige middelen

In homonetwerken vinden **poppers** nog steeds aftrek. Aangezien poppers niet meer mogen worden verkocht, verkopen verschillende winkels de flesjes onder de toonbank. In een club worden poppers verkocht voor 12.50 euro per flesje. Poppers wordt in homokringen voornamelijk gebruikt voor de rush tijdens de seks of net voor het orgasme. Er gaan ook flesjes rond op de dansvloer.

In het homo- en kinkycircuit is **viagra** in de loop der jaren een vast onderdeel gaan uitmaken van het drugsmenu. Alhoewel het erectogeen Viagra niet als een psychoactief maar als een geneesmiddel wordt gekwalificeerd, wordt het ook in combinatie met andere drugs genomen. Hierover later meer bij het gecombineerde druggebruik. Viagra wordt vooral in de strijd gegooid op speciale seks gerelateerde gelegenheden zoals leer- en seksparty's. Behalve Viagra zijn er ook Indiase varianten verkrijgbaar als **amagra** en **eneri ue**. Deze identiek uitziende pillen in doordrukstrips moeten op de zwarte markt 7 euro per pil opbrengen. Panneleden bespeuren een levendige handel van Viagra (achtige) pillen of 'natuurlijke pillen' als **Sigra** of **Libido fit**.⁶² In Angels circuit zien vrienden 'blauwe bijen' vliegen als ze viagra hebben geslikt.

goed gevulde broek

"Viagra wordt niet alleen voor de seks gebruikt maar ook om er aantrekkelijker uit te zien. Het ziet er gewoon veel interessanter uit als je broek goed gevuld is of

---

⁶¹ DOB (2,5-dimethoxy-4-bromoamfetamine) behoort tot de phenethylamines en wordt in deze groep tot een van de meest hallucinogene middelen gerekend. Een dosering van 1.0-3.0 mg. heeft een werking van 18-30 uur. Uit: Shulgjin (1991).

⁶² Naast Sigra bevatte ook Libido fit sildenafil (het werkzame bestanddeel dat ook in viagra zit) sporen. De merken zijn na interventie van de Keuringsdienst van waren uit de handel gehaald. Inmiddels zijn de merken weer verkrijgbaar zonder sildenafil. Gebruikers zijn nu minder geïnteresseerd aangezien de prestaties niet meer vergelijkbaar zijn.

bijvoorbeeld in de sauna met een erectie onder je handdoek. Het is gewoon een modeaccessoire geworden. Het past ook in de homoscene waar sowieso veel schoonheidsmiddeltjes worden gebruikt zoals spul dat je oogwit extra wit maakt, spul tegen kaalheid en spul voor het witten van je tanden. En anabolen-spul niet te vergeten. Ik heb ook gezien dat viagra als fooi aan medewerkers wordt gegeven.” (Dennis clubganger:57a t₂₁)

gecombineerd druggebruik

Combigebruik is het gebruik van meer dan één drug of drugcategorie door één-zelfde persoon op hetzelfde moment of binnen een nauwe of (zeer) korte tijdsperiode, waarbij aangenomen wordt dat de effecten en interactie tussen de verschillende drugs elkaar overlappen.⁶³ Aangezien onze focus voornamelijk is gericht op de recreatieve gebruikersmarkt spreken wij daarom het liefst van combigebruik.

In alle club- en party georiënteerde netwerken wordt gecombineerd alsof het een lieve lust is. Cocainesnuivers, zijn vaak ook pillenslikkers, drinken graag alcohol, roken joints of sigaretten en soms worden al deze middelen door een en dezelfde persoon op een avond geconsumeerd. Er zijn slechts enkele stappers die, alcohol en cannabis meegerekend, het beperkt weten te houden tot een of twee middelen. Soms gaat het combineren met voorbedachte rade waarbij de gebruiker goed op de hoogte is van de antagonistische, synergetische of zero-interactieve effecten van een middel.⁶⁴ Maar op grond van de verhalen van onze panelleden blijkt vaak het tegendeel. Volgens Lizz (72a) is er af en toe net sprake van een kruideniershandeltje in haar 'technotribe': "De een heeft speed en ketamine bij zich en de ander heeft coke of iets te blowen op zak. En soms heeft iemand per ongeluk pillen meegenomen. Als je ons bezig zou zien op een feestje dan wordt dat in wisselende combies door elkaar gebruikt."

Behalve het mixen van drugs lijkt alcohol een steeds grotere invloed te hebben op de effecten van soms onvoorspelbare combinaties. Mocht er al ooit sprake zijn geweest van een door consumenten breed nageleefde ideaaltypische combinatie van ecstasy met vruchtensap of water, dan is deze momenteel ver te zoeken in de huidige uitgaanscultuur. Van het omgekeerde is tegenwoordig eerder sprake. Een ecstasypil wordt weggespoeld met bier, bubbels of Breezers. Als de roes tenminste al niet vooraf is gegaan met een of meerdere snuiven cocaïne. Door alle drugsverhalen over bacchanalen en chemisch bedwelmdde uitspattingen wordt het er voor ons niet makkelijker op om combinaties te selecteren. Na

---

⁶³ Laudens (2005). Ook het gebruik van drugs samen met bepaalde medicatie die continue werkzaam is (maar niet samen gebruikt worden) valt hier onder.

⁶⁴ Nabben e.a. (2004-2005).

enig doorvragen over gewenste en favoriete combinaties in de reeds eerder gedefinieerde en omschreven smaakculturen van uitgaansnetwerken, kunnen we toch wat meer specifiek over het gecombineerde gebruik.

euforische flatfeesten

"Mijn vrienden stappen elk weekend, maar eigenlijk vinden ze het bij mij het gezelligst. Na de club weten ze niet hoe snel ze met mij mee willen. In een huiselijke omgeving kun je écht zijn wie je bent. Ze nemen dan drugs tot de volgende dag vier uur zondagmiddag. Naast de lol kletsen we ook over 'zware' onderwerpen als: discriminatie, kinderen krijgen..." Angel loopt naar haar computer en toont ons foto's van de beruchte thuisfeesten. We zien foto's van uitbundige mannen en vrouwen getooid in sexy kleding, funky brillen en hoedjes. Er wordt gedanst, gelachen, gezoend en geproost. De verkleedpartijen zijn niet van de lucht. Tijdens deze euforische flatfeesten zijn de bezoekers niet zelden onder invloed van ecstasy, cannabis, GHB en cocaine. Alcohol is de grote afwezige in dit rijtje. Want wie op de GHB is, drinkt geen alcohol! Dit wil overigens niet zeggen dat daarmee de kans op outgaan kleiner is geworden. Omvallen op de GHB is nog steeds schering en inslag. Niet zo vreemd als er door acht personen een kwart liter wordt op geslobberd. Angel laat ons een paar foto's zien van een jongen die pontificaal in het midden van de huiskamer in een diepe GHB roes ligt te ronken. Onder grote hilariteit wordt hij door de andere bezoekers toegetakeld met rode, blauwe en groene edding stiften op zijn borst, buik en in het gezicht. In een volgende serie foto's is de jongen uit zijn GHB slaap en loopt hij als een verwaasde indiaan rond. Zijn gezicht zit onder de strepen. We vragen of hij daar niet van geschrokken is. "Hij weet het als hij out gaat. Iedereen weet het dat we geintjes uithalen bij iemand die out gaat. We zijn een hechte vriendengroep en pikken alles van elkaar!" Maar is er naast de baldadigheid ook sprake van seksuele ontremming? Volgens Angel raak je aan GHB gewend en de seksuele escapades worden ook toegeschreven aan andere factoren. Zitten er geile types tussen? Hoe is de ecstasy? "Laatst zag ik dat een stelletje op de playboypillen zo geil was geworden van een pornofilm dat ze op mijn bank lagen te neuken toen ik mijn huiskamer binnenkwam." (Angel: clubscene 76a:t22)

de combikluts

Ecstas coca ne	Bijna altijd een lijntje coke met ecstasy. (PieterBas)
Toename van gebruik in sommige netwerken.	Zonde van de combinatie, toch gebeurt het vaker. (Mea) Op dancefeesten als je moe bent van de pillen. (Paul) Alcohol is vaak de basis, dan ecstasy en coke erna. (B.B.) Veel bezoekers combineren alcohol, coke en ecstasy. Vooraf borreltjes met coke. Later op de avond zonder nadenken pilletje erbij geslikt. Denken niet na over de combi. Doen het gewoon. (Roos) Te stoned van ecstasy, neem een lijn voor de afterrush. (Tizi)

---

oca ne alcohol Veel gebruikte thuis-café- en clubcombi onder natte snuivers	Combinatie coke met bier is GAAN zonder diepgang. (Pieter-Bas) Coke en alcohol zijn populair op urbanfeesten. (Ria) Wie met alcohol begint en weet wat snuiven is.... (Pepe) Minder remmingen, zelfverzekerder en voorkomen dronkenschap. (Mea)
alcohol Paradoxcombi	GHB met Breezers omdat ze zoet zijn en vieze smaak verdoezellen. (Ria) Wie GHB gebruikt drinkt er minder alcohol bij. (Dennis) Bijna altijd GHB met alcohol. Slaat heel hard in. (Roos)
Ecstas alcohol Paradoxcombi	Minder drinken om ecstasyroes niet te dempen. Onder invloed van ecstasy juist meer alcohol drinken. Bij te veel XTC drinken we meer borrels. De na-rush! (Tizi)
Ecstas Vooral in homo- en club- scenes	Energie van ecstasy mixen met rustgevende GHB. Als slaapmutsje na ecstasy. Wordt ook als thuiscombi gebruikt. Een troebele combi. (Pepe)
Speed Functionele combi ter neutralisering	Gecombineerd om niet out te gaan op GHB. (Nemo) Wie out dreigt te gaan krijgt acuut speed. (Figo) Suffe van GHB wordt opgepept met speed. (Roos)
ocaine Functionele combi ter neutralisering	GHB als counterbalance voor coke. Haalt scherpe kantjes eraf. (Nigga) Na cokegebruik slaap je lekker met GHB op. (Nigga) Bij coke drink ik minder alcohol want ik schakel over op GHB. (Wendy) Wie moe is van GHB snuift om wakker te blijven/worden. (Angel)
oppers tabak Popperdippen	Sigaret in flesje poppers dopen en aan filter zuigen. (Angel & Paul)
Viagra stimulantia Oppepper	Populair in club-, homoscene en thuis. Viagra wordt later gebruikt om dalend libido te stimuleren. (Figo, Angel, Paul)
tc cannabis	Goude oude, (lekker) stoned blijven na een joint. (Mea) Om te kunnen ontspannen en te slapen. (Dennis)
Ecstas speed Ochtendpep	Na langdurig feesten wordt speed voor vroege uurtjes bewaard als de ecstasyroes te sloom of moe maakt. (Paul)
LSD speed Ochtendpep Zeldzame combi	Gebruikt op psytrancefeesten die nooit meer op houden. Speed wordt bewaard als toegift. (Sander)

Alcohol cannabis Gewoonte combi: Stronkenschap	Kan onder 'beginners' leiden tot acute wegtrekker door plots opkomende stronkenschap: stoned en dronken. (Paul)
oca ne cannabis Droge snuivers	Minder bekende combi. Populair onder 'droge snuivers' die de cocaïnehigh temperen met cannabis i.p.v. alcohol. (Angel & Mea) Bij onrust voor het slapen gaan. (Paul)
addo s coca ne Zeldzame combi	Als paddo's te trippend worden is er coke achter de hand. (Paul)
Valium cocaine alcohol	De meeste gebruiken het na de coke om te relaxen. (Jesse) Valium ⁶⁵ met alcohol tijdens het stappen is erg melig. (Jesse)
Speed ketamine Special pep of P.K. (Pep Ketamine) Zeldzame combi	Op ketamine alleen ga je hard. Met pep erbij werkt remmend. K+pep is voor ons de nieuwe pill! De combinatie ketamine en pep is special pep of P.K: pep + ketamine. (Lizz)
oke ketamine Cavin klein (CK) Zeldzame combi	Met coke regel je het zwabberen van keta. (Figo) Heldere coke en vage ketamine regelen roes. (Wendy en Vince)

II.3 risico's in club en part circuit

Het gebruik van drugs is niet zonder risico's. In elk netwerk doen zich situaties voor met alcohol en drugs die tot ongelukken kunnen leiden en grotendeels farmacologisch van aard zijn. Gebruikers gaan out op de GHB, de ecstasypillen zijn veel sterker dan verwacht of de combinatie van alcohol en een joint leidt plotseling tot misselijkheid. In gebruikerskringen ook wel stronkenschap genoemd. De wijze waarop risico's zich voor kunnen doen zijn heel uiteenlopend. Op grond van gesprekken met panelleden kunnen de risico's van druggebruik onder andere herleid worden tot onveilig doseren, riskante toediening en onvoorspelbare effecten van mono- en combigebruik.⁶⁶ Daarbij valt op dat de panelleden onderscheid maken tussen incidenten die zich voor kunnen doen bij roekeloos druggebruik en het druggebruik van specifieke personen die echt problematische vormen aan begint te nemen. Het gaat hierbij onder andere om structureel problematisch gebruik.

⁶⁵ Wie naar Azië op reis gaat krijgt een hele bestelling mee.

⁶⁶ In de homoscene wordt volgens een panellid gewaarschuwd voor de riskante combinatie van viagra en poppers.

te veel feesten te veel drugs te weinig slaap

Een van hen was Lizz (72a) die enige tijd onvindbaar was. Bellen hielp niet, evenals e-mails en een brief naar haar woonadres. We kwamen Lizz toevallig tegen op een feest in een gekraakte kerk en maakten een afspraak voor een interview. Ze had een moeilijke periode achter de rug. Te veel feesten, te veel drugs en te weinig ritme en slaap fulmineerde uiteindelijk in een paniekaanval tijdens een autorit op de Duitse autobahn. Ze werd afgevoerd met een ambulance. Ze was emotioneel een wrak. Haar privé-leven was een puinhoop en incassobureaus zaten achter haar aan wegens niet betaalde rekeningen. Lizz: "Mijn omgeving had het grotendeels niet zo door omdat ik het zelf nauwelijks doorhad dat ik mijzelf aan het slopen was. Ik was de zogenaamde 'stabiele' factor terwijl anderen afhaakten. Je onderschat jezelf hoe erg je speelt met je eigen grenzen. Toen het echt fout ging was dat een eye-opener. Als dit de reden was dan heb ik vaak op het randje gezeten." Ze beseft achteraf door gesprekken met de longarts en de fysiotherapeut dat ze koppig was en de signalen van haar lichaam, zoals een druk op de borst, negeerde. Ze heeft het een tijd lang rustig aangedaan en doorgehaald zonder drugs te gebruiken. Ze doet aan hardlopen, eet gezond en denkt meer aan haar nachtrust. "Ik ga al een paar maanden uit zonder drugs. Ik help mensen die scheel kijken van de pillen of problemen ondervinden van drugs. En iedereen let ook beter op mij. De feestfrequentie is drastisch afgenomen en de momenten dat we met z'n allen peaken en doorhalen zijn minder. Als het mis dreigt te gaan begin ik met een preek dat het zo niet verder kan. Haha-haha..." Toch is het niet zomaar een kwestie van de knop omdraaien: "Ik mis de rush in mijn hoofd! De speed mis ik nog het meest. Ik zit nu beter in mijn vel en ben gezelliger en menselijker in plaats van een kille kant die ik ook heb. Op dag twee van de binge kan ik ook de bitch spelen die vanaf haar troon de bevelen geeft! Dat mag ik ook want de meeste feestjes zijn in mijn huis!"

chemische jukebox

Naast de genoemde ongelukken die voornamelijk farmacologisch van aard zijn, horen we tevens ook verhalen van panelleden die zich oprecht zorgen maken over vrienden die te vaak dronken of stoned zijn of excessief veel drugs door elkaar gebruiken voor een korte of langere periode. Het onderstaande fragment is hier een goed voorbeeld van. PieterBas: "Sommige mensen zijn net een chemische jukebox: alles wordt door elkaar gebruikt."

bang voor een overdosis

"Een collega is verslaafd geweest aan coke. Hij is tot rust gekomen in Frankrijk. Maar nu drinkt, slikt en snuift hij weer zoveel door elkaar: xtc, alcohol, speed, coke en GHB dat hij erg van de wereld kan zijn. Té excessief gewoon. Hij moet echt oppassen. Af en toe stopt hij een poosje. Ik heb geen idee of hij ook door de week gebruikt. Op zijn werk is hij altijd heel actief, maar hij drinkt daar voortdu-

rend Redbull. Ik ben bang dat hij een keer een overdosis neemt en het lampje uit gaat. Hij mixed gewoon te veel. Als ik er wat van zeg dan zegt hij "jaa daaaag". Ik hoop dat hij helder en scherp genoeg is om het zelf in te zien." (B.B.: clubganger 79a:t₂₁)

Zelfs na herhaalde opmerkingen en waarschuwingen van de vriendenkring blijven sommige gebruikers hardleers. Sommige gebruikers hebben uit vrije wil of door aanraden van hun vrienden contact gezocht met professionele hulpverleners. Het kan gebeuren dat dergelijk problematisch gebruik uiteindelijk leidt tot een uitsluiting van de vriendenkring.

Uit de inventarisatie blijkt dat de meeste problemen en zorgen ten aanzien van drugs vooral betrekking hebben op ecstasy, cocaïne en GHB. Deze middelen zullen we later apart bespreken. Moeilijker is het als het over meerdere middelen tegelijkertijd gaat. Opvallend is dat het meestal om specifieke personen gaat die geen maat meer kunnen houden met geen enkele drug. Het onderstaande verhaal is een feestbinge van een groepje vrienden die een lang weekend loos gaan. Het illustreert goed hoe, wanneer en waar alcohol en drugs met elkaar worden gedeeld en gemengd in één lange weekendroes. Alcohol is haast een constante dat wordt afgewisseld met verschillende stimulantia en GHB.

weekendbinge

Tijdens het stappen met vrienden weet Jorg op vrijdagavond na 7 á 8 drankjes wodka en bier het zeker: hij gaat de volgende dag niet naar gaypride maar naar Dance valley. Om 13.00 uur zit hij al op zijn fiets naar Spaarnwoude en rond 22.30 uur is hij weer terug in de stad. Na een korte slaap ontmoet hij zijn vrienden om 0.30 uur op de Joystick, een gayfeest. Zijn vrienden vertellen hem dat ze de canalparade op een boot hebben gevierd. Om 11.00 uur werden de eerste ecstasy pillen al geslikt. Jorg vermoedt dat ze niet hebben geslapen omdat ze helemaal heen waren toen hij ze weer tegen kwam op Joystick. Hij vermoedt dat ze thuis eerst nog flink coke hebben gesnoven. De zaterdagnacht gaat met behulp van wodka, bier en cocaïne door tot 08.00 uur 's ochtends. Na een korte nachtrust ontmoet de vriendengroep elkaar weer zondag om 16.00 uur in de Reguliersdwarsstraat. Er wordt ingedronken voor het T-dance feest op een boot. Zijn vrienden houden het op vier cocktails en twee bier per persoon. Een vriend die GHB neemt op de boot gaat tijdens het varen opeens out. De boot moet eerder terug naar de wal. Onduidelijk is of hij alcohol en GHB heeft gecombineerd of teveel GHB heeft genomen. Toen de boot aanlegde bij het dok stonden er vier ambulances klaar voor nog drie andere bezoekers die out zijn gegaan. Jorgs vriend staat een dik half uur later weer gewoon in de kroeg op de Reguliers dwarsstraat. Daar wordt nog een wodka-tje gedronken op de goede afloop. (Jorg: clubganger 58b: t₂₂)

Tenslotte zijn we aangekomen bij een gevoelige en preciaire kwestie wanneer panelleden die werken in de horeca verhalen vertellen over het vermeende alcohol- en druggebruik van hun eigen collega's. In de vorige Antenne stipte Henk die portier is dit heikele punt al aan.⁶⁷ Ook deze keer wijst een panellid⁶⁸ op het stevige alcohol- en druggebruik (ecstasy en cocaïne) van het horecapersoneel in een club. Het gaat voornamelijk om tijdelijke excessen. Het panellid weet niet zeker of het personeel, afgezien van fors alcoholgebruik, ook tijdens werktijd gebruikt. De bedrijfsleiding die hier inmiddels ook lucht van heeft gekregen, heeft zich voorgenomen om personeel op hun gedrag aan te spreken als ze de indruk krijgt dat ze bedwelmd en beneveld achter de toog staan.

ecstasy en amfetamine

De onderstaande verhalen gaan over ecstasygebruikers en deels over de panelleden zelf. Het zijn snapshots van alledaagse voorbeelden waar zowel beginnende als ervaren gebruikers in de praktijk mee worden geconfronteerd. Ze laten een glimp van hun gebruikerscarrière zien, alsmede de twijfels over hun gebruik en houding ten aanzien van ecstasy. De geschetste problematiek kan breed worden gedefinieerd en hangt natuurlijk ook samen met de intensiteit van het stapgedrag en het daarmee verweven ecstasygebruik. Enerzijds gaat het om fysieke klachten zoals: buikkrimp, misselijkheid, lusteloosheid, spierpijn, flitsen in de ogen, acne in het gezicht etc.

Anderzijds is een deel van de klachten geestelijk gerelateerd zoals een tijdelijke emotionele dip of uitgeputheid na een intense feestperiode. Het betreft hier soms ook individuele gebruikers die chemisch op drift raken of groepjes nieuwe slikkers die in korte tijd veel ecstasy gebruiken.

Roos emotionele terugslag

Bijna alle vrienden van Roos hebben ervaring met ecstasy. Ze hoort ook geregeld klachten na het gebruik van ecstasy. Ze zijn extreem moe de dag erna. Hebben last van hun maag, of krijgen een emotionele terugslag... Dat is een reden waarom menigeen er (tijdelijk) mee stopt. Na periode van 2 á 3 jaar fanatiek stappen in de scene, wordt er een stap terug gedaan. "Daarna kan zo'n periode weer gevolgd worden door een heftige periode, maar wel met de kennis die je al vergaard hebt. Misschien dat je er af en toe even in doorslaat, maar dat herken je dan sneller."

Paul minimaal zes pillen

"Een mattie (21 jaar) van mij slikt minimaal 6 pillen op een avond en een gram speed. Zelfs als hij zich niet goed voelt slikt hij nog zoveel. Als ik erover begin dat ik mij hierover zorgen

---

⁶⁷ Antenne (2003:58)

⁶⁸ In verband met de gevoeligheid van de informatie blijft het panellid anoniem.

maak krijg ik geen antwoord. Ik weet niet wat het is? Is het de lol, stoer doen of iets anders waarom hij zijn grenzen niet weet.”

Spike niet cool als je er zo bleek uitziet

De Surinaamse switchers⁶⁹ zijn na een korte bevlieging van house weer terug bij de R&B. House is toch niet hun muziek. Ook het onstuimige ecstasygebruik is weer teruggebracht naar een joint. “Ecstasy viel niet goed omdat sommigen te ver gingen met hun pillengebruik. Het gebruik bleef ook niet meer alleen tot het weekend beperkt. Dat proces kon ik heel duidelijk zien bij een vriend. Hij was niet meer de gezellige sociale jongen, maar die jongen die altijd en alleen aan het dansen was. De ecstasy roes beleefde hij alleen. In het begin was het gezellig stappen met hem, maar hij kon onder invloed niet meer goed en vlot communiceren. Alles werd steeds vager. Hij kon zijn geld niet eens meer tellen als hij aan de bar iets wilde bestellen. Ik werd laatst geconfronteerd met een foto van ons groepje toen we stoned waren. Ik schrok me rot hoe we er uit zagen. Al die bijwerkingen voor een paar uurtjes! Je hoort dan: “Hé jij was helemaal shit! Grappig hoor!” Maar het is niet cool als je er zo bleek uit ziet en niet weet wat je hebt gedaan. Mensen gingen ook dingen vergeten, ze waren lusteloos en klaagden over hoofdpijn. Ze hebben het er niet meer voor over. De nieuwigheid is er ook af. De ecstasy kick is geweest. De droom is over.”

Amsterdam Berlijn slapen is voor mietjes

Tijdens onze trip naar Berlijn ging er een dj mee die gerust een veelgebruiker kan worden genoemd. Zijn devies luidt: slapen is voor mietjes! We pakten vrijdagochtend de trein. Hij scoorde de avond voor vertrek nog een gram coke om mee te nemen, maar in plaats daarvan snoof hij het dezelfde avond nog op en bleef de hele nacht wakker. In Berlijn gingen we meteen uit (10 gram MDMA kristallen voor 11 personen in 2 dagen op). Tijdens het stappen heeft hij een onbekende hoeveelheid alcohol, wiet en mdma poeder gebruikt. We zijn na het feest wat gaan slapen in het hotel behalve hij. Op een gegeven moment ben ik opgestaan om in de stad platen te kopen en hij ging mee omdat hij nog wakker was en zich liep te vervelen. Onderweg viel hij, leunend tegen een stoplicht, in slaap. Toen ik ging pinnen was hij er van overtuigd dat ik muziek aan het afmixen was op de pinmachine. In de platenzaak viel hij op een bank kwijlend in slaap. Ik kon amper meer contact met hem krijgen. Ondanks een korte slaap was hij die avond nog steeds verrot, maar hij wilde toch mee waarbij hij weer cocaine, mdma poeder, alcohol en wiet gebruikte. Om 08.00 uur 's ochtends ben ik naar het hotel gegaan om te slapen. De rest kwam om 10.30 terug van de club behalve hij. Om 14.30 uur was hij nog steeds niet terug. Wij moesten intussen naar het station om onze trein te halen. Hij was niet te bereiken, dus hebben we zijn spullen maar ingepakt en meegenomen naar het station. De trein naar Amsterdam vertrok om 16.30 uur. Zonder hem. Omstreeks 18.30 uur belde hij eindelijk. Hij was out gegaan in het toilet van de club en is pas tegen 16.00 uur gevonden. Hij heeft de trein naar Keulen genomen zonder goede aansluiting met Amsterdam.

---

⁶⁹ Spike typeert zijn vriendengroep als switchers omdat ze R&B, hiphop en dancefeesten afwisselen met elkaar.

In Keulen is hij helemaal ingestort. Wij hebben toen vanuit Amsterdam geregeld dat een vriendin van ons, die toevallig in de buurt van Keulen was, hem met de auto mee zou nemen. Eenmaal thuis heeft hij 9 uur geslapen. Dit is niet uitzonderlijk. Hij schijnt dit 3 keer per maand te doen. (Jesse: techno 48b:t22)

Tenslotte zijn er een paar panelleden die problemen met **amfetamine** melden. Een daarvan is Ria (81a) die zich een keer op een hardcorefeest als portier ontfermd heeft over een jonge knul die 'helemaal strak' stond van de amfetamine. Hij begon op een bepaald moment zelfs te schuimbekken en hevig te trillen. Hij had 2,5 gram speed op. Toen Ria vroeg waarom hij al om kwart over twaalf zoveel had gesnoven zei hij dat hij het niet door had. De 2,5 gram was zomaar in ene op!

coca ne

Panelleden blijken over het algemeen zeer beducht te zijn voor de gevaren en valkuilen van cocaïnegebruik. Na een toenemend gebruik eind jaren negentig, komt de keerzijde van cocaïne wat prominenter in beeld. Positieve geluiden over gezellig snuiven, de heldere roes en het ontbreken van katers de volgende dag, maken langzaam plaats voor enige scepsis, irritaties en zelfs bezorgdheid jegens snuivers die moeite hebben met hun snuifgedrag. Minder snuiven is een wens die aan het einde van het jaar bij een deel van de gebruikers tot de goede voornemens is gaan behoren. Uit analyse blijkt dat er in vrijwel elk snuifnetwerk wel een of meer gebruikers zitten waar panelleden en vrienden zich zorgen over maken.

B.B. (79b) maakt zich zorgen om zijn vriend wiens vader full time cokedealer is. De drempel om te nemen is heel laag en B.B. twijfelt of zijn vriend sterk genoeg in zijn schoenen staat om zoveel coke te kunnen weerstaan. Jorg (58b) ziet steeds meer coke gebruik bij zijn vrienden. Hij constateert dat er steeds vaker een 'cokemoment' is. Wendy (84a) ziet de worsteling van een paar vriendinnen die als prostituee in sexclubs werken. Een is inmiddels de stad uitgevlucht en komt voorlopig niet meer terug. Bang om weer in het oude patroon te vervallen. Vince (76a) ziet dat de gezelligheid tijdens het snuiven nogal eens te wensen overlaat en dat de probleemsnuivers hun gedrag voor andere vrienden lang verborgen kunnen houden.

Maar de meeste zorgen gelden wel voor het gezamenlijke alcohol en cocaïne gebruik. Als Jorg (58b) ziet welke grote hoeveelheden sommige van zijn vrienden op een uitgaansavond (thuisfeestje inclusief) in het weekend kunnen verstouwen dan kan hij zich niet voorstellen dat ze daar maandag op hun werk geen last van hebben. Tizi's (50a) grootste vijand is niet zozeer de cocaïne als wel de slapeloosheid die hem wakker houdt. Dan tuurt hij met grote ogen naar het plafond in de hoop dat de zoveelste joint of glas whisky hem knock out slaat.

Het 'Colombiaanse marcheerpoeider' is volgens PieterBas (89a) mateloos populair. "De combinatie coke met bier is gewoon GAAN, maar dan zonder diepgang. Alles gaat over jezelf en dat is niet leuk." Vaak ontstaat er een vervelende sfeer en loopt het uit op ruzie. En Dennis (57b) tenslotte, ziet veel cokegebruikers 'drinken als vissen'. De bezorgdheid die er is over het excessieve snuif- en drinkgedrag wordt overigens lang niet altijd op prijs gesteld.

Over het algemeen worden de problemen met cocaïne doorgaans riskanter ingeschat dan welke andere drug ook. Uit discussies met panelleden blijkt dat cocaïne als een verraderlijker middel wordt gezien dan ecstasy. De problematiek van deze twee stimulanten manifesteert zich voor gebruikers op andere wijze. Ecstasy wordt over het algemeen alleen in het weekend gebruikt terwijl cocaïnegebruik zowel in het weekend als daarbuiten plaatsvindt. Er zijn zeker gezien de sociale omgangsvormen meer locaties die zich lenen voor het gebruik van cocaïne. Gebruikers vinden het moeilijker om van cocaïne af te blijven dan ecstasy. De obsessie om te snuiven kan soms groteske vormen aannemen. Coke is, zoals een panellid ooit zei, als een aantrekkelijke vrouw die constant om aandacht vraagt.

Nemo zelfs tijdens het erk snuiven

"Al mijn vrienden die coke gebruiken zijn op een verdwaalde enkeling na, weer een beetje bijgedraaid. Sommigen hebben problemen gehad met geld en asociaal gedrag tegenover anderen. Toen ik ze erop aansprak werd ik uitgescholden. Zij vonden het fout dat ik erover begon. Maar ik vond dat het uit de hand liep Ik wil iemand in ieder geval gewaarschuwd hebben. Sommige kennissen gebruikten door de week bij elke gelegenheid en zelfs tijdens werktijd. Gelukkig zijn ze wel geminderd. De meeste hebben hun cokegebruik weer onder controle."

Roos het hulkeffect

Roos kent 3 personen die te veel coke gebruiken. Deze veelgebruikers zijn inmiddels uit de vriendenkring gestoten. "De groep heeft het er helemaal mee gehad. Ze wilden niet horen dat ze een probleem hadden. Als iemand er wat van zei dan gingen ze schreeuwen en schelden. Nu worden ze gewoon niet meer uitgenodigd. Ze gebruikten ook door de week. Een goede vriend van mij zat ook in dat groepje. Hij kan niet tegen coke omdat hij obsessief blijft snuiven en de hele nacht tegen mij aan gaat lullen." Roos merkte een gedragsverandering bij hem. "Hij was helemaal niet meer zeker van zichzelf en werd echt paranoïde. Hij ging alles doordenken. Bijna schizofreen gewoon. Hij analyseerde dingen op een verkeerde manier. Ik noem dit het hulk-effect omdat hij in zijn eigen verhaal ging geloven." Op advies van Roos en andere vrienden is hij naar de Jellinek gegaan maar daar is hij weggestuurd. Ze vonden hem geen probleemgeval. Hij is daarna naar een privé-kliniek gegaan. Maar ook dat was geen succes omdat het te confronterend voor hem was. Hoe het nu met hem is weet Roos niet. Ze heeft expres afstand van hem genomen.

Roos coke h p e ordt trick

De cokehype begint tricky te worden volgens Roos. "Veel bekenden van mij zijn aan de coke en gaan ervan naar de klote. Ik hoor mensen ook steeds vaker zeggen, "ik ben even

gestopt want het ging niet goed" of "die en die hebben echt een probleem met coke." Waar je ook komt, of het nou een café of een club is: iedereen is aan de coke. Het loopt echt de spuigaten uit. De hype is de huiskamer binnengedrongen. Mensen gebruiken op meer gelegenheden en ook vroeger op de avond. Vroeger werd er pas om 22.00 uur coke besteld. Nu wordt de dealer al om 17.00 uur gebeld. Het is dan wijntje-zuipen-snuiven. Er ontstaan spanningen. Mensen die problemen hebben met coke weten dat misschien zelf ook wel, maar ze geven het niet toe. Als je zelf ook snuift is het heel moeilijk om tegen andere snuivers te zeggen dat ze te ver gaan. Dan zeggen ze zoiets van "Wat nou! Je snuift zelf toch ook!"

Sinds het verschijnen van GHB op de Nederlandse drugsmarkt wordt het narcosemiddel al geassocieerd met ongelukken. Na de berichten over coma's, fatale stuipen en out gaan, kreeg GHB ook de minder vleierende naam van 'rape drug' (een middel om iemand seksueel te misbruiken) en werd de seksuele reputatie van het middel een geliefd gespreksonderwerp in uitgaanskringen. Vergeleken met populaire middelen als ecstasy en cocaïne wordt GHB weinig gebruikt. Maar de ongelukken met het middel zijn er niet minder om. Veel gebruikers hebben moeite met de juiste dosering. Dit heeft in het uitgaansleven onder andere geleid tot stuiptrekkende, kwijlende en omvallende jongeren in cafés, clubs, op feesten aan het strand of gewoon thuis. In Figo's (88a) scene is zelfs een jongen overleden aan een schedelbasisbreuk toen hij onder invloed van GHB een fatale valpartij maakte.

Ook de verhalen over aanranding en verkrachting droegen bepaald niet bij tot een positief imago. De negatieve beeldvorming en de verhalen van 'GHB slachtoffers' heeft ertoe geleid dat een deel van de gebruikers GHB links heeft laten liggen. Zowel gebruikers als clubmedewerkers constateerden in Antenne 2003 een verflauwde belangstelling voor GHB evenals minder ongelukken. Lizz (72a) is er blij mee want zij is degene die 'foutgaanders' opvangt omdat ze de meest nuchtere is: "Wie wil slapen 'popt' gewoon een valium in plaats van GHB. Dat scheelt een hoop gedoe." Ook Nemo (64a) ziet een mentaliteitsverandering onder stappers. Omdat er minder hoge doseringen worden genomen. Gaan mensen minder snel out. "Mensen zijn het outgaan zat en spreken er schande van als het anderen overkomt. Dit neemt overigens niet weg dat er geen ongevallen meer worden gemeld.

Angel naar hartelust   tappen

Ik stoor me er niet aan als mensen bij mij thuis 'in slaap vallen'. Mijn vriendin kan spastisch worden van teveel GHB. Ze krijgt dan een extreme spiercontractie. Als haar mond zich samentrekt is dat een signaal dat ze teveel heeft genomen. Er is maar een regel waar ik niet vanaf wijk: wie alcohol drinkt of heeft gedronken krijgt geen GHB van mij. Als ze dan

zonder alcohol toch out gaan moeten ze zelf weten. Ik stoor me daar niet aan. Iedereen mag naar hartelust GHB tappen. Ze doen het zelf. Zij zijn verantwoordelijk voor zichzelf. Alhoewel? Een keer was het wel gênant toen er drie vrienden tegelijk out gingen op het moment dat de kinderen net thuis kwamen na het logeren.

out op ex pornstar

Een paar uur voor de aanvang van een ex-pornstar feest zit de stemming er bij Zoë en zijn vrienden al goed in op de warming-up party van een vriend die in de binnenstad woont. Het is de eerste keer dat ze naar een ex-pornstar feest gaan in een exclusieve club. Dat is wel even wat anders dan een grote party met 25.000 anderen. Zoë ziet er helemaal tiptop gekleed uit in een goudkleurige Diesel pantalon met Gucci instappers, een transparant G-sus shirt en een grote zonnebril.

Voor de ingang van de club is het druk. Het wachten loopt op tot een half uur en Zoë besluit om een plas te doen om de hoek en sluit zich even later weer aan bij zijn vrienden. Hij krijgt een flesje water van een jongen aangereikt die in de rij een tijdje met zijn vriend heeft gepraat. Zoë merkt na drie teugen dat het water zout smaakt. "Dan sta je daar, voor de portiers met een flinke GHB slok op én vier wodka's van de warming up party. Brrrrr.... Ik voelde me opeens niet meer zo happy. Ik had er nog niet zoveel ervaring mee en wist niet hoe dit zou uitpakken. Tot overmaat van ramp struikelde ik ook nog over de voet van een uitsmijter. Al na een kwartier werd ik behoorlijk beroerd. De gedachte alleen al dat ik out zou gaan temidden van het publiek... Ik strompelde de zaal in. Het zweet gutste van me af. Een vriendin bleef bij me in de buurt. Ze bleef me water geven en ondersteunde mij. Dat was wel nodig omdat een raar soort dronkenschap zich van mij meester maakte. Op een rustig plekje boven in de club kon ik eindelijk zitten. Ik was zo misselijk als een....boeawahh.... Ik kotste vol overgave. Heel gênant in een club. Het gaf helaas maar een tijdelijke opluchting, want alles bleef als een dolle kermis om mij heen draaien. Af en toe zakte ik weg en kwam dan opeens weer bij. Een vriend probeerde nog te helpen en hield een lijn cocaïne onder mijn neus om mij wakker te houden. Nou ja, coke? Het leek eerder op gemixte manitol of iets vaags, dus dat hielp ook niet echt. Af en toe moest ik van vrienden nog even kijken naar een of andere naakt act, zoals van die lesbische vrouwen die elkaars tieten likken terwijl ik lag te zwijmelen op de GHB .... Niet echt smakelijk. En dat ook nog in mijn toestand! Ik had de avond toch heel wat anders voorgesteld. Ik hoorde later ook nog dat de jongen die mij het flesje gaf, per ambulance naar het ziekenhuis was afgevoerd. Uiteindelijk heb ik heel weinig van het feest meegekregen. Ik voelde mij pas beter worden toen het ex-pornstar feest bijna op zijn einde liep."

II.4 buurtjongeren

De verhalen van club- en partygangers gaan grotendeels over het uitgaansleven en het daarbij horende druggebruik. Een verschil met de uitgaanders is dat het

accent bij buurtjongeren meer ligt op het dagelijkse leven in de eigen woonomgeving en op welke wijze de toenemende mobiliteit gestalte krijgt en een rol gaat spelen in het stapgedrag en alcohol en druggebruik. Panelleden kunnen hier echter minder gedetailleerd over vertellen aangezien ze alleen zicht hebben op de vrije tijdsbesteding in de eigen buurt. Wat jongeren buiten de eigen woonomgeving uitspoken blijft deels een raadsel. In dit hoofdstuk komen panelleden van het jongeren- en streetcornerwerk aan het woord die contacten onderhouden met groepen jongeren in Amsterdam Zuidoost, Oost en Zuid.

buurtjongeren in Oost geen respect voor elkaar

Erik (20a) kent zijn buurt in Oost op zijn duimpje. Als ambulante jongerenwerker kent hij veel buurtjongeren van verschillende etnische achtergrond. Na jarenlang intensief contact en begeleiding van Marokkaanse, en in mindere mate Turkse, jongeren zijn de verhoudingen met Marokkaanse jongens de afgelopen jaren vertroebeld. In het kort komt het erop neer dat hij niet meer vertrouwd wordt omdat hij zich verschillende malen kritisch heeft uitgelaten over hun problematische gedrag op straat. Hij heeft zelfs sommige jongens gewaarschuwd dat de politie ze in het vizier had. Dat werd niet in dank afgenomen omdat hij hierdoor zogenaamde contacten met de politie zou hebben. De waarschuwingen werden in de wind geslagen. Inmiddels zijn er enkele kopstukken die veel inbraken pleegden 'van straat af' gehaald en hebben tussen de twee á drie jaar hechtenis gekregen. Ook de dood van Theo van Gogh in zijn buurt heeft de situatie er niet beter op gemaakt. De moeilijke omgang met Marokkaanse jongens is ook bij andere organisaties een terugkerend issue. Zo blijkt althans uit de 'match net' monitoring, waar Erik samen met twintig andere organisaties waaronder de GG&GD, jeugdzorg, jongeren onder toezicht en culturele instellingen deel uitmaakt van een buurtoverleg. Na zijn jarenlange pogingen om de Marokkaanse jongens te motiveren en voor te bereiden op hun toekomst is het cynisme er langzaam in geslopen. Marokkanen krijgen alle zorg en de meeste aandacht omdat ze ook het meeste trammelant veroorzaken volgens Erik. "Veel Marokkanen blijven in dezelfde groepen rondlopen. Ze klagen wel dat ze geitenneukers worden genoemd, maar ze tonen ook geen respect naar andere culturen. Want Allah was de laatste boodschapper en die heeft zogenaamd altijd gelijk..."

merklogo's en elektronische gadgets

Fared (83a) en Yah (82a) hebben nagenoeg alleen maar contact met Marokkaanse jongens in Amsterdam Oost en Zuid. Ze spreken de jongens op straat, in de lokale coffeeshops en snackbars en op favoriete publieke ontmoetingsplekken in de buurt. Fared heeft zicht op een groep van ongeveer 75 jongens, waarvan het gros tussen de 17 en 21 jaar is. Ongeveer de helft van alle jongens volgt het VMBO onderwijs. Daarvan heeft een kwart een bijbaantje bij de Albert Heijn

of werkt als krantenbezorger of koerier. Een kwart werkt in de detailhandel, elektrotechniek, als toezichthouder in bijvoorbeeld een zwembad, als schoonmaker of in de administratie. De meeste zorgen heeft Fared over de groep die niet naar school gaat en geen werk en uitkering heeft. Deze groep beslaat een kwart van de jongeren die hij kent. Daarbij zijn overigens nog niet de Marokkaanse meiden meegerekend die niet naar school gaan en van hun ouders ook niet mogen werken.

De groep van Yah komt overeen met die van Fared alhoewel een derde van de groep Nederlands is. Ook Yah zegt nauwelijks contact te hebben met meiden. Yah ziet een groot deel van de 80 jongens dagelijks op straat. De meeste jongens zijn afkomstig uit streng gelovige gezinnen.

Merklogo's en de nieuwste elektronische gadgets spelen een voorname rol bij de buurtjongeren in hun zoektocht naar status en een eigen identiteit. Merken als Nike, Adidas, Calvin Klein en Timberland scoren hoog, evenals solide leren jassen én voetbalshirts van het Marokkaanse team. Ali B, top 40 en zwarte Amerikaanse hiphop, rap, R&B zijn momenteel populairder dan Rai muziek.

valse drugs verkopen

“Door hun impulsieve consumptie komen veel jongeren vroeg of laat in geldproblemen. Zeker de werkenden met een dure smaak die 3 á 4 euro bruto per uur verdienen kunnen zich geen luxe merken veroorloven en verzinnen daarom andere middelen om aan geld te komen zoals het inbreken in auto's, zakkenrollen en overvallen van toeristen. Er zijn ook jongens die valse drugs verkopen. Ze maken paracetamol fijn en verkopen het als coke aan toeristen. Verschillende jongens hebben wegens misleiding hiervoor al een boete gekregen. Ze krijgen geen lening, maar krijgen wel vaak boetes en hoge telefoonkosten (400 – 500 euro). Ze geven 15 euro per dag uit aan sigaretten en wiet, dat is 450 euro per maand en dat is voor deze jongens te veel geld. Daarnaast zijn ze vaak onverzekerd maar gaan dan wel naar de tandarts waarna ze dan verbaasd zijn dat ze de kosten van de behandeling moeten betalen. Veel dingen die niet kunnen vinden ze normaal en dat geeft weer problemen met de ouders. Of ze hebben veel boetes voor het fout parkeren of te snel rijden met een gehuurde auto. Deze jongens leven heel erg in het hier en nu. Ze zien wel waar morgen het schip strand.”
(Fared: veldwerker 83a:t21)

Veel jongens klagen over hun problematische thuissituatie. Ze wonen thuis bij hun ouders in een klein huis en hebben weinig privacy. Zelfstandig wonen is voorlopig ook geen optie vanwege de extreem lange wachttijd. De straat is vaak de enige plek waar ze met elkaar afspreken. De problemen komen volgens Fared, die hier dagelijks mee wordt geconfronteerd, dan vanzelf. Aandacht trekken door te klieren in portiekjes van winkels is een favoriete tijdsbesteding.

Yah weet dat een deel van de jongens betrokken is bij criminele activiteiten zoals het stelen van auto's of het plegen van inbraken. Een deel van hen bekostigd daarmee de luxe levensstandaard van kleding en gadgets. Na aanhoudende klachten en verschillende incidenten in de buurt treedt de politie hard op en krijgen de jongens om de haverklap een boete wat veel kwaad bloed zet en tot meer agressie leidt. De jongens krijgen er de pest over in dat ze zo vaak worden aangepakt. Sommigen jongens willen naar aanleiding hiervan hun reputatie hoog houden. Het vinden van werk is een ander obstakel waar jongens problemen mee hebben. Ze geven de moed op als ze een aantal keer zijn afgewezen. Yah ziet de worsteling met lede ogen aan en probeert ze zelfverzekerder te maken door training en rollenspelen. Ze houdt moed want de jongeren zijn in haar ogen niet kansloos zolang ze naar school blijven gaan of een opleiding volgen. En dat doen de meeste.

Yah en Fared horen dat veel jongeren, uitgezonderd de rai feesten in Paradiso of buurtfeesten, buiten Amsterdam gaan stappen omdat ze door clubs worden geweigerd. Ze gaan in het weekend stappen in Hoofddorp, Zaandam en Utrecht.

geil voor geld

"Ik sprak laatst iemand van de jeugdhulpverlening die zei: "weet je Erik die meisjes zijn gewoon geil voor geld. Ze neuken er maar op los. Het zijn jonge meiden die stiekem de hoer spelen." Ik krijg ook verhalen van meiden en jonge moeders die in de buurt stiekem de hoer spelen. Ik hoor de laatste twee jaar vaker over 'vrijwillige' sekscontacten in boxen. Deze groep is groter dan ik aanvankelijk dacht. Ik weet niet of loverboys hier ook een rol in spelen? Wat ik wel weet is dat Surinaamse buurtmeiden eerder seksueel actief zijn dan Marokkaanse meiden. Er broeit iets, maar ik kan er de vinger nog niet achter krijgen." (Erik: veldwerker 20a:t21)

buurtjongeren uidoost

Terwijl Yah in Zuid grotendeels met Marokkanen optrekt, heeft ze in Zuidoost uitsluitend contact met Surinaamse en Antilliaanse jongeren. De groep van dertig jongeren is rond de twintig jaar en bestaat voor tweederde uit jongens. Ook deze groep hecht een groot belang aan uiterlijk vertoon en het showen van kwalitatief dure kleding. Maar vergeleken met de Marokkaanse groep heeft deze groep jongeren meer maatschappelijke problemen. Tweederde gaat niet naar school, volgt geen opleiding en heeft geen baan. Een paar meiden zijn op vroege leeftijd (jonger dan 18 jaar) zwanger of hebben al een kind. Dit heeft volgens Yah te maken met de thuissituatie en culturele achtergrond. Als je in verwachting raakt dan pleeg je gewoon geen abortus. En daarnaast wordt er weinig aan veilig vrij-

en gedaan. Ouders geven wel seksuele voorlichting maar om een of andere reden komt dat niet aan bij de jongeren.

een onzichtbare wereld

In Zuidoost blijven de verhalen over loverboys opduiken. Deze jongens verleiden de meiden met cadeautjes en sieraden. Het zijn echte gentlemen met veel geld. Na twee weken worden er eisen gesteld. Als ze niet aan die eisen voldoen dan worden ze geslagen. Sommige meisjes vluchten dan. Soms worden ze ook verslaafd gemaakt aan cocaine. Soms weet Yah wel om wie het gaat, maar het blijft toch een hele onzichtbare wereld. Ondanks de preventieve waarschuwingen van onder andere het streetcornerwork vinden sommige meiden het ook gewoon spannend. Volgens Yah is de hele loverboy ontwikkeling een ontwikkeling van huis uit. De jongens krijgen altijd geleerd dat ze financieel voor een vrouw moeten zorgen. Dat lukt dan niet en dan kiezen ze om zoiets te gaan doen. (Yah: veldwerker 82a:t₂₁)

Jongens hosselen doorgaans als dealer van cocaine, heroïne of als bolletjesslikker en enkelen doen pogingen om de loverboy te spelen. Omdat er veel geld aan kleding wordt uitgegeven moet er ook veel geld verdiend worden.

Wat betreft de meiden constateert Yah dat als gevolg van een intensieve voorlichtingscampagne in de buurt over incest, verkrachting, huiselijk geweld en druggebruik, er veel nieuwe aanmeldingen van meisjes zijn. Voor Yah een bewijs dat er nog veel onderhuidse en niet zichtbare problemen zijn.

Ze hoort meer verhalen van meisjes die door jongens benaderd worden om bolletjes te slikken. Ze halen cocaine en brengen XTC naar Italië, Spanje en Frankrijk. "Er wordt veel gehandeld in Zuidoost, zowel op straat als in huizen. Jongeren worden geronseld om bolletjes te slikken. Dit gebeurt vaak door kleine handelaartjes. De risico's die hiermee gepaard gaan worden voor lief genomen." Er zijn Yah gevallen bekend van jongeren van 14 en 15 jaar die bolletjes slikten.

alcohol hard li uer

Het valt veldwerkers op dat drinken in de mode is. Alcohol neemt een steeds centralere plaats in bij onderlinge contacten van jongeren. Volgens Erik(20a) is het er gewoon bij gaan horen. Hij somt voorbeelden op zoals een verjaardag in een kroeg in de binnenstad van een paar meiden. Het tempo waarin werd gedronken verbaasde hem. Een jongen had zelfs nog een fles cognac meegenomen. Ook in de buurt treft hij groepjes jongens rond de 18 die een fles Stroh rum aan het nakken zijn. "Het is hard liquer weet je!" is het commentaar als Erik een waarschuwende opmerking maakt over het hoge alcoholpromillage.

Maar ook de meiden laten zich gelden. Erik kent een paar 'mixmeiden' (half Turks, Nederlands en Indonesisch) uit de buurt. Onlangs kwamen ze een keer bij hem langs om zijn nieuwe huis te bewonderen. Een meisje kwam al binnen met een alcoholkater van de afgelopen nacht. Ze wist niet meer hoeveel Passoa's ze had gedronken. Haar vriendin had eveneens een kater maar was nog niet in staat om te komen. De meiden wonen nog thuis, maar drinken te pas en te onpas met andere vriendinnen op pleintjes en portiekjes in de buurt. De meiden beginnen niet zelden al in de buurt met drinken voordat ze besluiten om de stad in te gaan. Breezers zijn onder meisjes nog redelijk populair, maar heeft meer concurrentie gekregen van andere soorten op de lucratieve alcoholmarkt.

Fared en Yah zien dat Marokkaanse jongens niet wekelijks drinken vanwege hun moslim geloof. Er wordt hooguit op speciale gelegenheden gedronken en dan voornamelijk bier. Bij deze gelegenheden kunnen jongens wel eens dronken worden. Fared ziet vooral een toename van alcohol bij jongeren die in het weekend willen stappen. Surinaamse en Antilliaanse jongeren in Zuidoost laten volgens Yah een heel ander drinkpatroon zien. Jongens drinken voornamelijk bier en meiden Breezers. Ze schat dat jongens gemiddeld zo'n 10 á 15 biertjes op een feestje drinken en meiden 5 á 8 Breezers.

cannabis lachbuien en gedragsproblemen

Marokkaanse jongeren drinken over het algemeen weinig alcohol maar blowen doen ze des te meer volgens veldwerkers. De jongeren beginnen doorgaans vanaf hun 13e jaar met roken en vanaf hun 15e met blowen. Dat ze 18 moeten zijn om een coffeeshop in te mogen is geen belemmering, want veel oudere jongens nemen cannabis voor ze mee uit de coffeeshop.

De jongeren doen luchtig over hun gebruik, aldus Yah die veelvuldig gebruik van wiet en hasj ziet. Als ze thuis komen van hun werk of opleiding wordt er eerst thuis gegeten en eventueel gebeden. Pas daarna spreken ze op straat af, waar in kleine groepjes een paar joints achter elkaar worden gerookt. De stonedheid laat dan niet lang meer op zich wachten. De straat is volgens Yah de enige optie om te blowen. Thuis is ondenkbaar en de coffeeshop is ontoegankelijk door de minimale leeftijdsgrens van 18 jaar. Yah ziet voorsnog geen jongeren in de problemen komen door het blowen.

Fared daarentegen maakt zich vooral grote zorgen om de jonge blowers die geen vaste structuur in hun dagelijks leven hebben. Blowen is het belangrijkste probleem in deze groep. Ze hebben geen vaste etenstijd en slaaptijd, verslapen zich vaak en verzuimen regelmatig van school of opleiding. Ze roken meer dan een gram wiet per persoon per dag. De jongens worden relaxed, krijgen lachbui-

en en vergeten hun problemen. Blowen met elkaar is een terugkerend sociaal ritueel waar de groep belang aan hecht. Fared: "Ze denken dat blowen goed voor je gezondheid is want je kunt het ook bij de apotheek krijgen." Ook de ouders vinden cannabis acceptabel en niet gevaarlijk. Fared heeft een aantal keer voorlichting gegeven maar vraagt zich af of voorlichting niet juist als een stimulans tot gebruik wordt gezien.

Fared ziet verschillende problemen naar aanleiding van cannabis gebruik: concentratieproblemen, spijbelen, te lang slapen, ongemotiveerd zijn, minder eten en later eten, slechte gezondheid, agressiviteit, geen controle over gebruik geen grenzen kunnen stellen, door blijven gebruiken tot alles op is.

Daarnaast hebben veel jongens last van gedragsproblemen. Ze hebben waanideeën en horen stemmen. Fared heeft inmiddels 6 jongens doorverwezen naar de Meren. Maar zonder resultaat want ze stoppen niet met blowen. "De ene dag zijn ze heel rustig en lief. De volgende dag zijn ze hartstikke gek."

een soetie pof spacen op Texel

Soms gaat Erik met de groep naar Texel. Zesendertig jongeren waarvan 6 meisjes. De meerderheid is Nederlands, maar er gaan ook Surinaamse en Marokkaanse jongeren mee. Plus nog en enkele Irakees, en Punjabi. De witte ploeg die mee was had een zak paddo's bij zich. Twee jongeren zaten van te voren al te pochen dat ze pillen en sosa mee zouden nemen. "Wat wil je daar dan mee doen", vraag ik dan. "Spacen toch?! Gaan we thuis een feestje bouwen als de disco dicht is. Toen we op het eiland waren hadden er een paar een flinke duit paddo's meegenomen. Ik zei nog, doe het niet! Na het karten zijn ze paddo's gaan eten. Een paar Irakezen hadden ook paddo's genomen. Eentje was zo stoned dat hij een grasveldje voor een plas water aanzag en nam onder grote hilariteit pardoes een duik. Anderen waren aan het blowen. Wil je een soetie pof? Twee meiden blowen niet en 1 Irakees ook niet. De 33 anderen blowen hasj en wiet. Komt uit de coffeeshop in Oost of is van de thuisdealer.

En alcohol? Allemaal! Sommigen waaronder een Irakees was al voor de boot naar Texel stronken. Hij kon gewoon niet meer op zijn benen staan. Hij wilde te snel in de mood komen. Hij schaamde zich flink tegenover de rest van de groep. Ik zeg nog: hé geef 'm de ruimte rustig aan. Je trekt een grens. Je was te ongeduldig en wilde te snel in de mood komen. Dat is je nekslag geweest.

Maar ze hadden ook alcohol bij zich waaronder tequila, rum, whiskey. Dat kwam pas na het bier uit de tassen. Op het eiland zijn er nog een handvol stronken geweest en moesten overgeven van de drank en de cannabis. Zoals in de discotheek. Ik keek in de kotsbak en dacht bij mezelf: dat moet een van onze jongens zijn geweest... hahaha....."

illegale genotmiddelen

in tha house flirten met ecstas

Uit de verhalen van veldwerkers blijkt dat voornamelijk Nederlandse jongeren ecstasy slikken op party's. Ecstasy is bij Surinaamse, Marokkaanse en Turkse jongeren niet populair omdat het wordt geassocieerd met grote houseparty's, snelle dancerythmes en dus niet relaxed volgens veel jongeren. Toch wil dit nog niet zeggen dat alle allochtonen jongeren zich van ecstasy afkeren. Vooral jongeren die naar dancefeesten gaan willen nog wel eens met ecstasy experimenteren. En soms wordt er ook door de week in de eigen buurt pilletjes geslikt. Het valt Erik (20a) op dat verschillende groepjes Surinaamse hiphop jongeren vaker flirten met ecstasy.

Zoals die ene keer op een hiphop feestje bij iemand thuis. "Er zaten allemaal wazige Surinaamse en Antilliaanse hiphoppers en een paar witte meiden bij elkaar. Het was een kale etage, met veel snoeren, draaitafels en wat gammel meubilair. Iedereen zou drinken meenemen, maar niemand had bij zich. Rond 12 uur 's avonds waren er 50 mensen. Op een gegeven moment werd de rap afgewisseld door een witte DJ die housemuziek ging draaien. Binnen een half uur zag ik dat een groepje donkere jongens pillen aan het verdelen waren."

Ecstasy bij Surinaamse hiphoppers. Het komt niet veel voor maar het is er wel als er gemengde feestjes zijn. Witte buurtjongeren hebben al langer ervaring met ecstasy. Bij een deel is het zelfs een bijna wekelijkse ritme om te feesten en te slikken. Erik: "sommigen tjappen (eten) pillen alsof het snoepgoed is."

Fared (83a) schat dat ongeveer een kwart van de Marokkaanse jongens ervaring met ecstasy heeft. Ecstasy is 'gewoon' en 'acceptabel' geworden. Er wordt vooral gebruikt in het weekend tijdens het stappen.

Yah daarentegen ziet geen popularisering van ecstasy onder jongeren in Zuidoost. "Ze snuiven en roken liever dan dat ze pillen slikken." Volgens haar is ecstasy niet populair omdat het wordt gezien als een loserdrug en omdat Surinaamse jongeren simpelweg niet houden van synthetische en onnatuurlijke pillen.

cocaïne is te duur

Yah schat dat een derde van de Surinaamse buurtjongeren wel eens met cocaïne in aanraking komt. Maar over het algemeen is cocaïne voor veel hiphoppers te duur. Jongeren vertellen haar wel eens dat ze gratis cocaïne krijgen aangeboden. Volgens Yah worden jongeren ontvankelijk gemaakt voor de bolletjeshandel. Coke is een stoere drug en sommigen etaleren dat door coke openlijk vanaf de vuist van hun hand te snuiven. Coke wordt soms gerookt in een sigaret of in een combinatie met hasj. Een enkeling heeft wel eens cocaïne gebased.

“Surinaamse en Antilliaanse jongeren zoeken elkaar op in Zuidoost voordat ze naar een salsafeestje gaan. Ze hangen eerst nog wat rond op straat, drinken biertjes en Breezers en doen tussendoor boodschappen voor het avondeten. Na het eten wordt er in de avonduren een eerste snuifje coke genomen. Daarna gaat iedereen naar huis om te douchen en zich om te kleden voor het feest. Op de salsa feestjes wordt er ook cocaïne en alcohol genuttigd. Na zessen gaan ze naar huis (feestjes zijn rond 5.00 uur afgelopen).

Fared weet dat sommige Marokkaanse jongens wel eens cocaïne snuiven als ze uitgaan. Het basen van coke komt zelden voor en wordt ook overwegend geassocieerd met junks. De grote sociale controle in de buurt is volgens Fared een reden waarom er weinig cocaïne wordt gebruikt. En wie er toch niet van af kan blijven of er problemen mee krijgt, wordt niet meer betrokken in de groepsactiviteiten. Deze jongeren verdwijnen uit beeld en vertrekken naar het centrum. Zowel Yah als Fared kennen enkele jongeren die vanwege hun cokeproblemen in een hulpverleningstraject zitten.

II.5 probleemjongeren

Het is weer enige jaren geleden dat er een veldwerker in ons panel zit die contacten onderhoudt met jongensprostituees. Bob (16a) heeft contacten met buitenlandse jongens die geregeld verblijven in Music box, Festival en Nightlife, drie jongensbars in de Paardenstraat. Luisterend naar zijn observaties lijkt de sfeer in de bars niet veel verandert. Net als vroeger is er nog steeds sprake van een ‘gezellige triestheid’. Wel lijkt de aantrekkingskracht van de Paardenstraat minder geworden. Het is niet meer vanzelfsprekend dat nieuwe jongens meteen verzeild raken in de jongensbars. Het aanbod van klanten is de laatste jaren eerder afdan toegenomen.

De Oost Europese jongens zijn nog steeds in de meerderheid. Bob schat dat ruim driekwart Roemeens is. Het is moeilijk te zeggen waarom jongens blijven of weggaan. Er is een redelijk grote Roemeense kolonie in Amsterdam. Met de jaren lijkt de groep meer Roemeens geworden. Dit in tegenstelling tot de tijd dat er ook veel Tsjechen en Polen waren. Andere nationaliteiten die Bob tegenkomt zijn: Polen, Hongaren, Tsjechen, Italianen, Noord-Afrikanen en Nederlanders. Afgezien van enkele minderjarigen ligt de leeftijdsrange tussen de 19 en 26 jaar met een doorsnee van 23 jaar.

De Roemeense jongens zijn over het algemeen erg gesloten en het is moeilijk om informatie over ze in te winnen. Er zijn ook jongens die geen behoefte hebben aan contact met het veldwerk. Vaak blijft het gissen wat de seksuele geaardheid

van de jongens is. Bob leidt naar aanleiding van de gesprekken af dat ze toch grotendeels hetero zijn. Opvallend is dat ze niet continue geïnvolveerd zijn in de seksbusiness. Afgezien van jongens die al jaren in Amsterdam wonen is de groep over het algemeen erg mobiel en reislustig. Amsterdam is vaak een tussenstation. De komst van de Roemeense jongens verloopt met de seizoenen: in de lente arriveren er meer en in de herfst vertrekken er meer. Het werken op straat lijkt steeds minder voor te komen. De jongens trekken voornamelijk naar de bars omdat er op het Centraal Station, vroeger een populaire plek voor jongensprostituees, te veel politiecontrole is.

De problematiek van jongensprostituees is divers. Zo op het oog lijkt het mee te vallen. De jongens zijn ijdel en zien er doorgaans goed uit. Maar financieel is het geen vetpot. Ze geven snel hun geld uit aan uitgaan, kleding en drugs. Veel jongens zijn bovendien chronisch hulpbehoevend en hulpverlening kan weinig voor ze doen omdat ze meestal illegaal zijn. Het aanbieden van geschikte huisvesting en werk is niet mogelijk en met tijdelijke slaapplekken en nachtopvang blijft het ook vaak behelpen. Deze worden gereserveerd voor jongens die dakloos zijn. Amoc heeft faciliteiten om te douchen en er is ook een wasservice en een mogelijkheid om te eten.

politie inval in jongensbars

“Na de zomer is het minder druk op straat en in de prostitutiebars. Maar door de politiecontroles in de zomer van 2004 is het nu nog rustiger dan normaal. In twee weken tijd is er drie maal een inval in de Paardenstaat geweest. Ook op straat werden jongens naar hun identiteit gevraagd. Er zijn ook invallen geweest bij jongens thuis en op woonadressen waar jongens bij klanten wonen. Een ongelukkige samenloop van omstandigheden is dat de politie de eerste keer een inval deed net na ons vertrek. Dat is pijnlijk, omdat de Roemeense jongens sowieso al huiverig zijn voor instellingen. De angst dat de politie vaker een inval zal doen heeft mogelijk ook gevolgen voor de aanwas want het nieuws zingt snel rond. De vraag is of Roemeense jongens als gevolg van deze acties nog blijven komen. Amsterdam stond altijd bovenaan aan het lijstje maar door de acties wijken meer jongens uit naar Zuid Europese landen.” (Bob: veldwerker 16a:t22)

Barjongens zijn doorgaans zelfstandiger dan clubjongens, maar moeilijker te benaderen. De bars zijn meer laagdrempelig. Een groot verschil met vroeger is dat de locaties als zodanig niet zo zijn veranderd maar dat de communicatie mobiel en virtueel is. Veel Roemeense jongens hebben een illegale status. Het contact leggen op internet heeft voordelen omdat de anonimiteit beter is gegarandeerd. Bob onderscheidt de Roemenen in verschillende categorieën.

gelukszoekers

Deze jongens komen niet persé voor de escort. Hun activiteiten blijven enigszins schimmig. Niemand weet precies wat ze doen en waar ze zich mee bezig houden. Het is over het algemeen een groep die de duur van het verblijf laat afhangen naar gelang ze geluk heeft of niet. In deze groep zitten jongens die onder andere in alcohol en drugs handelen. Het gebruik van cannabis (ook tijdens inlooppreekuur wordt er veel geblowd) is hoog en een deel drinkt excessief alcohol. Enkele jongens hebben ervaring met heroïne en lijmsnuiven in Roemenië.

De losers die uit armoede hier naar toe komen gaan het ook hier meestal niet maken.

gelegenhedjongens

Deze jongens zijn voornamelijk in het grijze geld-werk-sex circuit actief. Ze zijn afhankelijk van mannen waar ze bij logeren. In ruil voor huis, tuin en keuken klusjes blijven ze voor een onbepaalde periode bij mannen slapen waarbij soms ook seksueel contact plaats vindt. Andere jongens zijn zelfstandiger en zijn meer gericht op klanten. Deze categorie jongens verblijft voor langere tijd hier dan de gelukszoekers. Ze zijn minder succesvol dan 'bisnisjongen.' De meeste gelegenhedjongens zijn net als de gelukszoekers voornamelijk heteroseksueel.

Een deel van hen woont in kraakpanden. Het gebruik van 'fundrugs' als ecstasy en cocaïne komt weinig voor. Soms kan uit de verhalen worden opgemaakt dat er sprake is van een crackproblematiek. De jongens belanden permanent in een marginaal circuit en raken ook geïsoleerd van andere jongens. Een deel van deze problematiek is terug te voeren op het seksueel verleden.

bisnisjongens

Zijn professionals die bi- of homoseksueel van aard zijn. Vergeleken met de andere twee typen zijn ze in de minderheid. Deze groep is over het algemeen succesvol in de escort vanwege hun professionele benadering en ervaring. Ze zijn sociaal het meest vaardig en hebben doorgaans ook meer te besteden dan de andere jongens. Hun actieradius is zowel in werkkringen als in de vrije tijd het grootst. Ze nemen ook actief deel aan het reguliere uitgaanscircuit. Ze zijn het meest geaard omdat ze langer hier zijn en een redelijk goed inkomen hebben. De succesvolle jongens genieten van hun jeugd en bekostigen alles van het geld uit de business.

Cannabisgebruik komt vrij veel voor en er is een groep die dagelijks blowt. Er zijn jongens die ecstasy dealen. Cocaïne speelt geen prominente rol in de business maar het middel geniet wel een imago van een exclusieve en dure drug die ze in Boekarest nooit kunnen krijgen. Soms circuleren er in dit circuit verhalen over GHB en beroving van klanten na drogering.

straatjongeren in Amsterdam centrum

Sam werkt in het centrum van Amsterdam als veldwerker bij streetcornerwork en heeft ongeveer 30 straatjongeren in zijn vizier. De leeftijd van de groep ligt tussen de 16 en 23 jaar. Tweederde van hen is Nederlands. De overige jongeren zijn Marokkaans en Surinaams en van enkelen is de etniciteit onbekend.

elke dag bedelen

Sam bezoekt op maandag, woensdag en donderdag de plekken waar jongeren op straat rondhangen. Als hij 's avonds werkt maakt hij de meeste kans om ze aan te treffen. Naast de inloopuren biedt het streetcornerwork ook bad, bed en brood faciliteiten. Jongeren krijgen onder andere schone sokken en ze kunnen noodzakelijke telefoontjes plegen. Aangezien ze geen geld op kunnen brengen om hun uitkering te regelen regelt het streetcornerwork hun inkomen bij de sociale dienst. Ook wordt hen een postadres aangeboden waar het geld naartoe kan worden overgemaakt. Praktische dingen als ziekenfonds worden hiervan betaald. Het resterende geld wordt elke week, vier keer per maand, aan jongeren uitbetaald. "Veel jongeren staan elke dag voor de deur om geld te bedelen. Sommigen blijven de hele dag staan zeuren. Ze willen al het geld in een keer krijgen en beseffen niet dat ze daar een hele maand mee moeten doen." (Sam veldwerker 19a t₂₂)

De jongeren waar Sam contact mee heeft, zijn afkomstig uit een grotere groep van in totaal 100 jongeren die op verschillende plekken in het centrum van Amsterdam rondhangen. Veel jongeren zijn in slechte lichamelijke conditie, emotioneel zeer labiel of licht verstandelijk gehandicapt. Ze zijn vaak afkomstig uit ontwrichte families waarvan de ouders niet zelden ook problematisch druggebruiker zijn. Omdat ze grotendeels op straat doorbrengen hebben ze veel last van gezondheidsklachten. De kou in de winter wordt bestreden door het dragen van meerdere broeken over elkaar. Het is een moeilijke groep voor de hulpverlening om te begeleiden. Het streetcornerwork probeert slaapplekken regelen als ze zijn uitgeput van het jachtige straatleven. Maar meestal komen ze na bemiddeling toch niet aan op de plek van bestemming en kiezen ze voor een locatie waar gekookte coke wordt gebruikt. Op deze plekken verblijven volgens Sam relatief veel meiden. De meiden zijn zelden alleen en ook op straat vaak in gezelschap van een dealer. De meiden zijn dagelijks met drugshandel bezig. Ze verkopen zelf, zijn runner voor dealers, roven, stelen of hosselen en zitten ook in de prostitutie. Volgens Sam zijn laptops erg populair. De meiden lokken iemand met een laptop naar een plek waar hij vervolgens door jongens wordt gejat. Dealers kopen deze laptops weer op.

Er wordt veel in straattaal gesproken. Voorheen was dit vooral Surinaams maar met de komst van Naffers is ook Marokkaans steeds meer een onderdeel geworden van deze straattaal.

middelengebruik doegoe bori en benzo's

De verveling van het verblijf op straat wordt vaak vergezeld met sigaretten en alcohol. De Noord-Afrikaanse jongeren die rond het centraal station en de wallen zwerven roken gekookte coke (baita) en wisselen dat af met heroïne (kaila) en benzo's en alcohol.

Surinaamse en Antilliaanse jonge gebruikers die in hetzelfde gebied vertoeven geven allereerst de voorkeur aan heroïne (doegoe) en daarna pas gekookte coke (bori). Zij gebruiken geen benzo's maar alcohol en cannabis

De jongeren die zich ophouden in de buurt van de Dam en Food Plaza geven eerst de voorkeur aan slaap- en kalmeringsmiddelen en alcohol. Sigaretten worden de hele dag door gebietst. Als ze geld hebben dan gaan ze zo snel mogelijk naar de Food Plaza om bij de slijter het goedkoopste bier, Port of Sherry te kopen. De Alcohol wordt zo snel mogelijk opgedronken in combinatie met de benzo's, wit en bruin. "Ze weten de perfecte combi te maken zodat ze niet out gaan. Ze gebruiken dit als een soort zelfmedicatie want als ze niet gebruiken horen ze stemmen."

Een kleiner groepje gebruikt gekookte coke en heroïne. De meeste medicijnen die in de scene worden gebruikt zijn afkomstig van de GG&GD. Verder willen de verhalen dat ook veel medicijnen die op straat worden verhandeld afkomstig zijn uit België.

De jonge gebruiker neemt ongeveer een halve gram heroïne per dag dat vooral wordt gerookt. Spuiten is volgens Sam passé. Dit komt door de voorlichting en dat ze gewoon niet de tijd hebben om op straat een shotje te zetten. Ook schijnt de kwaliteit van heroïne beter geworden en vanwege de kwalitatief slechte gekookte coke wordt er weer meer over folie gerookt.⁷⁰ Wie gekookte coke neemt gebruikt gemiddeld 8 bolletjes op een dag, voornamelijk in de ochtend. De combi heroïne en crack(Snowball) is nog steeds populair in de straatscene evenals de combi alcohol met benzo's, crack en heroïne.

---

⁷⁰ Het politielab test de kwaliteit van de crack en streetcornerwork levert dat aan hun. Vroeger zat er in een bolletje 115 – 125 mg actieve stof, nu is dat 80 – 90 mg actieve stof, dat wil zeggen dat ze meer moeten gebruiken om dezelfde kick te krijgen. Het aanbod bori is gigantisch, maar het wordt allemaal versneden. Bori wordt nog steeds met pijp en folie gebruikt.

De jonge gebruikers weten dat de dope in Zuidoost beter is dan in het centrum, maar ze hebben geen netwerk aldaar om ervan te kunnen profiteren. Bovendien worden ze al snel als indringer gezien.

ploffie roken

Sam ziet steeds meer schoolgaande Marokkaanse jongeren naar de stad komen om een bolletje Bori te kopen om in een 'ploffie' op te roken. Hij ziet een toename van jonge Naffers. Hij zegt dat rauwe coke drug nummer 1 is onder de schoolgaande Marokkaanse jongens. Op een gegeven moment is een jointje niet genoeg meer. Ze zitten wel in de problemen maar vertellen het aan niemand. Zodra ze echt in de problemen komen vluchten ze naar het centrum.

Een belangrijk doel van streetcornerwork is om de jongeren de hulpverlening in te loodsden. Ze worden aangemeld voor een traject bij onder andere de Meren en de Jellinek. Uit ervaring blijkt dat de slaagkans echter nihil is. Veel jongeren houden het niet vol om het hele traject met succes te doorlopen. De strakke structuur blijkt vaak een bottleneck. "Er wordt van ze verwacht dat ze meedoen aan de dagbesteding, corvees enz. Maar ze zijn allergisch voor regels waardoor ze het stempel onbemiddelbaar krijgen. Bureau jeugdzorg kan uiteindelijk weinig met ze aanvangen." Volgens Sam schiet de hulpverlening tekort. Opvang de Meren biedt activiteiten aan tussen 09.00 en 17.00 uur en sluit dus maar gedeeltelijk aan op het dagelijkse ritme van deze jongeren. De zuigkracht van het straatleven blijft verleidelijk. Het is een van de redenen waarom het streetcornerwork ook veel met de Regenboog en met laagdrempelige christelijke rehabilitatiecentra samenwerken omdat deze instellingen adequaat en op korte termijn jongeren hulp kunnen bieden waaronder nachtopvang. Maar het blijven vaak noodoplossingen. Sam is somber over de huidige opvangtrajecten. "Er wordt niet geluisterd door de politiek en er zijn weinig voorzieningen voor de jeugd. De hulpcriteria zijn voor de meeste jongeren niet haalbaar."

straatjongeren in de ijlmer

Met de scene in de Bijlmer is het volgens Sam nog problematischer gesteld dan in het Centrum. Van de 50 á 60 gebruikers die hij wekelijks ziet verblijft een groot deel op straat. Ongeveer een kwart van hen is onder de 30 jaar. Op deze groep richt Sam zich voornamelijk. Het veldwerk is gecompliceerd omdat het straatleven vanwege de onoverzichtelijke situatie moeilijk is te doorgronden. Sam schetst een chaotische situatie van een gebruikersruimte die nauwelijks wordt gebruikt, jonge meiden die met hun moeder op straat samen gebruiken, dealers die vanachter hun geïmproviseerde bureau in de parkeergarage hun handel regelen en Surinaamse meiden die als 'zombies' rondlopen, in zichzelf praten en

schreeuwen. Onder jonge gebruikers wordt gekookte coke (bori) afgewisseld met het roken van heroïne. Bij gebruikers boven de 30 is het net andersom. Een ander verschil met het centrum is dat er in Zuidoost naar verhouding weinig benzo's worden gebruikt. En zowel in Zuidoost als in centrum worden de alcohol- en de benzogebruikers gescheiden van de bori- en heroïnegebruikers omdat deze scènes elkaar niet verdragen. De bori- en heroïnegebruikers vinden de alcohol en benzo gebruikers veel te luidruchtig! Andersom worden de gebruikers vaak geassocieerd met verloederde junks.

Er gebeurt ook veel in 'crackhuizen', waar bovendien ook prostitutie plaats vindt. Sam bevestigt de verhalen van Yah dat (jonge) gebruikers uit deze groep worden geronseld als bolletjesslikker. Sommigen van hen zitten vast in Brazilië wegens bolletjessmokkel. Onder de ronselaars zitten ook ex-cliënten van het streetcornerwork. Sommige cliënten uit het centrum hosselen, deels ook vanwege een straatverbod in het centrum, hun geld bij elkaar in Zuidoost en kopen daar ook hun drugs omdat de prijs en kwaliteit verhouding beter is. Vergeleken met het centrum, waar de toeristen komen en de economische belangen groter zijn, wordt er volgens Sam geen adequaat en helder beleid gevoerd in Zuidoost.

II. geruchten

Wij definiëren geruchten als verhalen, die panelleden ter ore zijn gekomen maar die moeilijk te traceren en hierdoor ook niet te controleren zijn op waarheid. In 2003 hebben panelleden wederom geruchten en verhalen opgevangen die rondzingen in het uitgaanscircuit. Hierbij kan het zowel om middelen gaan waarvan in het betreffende netwerk weinig bekend is, als over middelen die reeds op de markt zijn.

DMT Fox

In een netwerk zou iemand een grote hoeveelheid nn-DMT bestellen in het buitenland voor de verkoop in eigen land. Verder is er naar aanleiding van een artikel in de ID&T over Foxy methoxy ofwel 5-meo-dipt, enige belangstelling geweest in verschillende netwerken. Maar dat het zoals in het artikel vermeld nou om de nieuwe partydrug zou gaan, wordt ernstig betwijfeld aangezien Foxy nergens te krijgen is.

o ce Euphoria ⁷¹

Bij Joyce zou het om een wit poeder gaan wat je kan slikken (in een capsule) of snuiven. Het zou 20 euro per gram zijn en vrij kort werken. De euforische effecten lijken op een combinatie van coke en speed.

Euphoria is een synthetische verbinding die stimulerend en trippend van aard is en een langdurige werking zou hebben.

2 I en 2 E

In twee netwerken zouden enkele gebruikers ervaring hebben met de bovenstaande twee middelen. Ze hebben deze besteld via een internetsite.

lachgasbezorgdienst

In een technonetwerk gaat het verhaal dat er een aanbieder actief is die het lachgas thuis komt bezorgen en aldaar vanuit een cilinder ballonnen tapt.

II.7 signalen

In tegenstelling tot de zojuist beschreven geruchten, zijn signalen duidelijk waarneembare ontwikkelingen of fenomenen die panelleden daadwerkelijk ook zijn opgevallen. Een vergelijkbaar fenomeen kan zich ook op andere locaties en netwerken voordoen. Daarbij is er (nog) geen sprake van een systematische waarneming in verschillende netwerken en scenes. Als signalen zich slechts in één of een paar netwerken voordoen, beschouwen we deze niet als een trend.

We bespreken eerst nog even in het kort de signalen van 2003, alvorens we uitgebreider ingaan op de nieuwe uitgaans- en drugssignalen van 2004.

uitgaanssignalen 2003 ook geldig in 2004

Signalen uit de Antenne 2003 kunnen zich in 2004 in versterkte mate doorzetten. Panelleden zien dan een toename of een verbreding van een ontwikkeling binnen het eigen netwerk of op een setting. Een signaal kan onderdeel zijn van of juist resulteren in een hype, of aan de wieg liggen van een microtrend of bredere trend. Onze focus ligt bij het druggebruik dat ingebed is in de uitgaanscultuur. We belichten dus het aanbod van 'nieuwe' (illegale) genotsmiddelen, een veranderde toedieningswijze of een andere vorm van het middel. Maar het gebruik van genotmiddelen kan ook ingebed zijn in sterk gedifferentieerde smaakcultu-

---

⁷¹ Euforia en Joyce zijn volgens het Dims hetzelfde. Beide stoffen zijn getest als 4 methylaminorex (ice). Het betreft een lang werkend en stimulerend middel vergelijkbaar met methylamfetamine en heeft een licht euforische werking.

ren waar nieuwe gadgets, artefacten en modieuze waren een belangrijk onderdeel vormen van de op dat moment heersende leefstijl. Ontwikkelingen lijken soms ultra snel te gaan, maar kunnen zich ook traag en over een langere periode ontwikkelen. Panelleden hebben hier over het algemeen een goed oog voor. Minimale verschillen die door buitenstaanders misschien niet worden opgemerkt, kunnen bij insiders juist een grote impact hebben. Het is echter aan ons om te beoordelen of het slechts andere woorden zijn voor hetzelfde fenomeen of dat er werkelijk wat anders aan de hand is. Signalen kunnen ook weer afzwakken omdat een ontwikkeling of hype over zijn hoogtepunt is of slechts alleen tot een selecte consumentengroep beperkt blijft.

We gaan eerst nog even kort naar de uitgaans- en drugssignalen van Antenne 2003 en bekijken of deze signalen stabiel blijven, dan wel een trend zijn geworden. In het laatste geval komen de trends in deze Antenne ruim aan de orde.

uitgaanssignalen 2003

A r e o u r b a n i z e d

Urban wordt gezien als een nieuwe stroming binnen het Amsterdamse uitgaansleven. Het genre is populair geworden en wint nog steeds aan invloed nu ook grote clubs urban naast dance programmeren. Zoals dance de verzamelnaam is voor alle vormen van elektronische dansmuziek, zo is urban de (nieuwe) verzamelnaam waaronder bestaande muziekstromingen als hip hop, R&B, ragga en new soul vallen. Ook de extatische beeldcultuur van muziekzenders als The Box, TMF en MTV heeft bijgedragen aan de popularisering van urban. Er zijn ook dj's die disco, hiphop, salsa en R&B tracks naadloos in elkaar overlaten gaan onder de noemer 'urban eclectic'. Wat dat betreft is de timing van de 'urban sjeke' club Jimmy Woo nabij het Leidse plein perfect. Deze club is een favoriete hangout van veel soapies en andere BN-ers. De urban kenners zijn het er over eens dat urban mede door de commercialisering in de breedte is gegroeid en net als lounge een containerbegrip dreigt te worden.

>>> Zie verder over urban bij de trends van 2004

R o o k o p d a n c e p a r t s g e p r o g r a m m e e r d

In navolging van het urban succes in de clubs, hebben ook partyorganisatoren urban op grote feesten geprogrammeerd. Dit werd 10 jaar geleden in de dancecultuur nog voor onmogelijk gehouden. Wie toen beweerde dat R&B ooit op een houseparty gedraaid zou worden, zou voor fantast worden uitgemaakt.

>>>Inmiddels spelen steeds meer grote partyorganisatoren in op de popularisering van urban.

>>> Zie verder over urban bij de trends van 2004

Do It yourself

De do it yourself-gedachte (DIY) leek enigszins aan invloed te winnen. Nu de hele danceindustrie zo geprofessionaliseerd is, begint een deel van het partypubliek zich te roeren. Middels topics en forums houden bezoekers elkaar via gespecialiseerde sites op de hoogte van aanstaande illegale feestjes.

Het is echter de vraag of de kwakkelende economie en een Neoconservatief politiek elan een goede voedingsbodem is voor het uitgroeien van een nieuwe kritische jongerencultuur. Volgens panelleden heeft het politieke klimaat zich juist verder verhard jegens marginale groepen die in kraakpanden en vrijplaatsen willen wonen en feesten. Een grote brand in een gekraakte loods en het daarop volgende stringente politieke beleid heeft in ieder geval niet geleid tot een substantieel grotere tegencultuur die in en rond Amsterdam illegale feesten organiseert.

>>> Er vinden minder illegale party's en raves plaats als gevolg van een brand in een kraakpand en het gebrek aan geschikte locaties. Bovendien stelt de gemeente strengere voorwaarden aan locaties waar dergelijke feesten worden georganiseerd.

opkomst van kleine clubs

In voorgaande Antennes hebben we ruim aandacht besteed aan de opkomst en toename van grootschalige dance-events in grote stadions en muziek- en expositiehallen in met name de stadsperiferie. Tegelijkertijd heeft de 'verlouching' van de Amsterdamse binnenstad zich verder doorgezet als spiegel van het grootschalige. Kortom het massale en collectieve vertier tegenover het individuele stappen in comfortabele lounges in het knusse pretcentrum. De positie van de clubs ligt hier precies tussenin. Qua volume en spektakel kunnen clubs niet wedijveren met de grote party's, maar het intieme clubgevoel blijft uniek. Naast de 'traditionele' clubs en lounges ontwikkelt zich op kleinschalig niveau langzaam een sjeek (o.a. Jimmy Woo) én een 'low key' circuit (o.a. Bitterzoet) dat afwijkt van de clubformules en een muzikaal aanbod presenteert -variërend van latin, soul, jazz en urban eclectic tot Braziliaanse ritmes en jaren '70 en '80 tunes.

>>>Zowel in het sjeke als het 'low key' segment zijn nieuwe locaties geopend.

>>>Zie verder over deze kleine nieuwe settings bij de trends van 2004.

onder het asfalt ligt het strand

De toenemende belangstelling onder Amsterdammers om op feestelijke en ontspannen wijze te recreëren in eigen stad slaat aan. Wie de hipheid van Bloemendaal voorbij is vindt inmiddels zijn gading op de stadsstrandjes aan Stenen hoofd, een braakliggend stukje grond aan de IJ-oever, en Blijburg dat bezoekers een ongerept uitzicht biedt op de voormalige Zuiderzee.

>>> Er zijn meer van deze stadsstrandjes bijgekomen in de stad.

>>> Zie verder over de stadsstrand trend in 2004

drugsignalen 2003

geen verdere verspreiding van ketamine

De als wit snuifpoeder aangeboden anaestheticum ketamine, maakte een gestage opmars in uiteenlopende netwerken variërend van clubgangers tot psytrance adepten. De verspreiding van ketamine is in de meeste netwerken gestabiliseerd of teruggelopen. Stagnatie van het aanbod en een kleine markt remmen het aanbod van ketamine af. Het gebruik van ketamine blijft vaak beperkt tot eenmalige kennismaking met het door menigeeen bizar omschreven middel.

>>> Ketamine heeft zich met uitzondering van een enkel netwerk niet verder verspreid.

belangstelling voor verflau t

De belangstelling voor GHB is met uitzondering van enkele club en homo gerelateerde netwerken verder afgenomen.

GHB is steeds moeilijker verkrijgbaar en ook het imago van GHB draagt niet bij aan een toenemende populariteit. Slechts in enkele netwerken wordt nog regelmatig GHB gebruikt. Maar ook hier wordt het outgaan minder op prijs gesteld door de andere aanwezigen.

>>> Zie verder over GHB bij de signalen en trends van 2004

reserve ten aanzien van ecstas bij nieu komers

De 'nieuwe nuchterheid' ten aanzien van ecstasy heeft zich onverminderd voortgezet. De jongste generatie stappers staat enigszins gereserveerd en onverschillig tegenover het 'oude wondermiddel'. De invloed van urban in het clubcircuit is hier mede debet aan. De meeste allochtone stappers hebben geen interesse in ecstasy.

>>> Zie verder over ecstasy bij de signalen en trends van 2004

stappers zien er mindernaar de klote uit

De sfeer in de clubs wordt over de hele linie steeds nuchterder. Op de dance gerelateerde clubavonden wordt doorgaans meer drugs gebruikt dan op urban feesten. Mogelijk is een stringentere fouillering bij de clubs hier ook van invloed op.

>>> Zie verder over druggebruik bij de signalen over urban in 2004

verliest de itte dame haar glans

De gezelligheid van het snuiven met vrienden na afloop van een lunch of tijdens een borrel, wordt vaker ter discussie gesteld. Bedenkingen over de verleiding van cocaïne komen zowel van de onthouders als van de notoire doorsnuivers. Het

eens zo speciale en als gezellig beoordeelde snuifritueel kalft onder ervaren snuivers langzaam af. Er worden meer vragen gesteld over de vanzelfsprekendheid van het snuiven en panelleden vangen ook geluiden op van snuivers die aangeven te willen minderen. Maar voor veel gebruikers blijft cocaïne een verleidelijk middel dat moeilijk kan worden geweigerd als het terloops wordt aangeboden. Ondanks de toegenomen scepsis is het cocaïnegebruik in een derde van alle netwerken toegenomen.

>>> Zie verder over cokegebruik bij de signalen en trends in 2004

rehabilitatie van amfetamine

We constateerden in uiteenlopende netwerken een lichte toename van gebruik. De door veel gebruikers verfoeide amfetamine wordt in sommige netwerken weer gerehabiliteerd. Traditioneel gezien is het speedgebruik verankerd in het hardstyle en hardcoregenre, maar ook onder de 'lokale hip' (creatieven) is speed iets meer in zwang. In techno- en alternatieve netwerken blijft pep de motor achter de feesten. Toch wordt het 'positieve pep gevoel' niet breed gedragen. Speed is geen 'hippe drug' waar nog steeds een gabberluchtje aan zit, zo wordt geredeneerd. De speedroes mag dan wel effectief zijn, maar is ook moeilijk te doseren.

>>> De hernieuwde belangstelling voor amfetamine verspreidt zich niet verder over andere netwerken.

5 meo AMT

Deze uit de DMT familie afkomstige tryptamine wordt slechts sporadisch gesignaleerd. Met name onder de psychonautische smaakpioniers en in beperkte kringen van creatieven is een grotere belangstelling voor tryptamines.

>>> Zie verder over DMT bij de trends van 2004.

stackers opkomend afslankproduct en energiepreparaat

Als gevolg van het verbod op ephedra, waaronder stackers⁷², mogen smartwinkels per 1 april 2004 geen ephedra meer verkopen. In sommige netwerken wordt dit betreurd aangezien ephedra voor niet gebruikers een prima substituuat was om wakker te blijven zonder chemicaliën en voor gebruikers was ephedra een goed alternatief om niet altijd op de hardere stimulantia terug te vallen. Overigens speelde in veel netwerken het ephedragebruik slechts een marginale rol.

---

⁷² Stacker (2) "worlds strongest fatburner": 20 capsules voor €16,50; Stacker (3) 550 mg kruidenmix voor €16 en Stackers (4) "worlds most extreme fatburner" 20 capsules voor €16.50.

>>> Zie verder over ephedragebruik bij signalen en trends van 2004.

uitgaanssignalen in 2004

urban minder dope en meer bling

Edo (86a) die deel uitmaakt van een creatief team dat onder andere het succesvolle RUSH concept heeft bedacht, is zich als geen ander bewust van de culturele golfbewegingen in het uitgaansleven. Als we hem vragen om de huidige clubgeest te typeren antwoordt hij beslist: "Er heerst een urban gevoel in de stad. Het publiek is veranderd. Het is geen 'go with the flow meer!', ooit een gevleugelde uitspraak van ecstasygebruikers." Hij ziet dat het publiek niet meer zo nodig 'van het padje af wil' op de goedbezochte clubavonden die eclecticisch en urban programmeren. Ook dj's als Spike (77a) en Vince (76a) bevestigen dit: "Urban is niet zo dopey. Allochtone jongeren gebruiken minder drugs en de feesten zijn braver."

cliphouse

"De huidige tijd is conservatief. Het veiligheidsdenken wint aan invloed en dat heeft ook zijn weerslag op de sfeer. De meer avontuurlijk ingestelde stappers vinden het minder inspirerend om te stappen omdat er weinig opwindends meer te beleven is. Ik blijf in dance geloven maar ik vrees dat het meer cliphouse gaat worden. MTV clipmuziek draaien in een club is voor ons geen uitdaging. We willen juist nieuwe dimensies toevoegen en het publiek als het ware opvoeden en verrassen met nieuwe dingen. De meeste urban vindt ik vaak obligate en armoedige house. (Edo: clubprogrammeur 86a:t22)

Zowel dj's, vj's en clubmedewerkers zien de consumptieve verering van het publiek. De bling-bling cultuur heeft zijn weerslag op het uitgaansleven. Er goed en modieus uitzien zien is belangrijker dan de drang om authentiek te zijn. Door de esthetiek van urban geven ze hun identiteit vorm als uiting van hun culturele kapitaal. In Nederland wordt de esthetiek van de Amerikaanse muziekvideo's door veel zwarte jongeren overgenomen en gebruikt om de eigen identiteit uit te drukken.⁷³ Decorumverlies wordt koste wat kost vermeden want dat doet afbreuk aan het stereotype van het gangsterimago en dus beslist uncool.

verVI ping

De voortschrijdende versjiekung van het Amsterdamse uitgaansleven lijkt in een nieuwe fase te zijn beland nu er enkele nieuwe uitgaanslocaties zijn bij gekomen die zich willen profileren aan de bovenkant van de markt. Dit proces van

---

⁷³ Glas (2005).

‘uptrading’ is sinds de opening van nieuwe locaties als de Zebralounge en Jimmy Woo in gang gezet. Met clubs heeft het volgens ‘nightwatchers’ weinig meer te maken aangezien de drempel om naar binnen te kunnen hoger is komen te liggen. Sommige panelleden uiten hun ongenoegen over het VIP fenomeen, in Amsterdam veel hardnekkiger dan in Rotterdam, en betwijfelen of het de urban en dancecultuur ten goede komt. Wanneer we dj Spike interviewen op een terras aan het Rembrandtsplein en dit topic ter sprake brengen wijst hij naar een groot spandoek dat bijna de gehele voorgevel van de Escape bestrijkt: ‘Stop de hokjesgeest’ staat er met grote letters op. “Hoezo?”, schampert Spike. “Ik ben pas in de Escape geweest. Ze hebben daar een gloednieuwe VIP zone achter een glaswand met een privé dj. De feesten zijn niet meer puur, de VIP cultuur haalt de dynamiek uit elk feest. Hoezo stop de hokjesgeest!?”

dansen is uit en zitten is in

“Het lijkt wel of er minder wordt gedanst in clubs en meer wordt genetwerkt en getoond, welke creatie je net vers uit Milaan of Barcelona hebt aangeschaft. In sommige clubs komen de eerste bezoekers pas om één uur binnen. De feesten komen steeds later op gang volgens panelleden. Een dj: “Als je dan vroeg moet draaien is dat niet leuk. Sta je vanaf elf tot één uur voor jezelf te draaien. Eigenlijk gaan veel mensen maar anderhalf uur stappen. Ze willen niet de eerste zijn, en veel mensen op de gastenlijst en vippers komen sowieso meestal pas om 3 uur aankakken.”

erotisering van het nachtleven

Het valt panelleden op dat clubs hun zalen in toenemende mate ter beschikking stellen aan feestorganisaties die zich voornamelijk richten op de erotische en porno chic⁷⁴ markt. Wasteland, een organisatie van fetisj en kinky feesten heeft, na de tragische dood van een bezoeker op een feest op de Hemkade, moeten uitwijken naar de Powerzone en de Marcanti, twee discotheken die in de periferie van de stad liggen. Ook andere organisaties geven fetisj en kinky feesten (o.a Crazyland, the Clinic) in clubs.⁷⁵ De Zebra lounge, een nieuwe club op het Leidsplein werd voor de officiële opening al op de vingers getikt door ambtenaren van de gemeente die ontdekten dat er danspalen in de club waren geïnstalleerd. Het stadsdeel van de binnenstad sommeerde vervolgens de exploitant om

---

⁷⁴ Porno chic is een representatie van porno in de beeldcultuur zonder dat het direct met porno wordt geassocieerd. Er wordt in toenemende mate op flyers mee gekoketteerd. Een bekend voorbeeld is de in Engeland verboden reclamecampagne van het parfum van Yves Saint Laurent: Opium. Een lelieblanke dame (schoondochter van Roald Dahl) ligt op haar rug in een zwart fluwelen achtergrond. Met haar ogen dicht verkeert zij in extatische toestand vanwege het bedwelvende parfum. Deze foto zou volgens tegenstanders te veel associaties oproepen met een orgasme. Uit: Mc Nair (2002:61).

⁷⁵ Stip (2004).

de palen te verwijderen aangezien een dergelijke invulling van het interieur niet zou overeenkomen met het bestemmingsplan in deze uitgaanszone. Ook de Sinners, gevestigd bij het Rembrandtsplein, heeft verscheidene edities georganiseerd rond een erotisch thema. Een panellid hoorde vriendinnen klagen dat er te weinig mannen waren omdat de portiers aan de voordeur te veel mannen hadden geweigerd. Een dj café in dezelfde buurt organiseerde een 'off screen' pornparty op een doordeweekse woensdagavond waarbij de bezoekers verzocht werden om 'as kinky as possible' te komen. En in het kielzog van de succesvolle fetisjfeesten lijken de sexy getinte feesten ook aan te slaan. Feesten als 'erotic city' zijn volgens Angel (65a) vooral populair onder stappers die niet persé in leer en lak willen of durven lopen. "Eigenlijk zijn het de normalo's die het wel leuk vinden om naar hitsige blote meisjes te kijken, maar het spel niet durven mee spelen."

priv part s

Samen feesten met vrienden thuis is al verschillende keren in de Antenne belicht. Maar door de aanhoudende economische malaise en een verandering van het uitgaansgedrag is de animo om zich spontaan in het clubleven te storten minder geworden. Stappers verwijzen vaak naar de hoge entree- en consumptieprijs die clubs vragen. Anderen wijzen op een ontwikkeling die zegt dat 'going out not in is at the moment'. Het lijkt er echter op dat een forse groep stappers nog steeds van uitgaan houdt, maar dat ze zijn uitgekeken op het vaste clubconcept. Als gevolg hiervan kiezen stappers voor kleinere settings en bezoeken ze ook vaker privé feesten. Er bestaat een toenemende drang naar meer intimiteit, kleine feesten, gezelligheid, intieme sfeer en contact. Het hoeft niet groot en hip te zijn om een feest geslaagd te laten zijn. In dit licht bezien signaleren panelleden de opkomst van privé feesten die, in tegenstelling tot de nagenoeg verdwenen after party's, 's avonds bij iemand thuis worden georganiseerd. Nigga (60a) is op enkele van deze feesten geweest en is er zeer over te spreken. Na de inval op zijn vaste avond in de Escape⁷⁶, is de lust om te clubben verdwenen. Een stapconnectie gaf Nigga een tip toen hij hoorde dat hij baalde van het uitgaansleven. Sindsdien bezoekt hij thuisfeesten die van te voren door SMS berichten worden aangekondigd. Voor de exclusieve thuisfeesten die op twee verschillende adressen worden georganiseerd moet je wel worden voorgedragen alvorens je wordt toegelaten. Hoewel er niets van een nieuwe gast wordt verwacht, wordt er wel gelet of degene in de setting past. De feesten zijn afwisselend op zaterdag en zondag en de hapjes en drankjes worden gratis geserveerd. Nigga: "Wie binnenkomt, geeft een financiële bijdrage of brengt wat drugs in. De sfeer is ontspannen en gezellig en

---

⁷⁶ Korf e.a. (2004:31-32)

meestal draait er ook een dj. Het ziet eruit als een echte gedecoreerde club. Het leuke van deze feesten is dat seks niet expliciet aan de orde is. Geen gefrunkk aan elkaar. En als er iemand outgaat op de GHB, wordt daar geen misbruik van gemaakt."

toenemende versmelting van homo en heteropubliek

Volgens ingewijden is de versmelting van homo's en hetero's in een versnelling gekomen sinds de teloorgang van de iT. Anderen noemen de populariteit van fetish- en kinkyfeesten die zowel door homo's en hetero's worden bezocht. Op clubgebied was de Rush een doorslaand succes vanwege een gekruide mix van hip, travestie, bi, kleur en metro. Hetero meisjes die tussen de homojongens staan te zoenen die op hun beurt met jongens flirten, waarvan sommigen biseksueel zijn. Het is Jorg (58b) niet ontgaan dat de oorspronkelijke bloedgroepen onder de nieuwe generatie stappers minder strikt gescheiden zijn.⁷⁷ Ook Figo (88a) die gepokt en gemazeld is in de gayscene onderhoudt ook een hechte band met de dancescene. Hij somt de voordelen op: "minder stress bij het zoeken naar potentiële sekskandidaten, de sfeer is spontaner en als ik van de kaart ben voel ik mij meer thuis bij hetero's omdat ik daar ongedwongen uit mijn dak kan gaan." Zowel homo- als heteropanelleden geven aan dat ze in toenemende mate gemengde locaties en feesten bezoeken als de Jimmy Woo, Fuques les balles, Bep en club 11.

muziekgenres signalen

- **Minimal techno** of click house wordt het wel genoemd. De voornamelijk Duitse (Berlijn) techno is een nieuwe weg ingeslagen en is geliefd bij veel technopuristen die het een verademing vinden na de dominerende 'gabbertechno'. De Voltt, Mono en Traffic feesten zijn populair bij een vaste schare technofans. 'Go with the flow' is uit en spelen en sparren met elkaar is in. De technofeesten maken deel uit van een hecht landelijk netwerk.
- **Electro** als hype is over volgens sommigen, maar wordt wel veel meer door dj's in een eclectische mix gedraaid. In de nieuwe club Elf wordt veel electro gedraaid.
- **ardcore en hardst le** feesten zijn razend populair onder jongeren tot 23 jaar. Op dergelijke raves is sprake van een sterk onderling groepsgevoel. Veel jongeren gaan in groepjes heen, dit in tegenstelling tot de technofees-

---

⁷⁷ Tekenend voor de culturele verandering is de grote homobeurs in de Amsterdamse Rai in 2005 die slechts 4000 homo's trok in plaats van de beoogde 25.000 bezoekers. De aanwezige homo's wisten wel wat er aan schortte want wie dergelijke evenementen alleen voor homo's organiseert loopt achter op de huidige ontwikkelingen.

ten waar een individueel ingesteld publiek komt. In sommige clubs wordt weer harder (hardhouse) gedraaid waardoor de sfeer erg uitbundig wordt. "Het publiek begint te joelen, te stampen en te juichen. Het is weer met de handjes in de lucht, klappen en fluiten" volgens Angel.

- Verschillende panelleden wijzen op de ontwikkeling van party's met een muzikale **mixformule**. N-Joy is zo'n feest en een van de eerste in zijn genre. Er zijn veel verschillende muziekstijlen te horen: van lounge tot R&B en hardcore house tot de Osdorp Posse en een breakbeat battle in een tent. Zoë vond het een hele beleving om eens een keer wat anders te horen dan naar het zoveelste dancefeest te gaan. Hij bevond zich tussen een zeer uiteenlopend publiek dat qua samenstelling een amalgaam was van de verschillende muziekstromingen. "Ik heb nog bij de Osdorp Posse gestaan. Als je naar de klote bent ga je daar niet naar luisteren. Daarom vond ik het ook zo leuk." N-Joy trok vooral bezoekers aan die ook nieuwsgierig waren naar de crossover tussen dance, rock en urban. De sfeer was vrolijk, bungyjumpen etc.

drugssignalen in 2004

ecstas voortgaande matiging

De stabilisering van ecstasy is al enige jaren gaande in uitgaansnetwerken. Een deel van de panelleden ziet een duidelijke afname van het gebruik. "Het kost gewoon te veel tijd om bij te komen na het gebruik", aldus Roos (78b). Een reden voor gebruikers om te switchen naar meer cocaïnegebruik. Maar ook de onttovering van ecstasy leidt tot ontzuivering. Floris (74a) merkt vooral dat het entheogene⁷⁸ aspect van ecstasy niet meer ter sprake komt en ecstasy louter en alleen nog wordt gebruikt als een banale 'instant stimulant'. Het publiek tot ongeveer 25 jaar gebruikt vaker ecstasy dan de oudere stappers, maar combineert daarentegen ook meer met cocaïne. Het valt panelleden op dat een deel van de nieuwe generatie die met drugs experimenteert, meer dan vroeger geneigd is om cocaïne boven ecstasy te verkiezen. Jesse (48a): "Een meisje van 17 zei laatst tegen mij dat ze voor het eerst xtc had gebruikt. Ze vertelde dat ze coke leuker vond dan xtc omdat ze dan meer zichzelf bleef." Kaya (73a) ziet dat het ecstasygebruik zich verder terugtrekt uit de clubs en zich deels verplaatst naar privésettings. Slechts in een netwerk wordt meer ecstasy gebruik signaleerd. Dit zou onder andere te wijten zijn aan de verkrijgbaarheid van MDMA poeder dat vergeleken met pillen als specialer en zuiverder wordt beoordeeld.

---

⁷⁸ Entheogeen betekent 'de god in onszelf'. Het gaat hierbij om de geestelijke ervaring die de gebruiker ervaart.

ecstas toenemend aanbod van poeders en kristallen

Wat betreft de markt ziet menig panellid een gestaag aanbod van ecstasy poeder en kristallen. Er wordt in gebruikerskringen onderscheid gemaakt tussen MDMA poeder en kristallen en ecstasy pillen. MDMA poeder en kristallen worden doorgaans als zuiverder, schoner en stoneder beoordeeld dan pillen.

cocaïne jonge stappers snuiven eerder

In tegenstelling tot de stabilisering en soms zelfs afname van ecstasy, neemt cocaïne in een derde van de netwerken toe. Er wordt geconstateerd dat ook het jongere publiek geneigd is om eerder met cocaïne te beginnen. Met andere woorden, de drugs lijken meer inwisselbaar te worden. Spike (77a): "Als iemand zegt dat coke helemaal in is, dan is dat vaak een nieuwe gebruiker, want de doorgewinterde snuiver zal zeggen dat coke nooit weggeweest is." Het valt panelleden tevens op dat er steeds vaker cokemomenten zijn en ook op meer gelegenheden. Daarbij wordt er niet meer per sessie, maar wel vaker cocaïne gebruikt.

Volgens panelleden wisselen gebruikers ook sneller af tussen cocaïne en ecstasy, waarbij cocaïne op den duur aan de langste lijn trekt. Want elk weekend cocaïne is langer vol te houden dan ecstasy, zo luidt de heersende mening.

teruglopend gebruik

GHB is over zijn hoogtepunt heen omdat het gebruik in clubs verder afneemt. GHB wordt nog wel gesignaleerd, maar niet meer in die mate als een paar jaar geleden. Sommige netwerken in het club- party- en homomilieus lijken hier een uitzondering op te zijn. GHB lijkt zich in toenemende mate te nestelen in privésettings waar soms nog fors wordt gebruikt. De moeilijke verkrijgbaarheid en 'GHB droogte' draagt er volgens panelleden ook toe bij dat gebruikers hun interesse in het middel verliezen. Clubmedewerkers zien eveneens weinig GHB gebruik meer.

ephedra weinig meer gebruikt

Het verbod op de verkoop van ephedra en ephedrabevattende producten als stackers is hard aangekomen in de smartbranche.⁷⁹ Portier Ria hoorde net als haar andere collega's pas later dat ephedra per april 2004 verboden was. Er zijn tot op heden geen nieuwe producten ter vervanging van ephedra op de markt gebracht. Volgens smartmedewerkers laat vooral het publiek (o.a. tienermeisjes, uitgaanders, zakenmensen, bouwvakkers, schoonmakers, horecapersoneel,

---

⁷⁹ Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft per 1 april een verbod uitgevaardigd waarbij ephedra niet meer mag worden gebruikt in voedingssupplementen. Kruiden preparaten met ephedra mogen alleen nog verkocht worden als geneesmiddel.

sportschoolgangers etc.) dat ephedra voornamelijk functioneel gebruikte het afweten. Een smartshopmedewerker: "Het is 'knap klote' dat ephedra eruit is. Het houdt je wakker en als je goed op de voorgeschreven dosering let heeft het geen bijwerkingen." Stappers die ephedra als een goede vervanger van 'harde stimulantia' zien tijdens het stappen, hebben nog geen alternatief middel gevonden. Sommige panelleden vrezden dat een deel op hardere middelen overstapt of vaker gaat gebruiken bij gebrek aan een alternatief. Enkelen zien dat er meer cafeïneachtige producten (supercaps, drankjes etc.) worden geconsumeerd. Overigens zijn er ook panelleden de mening toegedaan dat ephedra toch niet zo populair was en het daarom weinig gevolgen heeft voor hun scene.

popperdippen en eth 1 snuiven

In twee netwerken (hardcore en club) wordt aan popperdippen gedaan. Een onaangestoken sigaret wordt tot een kwart of de helft in een popperflesje gedipt. Vervolgens wordt er via de filter aan de natte sigaret getrokken dat een korte high geeft.

In een homonetwerk wordt de vluchtige stof ethyl op een zakdoek gesprekeld en opgesnoven tijdens de seks.

kratom

In drie netwerken (Kaya, Zoë en Floris) wordt gerept over het middel Kratom. Zoë spreekt van een 'ontspannen en dromerig' middel en bij Floris staat het nog op het nachtkastje. Kratom⁸⁰ komt onder andere voor in het tropische Thaise regenwoud. De effecten van het middel dat op de Thaise opiumwet staat lijken op die van opium. De stof waar minstens 25 alkaloiden in voorkomen is chemisch sterk verwant aan yohimbealkaloiden en heeft overeenkomsten met tryptamines in paddo's. De concentratie werkzame stof schijnt al naar gelang het seizoen sterk uiteen te lopen.

gezondheidscultus 'natural high'

De matiging van het druggebruik is volgens sommige panelleden het gevolg van de gezondheidscultus die in verschillende netwerken opgang maakt. Stoppen met roken en blowen, minder ecstasy en meer sporten zijn geluiden die geregeld klinken onder stappers. Soms blijft het bij intenties, maar er zijn ook gebruikers die hun druggebruik echt willen veranderen. Ook lijkt er een grotere besef te zijn dat na het druggebruik, voornamelijk van ecstasy, de tekorten aangevuld dienen te worden met voedingssupplementen, 5-htp of L-tryptofaan. Naast de losse signalen van voornamelijk individuen is er in een netwerk een groep van ongeveer

---

⁸⁰ De Latijnse naam voor Kratom is *Mitragyna speciosa*. Uit: Soft Secrets (2004) nr.5.

twintig personen die het gebruik van alle chemische middelen hebben afgezworen. Kaya volgt deze ontwikkeling met grote interesse. Want de groep behoorde oorspronkelijk tot de chemische generatie. Het motto van deze 'natural high' groep is: 'je bent wat je eet en tot je neemt'. Voor een deel betreft het 'psychonauten' die minder gefixeerd willen zijn op druggebruik. Ze houden de mogelijkheid wel open om natuurlijke psychoactieve middelen als ayahuasca te gebruiken. Ayahuasca wordt niet als een instant drug gezien, zoals cocaïne en ecstasy, maar wordt als een medicijn beschouwd dat het lichaam zuivert en reinigt en onderdeel is van het spirituele proces om niet meer of minder snel toe te geven aan chemische verleidingen. Anderen volgen een voedingsdieet omdat ze bewust met hun lijf om willen gaan. Kaya: "Er zijn al 'raw food' meetings georganiseerd. Ze willen de lessen van hun trips ook daadwerkelijk gaan toepassen in hun alledaagse handeling. Want, zo wordt er geredeneerd, als je de kennis hebt is het raar om je lichaam te blijven vervuilen. Ze willen er ook echt wat aan gaan doen."

II. conclusies

trends in uitgaan

Het Amsterdamse uitgaansleven weet zich ondanks de huidige economische malaise redelijk goed te handhaven. Tegen de stroom in worden er nieuwe initiatieven ontplooid die een waaier aan muzikale genres presenteert. De tijd dat house de clubs domineert is voorgoed voorbij. Caribisch, latin, funk, electro, urban, rock, dance, hiphop of jaren tachtig en negentig muziek, we kunnen het zo gek niet bedenken of het wordt gedraaid in (trendy) clubs, op obscure feesten en zonovergoten terrassen. De heersende trend in muziekgenres lijkt tweeledig te zijn. Enerzijds is er sprake van een pastiche aan muziekstijlen die door muziekproducers en dj's aan elkaar worden gemixt tot een eclectische sound van rock, house, funk, punk en disco. Anderzijds is de vintage of retro trend ook van invloed op de huidige muziekcultuur. Verschillende genres als acid, electro en techno worden opnieuw gerevitaliseerd wat verrassende muziek oplevert voor een generatie die de acid house revolutie gemist heeft.

De nieuwe generatie hoort nog wel eens 'wilde' verhalen van oude partycracks over legendarische loodsfeesten en clubavonden. Maar de tijden zijn veranderd. De huidige 'postpartygeneratie' laat zich moeiteloos assimileren in het huidige gevarieerde club- en partyaanbod dat de laatste jaren drastisch veranderd is. Ze houdt echter, net als de vorige generatie, van uitgaan en nachtenlang stappen maar lijkt, getuige onze clubsurvey onder trendsetters in Antenne 2003, meer

nuchter in het leven te staan. De housemantra van toen: "Can you feel it!" is omgeturnd in "Can you see it!" De visuele en exclusieve coolness van bling-bling beïnvloedt in toenemende mate het publiek in de traditioneel witte clubs en sluit bovendien naadloos aan bij de upgradering van een nieuwe generatie kleine clubs die veel aandacht besteden aan een chique ambiance met de nodige comfort en goede service. Geheel tegen de trend in worden er juist in het luxe uitgaanssegment meer locaties geopend. Deze kleine clubs zijn niet voor iedereen makkelijk toegankelijk gezien de hoge BN en celebs factor.

Weliswaar iets later dan in Rotterdam, is de doorbraak van urban nu ook in Amsterdam een feit. Clubexploitanten programmeren in toenemende urban dj's die handen te kort komen en draaien in trendsettende en mainstream clubs in Amsterdam en in de provincie. Volgens kenners moet een goede urban dj voldoende culturele bagage hebben en behalve in het zwarte muziekgenre ook goed thuis zijn in pop, rock en house. Ook de grote dance festivals programmeren urban en ID&T heeft voor de toekomst verschillende pijlen op haar boog.⁸¹ Het is fascinerend om te zien dat het urbanggenre bij zowel zwarte én witte jongeren de juiste snaar weet te raken en de huidige eclectische tijdgeest verklankt. Het publiek verjongt zich en wordt veelkleuriger. Het is het gevolg van een sociaal demografische verschuiving in Amsterdam en de toenemende participatie van niet deviant allochtone jongeren in de club- en partycultuur. Sommige panelleden waarschuwen dat door alle aandacht voor urban, verzadiging op de loer ligt.

Een andere uitgaanstrend die we in het met name wit georiënteerde en creatieve uitgaanscircuit zien is een toenemende interesse voor een heterogene culturele programmering waarin muzikale vernieuwing hand in hand gaat met poëzie, innovatieve beeldcultuur en andere kunstzinnige uitingsvormen. Op nog een nieuwe grote glammy club met bekende dj cracks zit niemand te wachten. Het publiek wil juist interactie. Er mag gedanst worden, maar bezoekers komen niet alleen meer voor de dj maar juist ook voor elkaar. Het circuit waarbinnen deze nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden kan wellicht het best worden getypeerd als

---

⁸¹ Tijdens het schrijven van bovenstaande conclusies presenteert ID&T onder de naam Dirty Dutch: Chuckie solo in de Heineken Music Hall. Op het affiche poseert Chuckie urban cool naast een op een zilveren cityshopper zittende zwarte vrouw, die ons net als Chuckie uitdagend en vol zelfvertrouwen aankijkt. De pose van het duo heeft ook een seksuele connotatie. Het verzilverde handvat van het shopperstuur is zodanig richting Chuckies geslacht gedraaid, alsof het lijkt dat ze zijn verzilverde geslacht met haar hand stevig omklemd. De jaren zeventig popgroep Steely Dan is overigens genoemd naar de klassieke chromen dildo. Een donker tegen de achtergrond gesitueerd ghetto decor, contrasteert prachtig met de bling en street look van het zwarte duo. De cap, bandana en baggy spijkerbroek wordt gecombineerd met veel zilver, goud, bont en beach. Deze representatie van succesvol zwart tegen een bronxachtig decor, wordt in de mode geassocieerd met ghetto chique, playboy of glam chique. Roberto Cavalli, is een van eerste witte modeontwerpers die deze elementen in een kledingstijl heeft vertaald.

de upperground dat we definiëren als een transitiegebied dat esthetische stijlelementen uit de hybride postmoderne subculturen onder de aandacht wil brengen. Het verschil met de jaren negentig is dat mainstream en underground, die vroeger water en vuur waren, nu steeds meer naar elkaar toe groeien. Nieuwe en wilde fenomenen worden in een vroeger stadium opgemerkt en duiken ook eerder op in andere scenes die ook de mainstream kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd is er een verzadiging op nog meer nieuwe hypes. Te veel nieuwe hypes in een korte periode leidt tot een culturele hyperventilatie met desinteresse als gevolg. De drang om hip te zijn slaat om in de drang om authentiek te blijven. Er wordt steeds kritischer gelet op de ironie van hip consumeren. Dit leidt eerder tot de wens om te pleiten voor nieuwe en innovatieve settings die een creatieve omgangsregeling treffen met ambtelijke gemeente-instanties. Een experimentele humuslaag blijft onontbeerlijk voor een vitale en creatieve stad waar ook het reguliere clubcircuit van kan profiteren.

trends in middelengebruik

Er wordt volgens menig panellid fors alcohol gedronken. Niet alleen bij vrienden thuis wordt er stevig geslemt, maar ook op de terrassen en in de talrijke cafés en clubs die Amsterdam rijk is. Het is wellicht wat rustiger in de clubs, de cafés daarentegen lijken uit te puilen in het weekend. Panelleden horen verhalen en zien voorbeelden van vrienden en stamgasten die niet meer op hun benen kunnen staan en als zatte kegels omvallen. Het is alsof de bewustzijnsverruiming van drugs plaats maakt voor de bewustzijnsvernauwing van alcohol. De 'nieuwe nuchterheid' zoals we deze in Antenne 2003 aan de hand van een clubsurvey onder trendsettende clubgangers hebben gedefinieerd heeft dan ook hoofdzakelijk betrekking op het afnemende druggebruik. De enthousiaste alcoholconsumptie lijkt dit weer te compenseren.

Na de voormalige Breezertrend is er binnen de alcoholmarkt een nieuwe ontwikkeling gaande die vooralsnog in het luxe club- en loungecircuit steeds meer furore maakt. De opkomst van de CJ (cocktailjockey) is een feit. Naast de talloze mixen die alcoholfabrikanten in een niet aflatende stroom op de markt brengen, is het een lust voor het oog om de technieken van een cocktailjockey te bewonderen. Het consumeren van een cocktail prikkelt bovendien de exotische en mondaine smaakbeleving. Het is overigens niet ondenkbaar dat naast de popularisering van de cocktail ook de vraag naar verse vruchtenjuice en smooties zonder alcohol toeneemt.

Onder de stimulantia profileert **cocaïne** zich het meest in gebruikerskringen. Het positieve imago van cocaïne staat meer onder druk dan enkele jaren geleden omdat er in meer netwerken een grotere scepsis is jegens het mediagenieke

middel. Alhoewel het cocaïnegebruik zich in diverse kringen begint te stabiliseren, wordt er in een substantieel deel van de club- en thuis georiënteerde scenes een voortschrijdende toename van gebruik geconstateerd. En dat is toch wel opmerkelijk in een periode waarin de economische crisis zich alleen maar verder lijkt te verdiepen. Kennelijk is er nog een aanzienlijke groep consumenten die zich cocaïne, én cocktails in het weekend kunnen permitteren. Opvallend is ook dat de nieuwe instromers minder moeite met het cocaïnegebruik lijkt te hebben. Maar de sloper van de 'witte dame' blijft op de loer liggen. Ook van cocaïne en alcohol kun je een kater krijgen en in elk netwerk van gebruikers gaan de meeste zorgen uit naar hen die hun cocaïne gebruik niet onder controle kunnen krijgen.

Wat betreft het **ecstas** gebruik is er al jarenlang sprake van een stabilisatie en is er eveneens sprake van minder frequent en actueel gebruik. Dit doet zich vooral gelden in de clubs waar de invloed van het aan dance gerelateerde ecstasy tanende is door de toenemende invloed van urban. Grof gezegd kunnen we zeggen dat zwart niet van een bittere pil houdt. In sommige trendsettende urban-dance kringen wordt weliswaar geëxperimenteerd, maar we hebben nog geen enkele indicatie dat ecstasy overgenomen wordt door zwart. Ook wat betreft de nieuwe lichterwitte stappers in de clubs en party's, lijkt er sprake te zijn van een grotere voorzichtigheid jegens het ooit bejubelde 'oude wondermiddel'. Alleen op party's wordt nog stevast ecstasy gebruikt, maar gezien de incidentie van bezoek moeten we ook hier concluderen dat er in de jonge partynetwerken niet elk weekend wordt geslikt. Qua drugsgebruik is er een segregatie gaande in het uitgaanscircuit met onderlinge grote verschillen tussen de smaakculturen. Op sommige feesten is sprake van overvloedig druggebruik, terwijl op andere feesten het druggebruik nagenoeg afwezig is. De ecstasymarkt is conservatief gezien het gebruik van andere middelen zoals **MDA** en **2** nagenoeg nihil is. Wel valt het op dat in ruim de helft van alle netwerken ecstasypoeder en kristallen in omloop is.

Het gebruik van **amfetamine** dat vorig jaar nog ligt steeg verspreidt zich niet verder naar andere scenes. Ondanks een grotere toegankelijkheid en belangstelling voor het middel, blijft de scepsis jegens amfetamine groot. Amfetamine is voornamelijk populair onder creatieve solisten of in subcultureel georiënteerde scenes.

Het als undergrounddrug geafficheerde **ketamine** beleefd in voornamelijk subculturele, deels creatieve scenes, kortstondige perioden van gebruik. Het gebruik van het als wit snuifpoeder aangeboden anaestheticum heeft zich echter niet verder verspreid. Het aanbod van ketamine vertoont grote fluctuaties alhoewel in enkele netwerken ketamine inmiddels constant verkrijgbaar is.

De trend trekt zich verder terug uit het clubcircuit en lijkt zich in toenemende mate te nestelen in privé-settings waar nog soms fors wordt gebruikt. Clubmede-

werkers zien nog sporadisch GHB gebruik. Uit gebruikerskringen worden geluiden opgevangen van een toenemende schaarste en hogere prijzen. Er wordt soms al gesproken van een GHB droogte.

Het **lachgasgebruik** wordt slechts sporadisch waargenomen op kleine deels alternatieve feesten. Ook wordt er op kleine schaal in privé-kringen met lachgas geëxperimenteerd.

In het aanbod en gebruik van hallucinogenen hebben zich weinig noemenswaardige veranderingen voorgedaan. Het gebruik van hallucinogenen blijft meestal beperkt tot de alternatieve en creatieve smaakpioniers. Deze wijzen er wel op op dat er langzaam meer beschikbare varianten van **DMT** (nn-DMT; 5-meo-DMT; 5-meo-DIPT (foxy); 5-meo-AMT) ter beschikking komen. Slechts enkelen weten bovenstaande varianten via het internet te bemachtigen. Het **paddogebruik** vertoont een lichte afname. De verkoop van paddo's in het smartcircuit lijkt gestabiliseerd. De bewerkte en als **paddochoco** vermomde droge paddestoel, wordt in het kleine alternatieve feestcircuit allengs bekender.

Van de overige middelen lijkt **ephedra** nagenoeg van de markt verdwenen. Het verbod op de verkoop van ephedra en ephedrabevattende producten zoals stackers is hard aangekomen in de smartbranche. Stappers die ephedra als vervanger gebruikten voor de 'harde stimulantia', voelen zich meer genoodzaakt over te stappen op cafeïneachtige producten.

II.9 samenvatting

club en part circuit

Er worden allerlei nieuwe initiatieven ontplooid in het Amsterdamse uitgaanscircuit. Een waaier aan muzikale genres als Caribisch, latin, funk, electro, urban, rock, dance, hiphop of jaren tachtig en negentig muziek wordt ten gehore gebracht in (trendy) clubs, obscure feesten en op zonovergoten terrassen. Al deze stijlen overziend lijkt het er sterk op dat het huidige aanbod van dance, urban, latin, en rockmuziek nog nooit eerder zo gemêleerd is geweest in het Amsterdamse clubcircuit. De continue verandering van setting, muziek, mode en drugs hebben invloed op heersende en nieuwe omgangsvormen tussen jonge Amsterdammers met verschillende etnische achtergronden.

Urban raakt na de jarenlange dominantie van dance de juiste snaar bij een nieuwe generatie zwarte én witte jongeren en verklankt tevens de huidige tijdgeest die ook wel als eclectisch wordt getypeerd. Gezien de bovenstaande ontwikkelingen in het clubcircuit wekt het dan ook geen bevreemding dat clubs

minder danceavonden programmeren en nieuwe formules een kans geven die de tijdgeest en de muzikale vernieuwing goed weet aan te voelen.

Maar behalve het succes van urban in het clubcircuit is er ook een substantiële groep 'low key' stappers die weinig moet hebben van al dat 'gehypete gedoe'. Ze zijn juist op zoek naar nieuwe, avontuurlijke, gezellige en vooral kleinschalige initiatieven die zich deels in de 'upperground' afspelen. De interactie met andere bezoekers en het leggen van nieuwe contacten zijn minstens zo belangrijk als de dj. De teloorgang van de underground baart zorgen omdat menig panellid ervan overtuigd is dat een experimentele humuslaag onontbeerlijk is voor een vitale en creatieve stad waar uiteindelijk ook het reguliere clubcircuit van kan profiteren.

De panelleden vertegenwoordigen voornamelijk trendsettende en trendvolgende netwerken. Innoverende en kritische consumenten hebben een instinctief besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en kunnen snel switchen tussen scenes en locaties. Welbeschouwd zijn het de sensibele smaakpioniers die de tijdgeest goed aanvoelen. In het segment van deze creatieve netwerken bevinden zich relatief veel economische en cultureel succesvolle twintigers en dertigers.

De partygangers zijn over het algemeen jonger dan 25 jaar, voornamelijk Nederlands en vergeleken met de creatieve klasse doorgaans lager opgeleid. Ze zijn sterk georiënteerd op de partycultuur en bezoeken doorgaans weinig clubs, lounges of poppodia. Alhoewel het dancegenre qua omvang langzaam zijn limiet bereikt lijkt te hebben valt er nog genoeg te beleven. Hun hart ligt vooral bij party's die het populaire outdoor en indoor dancegenre programmeren. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen.

alcohol en cannabis

Volgens menig panellid wordt er fors alcohol gedronken op de terrassen en in de talrijke cafés en clubs die de binnenstad rijk is. Ook bij vrienden thuis wordt er stevig geslemt. In het weekend is het wellicht wat rustiger in de clubs, maar de cafés pullen uit. Verhalen over vrienden en stamgasten die niet meer op hun benen kunnen staan zijn schering en inslag. In menig netwerk is de combinatie alcohol en cocaine twee handen op een buik. Het equivalent van bier in het sterke dranken genre is wodka, dat een onverwoestbaar imago heeft en zowel puur als gemixt gedronken wordt. De Breezer is de kneus geworden van de booming alcoholmarkt.

In de chique en trendsettende clubsettings hebben zich inmiddels goed geoutilleerde cocktailbars gevestigd met professionele CJ's (cocktailjockeys) die hun shakekunsten vertonen. Een cocktail prikkelt immers de exotische en mondaine

smaakbeleving. Al die belangstelling voor cocktails zou ten koste gaan van de champagneconsumptie. Mogelijk zal ook in andere uitgaanssegmenten een 'cocktailrevolutie' gaan plaats vinden.

Over **cannabis** valt minder te melden. Het roken van joints in clubs lijkt volgens clubmedewerkers verder af te nemen. Er wordt matig geblowd. Alleen op avonden als er meer reggae, hiphop, funk of tragere muziekvarianten worden gedraaid, wil er nog wel eens een sterke wietlucht in de zaal hangen evenals op sommige dansfeesten. De meeste problemen met cannabis in het uitgaansleven worden veroorzaakt door toeristen die uitgaan door te veel blowen of na een combinatie met alcohol of paddo's. Blowers lijken overigens steeds kritischer te worden wat ze roken en houden scherper in de gaten of de wiet niet te zwaar is. Deze groep geeft doorgaans de voorkeur aan hasj boven wiet.

stimulantia

Onder stimulantia verstaan we opwekkende middelen als **ecstas**, cocaïne en amfetaminen. Deze worden het meest gebruikt in het uitgaanscircuit, alhoewel ook het thuisgebruik in toenemende mate wordt genoemd. Ecstasy wordt in vrijwel alle netwerken gebruikt. Verreweg de meeste gebruikers slikken ecstasy, maar het opkomende gebruik van **mdma poeder**, dat enkele jaren geleden alleen onder de poederpuristen circuleerde, is inmiddels in de meeste netwerken wel bekend.

Omdat ecstasy dance gerelateerd is, blijft het gebruik grotendeels beperkt tot een wit publiek. Aangezien het dancegenre mede door de culturele omslag in de clubs vaker moet concurreren met andere muziekgenres, wordt het ecstasy slikkende potentieel eveneens kleiner. Ook de dosering van ecstasy loopt over de gehele linie terug. Maar de regel geldt nog steeds dat hoe langer de feesten duren des te groter de kans dat er meer pillen worden geslikt.

Behalve de culturele omslag worden ook andere factoren genoemd die de voortschrijdende stabilisatie en afname van het gebruik verklaren. Ecstasy kost te veel energie en wordt steeds vaker in het weekend afgewisseld of gecombineerd met cocaïne. Bij de nieuwe generatie twintigers staat ecstasy niet bepaald te boek als een therapeutisch wondermiddel. Het middel mag dan wel mellow zijn: ecstasy kan wel tot hersenschade leiden, zo wordt geredeneerd. Ondanks de vele kritische kanttekeningen wordt er ook positief over gesproken. De entactogene, empathogene en liefdesgevoelens die ecstasy oproept worden nog steeds gewaardeerd. Op kleine schaal waart af en toe zelfs nog een heuse 'mdma revival'. En onder partygangers wordt ecstasy nog steeds als belangrijkste feestdrug gezien. Maar ook hier weten jongeren beter wat hun grenzen zijn.

Het ecstasy- en **coca ne**gebruik lijkt steeds meer naar elkaar toe te groeien. Het ecstasygebruik in netwerken blijft doorgaans stabiel of neemt verder af, terwijl de populariteit van cocaïne in een derde van alle netwerken (thuis-, club- café-lounge- en partyscenes) is toegenomen. De cocaïne-hype is weliswaar voorbij, maar dat betekent niet dat er ook minder wordt gebruikt. Over de kwaliteit van cocaïne is niet iedereen enthousiast. Volgens snuivers schommelt deze tussen naar petroleum stinkende 'natte plakcoke' en 'zachte en zuivere flakes'.

Opvallend is dat panelleden steeds vaker spreken over de normalisatie van cocaïne. Cocaïne wordt een stabiele factor in gebruikerscarrières en wordt als gezellig, sociaal en cool getypeerd. Ook de nieuwe generatie stappers komt volgens panelleden eerder met cocaïne in aanraking omdat het middel toegankelijker is geworden en bovendien niet alleen meer bij speciale gelegenheden wordt gebruikt. Cocaïne is de schaamte voorbij: elk moment is in principe een geschikt cokemoment geworden. En vergeleken met ecstasy wordt cocaïne ook als een minder gecompliceerde drug gezien. Van cocaïne word je fris en van ecstasy vaag.

Amfetamine dat in een derde van de netwerken voorkomt, is vergeleken met ecstasy en cocaïne minder populair. Het imago van speed is ambivalent. Enerzijds wordt er verkondigd dat speedgebruik passé is, of een lage status heeft en daarom niet interessant is. Anderen wijzen juist op een bescheiden comeback onder gebruikers die minder gevoelig zijn voor de bedenkelijke reputatie. Ondanks de lage status blijft het een handig, probaat en goedkoop middel om scherp en wakker te blijven. In sommige netwerken is amfetamine zelfs 'de perfecte motor' om een feest op gang te houden. Speed maakt immers waar wat het belooft: snelheid, energie, urenlang feesten én lol. Over het algemeen wordt amfetamine meer als een party- en afterdrug gezien dan als een clubdrug. Bovendien wordt het eerder door solisten gebruikt evenals in homogene subculturen.

Een variant van amfetamine is **methamfetamine** ook wel bekend als ice, crystal en yaba. Naast alle geruchten van de laatste jaren wordt er nu ook primair op zeer kleine schaal gebruikt.

anaesthetica

Het gebruik van is duidelijk over zijn piek. Er wordt op een enkele uitzondering na een verdere afname dan wel stabilisering van gebruik gerapporteerd.

Er circuleren ook meer verhalen over toenemende schaarste en prijsstijgingen op de Amsterdamse markt.

GHB dat eind jaren negentig in de hippe scene als een afrodiserend middel werd gebruikt is niet meer in trek. De onbeschaamd 'gezellige' seksfeesten vinden slechts sporadisch plaats. Ook in de clubs wordt GHB weinig meer gesignaleerd. Portiers treden bovendien stringenter op en de kans is aanwezig dat je een club niet meer inkomt als je overlast met GHB veroorzaakt. Als gevolg hiervan zou GHB daarom vaker thuis na het feesten worden gebruikt. Dit leidt soms tot excessiever gebruik.

De hoogtijdagen van lachgas dateren alweer van tien jaar geleden. Het gebruik is sindsdien drastisch gedaald wat overigens niet betekent dat de lachgasballonnen helemaal verdwenen zijn. Indachtig de woorden van panelleden die zeggen dat lachgas altijd een succes is als het plotseling opduikt, moeten we ze inderdaad gelijk geven, gezien de gretigheid waarmee feestgangers zich op een bootfeest naar de ballonontappers spoedden.

Ketamine vindt nog steeds zijn weg in Amsterdamse scenes, maar de verspreiding zet niet in de breedte door. Er zijn relatief weinig netwerken waar ook daadwerkelijk ketamine wordt gebruikt. Een beperkte voorradigheid lijkt hierin een rol te spelen aangezien ketamine de nodige nieuwsgierigheid oproept. Het ketaminegebruik lijkt zich voornamelijk te nestelen in enkele creatieve scenes en in subculturele en psychedelisch georiënteerde netwerken. Het gebruik van ketamine lijkt in deze netwerken langzaam te groeien.

hallucinogenen

Hallucinerende middelen komen in vergelijking met stimulantia slechts sporadisch voor in het club- en partycircuit. Het gebruik van tripmiddelen komt voornamelijk voor in subculturele scenes en onder adepten in diverse creatieve scenes. Het lijkt er echter op dat de tryptaminefamilie waartoe onder andere **DMT** behoort, zich in een groeiende belangstelling mag verheugen in enkele creatieve en subculturele scenes. Andere DMT varianten zoals **5 meo DMT** en **5 meo DI T** (foxy) zijn zo mogelijk nog minder bekend. Ondanks het feit dat het ID&T magazine Foxy prominent op de voorpagina als dé nieuwe partydrug lanceerde, is het grotendeels stil gebleven rond dit middel. Gezien de trippende eigenschappen van Foxy is het zeer onwaarschijnlijk dat het ook werkelijk dé nieuwe partydrug gaat worden.

Het **paddo**gebruik vertoont een lichte afname bij gebruikers. Het gebruik van paddo's komt sporadisch voor in uitgaansnetwerken maar neemt in de zomermaanden iets toe door het geplande gebruik in natuurlijke settings. **addorepen** staan in kleine feestkringen in een groeiende belangstelling.

Het gebruik van **LSD** blijft onder andere vanwege de angst voor bad trips marginaal. Alleen in de psytrance wordt LSD als een belangrijk feestsacrament beschouwd.

overige middelen

oppers vinden alleen nog in homonetwerken aftrek. Ondanks het recente verbod zijn poppers nog eenvoudig verkrijgbaar.

In het homo- en kinkycircuit is **Viagra** in de loop der jaren een vast onderdeel gaan uitmaken van het drugsmenu. Alhoewel het erectogeen Viagra niet als een psychoactief maar als een geneesmiddel wordt gekwalificeerd, wordt het ook in combinatie met andere drugs genomen. Behalve Viagra zijn er ook Indiase varianten verkrijgbaar als **amagra** en **eneri ue** op de zwarte markt.

combigebruik

In alle club- en party georiënteerde netwerken wordt gecombineerd tussen voornamelijk alcohol, cannabis, stimulantia en narcosemiddelen. Behalve het mixen van drugs lijkt alcohol een steeds grotere invloed te hebben op de effecten van soms onvoorspelbare combinaties. Mocht er al ooit sprake zijn geweest van een door consumenten breed nageleefde ideaaltypische combinatie van ecstasy met vruchtensap of water, dan is deze momenteel ver te zoeken in de huidige uitgaanscultuur. De combinatie **alcohol coca ne** blijft onder 'natte snuivers' een veel gebruikte thuis-, café- en clubcombi. Er is in toenemende sprake van gecombineerd gebruik van **ecstas coca ne**.

risico's

In elk netwerk doen zich ongelukken voor met alcohol en drugs. Deze zijn vaak farmacologisch van aard. De risico's kunnen herleid worden tot onveilig doseren, riskante toediening en onvoorspelbare effecten van mono- en combigebruik. Panelleden maken onderscheid tussen incidenten na roekeloos druggebruik en het structureel gebruik bij specifieke personen die problematische vormen aanneemt.

Er zijn zorgen over vrienden die te vaak dronken of stoned zijn of excessief veel drugs door elkaar gebruiken voor een korte of langere periode. Ook het gebruik van horecapersoneel in het uitgaanscircuit wordt door sommige panelleden ter discussie gesteld. De belangrijkste klachten gaan over ecstasy, cocaïne en GHB.

De klachten bij ecstasy zijn zowel fysiek (buikkramp, misselijkheid, lusteloosheid, spierpijn, flitsen in de ogen, acne in het gezicht) als geestelijk (tijdelijke emotionele dip, uitgeputheid na een intense feestperiode). Het betreft hier zowel individuele gebruikers als groepjes slikkers die in korte tijd of over een lange periode veel ecstasy gebruiken.

De problemen met **coca ne** worden doorgaans riskanter ingeschat dan welke andere drug ook. In elk netwerk zit minimaal een snuiver die problemen ondervindt met cocaïne. Een ander risico betreft het gecombineerd gebruik van alcohol en cocaïne dat ook buiten het weekend plaats vindt.

Menig gebruikers heeft moeite met de dosering met als gevolg stuip trekken, de, kwijlende en omvallende jongeren op uitgaans- of thuissettings.

De negatieve beeldvorming en de verhalen van 'GHB slachtoffers' heeft ertoe geleid dat een deel van de (potentiële) gebruikers GHB links laat liggen. Vanwege een verflauwde belangstelling voor GHB worden zowel in netwerken als in het uitgaanscircuit minder ongelukken gemeld.

buurtjongeren

De moeilijke omgang met voornamelijk **Marokkaanse** jongens is bij veel buurtorganisaties een terugkerend issue. Veldwerkers in Oost en Zuid hebben contact met Marokkaanse jongens op straat, in lokale coffeeshops en op publieke ontmoetingsplekken. Een substantiële groep volgt onderwijs, heeft een bijbaantje of werkt inmiddels. Wie naar school gaat of een opleiding volgt heeft de meeste kans op succes. Een kwart van de jongens geeft de meeste zorgen. Ze zijn vaak afkomstig uit streng gelovige gezinnen. Het bezit van merklogo's en nieuwe elektronische gadgets speelt een grote rol in hun zoektocht naar status en een eigen identiteit, maar kunnen mede door hun impulsieve consumptie leiden tot geldproblemen. Een deel van hen raakt betrokken bij criminele activiteiten om hun luxe levensstandaard te behouden. Veel jongens hebben een problematische thuissituatie. De straat wordt een toevluchtsoord wat weer leidt tot overlast in het publieke domein. Veel jongeren gaan stappen in Hoofddorp, Zaandam en Utrecht omdat ze door clubs in het Amsterdamse Centrum worden geweigerd.

Er zijn ook contacten met **Surinaamse** en **Antilliaanse** jongeren. Ook deze groep hecht een groot belang aan uiterlijk vertoon en het showen van kwalitatief dure kleding. Maar vergeleken met de Marokkaanse groep heeft deze groep jongeren meer maatschappelijke problemen. Tweederde gaat niet naar school, volgt geen opleiding en heeft geen baan. Een paar meiden zijn op vroege leeftijd (jonger dan 18 jaar) zwanger of hebben al een kind. Er is weinig toezicht op hun straatleven dat voor zowel ouders als hulpverleners een deels onzichtbare en schimmige wereld blijft. Een deel van de jongens hooft als drugdealer of doet verwoede pogingen de loverboy te spelen. Geruchten over loverboys die zich willen 'ontfermen' over buurtmeisjes doen geregeld de ronde. Er circuleren ook verhalen van meisjes die benaderd worden om bolletjes te slikken.

alcohol en drugs bij buurtjongeren

Alcohol is in de mode en neemt een steeds centralere plaats in bij buurtjongeren. Samen in de buurt (in)drinken op pleintjes en portiekjes of voor het stappen in de stad lijkt normaler te worden. Breezers zijn bij meisjes nog redelijk populair, maar heeft stevige concurrentie gekregen op de lucratieve alcoholmarkt. Marokkaan-

se jongens en meisjes drinken doorgaans niet veel vanwege hun moslim geloof. De actieve stappers drinken meer alcohol in het weekend. Surinaamse en Antilliaanse jongeren drinken vooral bier en Breezers.

Marokkaanse jongens gebruiken liever **cannabis** dan alcohol. Blowen doen ze voornamelijk op straat in groepjes na het werk of school omdat het vaak de enige optie is. Thuis is ondenkbaar en de coffeeshop is onder de 18 jaar ontoegankelijk. Veldwerkers zijn bezorgd over met name de jonge blowers zonder dagelijks ritme. Blowen met elkaar is een sociaal ritueel waar de groep belang aan hecht omdat het ontspant en plezier geeft. Er worden echter ook gedragsproblemen en ongemotiveerd gedrag gerapporteerd evenals problemen met zelfregulering. Uit verhalen van veldwerkers blijkt dat voornamelijk Nederlandse jongeren **ecstasy** slikken op party's. Onder Surinaamse, Marokkaanse en Turkse jongeren is ecstasy minder populair. Allochtone jongeren die wel naar dancefeesten gaan neigen er vaker toe om met ecstasy te experimenteren. Ook etnisch gemengde groepjes hiphopjongeren lijken iets ontvankelijker te worden voor ecstasy.

Surinaamse buurtjongeren hebben meer ervaring met **cocaine** dan ecstasy. Coke wordt soms gerookt in een sigaret of in een combinatie met hasj. Een enkeling heeft wel eens cocaine gebased. Het gebruik blijft beperkt vanwege de prijs.

Ook een deel van de Marokkaanse jongens snuift wel eens cocaine. De sociale controle in de buurt en geldgebrek remt intensief gebruik af. Wie toch een problematisch gebruik ontwikkelt verdwijnt uit beeld.

probleemjongeren

Oost Europeanen, en met name Roemenen, vormen sedert jaren een meerderheid binnen de **jongensprostitutie**. De gelukzoekers komen niet persé voor de escort. Hun activiteiten zijn schimmig en de duur van het verblijf hangt af naar gelang ze geluk hebben. Het gebruik van cannabis is hoog en een deel drinkt fors alcohol. De gelegenhedjongens zijn actief in het grijze geld-werk-sex circuit en zijn deels afhankelijk van mannen waar ze bij logeren. In ruil voor huis, tuin en neuken klusjes verblijven ze er voor onbepaalde periode. Ze belanden in een marginaal circuit maar blijven langer dan de gelukszoekers. De bisnisjongens zijn bi- of homoseksueel en zijn de kleinste maar meeste succesvolle groep vanwege hun professionele houding. Ze zijn sociaal het meest vaardig, hebben meer te besteden en nemen ook deel aan het reguliere uitgaanscircuit.

Een ander circuit zijn Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse **straatjongeren** die in het **centrum** verblijven. Ze zijn in slechte fysieke conditie, emotioneel en zeer labiel. Vaak zijn ze afkomstig uit ontwrichte families. Door het jachtige straatleven komen ze in contact met drugshandel en -gebruik, prostitutie en criminaliteit.

Noord-Afrikaanse jongeren roken gekookte coke (baita) en wisselen dat af met heroïne (kaila), benzo's en alcohol.

Surinaamse en Antilliaanse gebruikers die in het zelfde gebied vertoeven gebruiken eerst heroïne (doegoe) en daarna pas gekookte coke (bori). Zij gebruiken alcohol, cannabis maar geen benzo's.

De Nederlandse jongeren nemen een combinatie van slaap- en kalmeringsmiddelen met alcohol en bruin. Een kleiner groepje gebruikt gekookte coke en heroïne, ongeveer een halve gram per dag.

Veel van deze jongeren ontsporen telkens in speciale hulptrajecten. Vanwege hun chaotische leefstijl zijn ze allergisch voor strakke regels en structuren en zijn al snel onbemiddelbaar. De zuigkracht van het straatleven blijft verleidelijk.

De **straatjongeren** in de **ijlmer** zijn nog problematischer. Ze brengen hun tijd door in een chaotische omgeving waar gekte, prostitutie, dealerij en intimidatie een zware wissel trekt. Jonge gebruikers wisselen gekookte coke (bori) af met het roken van heroïne. In 'crackhuizen', vindt tevens prostitutie plaats en (jonge) gebruikers worden geronseld als bolletjesslikker.

uitgaanssignalen

De urbancultuur beïnvloedt de huidige clubgeest in zoverre dat het 'go with the flow' (ooit een gevleugelde uitspraak van ecstasygebruikers) tijdperk langzaam wegebt. Een nieuwe generatie hoeft niet meer zo nodig elk weekend 'van het padje af' om lol te hebben. Allochtone jongeren op **urban** party's gebruiken **minder** stimulerende **drugs** omdat decorumverlies uncool is. In dit licht bezien past ook de bling-bling cultuur die wordt aangewend om de identiteit te vertalen naar cultureel en esthetisch kapitaal.

De versjeking van het Amsterdamse uitgaansleven is in een nieuwe fase beland met de opening van enkele nieuwe locaties die zich profileren aan de bovenkant van de markt. Er is een proces van **verVI ping** gaande waarbij smaakculturen worden gescheiden in dezelfde ruimte of waarbij de drempel hoger is komen te liggen om een nieuwe club binnen te komen.

Een andere opvallende ontwikkeling is dat clubs in toenemende mate hun ruimtes ter beschikking stellen aan feestorganisaties die zich richten op de **sex getinte** avonden. Het spectrum waartussen bezoekers kunnen kiezen ligt tussen 'vanille' erotisch en kinky feesten.

Een potentiële groep stappers kiest vanwege de aanhoudende economische malaise en de hoge entree- en consumptieprijzen, minder spontaan voor een club. De opkomst van kleinere settings en **priv feesten** lijkt een gevolg te zijn van een toenemende drang naar meer intimiteit en gezelligheid. Het hoeft niet groot en hip te zijn om een feest geslaagd te laten zijn.

De **versmelting** van **homo s** en **hetero s** is in een versnelling gekomen sinds de teloorgang van de iT, de populariteit van fetish- en kinkyfeesten en de succesvolle Rush dat een gekruide mix was van hip, travestie, bi, kleur en metro. Zowel homo's als hetero's bezoeken in toenemende mate gemengde locaties en feesten. Wat de **muziekgenres** betreft is **minimal techno** een nieuwe ontwikkeling binnen het technogenre. Ook **electro** is steeds vaker te horen in dj mixen. In het partycircuit is het **hardcore** en **hardst leggenre** razend populair onder jongeren tot 23 jaar. Party's experimenteren voorzichtig met een **muzikale mixformule** waar uiteenlopende muziekstijlen worden gedraaid.

III

PREVENTIE INDICATOREN

III.1	telefonische vragen.....	123
	top 3 trends	
III.2	vragen via internet	127
	vragenstellers middelen vragenstellers per middel vragenthema s	
III.3	unit	131
	bezoekers en middelengebruik vragenstellers middelen en thema s	
III.4	pillen testen	13
	geanal seerde ecstas monsters belangrijkste werkzame stof hoeveelheid MDMA in tabletten overige monsters	
III.5	monsters uit discokluisjes	140
	pillen poeders	
III.	samenvatting en conclusies.....	143

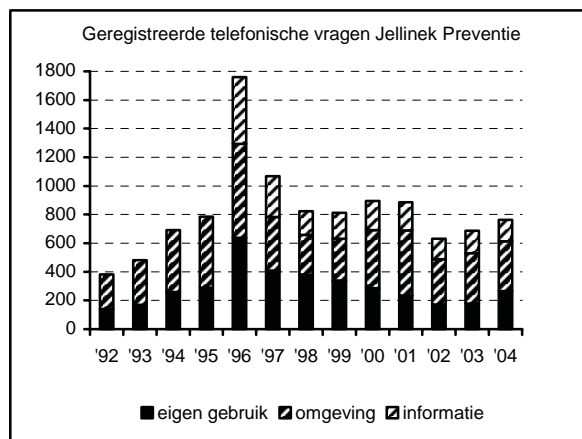

De Preventie Indicatoren vormen een vast onderdeel van Antenne Amsterdam. Sinds vorig jaar bestuderen we vijf soorten gegevens: (1) telefonische vragen over gebruik en verslaving, (2) vragen die mensen via internet stellen, (3) informatie die verzameld is door de vrijwilligers van Unity – een peer project van Jellinek Preventie die voorlichting geeft op party's), (4) kwaliteit van ecstasy die bij de testservice wordt aangeboden ('pillen testen'), en (5) gegevens over drugs uit de 'discokluisjes' waarin drugs worden gedeponeerd die in het Amsterdamse uitgaansleven bij het fouilleren worden afgepakt.

De tabellen bij dit hoofdstuk zijn te vinden in de bijlage achter in dit rapport.

III.1 telefonische vragen

Vanaf 1992 heeft Jellinek Preventie een telefonische hulp- en advieslijn. Deze telefoonlijn wordt bemenst door preventiewerkers. Iedereen die meer wil weten over alcohol, drugs en/of gokken kan (anoniem) bellen. De vragen lopen uiteen van het verzoek om een folder, via meer specifieke informatie over een bepaalde drug of over hulpverlening, tot vragen over eigen gebruik of dat van iemand uit de omgeving. Het komt regelmatig voor dat men begint met een informatieverzoek, maar na doorvragen met een probleem blijkt te zitten.

Vanaf 1996 wordt ook geregistreerd hoe vaak er om informatie wordt gevraagd – dergelijke vragen werden voorheen niet meegenomen. Meestal duren de gesprekken vijf tot tien minuten.⁸³ De gesprekken resulteren in het geven van advies of informatie(folder) (58%) en/of doorverwijzing naar de hulpverlening (49%).

Tot 1996 werden er steeds meer vragen geregistreerd; ook als de informatievragen buiten beschouwing gelaten worden, is er een stijging. In 1997 werd de tele-

Tot 1996 werden er steeds meer vragen geregistreerd; ook als de informatievragen buiten beschouwing gelaten worden, is er een stijging. In 1997 werd de tele-

⁸² Alleen telefonische contacten van de hulp- en advieslijn worden geregistreerd. In werkelijkheid beantwoordt Jellinek Preventie natuurlijk veel meer vragen van mensen.

⁸³ In totaal 763 gesprekken namen 1527 blokken van 5 minuten in beslag.

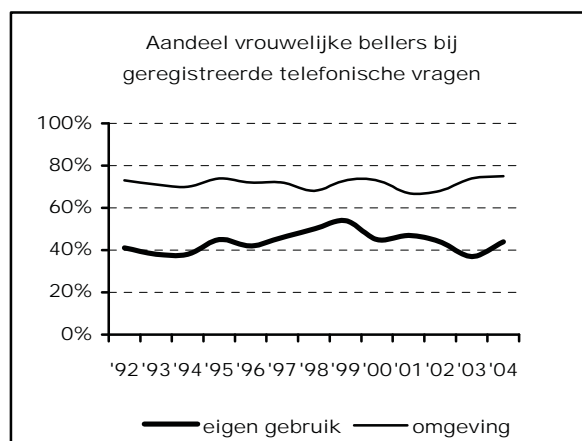
foonservice teruggebracht van vijf naar drie middagen per week⁸⁴, wat een flinke daling in het aantal gesprekken tot gevolg had. In oktober 2002 werd de bereikbaarheid van telefoonservice wederom beperkt: van 12 uur (drie middagen van 4 uur) naar 8 uur (vier dagdelen van 2 uur) in de week. Sindsdien zien we een lichte stijging in het aantal telefoongesprekken.⁸⁵

Na een korte periode eind jaren negentig, waarin de vragen over het eigen gebruik in de meerderheid waren, komen sinds de eeuwwisseling de meeste telefonische vragen weer uit de omgeving van de gebruiker. Toen Jellinek Preventie in 2000 de mogelijkheid creëerde om vragen te stellen via internet, zijn veel gebruikers overgestapt van de telefonische advieslijn naar de website. Tegenwoordig komt ongeveer de helft van de telefoonvragen van partner, ouders, familie of vrienden van gebruikers en gaat een derde van de vragen over het eigen gebruik. In 2004 kwamen **34** telefonische vragen vanuit de omgeving binnen, tegenover **2** over het eigen gebruik.

Door de jaren heen zijn het vooral meisjes en vrouwen die bellen voor hun omgeving. Sinds 1992 schommelt het aandeel vrouwelijke bellers uit de omgeving rond de driekwart en ook in 2004 komt 75% van de vragen uit de omgeving van een vrouw.

Bij vragen over eigen gebruik vormen de jongens en mannen een (krappe) meerderheid. In de jaren negentig steeg het aandeel vrouwelijke bellers van 40% naar zelfs iets meer dan 50%, maar sinds 1999

daalde het aandeel vrouwen met vragen over eigen gebruik weer.

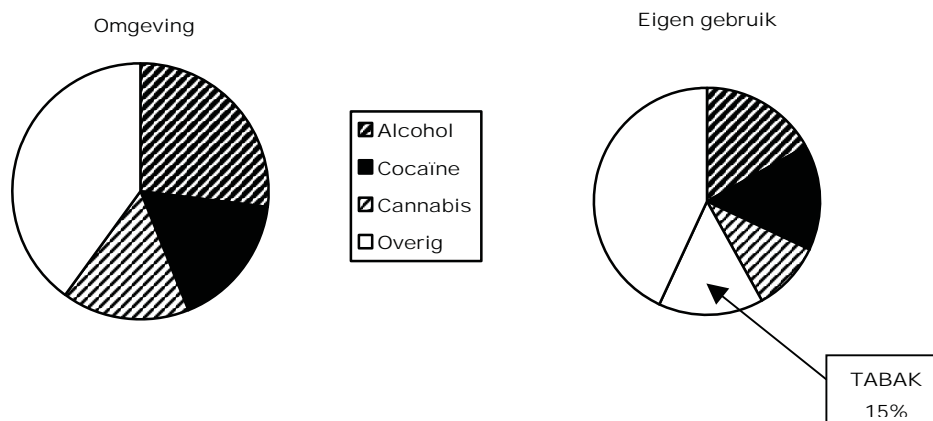

top 3

Over welke middelen gaan de telefonische vragen? Bij het eigen gebruik en de omgeving ziet de top-3 van 2004 er als volgt uit:

⁸⁴ Aanleiding hiervoor was de grote hoeveelheid tijd die de service in beslag nam en de introductie van twee landelijke telefoonlijnen (Drugs Informatielijn en Alcohollijn).

1. **Alcohol** blijft sinds de eerste Antenne Amsterdam (1992) bovenaan staan bij de bellers uit de omgeving. Bij vragen over het eigen gebruik stond alcohol in 1992 nog op plaats drie, maar het middel steeg in vier jaar tijd naar de eerste plaats. In 2004 is alcohol bij de gebruikers nog steeds het meest bevraagde onderwerp, al zij het minder duidelijk dan voorgaande jaren.
2. **annabis** staat vanaf het begin afwisselend op de tweede of derde plaats. In 2004 staat het op nummer twee achter alcohol bij zowel vragen uit de omgeving als vragen van gebruikers zelf.
3. De laatste vijf jaar stond **coca ne** bij vragen uit de omgeving op de tweede plaats. In 2004 is cocaïne nummer drie. Bij vragen van gebruikers zelf is **tabak** de verrassende nieuwkomer op nummer drie. Half augustus 2004 kwam Jellinek naar buiten met nieuws over de start van een behandeling voor zwaar verslaafde rokers. Dit bracht een hausse aan vragen bij de advieslijn teweeg. In de zeven maanden ervoor is slechts één vraag van een gebruiker over roken geregistreerd. Wanneer we de vragen over tabak buiten beschouwing laten, dan staat **coca ne** ook bij gebruikers op de derde plaats.

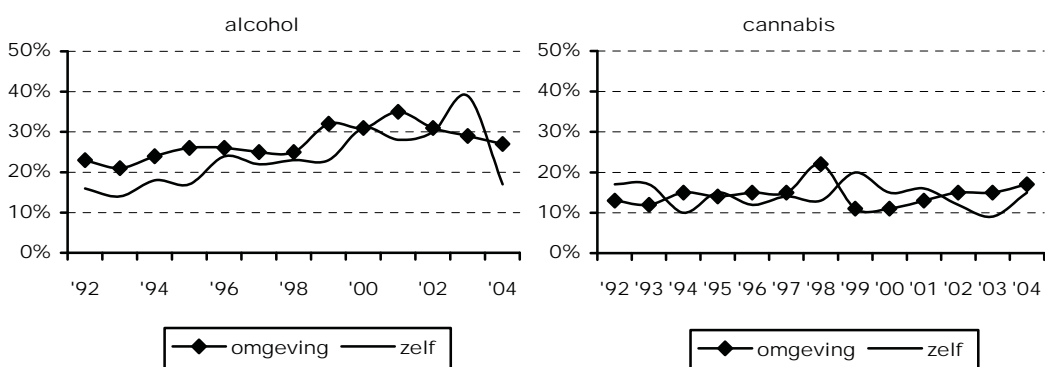

⁸⁵ Mogelijk is deze stijging te wijten aan verbetering van de registratie. In 2003 besloeg de registratie 108 werkdagen; in 2004 waren dat er 172.

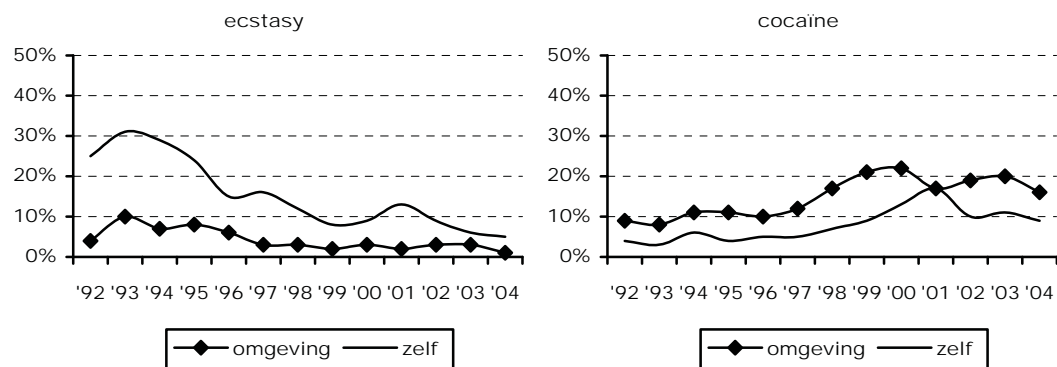
trends

Bij **alcohol** was er sinds het begin een toename in de vragen over het eigen gebruik. In 2003 ging bijna 40% van de vragen van gebruikers over alcohol. In 2004 is dit percentage echter gehalveerd.⁸⁶ Bij de vragen uit de omgeving is de laatste drie jaar een daling te zien in de vragen over alcohol.

Bij **cannabis** is er sinds de eeuwwisseling een stijging bij de vragen uit de omgeving. Bij de gebruikers was er tot voor kort juist een daling in het aandeel vragen over cannabis, maar in 2004 is hierin een kentering te zien.

Begin jaren negentig stond **ecstasy** nog aan top bij de telefonische vragen van gebruikers. Sindsdien stellen zij hier verhoudingsgewijs steeds minder vragen over en in 2000 verdween ecstasy uit de top 3 van meest bevraagde middelen. In tien jaar tijd verminderde het aandeel vragen over ecstasy met een factor vijf. In 2004 ging 5% van de vragen van gebruikers en slechts 1% van de vragen uit de omgeving over dit middel.

Het aandeel vragen over **cocaïne** verdubbelde in de jaren negentig. De laatste jaren is het beeld wat grillig, maar lijkt er een lichte daling waarneembaar. Bij cocaïne valt op dat er meer vragen komen uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf.

Afgezien van een korte periode begin jaren negentig, waarin gokproblemen nog tot de top 3 behoorde van vragen uit de omgeving, blijft het aantal vragen over **gokken** op een constant laag niveau. Ook **opiaten** (heroïne, methadon, opium) blijven toch elk jaar weer een tiental vragen van gebruikers en hun omgeving opleveren. **Medicijnen** – pijnstillers, slaap- en kalmeringsmiddelen – blijven ook een bron van vragen voor een klein, maar constant aantal van vooral gebruikers. Over **tripmiddelen** (LSD, paddo's) kwamen uit de omgeving nooit veel vragen en gebruikers zelf stelden er de laatste jaren steeds minder vragen over. In 2004 zijn er door gebruikers echter meer vragen over tripmiddelen gesteld dan over ecstasy. Over **amfetamine** worden al jaren vrijwel geen vragen gesteld.

III.2 vragen via internet

Via de website kunnen sinds enkele jaren vragen aan medewerkers van Jellinek Preventie gesteld worden. Het aantal vragen dat via deze weg binnenkomt is groter dan het aantal vragen aan de telefonische hulp- en advieslijn. Hoewel via de website geen direct antwoord op de vragen mogelijk is, is het verhoogde privacygevoel en de 24-uurs toegankelijkheid voor veel mensen een reden om hun vraag eerder via internet in plaats van de telefoonservice te stellen.

De laatste vier jaar volgen we de ontwikkelingen in de internetvragen. Bij de analyse laten we aperte dubbels buiten beschouwing, dat wil zeggen: de vragen die zeer duidelijk door dezelfde – ongeduldige – persoon meermaals gesteld werden beschouwden we steeds als één vraag. Ook zijn enkele series vragen van dezelfde persoon over meer van hetzelfde als één vraag geteld (Wat is hasj? Waar komt hasj vandaan? Hoe werkt hasj? Hoeveel mensen gebruiken hasj?). Daarnaast komen er ook berichten binnen die geen vragen om informatie of advies inhouden, maar technische problemen met of opmerkingen (kritiek en complimenten) over de site, verzoeken om het plaatsen van een link of sollicitaties.⁸⁷ Ook deze berichten worden buiten beschouwing gelaten. Na deze reducties

---

⁸⁶ De plotselinge stijging in het aantal vragen over tabak kan deze daling niet verklaren. Wanneer deze vragen buiten beschouwing worden gelaten, blijft niet meer dan 20% van de vragen van gebruikers alcoholgerelateerd.

⁸⁷ Aantallen: 92 opmerkingen over of problemen met de site, 20 verzoeken tot het plaatsen van een link en 31 sollicitaties.

blijven er **907** vragen over. Na de start van de webservice in 2000 is in 2001 veel media-aandacht aan de website besteed. Daardoor ontstond een piek in het aantal gestelde vragen (1563). Aan de hand van de gestelde vragen wordt de website doorlopend aangepast. Er is veel informatie te vinden; gerangschikt per middel of thematisch onder bijvoorbeeld het kopje zwangerschap , politiek , of drugs in je hersenen . Antwoorden op veelgestelde vragen (A 's) worden toegevoegd aan de rubrieken vraag en antwoord en alleen wanneer de vragensteller daar zijn/haar antwoord niet kan vinden, wordt de mogelijkheid geboden een specifieke vraag te stellen. Hierdoor zien we de laatste jaren een voortgaande daling van het aantal internetvragen.

vragenstellers

In tegenstelling tot de telefonische vragen – waarbij enkele standaardgegevens van de beller worden genoteerd – is bij de internetvragen zeer weinig bekend over de vragenstellers. Tenzij de vragensteller het expliciet vermeld, blijft het geslacht bijvoorbeeld onbekend.

Of de vraag handelt over het gebruik van de vragensteller zelf of niet, blijft ook vaak onduidelijk. Voor zover bekend gaat bijna één op de vijf vragen over het **eigen gebruik**, terwijl ongeveer één op de zes vragen gaat over gebruik in de **omgeving** van de vragensteller. Het merendeel van de vragen – tweederde in 2004 – is **neutraal** gesteld. Bij de neutrale vragen gaat het om algemene of specifieke informatie. Soms is het duidelijk dat het gaat om informatie voor een werkstuk of scriptie, maar vaker is de achtergrond van de vraag niet direct duidelijk en kan deze zowel betrekking hebben op het eigen gebruik of gebruik in de omgeving, als van algemene aard zijn. Deze laatste categorie onderscheiden we niet bij de telefoonservice. De reden hiervoor is dat de internet-service een nog anoniemer karakter heeft dan de telefoonservice, waardoor minder eenduidige indeling mogelijk is. Terwijl iemand bij internet een vraag in algemene zin kan stellen (Wat gebeurt er als je ?) of kan verzoeken om voorlichting(smateriaal), zal bij de telefoonservice vaak duidelijk worden of het een persoonlijke of algemene vraag is.

Voor zover te achterhalen worden er dus verhoudingsgewijs meer vragen door gebruikers gesteld dan vanuit hun omgeving. Voor de telefoonservice geldt het omgekeerde. Dit verschijnsel zien we al sinds we in 2000 begonnen met de analyse van internetvragen. Kennelijk verlaagt internet de drempel voor gebruikers.

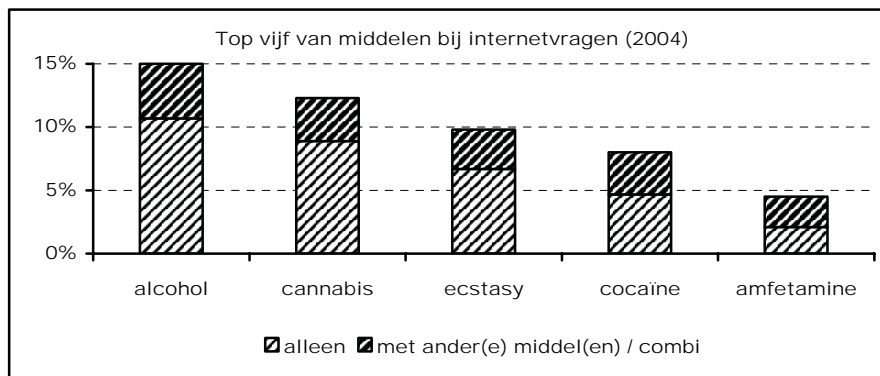
elke middelen

Niet alle vragen gaan over een bepaald middel, maar bijvoorbeeld over drugs in het algemeen, of over een brede categorie (harddrugs). Ook zijn er vragen die

niet (alleen) over een bepaald middel maar (ook) over gedrag gaan, bijvoorbeeld gokken (19x) of internet- (9x), seks- (2x), of telefoonverslaving (1x). Toch blijft er nog een lange lijst over met middelen en combinaties van middelen.

Net als bij de telefonische vragen staan alcohol en cannabis aan top. Daarentegen scoort ecstasy hoger bij de internetvragen. De top 5 van middelen is ten opzicht van vorig jaar onveranderd:

- **Alcohol** staat al drie jaar op de eerste plaats; daarvoor stond alcohol nog op nummer drie.
- **cannabis** bezet al vier jaar de tweede plaats. In 2000 stond cannabis nog bovenaan.
- **Ecstasy** stond in het begin nog op de eerste (2001) of tweede (2000) plaats, maar komt de laatste jaren op plaats drie.
- **cocaine** blijft op de vierde plaats. In 2004 betrof dit alleen cocainepoeder; er zijn geen vragen gesteld over gekookte coke of crack.
- **Amfetamine** was in 2001 en 2002 verdrongen uit de top 5 door GHB, maar het middel staat sinds vorig jaar weer op de vijfde plaats. Vergeleken met 2003 gaat het ook om meer vragen (41 ten opzichte van 27, terwijl het totaal aantal internetvragen afnam).

Cocaine heeft ecstasy bij de internetvragen (nog) niet ingehaald. In tegenstelling tot de telefoonservice, waar vragen over ecstasy eigenlijk nauwelijks meer voorkomen, worden er bij de webservice nog wel redelijk wat vragen rond het middel binnen.

Na deze top 5 scoren de volgende middelen relatief hoog:

- Medicijnen (31x), vaak in combinatie met andere middelen. Het gaat dan vooral om antidepressiva, slaap- en kalmeringsmiddelen, pijnstillers en anti-psychoptica.

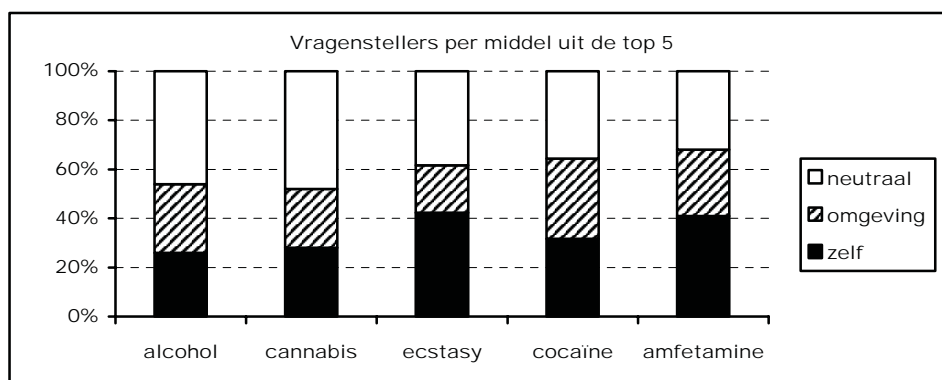
- Tabak (23x).
- Heroïne (17x) en andere opiaten als methadon (4x) en opium (1x).
- GHB (15x).
- Paddo's (11x).

Middelen waarover weinig vragen gesteld worden zijn: ephedra (5x), lijn (3x), LSD (2x), energydrinks (2x) en poppers (2x). Tot slot de middelen die één keer voorkwamen: 2-Cl, cafeïne, ibogaïne, khat, kratom, lachgas, methamfetamine, viagra, en een onbekend middel genaamd T4000 .

Vragen over GHB zijn dus langzaam aan het verdwijnen en een middel als ketamine heeft in 2004 helemaal geen vraag meer teweeggebracht. Dit kan deels verklaard worden door de vele kantenklare informatie op de website (vooral voor GHB), maar kan ook betekenen dat deze middelen van de markt verdwijnen. Medicijnen leverden daarentegen weer opvallend veel vragen op in vergelijking met het voorgaande jaar.

vragenstellers per middel

Bij de telefoonservice komen meer vragen uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf, maar bij de internetvragen is dat niet het geval. Voor ecstasy en amfetamine geldt zelfs dat de gebruikers vaker zelf de vragenstellers zijn. Bij de andere drie middelen uit de top 5 komen ongeveer evenveel vragen van de gebruiker als vanuit hun omgeving. Het lijkt erop dat er in de loop van tijd meer vragen uit de omgeving van cannabisgebruikers komen (11% in 2000 tot 24% in 2004).

vragenthema s

Ongeveer de helft van de internetvragen is **informatief**. Dit zijn vaak heel algemene vragen: Wat is verslaving? of Waar komen drugs vandaan? en vragen over bijvoorbeeld het Nederlandse drugsbeleid, gebruikscijfers of voorlichtingsmateriaal.

Een vijfde van de internetvragen betreft **medische** vragen over de invloed van middelengebruik op zwangerschap of (anti)conceptie, over de wisselwerking met medicijngebruik, over bloed- en urinetesten, over lichamelijke klachten na gebruik, etcetera. Ongeveer evenveel vragen zijn vragen over **hulp** of behandeling (zowel vanuit de omgeving als vanuit gebruiker zelf).

Vragen over **gebruik** (o.a. dosering en gebruikswijze) komen in 2004, net als in 2003, niet vaak voor. Vragen over de **markt** (beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van middelen) komen sinds het begin van de webservice weinig voor.

III.3 unit

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren die bezoekers op party's voorlichting geven over verantwoord alcohol- en druggebruik. Daarnaast let Unity er op of de voorzieningen op de party's – zoals gratis drinkwater, schone toiletten en een rustig hoekje om even uit te rusten – in voldoende mate aanwezig zijn. Eventueel ontstane problemen of gevaarlijke situaties tijdens feesten worden gecommuniceerd naar de feestorganisator. Ook heeft Unity contact met de EHBO en security die aanwezig is op feesten. Zo wordt gestreefd naar een zo veilig mogelijk feest.

De vrijwilligers dragen herkenbare bare T-shirts geheel in stijl van hun leeftijdsgenoten en hebben een aparte stand tijdens de feesten die ze in de sfeer van het feest aankleden. De Unity stand staat meestal op een rustiger deel van de party, tussen andere marktkraampjes waar eten, kleding en accessoires verkocht worden. In de stand liggen folders van Jellinek en het Trimbos-instituut met informatie over verschillende middelen (alcohol, tabak, cannabis, ecstasy, cocaïne, e.d.), flyers over testen, condooms, snoep en fruit. Daarnaast liggen er drugs- en alcohol uizen en vragenlijsten over gebruik die de bezoekers in kunnen vullen. Gesprekken worden meestal aangegaan door de bezoeker van de stand eerst een drugs- of alcohol uiz in te laten vullen, waarna deze gezamenlijk wordt nagekeken en uitgelegd. In gesprekken worden vragen van bezoekers beantwoord en worden tips en adviezen gegeven over verantwoord gebruik van alcohol en drugs.

In 2004 was Unity aanwezig op 39 grote en kleinere party's (13 meer dan het jaar daarvoor). Tweederde van die party's vond plaats in en rond Amsterdam, maar

ook party's in bijvoorbeeld Thialf, de Jaarbeurs, de Brabanthallen en het Gelredome zijn bezocht. Het aantal bezoekers van de party's loopt uiteen van enkele honderden tot tienduizenden. In totaal waren er bijna 600.000 bezoekers op de party's waar Unity met een drugsinfostand aanwezig was. De stand werd druk bezocht: 3898 bezoekers vulden een alcohol- of drugs quiz in, 3446 bezoekers vulden daarnaast ook een vragenlijst over eigen gebruik in en 535 gesprekken kwamen tot stand.⁸⁸

bezoekers en middelengebruik

We richten ons hier op de 3446 bezoekers die een vragenlijst over hun eigen gebruik invulden, ruim 500 meer dan het jaar daarvoor. Het aantal bezoekers dat een vragenlijst invult is natuurlijk afhankelijk van hoe groot de party is. Op grootschalige party's vulden soms meer dan 300 bezoekers een vragenlijst in; bij kleinere party's waren het er soms maar 10. Gemiddeld ging het om 108 bezoekers per party. Mannelijke bezoekers zijn duidelijk in de meerderheid; bijna driekwart bestaat uit jongens en mannen (73%). Afgaand op het profiel van de bezoekers van de Unity stand wordt het ene feest meer door jongens en mannen gedomineerd dan het andere. Verhoudingsgewijs waren er bijvoorbeeld bij Sensation Black weinig vrouwelijke bezoekers (15%), terwijl de Legalize party's ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke bezoekers trokken. Verreweg de meeste bezoekers van de Unitystand zijn twintigers. De gemiddelde leeftijd was 22.8 jaar. Verhoudingsgewijs waren de bezoekers van Liberation met gemiddeld 20 jaar het jongst en die van Sensation White, Tiësto (in november) en Dance Valley het oudst (gemiddeld boven de 25 jaar). In de vragenlijst is niet gevraagd naar etniciteit.

Het profiel naar geslacht en leeftijd van de bezoekers van de Unity stand komt redelijk overeen met dat van het totale publiek. Of dit ook geldt voor het middelengebruik valt niet echt te zeggen. De praktijk van Unity leert dat er zowel bezoekers zijn die weinig of geen drugs hebben gebruikt, als zeer ervaren consumenten. Maar onbekend is hoe representatief de groep is voor alle bezoekers. Omdat Unity een project is dat zich richt op harm reduction valt te verwachten dat het vooral (actuele) gebruikers aantrekt. Als dit inderdaad zo is, dan ligt het gebruik van partydrugs op de bezochte party's in werkelijkheid lager dan de cijfers van Unity aangeven. Het is echter niet aannemelijk dat de Unity stand op de ene party (bepaalde typen) gebruikers naar verhouding meer aantrekt dan op

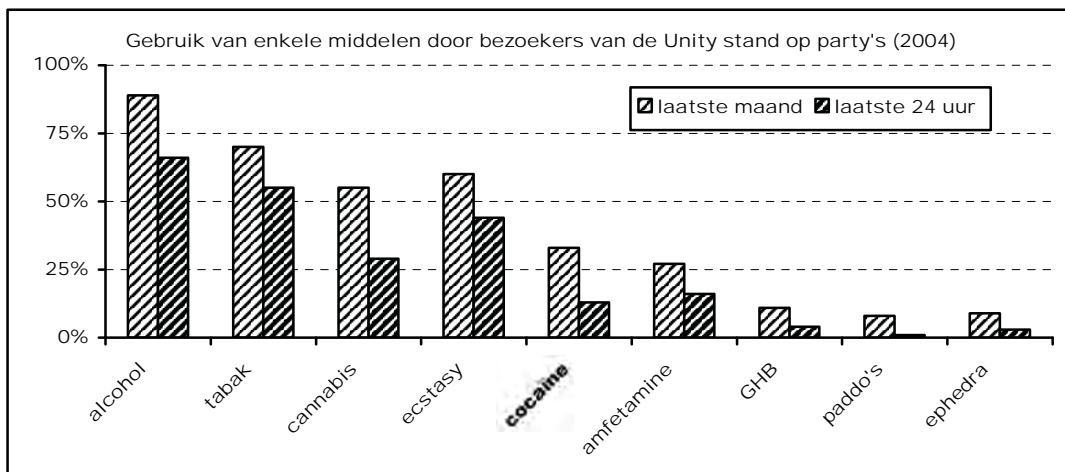
---

⁸⁸ Drie party's zijn hier buiten beschouwing gelaten omdat afwijkende vragenlijsten zijn gebruikt. Op deze party's vulden 262 bezoekers een quiz of vragenlijst in.

de andere party. Met andere woorden: de cijfers over middelengebruik kunnen we niet zomaar generaliseren naar alle bezoekers.

Verreweg de meeste bezoekers van de Unity stand drinken alcohol en ruim tweederde rookt. Ruim de helft heeft de afgelopen maand ecstasy gebruikt en geblowd.⁸⁹ De laatste 24 uur hebben vier op de tien bezoekers ecstasy gebruikt en hebben drie op de tien geblowd. Een derde heeft de afgelopen maand cocaïne gebruikt en één op de acht in de afgelopen 24 uur. Een kwart heeft de afgelopen maand amfetamine gebruikt en ongeveer één op de zes in de afgelopen 24 uur. Een tiende heeft de afgelopen maand GHB gebruikt en ongeveer de helft daarvan in de afgelopen 24 uur. Voor het gebruik van paddo's en ephedra liggen de cijfers nog iets lager.

In vergelijking met de resultaten van 2003, scoren het cannabis- en cocainegebruik in de afgelopen 24 uur relatief laag. Vorig jaar had 37% van de bezoekers geblowd en had 20% cocaïne gebruikt. Wellicht is dit te wijten aan het feit dat Unity in 2004 meer party's buiten Amsterdam bezocht dan een jaar eerder. De gebruikscijfers voor de laatste maand van deze middelen zijn echter wel vergelijkbaar.

Een open vraag naar het gebruik van eventuele andere middelen leverde in enkele gevallen antwoorden op als koffie, patatje oorlog of paracetamol. Daarnaast noemde een enkeling middelen als 2CB, absint, ayahuasca, lachgas, poppers, ritalin, salvia en valium. Middelen die opvielen waren ketamine (42x

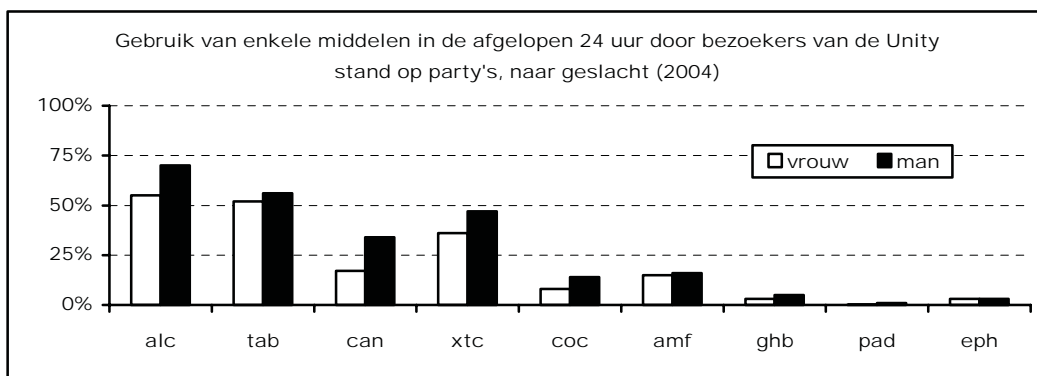
⁸⁹ Gebruik in de afgelopen maand is inclusief gebruik in de laatste 24 uur.

laatste maand, 12x laatste 24 uur) en LSD (22x laatste maand, 4x laatste 24 uur). Het gaat hier echter nog steeds om kleine groepen bezoekers (hooguit 1% van het totaal).

Deze gegevens bevestigen het beeld dat drugsgebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral bestaat uit stimulantia. Uit de gegevens kunnen we niet direct afleiden dat zij tijdens de party stimulantia hebben gebruikt, maar de cijfers over het gebruik in de laatste 24 uur wijzen er wel op dat een flink deel van de bezoekers van de Unity stand voor of tijdens de party ecstasy, cocaïne en/of amfetamine had gebruikt.

Afgaand op de cijfers van Unity scoort het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's driemaal zo hoog als cocaïne en amfetamine. Daarbij zijn er wel verschillen tussen de party's. Zo zijn er enkele party's waar ruim tweederde van de bezoekers van de Unity stand de afgelopen 24 uur ecstasy hebben gebruikt, terwijl er ook enkele party's zijn waar nog geen vijfde van de bezoekers ecstasy gebruikte. Anderzijds zijn er ook enkele feesten waar ruim een vijfde van de standbezoekers de afgelopen 24 uur cocaïne hebben gebruikt, terwijl er ook party's zijn zonder cocaïnegebruik onder de standbezoekers. Amfetaminegebruik varieert van 0% tot 42% van de bezoekers. Vorig jaar leek het er nog op dat feesten met relatief veel amfetaminegebruikers verhoudingsgewijs minder cocaïnegebruikers trekken, maar dit vinden we dit jaar niet terug. Er is weinig samenhang te ontdekken tussen het gebruik van deze drie middelen. Er zijn enkele party's waar zowel ecstasy, cocaïne als amfetamine relatief 'weinig' gebruikt worden, enkele party's waar alledrie de middelen relatief hoog scoren, en enkele party's met voornamelijk ecstasygebruik. Maar bij het merendeel van de party's is geen patroon te zien in het middelengebruik.

Kijken we naar geslacht, dan blijken de vrouwelijke bezoekers van de Unity stand de afgelopen 24 uur over het algemeen minder middelen te hebben gebruikt dan de jongens en mannen. De verschillen zijn het grootst voor cannabis, ecstasy en cocaïne. Bij amfetamine en ephedra is er echter nauwelijks verschil.

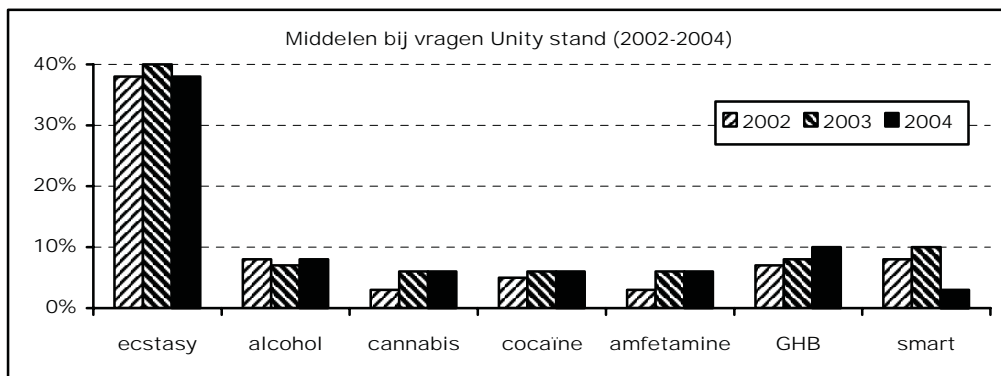

Leeftijd doet er niet echt veel toe, maar de tendens is dat de oudere groepen wat lager scoren op tabak en cannabis en verhoudingsgewijs wat hoger op ecstasy en cocaïne.

vragenstellers middelen en thema s

Bij de 535 gesprekken die naar aanleiding van de drug- of alcohol uiz plaatsvonden, was in driekwart van de gevallen de **vragensteller** een man. Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Zoals te verwachten heeft het grootste deel van de vragen (80%) betrekking op eigen gebruik; in 6% van de vragen gaat het over gebruik in de omgeving van de vragensteller en 14% van de vragen zijn algemeen informatief.

De **middelen** waarover vragen worden gesteld zijn deels dezelfde als voorgaande jaren. In de drie jaar dat we deze gegevens verzamelen, gaan vier op de tien vragen over ecstasy. Alcohol beslaat ongeveer 8% van de vragen en cannabis, cocaïne en amfetamine beslaan ieder net als vorig jaar 6% van de vragen. GHB levert in de loop der jaren steeds meer vragen op: van 7% in 2002 naar 10% in 2004. Smartproducten (vooral ephedra) waren in 2003 nog onderwerp van één op de tien vragen, maar in 2004 is dat nog maar 3%. Tot slot gaat 1-2% van de vragen over paddo's, LSD of ketamine.

Wat betreft de **thema s** van de vragen scoren langere termijn risico's het hoogst (17%). Op de tweede plaats komen vragen over de werking en de effecten van een middel (13%). Op de derde plaats (9%) staan vragen naar basisinformatie van middelen (Wat is het? Wat doet het?). Daarna volgen vragen over de kwaliteit van drugs (8%), het testen van drugs (7%) en medische vragen (7%). Tot slot gaan 5% van de vragen over ('verantwoorde', respectievelijk 'riskante') dosering en frequentie, het combineren van verschillende middelen en over hoe je je het

beste voorbereidt op gebruik (prepair) en hoe je eventuele onaangename gevolgen kunt voorkomen of reduceren (repair).

III.4 pillen testen

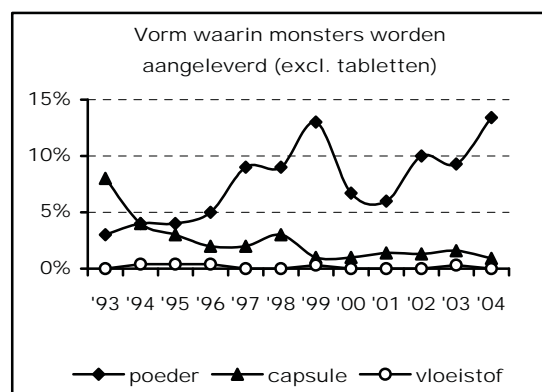
Vanaf 1989 laat Jellinek Preventie in het laboratorium de kwaliteit van ecstasy-monsters analyseren. Vanaf 1993 gebeurt dat in het kader van het landelijke DIMS-project.⁹⁰ Aanvankelijk gingen alle monsters in hun geheel naar het laboratorium. Tegenwoordig wordt eerst een zogenoemde 'kantoortest' gedaan, waarvoor een klein beetje van de pil (of poeder of vloeistof) nodig is. De aanbieders van pillen krijgen bij Jellinek Preventie indien mogelijk naar aanleiding van een kantoortest direct de uitslag te horen. Geeft de kantoortest geen uitsluitsel, dan kan de aanbieder het monster weer meenemen of het naar het laboratorium laten sturen. Aanbieders moeten dan ongeveer een week wachten tot de laboratoriumresultaten bekend zijn en zij krijgen hun monsters niet meer terug.

De hieronder besproken resultaten zeggen uitsluitend iets over de bij Jellinek Preventie aangeboden monsters. De geanalyseerde monsters geven dus niet zonder meer een representatief beeld van de totale Amsterdamse ecstasymarkt. Desalniettemin kunnen de testresultaten wel als een graadmeter voor ontwikkelingen op de Amsterdamse ecstasymarkt gelden. Verderop in dit hoofdstuk zullen we een vergelijking maken met de gegevens over ecstasy uit de zogenaamde 'discokluisjes'

geanalyseerde ecstasy monsters

In 2004 testte Jellinek Preventie in totaal **343** monsters die werden aangeboden als ecstasy (of MDMA). Sinds halverwege de jaren negentig – toen er nog ruim duizend pillen getest werden – daalde het aantal monsters gestaag, maar de afgelopen twee jaar is er weer een lichte toename te zien.

Nog steeds bestaat het overgrote deel van de monsters uit tabletten (86% in 2004). Na een dip rond de eeuwwisseling, stijgt het aantal mon-

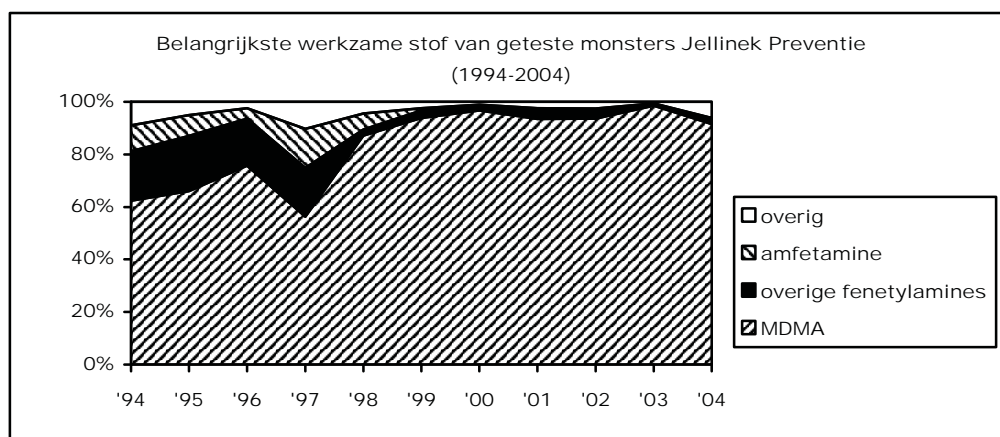
⁹⁰ Bouma, van Dijk & Niesink (2004), Korf, Benschop & Brunt (2003), Mensink & van Kampen (1997), Spruit (1999).

sters in poedervorm weer en net als vijf jaar geleden bestaat 13% van de ecstasymonsters in 2004 uit poeder. Ecstasymonsters in capsulevorm komen sinds eind jaren negentig vrijwel niet meer voor en vloeibare ecstasymonsters zijn in 2004 helemaal niet aangetroffen.

belangrijkste erkzame stof

Van juli 1993 tot en met december 2004 zijn in totaal 6.569 monsters, die werden aangeleverd als ecstasy, getest. Elk jaar bevatte de meerderheid van deze monsters 'echte' ecstasy, dat wil zeggen MDMA. Met name in de beginjaren zagen we wel schommelingen. De laatste dip was in de tweede helft van 1997, toen minder dan de helft van de monsters als belangrijkste werkzame stof **MDMA** bevatte. De belangrijkste verklaring hiervoor was dat in 1997 landelijk grote partijen grondstoffen en oplosmiddelen voor de productie van MDMA, zoals PMK, in beslag werden genomen. In de loop van 1998 bleken echter verreweg de meeste aangeboden monsters weer MDMA als belangrijkste werkzame stof te bevatten. In het eerste kwartaal van 1998 was er al een duidelijke kentering en sindsdien bevat zelfs een groter percentage monsters MDMA dan in alle voorgaande jaren. In 2004 bevat **92** van de monsters MDMA. Dit is minder dan de voorgaande vijf jaren. In 2004 is het aantal monsters met onbekende inhoud echter wat groter (17 monsters, 5% van het totaal). Dit zijn monsters die in de kantoortest niet zijn herkend, maar niet zijn doorgestuurd naar het laboratorium.

In de monsters met MDMA als belangrijkste werkzame stof is MDMA overigens ook meestal de enige werkzame stof. Slechts 18 van de 314 MDMA monsters waren verontreinigd met MDEA (10x), cafeïne (6x), methamfetamine (1x) en lidocaïne

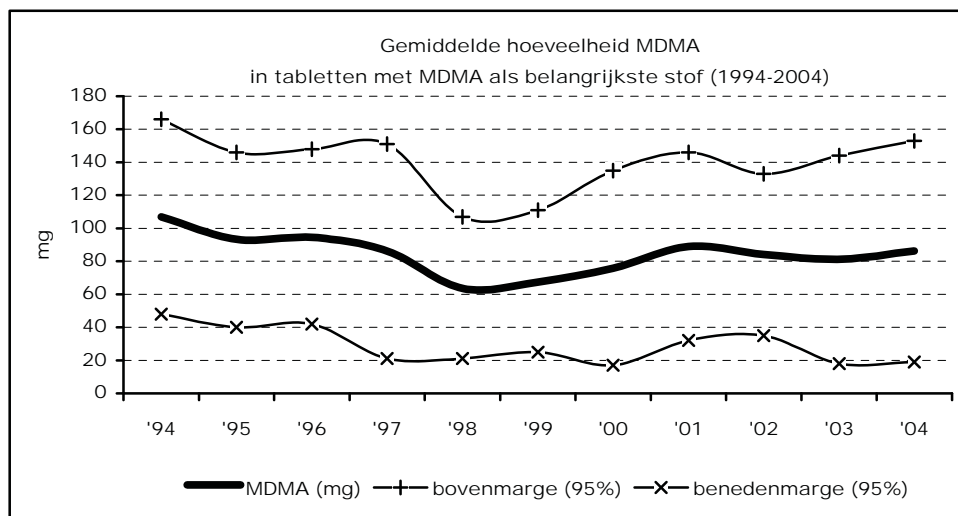
(1x).

Tot 1997 was **MDEA** de meest voorkomende aan MDMA verwante stof. Sindsdien is dit middel volgens de testresultaten vrijwel geheel van de Amsterdamse markt verdwenen. In enkele monsters komt MDEA nog voor naast MDMA, in 2004 bevatte één ecstasymonster meer MDEA dan MDMA. Al vanaf het begin kwam **MDA** weinig voor. Toch duiken er af en toe weer enkele monsters op. In 2004 werd bij zes ecstasymonsters MDA aangetroffen. Andere aan MDMA verwante stoffen (fenetylamines, zoals bijvoorbeeld 2CB) worden eigenlijk nooit meer gevonden.

Inmiddels is wel duidelijk dat de dip in de loop van 1997 slechts een korte onderbreking was van een langere termijn ontwikkeling. Het meest opmerkelijke tijdens deze de dip was de forse stijging van ecstasymonsters met **amfetamine** als belangrijkste werkzame stof (al dan niet in combinatie met cafeïne). De amfetamine verdween echter al weer snel uit de ecstasymonsters. In 2004 werd (net als vorig jaar) eenmaal amfetamine in de ecstasymonsters aangetroffen.

hoeveelheid MDMA in tabletten

Door de jaren heen blijkt de hoeveelheid MDMA bij de tabletten met MDMA als belangrijkste werkzame stof fors uiteen te lopen van nog geen 10 milligram tot meer dan 200 milligram. In 2004 bevatte de laagst gedoseerde pil 27 mg MDMA; de hoogste dosis was 188 mg.

De gemiddelde hoeveelheid MDMA in tabletten daalde tussen 1994 en 1998 van 107 mg naar 64 mg. Tussen 1998 en 2001 steeg de gemiddelde dosis vervolgens weer. De laatste vier jaar schommelt de hoeveelheid MDMA in tabletten rond de 80 - 90 mg. In 2004 bevatten de tabletten met MDMA gemiddeld **mg**

van deze stof. De spreiding in de hoeveelheid MDMA in tabletten neemt de laatste jaren toe: 95% van de tabletten in 2004 bevat tussen de 19 en 153 mg MDMA.⁹¹ In juni 2005 meldde het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS) een toename van het percentage hooggedoseerde ecstasy pillen (meer dan 140 mg MDMA). In 2004 vonden zij hoge doseringen in 10% van de monsters. Van de geanalyseerde Amsterdamse pillen bevat 9% meer dan 140 mg MDMA.

overige monsters

Naast de 343 ecstasymonsters die bij Jellinek Preventie zijn aangeleverd, kwamen bij de testservice ook 135 andersoortige monsters binnen. De meeste daarvan waren amfetamine, cocaïne en GHB. In onderstaand schema een overzicht van de testresultaten van deze en andere monsters.

Aangeleverd als:	Testresultaten
39x amfetamine	7x amfetamine (4%-64%) 29x amfetamine (2%-57%) met cafeïne (2%-96%) en/of methamfetamine-bijproducten 2x cafeïne (100%) 1x niet geanalyseerd
35x cocaïne	22x cocaïne (23%-89%), eventueel met cocaïne-bijproducten 12x cocaïne (18%-82%) met procaïne, fenacetine, tropacocaïne en/of lidocaïne 1x niet geanalyseerd
25x GHB	21x GHB (10%-57%) 1x GBL (95%) en GHB (4%) 3x niet geanalyseerd
13x LSD	12x LSD (8-396 mic) 1x niets
6x MDA	3x MDA 2x MDMA 1x MTA
5x ketamine	5x ketamine (31%-86%)

⁹¹ Het 95% betrouwbaarheidsinterval wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1,96 maal de standaarddeviatie.

6x onbekend	2x MDMA 1x cafeïne, pcm, efedrine en kinine 1x bisacodyl (laxeermiddel) 1x niets 1x niet geanalyseerd
viagra	viagra
5-meo-dipt	5-meo-dipt
afslankproduct	cafeïne (1%)
DMT	DMT
M	MDMA (79%)
MDMA + speed	MDMA (124 mg)

Vergeleken met voorgaande jaren zijn er in 2004 redelijk veel amfetamine-, cocaïne, GHB, en ook LSD-monsters aangeboden. Vooral het grote aantal GHB-monsters is opvallend, omdat het gebruik van dit middel over zijn hoogtepunt is. Elk jaar worden wel enkele bijzondere stoffen aangetroffen bij de aangeleverde monsters – DHEA in 2001, TMA-2 in 2002, 2-CI in 2003, en 5-meo-dipt in 2004. Het gaat hier om uitzonderingen, waarschijnlijk nemen dergelijke middelen geen echte plek in op de Amsterdamse drugsmarkt.

III.5 monsters uit discokluisjes

Sinds enkele jaren zijn er bij de ingang van clubs en discotheken op en rond het Rembrandtplein en het Leidseplein kluisjes geplaatst waar bij fouillering aangetroffen drugs in worden gedeponereerd. Deze drugs worden dan door de politie in beslag genomen. Vervolgens draagt de politie, volgens een nauwkeurig protocol, de in beslag genomen drugs over aan Jellinek Preventie, zodat zij kunnen worden geanalyseerd in het kader van DIMS. Sinds vorig jaar worden de gegevens van deze monsters ook opgenomen in Antenne.

Ook hier geven de monsters natuurlijk niet zonder meer een representatief beeld van de totale Amsterdamse markt van uitgaansdrugs (en zeker niet van de totale drugsmarkt). Wel vormen de monsters een duidelijke aanvulling op de informatie die komt uit het pillentesten. En samen vormen de monsters uit beide bestanden (op den duur) waarschijnlijk een betere graadmeter voor ontwikkelingen op de Amsterdamse ecstasymarkt.

Een mogelijk voordeel vanuit het perspectief van monitoring van de drugsmarkt is dat met de monsters uit de discokluisjes een ander segment van de gebruikers-

markt wordt bereikt dan met het pillentesten. Een nadeel van de monsters uit de discokluisjes is dat informatie van de gebruiker ontbreekt; terwijl de consument bij het pillentesten aangeeft wat hij/zij denkt dat er in het monster zit, gebeurt dit niet bij de drugs uit de discokluisjes.

In 2004 zijn 5.590 monsters in beslag genomen. Softdrugs (alleen in beslag genomen op het Rembrandtplein), poppers en (ephedra)capsules zijn retour gegaan naar de politie voor vernietiging. In totaal zijn 3.825 monsters (voornamelijk pillen en poeders) doorgestuurd, waarvan het DIMS er 439 heeft geanalyseerd in het laboratorium.

pillen

Bij de pillen is een selectie gemaakt van de monsters die recentelijk niet in het DIMS systeem voorkwamen (ze stonden niet op de zogenoemde 'weeklijst')⁹²; het gaat dus niet om een aselechte steekproef uit alle pillenmonsters!

Het merendeel van de 285 geanalyseerde pillen bevat **MDMA** als belangrijkste stof ( ). De 251 geanalyseerde MDMA monsters bevatten gemiddeld **0 3 mg** MDMA.⁹³ Niet zo gek veel minder dan de monsters van de pillen testservice. De spreiding is wel wat kleiner: 95% van de pillen bevat tussen de 21 en 139 mg. Er lijken dus iets minder hooggedoseerde pillen in de kluisjes terecht te komen.

Naast de geanalyseerde pillen met MDMA zijn er zeven tabletten met **MDA** en vier met **MDEA** als belangrijkste werkzame stof.

Net als bij de testservice blijkt hier MDMA ook vaak de enige werkzame stof (222 van de 251 monsters). Overige monsters bevatten naast MDMA:

- cafeïne (18x) 1-112 mg,
- MDEA (11x) 1-23 mg,
- methamfetamine (4x) 1-7 mg,
- amfetamine (2x) 3-10 mg
- en/of efedrine (1x) n .

Er zijn dus veel overeenkomsten tussen de pillen uit de discokluisjes en de pillen-testservice van Jellinek Preventie. In beide gevallen gaat het bij ecstasy bijna altijd om tabletten, is de belangrijkste werkzame stof verreweg het vaakst MDMA en slechts af en toe MDEA of MDA, zit er een enkele keer zowel MDMA als een ander fenetylamine in en is de ecstasy uiterst zelden 'versneden' met amfetami-

---

⁹² Voor nadere uitleg, zie Korf, Benschop & Brunt (2003).

⁹³ Standaarddeviatie 30 mg.

ne. Al met al leveren de geanalyseerde (ecstasy) pillen uit de discokluisjes dus in grote lijnen geen wezenlijk ander beeld op dan het pillentesten. Het belangrijkste verschil is dat 5% van de geanalyseerde pillen uit de discokluisjes in het geheel geen werkzame stof bevatten, tegenover een enkele pil bij de testservice.

poeders

Een groot verschil met de testservice is dat er in de discokluisjes een veel grotere variatie aan drugs wordt aangetroffen, vooral in de vorm van poeders.⁹⁴ Niet alle poeders zijn in het laboratorium onderzocht. Vooraf werd een vloeistoftest gedaan; wanneer deze test aangaf dat het om amfetamine ging, werd het monster niet naar het laboratorium gestuurd.

In totaal zijn 154 poeders in het laboratorium geanalyseerd. In de meeste gevallen (60%) bleek het om **cocaïne** te gaan, met een gemiddelde zuiverheid van 45% (8% tot 89%). Dit is vergelijkbaar met de cocaïne die bij de testservice is geanalyseerd. Op een paar na bevatten alle cocaïne monsters een cocaïne-bijproduct. Daarnaast bevat ongeveer twee op de drie monsters één of meer andere werkzame stoffen, meestal (ook) fenacetine (een soort paracetamol), procaine of lidocaine (synthetische varianten van cocaïne), of cafeïne.

- 43x fenacetine (waarvan 2 ook een kleine hoeveelheid cafeïne)
- 3x lidocaine
- 3x procaine
- 12x een combinatie van twee of meer van deze drie stoffen

Tot slot bevatten vijf cocaïnemonsters ook benzocaine, diltiazem, aminopyrine en/of een onbekende stof. Naast de cocaïnemonsters waren er ook acht monsters die uitsluitend lidocaine bevatten.

Vergeleken met 2003 is cocaïne vaker verontreinigd met fenacetine. Vorig jaar werd de stof bij nog geen kwart de cocaïnemonsters aangetroffen; dit jaar bij de helft van de monsters. Bij cocaïne die wordt ingeleverd bij de testservice, komt fenacetineverontreiniging minder vaak voor (ongeveer een derde van de monsters).

Omdat **amfetaminemonsters** niet worden doorgestuurd naar het laboratorium wanneer de vloeistoftest positief is, is het niet verassend dat dit middel weinig werd aangetroffen bij de analyses. Slechts twee monsters bevatten uitsluitend

---

⁹⁴ Ook vloeistoffen worden wel doorgestuurd. In de laboratoriumuitslagen poeders en vloeistoffen echter niet te onderscheiden. Voor het gemak spreken we hier alleen van poeders.

amfetamine en vier monsters bevatten meer cafeïne (17% tot 71%) dan amfetamine (5% tot 24%). Geen van de cocainemonsters was dus verontreinigd met amfetamine en eerder zagen we bij slechts twee pillen een amfetamineverontreiniging. Voor zover we kunnen zien is zowel de ecstasy- als de cocainemarkt dus niet vervuild met amfetamine.

Net als bij de testservice, worden ook in de discokluisjes enkele monsters **ketamine** aangetroffen (12 in totaal, met een zuiverheid van 51% tot 82%) en **MDMA** poeders (8 in totaal, met een zuiverheid van 18% tot 84%). Ten slotte bevatte één op de tien poeders geen enkele werkzame stof.

III. samenvatting en conclusies

Mensen die vragen hebben over alcohol of drugs kunnen terecht bij de telefonische hulp- en advieslijn of op de website van Jellinek Preventie. Bij de telefoonservice bellen vaker mensen met vragen over druggebruik in hun omgeving; op de website lijken gebruikers zelf vaker vragen te stellen. Internet is echter bij uitstek een medium om te zoeken naar algemene informatie en om anoniem, in neutrale bewoordingen vragen te stellen.

Bij de telefoonservice is alcohol al jaren het belangrijkste onderwerp van de vragen uit de omgeving en van gebruikers zelf. Daarnaast blijft cannabis een constante stroom vragen teweegbrengen. Het aantal vragen over cocaïne nam fors toe in de jaren negentig, maar sinds de eeuwwisseling zien we een lichte daling. Toch blijft cocaïne bij de telefoonservice meer vragen opleveren dan ecstasy. Van dit laatste middel daalt het aantal vragen gestaag sinds de start van de telefoonservice in 1992.

Op internet hebben vragen over cocaïne de vragen over ecstasy (nog) niet ingehaald. Na alcohol en cannabis staat ecstasy op de derde plaats – vóór cocaïne – bij de vragen die via de website gesteld worden. Over GHB zijn sinds twee jaar geleden nauwelijks vragen gesteld. Er kwamen daarentegen meer vragen binnen over amfetamine.

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren die vooral voorlichting op party's in en rond Amsterdam, maar ook daarbuiten, geven. In het algemeen wordt de Unity stand voornamelijk bezocht door mannelijke feestgangers, maar het ene feest wordt meer door jongens en mannen gedomineerd dan het andere. Het middelengebruik van de bezoekers van de Unity stand is niet te generaliseren naar het hele party circuit. Unity richt zich op middelengebruik (van oorsprong vooral ecstasy) en de stand zal daarom vooral actuele gebruikers aantrekken. De gegevens van Unity bevestigen wel het beeld dat

druggebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral bestaat uit stimulantia. Het gebruik van middelen als GHB of ketamine is marginaal, doch niet afwezig. Afgaand op de cijfers van Unity scoort het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's drie keer zo hoog als cocaïne en amfetamine. Vorig jaar lag het gebruik van ecstasy en cocaïne iets dichterbij elkaar. De omvang van het gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine varieert sterk per party, maar het is niet zo dat één middel één ander middel wordt gebruikt. De vragen die bezoekers stellen aan de Unity medewerkers gaan ook meestal over ecstasy en veel minder vaak over cocaïne of amfetamine. Opvallend is dat, in tegenstelling tot de website, op de party's het aantal vragen over GHB juist licht stijgt.

De gegevens van de testservice van Jellinek Preventie laten al jaren een redelijk stabiel beeld zien van de ecstasymarkt. In verreweg de meeste ecstasymonsters is MDMA de belangrijkste en vaak ook de enige werkzame stof. Ook de gemiddelde hoeveelheid MDMA in de pillen schommelt sinds de eeuwwisseling rond de 80-90 mg (86 mg in 2004) en blijft daarmee flink onder het niveau van 10 jaar geleden (toen het om gemiddeld 107 mg ging). De spreiding in de dosering van de tabletten neemt echter wel toe; 95% van de tabletten bevat tussen de 19 en 153 mg MDMA in 2004.

De gegevens van de ecstasy die werd gedeponereerd in zogenaamde 'discokluisjes' bij de ingang van Amsterdamse uitgaansgelegenheden laten een sterk vergelijkbaar beeld zien. Dat is opmerkelijk omdat alleen pillen in het laboratorium zijn onderzocht die (recentelijk) niet in het systeem van de testservice bekend waren. Ook in deze pillen zat in verreweg de meeste gevallen MDMA en ook de gemiddelde dosering (80 mg) verschilt niet veel van de pillen van de testservice. De spreiding is – hoewel nog steeds fors – wel iets kleiner: 95% van de tabletten bevat tussen de 21 en 139 mg MDMA in 2004.

Ook cocaïne komt regelmatig in de discokluisjes terecht en wordt steeds vaker ook bij de testservice ingeleverd. Bij beide soorten monsters worden zuiverheden gevonden die variëren van ongeveer 10% tot 90%. De gemiddelde zuiverheid ligt rond de 50%. Vooral de cocaïne uit de kluisjes is vaak verontreinigd. In meer dan de helft van de gevallen is de cocaïne versneden met andere werkzame stoffen (vooral fenacetine). Verontreiniging met amfetamine komt overigens bij zowel cocaïne als ecstasy niet of nauwelijks voor.

De vijf indicatoren geven vanuit verschillend perspectief informatie over trends in druggebruik en ontwikkelingen op de Amsterdamse drugmarkt. Bij elkaar ge-

nomen ontstaat het beeld van een stabiel, maar door de grote spreiding niet persé betrouwbaar aanbod van ecstasy. Het aanbod van cocaïne is vooral door versnijdingen onbetrouwbaar. Aan de vraagzijde blijft ecstasy de meest gebruikte uitgaansdrug. In hoeverre het middel moet concurreren met cocaïne en amfetamine is moeilijk te zeggen. Op sommige punten lijkt er meer belangstelling te komen voor deze middelen; op andere punten blijven ze in de marge. GHB is nog niet verdwenen van de markt, maar speelt geen grote rol meer.

IV SAMENVATTING

Het Amsterdamse uitgaansleven vindt zichzelf steeds opnieuw uit. Gezichtsbepalende uitgaansgelegenheden als de iT, Roxy en Mazzo, die aan de wieg stonden van de acid-house, zijn gekomen en gegaan. Nieuwe clubs openen hun deuren en bestaande clubs ondergaan een metamorfose. Inrichting, kleding, muziek, eten en drinken zijn voortdurend aan verandering onderhevig. De markt van legale en illegale genotsmiddelen is nauw verweven met deze dynamische en trendgevoelige wereld. In Antenne volgen we de ontwikkelingen in middelengebruik op de voet.

Antenne 2004 is alweer de twaalfde editie. Sinds de start in 1993 hebben we de explosieve groei en de daarop volgende stabilisering van ecstasy en paddo's in beeld gebracht. De laatste jaren zagen we een opvallende revival van cocaïne. Ook constateerden we een duidelijke toename in combigebruk, het gelijktijdig of kort na elkaar nemen van verschillende middelen. En we zagen drastische veranderingen in het aanbod en de consumptie van alcohol. Champagne boemde, ingedutte drankjes als rosé werden trendy en allerlei mixdranken wisten de jongerenmarkt te veroveren. Gelijktijdig constateerden we vorig jaar ook een 'nieuwe nuchterheid', waarbij nog volop geëxperimenteerd werd, maar waar gebruikers toch wat voorzichtiger werden.

Kern van Antenne vormt de zogeheten panelstudie. Hierin richten we ons vooral op het uitgaansleven. Daarbij ligt de nadruk op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. De panelleden uit het clubcircuit zijn innoverende en kritische consumenten met een instinctief besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en kunnen snel switchen tussen scènes en locaties. In deze creatieve netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het algemeen jonger en vergeleken met de creatieve klasse doorgaans lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van 'party drugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en 'straatdrugs' (zoals gekookte coke of crack).

De panelstudie is een kwalitatieve methode en levert geen precieze cijfers. Die komen in Antenne gewoonlijk uit een survey en uit zogenaamde preventie indicatoren. De survey vindt afwisselend plaats onder scholieren, cafébezoekers, coffeeshopbezoekers of clubbezoekers. Dit jaar vervalt de survey echter en is vervangen door een interne inventarisatiestudie naar een mogelijke nieuwe doelgroep. De preventie indicatoren zijn cijfers over hulp- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde en in beslag genomen drugs.

Samen leveren kwalitatieve en kwantitatieve gegevens een gedifferentieerd beeld op van de ontwikkelingen en patronen in middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen.

club en part circuit

De tijd dat house de clubs domineerde is voorgoed voorbij. Caribisch, latin, funk, electro, urban, rock, dance, hiphop, eighties en nineties – verschillende muziekstijlen worden door muziekproducers en dj's aan elkaar gemixt tot een eclectische sound. In navolging van vintage en retro trends worden genres als acid, electro en techno gerevitaliseerd. Dit levert verrassende muziek op voor een generatie die de acid house revolutie gemist heeft. Urban is definitief doorgebroken in Amsterdam. Dit genre weet bij zowel zwarte als witte jongeren de juiste snaar te raken.

Het Amsterdamse uitgaansleven houdt zich staande in de huidige economische malaise. Er worden juist in het luxe uitgaanssegment meer locaties geopend. Een nieuwe generatie kleine clubs besteedt veel aandacht aan een chi ue ambiance met de nodige comfort en goede service. De visuele en exclusieve coolness van bling-bling beïnvloedt het publiek in de traditioneel witte clubs. Clubs stellen ook vaker hun ruimtes ter beschikking aan feestorganisaties die zich richten op sexy getinte avonden. De fetish- en kinkyfeesten trekken een mix van hip, travestie, bi, kleur en metro. Zowel homo's als hetero's bezoeken gemengde locaties en feesten.

Daarnaast is er een groeiende interesse voor een heterogene culturele programmering waarin muzikale vernieuwing hand in hand gaat met poëzie, innovatieve beeldcultuur en andere kunstzinnige uitingsvormen. De interactie met andere bezoekers en het leggen van nieuwe contacten zijn minstens zo belangrijk als de dj geworden. Het circuit waarbinnen deze nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden kan wellicht het best worden getypeerd als de 'upperground': een transitiegebied tussen mainstream en underground dat esthetische stijlelementen uit de hybride postmoderne subculturen onder de aandacht wil brengen.

Er wordt fors **alcohol** gedronken op de terrassen en in de talrijke cafés en clubs die de binnenstad rijk is. Ook bij vrienden thuis wordt er stevig geslemp. In het weekend is het wellicht wat rustiger in de clubs, maar de cafés puilen uit. Verhalen over vrienden en stamgasten die niet meer op hun benen kunnen staan zijn schering en inslag. In menig netwerk is de combinatie van alcohol en cocaïne als twee handen op een buik. Het e uivalent van bier in het sterke dranken genre is wodka, dat een onverwoestbaar imago heeft en zowel puur als gemixt gedron-

ken wordt. De Breezers hebben in het luxe club- en loungecircuit plaats gemaakt voor goed geoutilleerde cocktailbars met professionele cj's (cocktailjockeys).

Over **cannabis** valt minder te melden. Het roken van joints in clubs neemt volgens clubmedewerkers verder af. Alleen als er meer reggae, hiphop, funk of tragere muziekvarianten worden gedraaid, wil er nog wel eens een sterke wietlucht in de zaal hangen.

Wat betreft het **ecstas** gebruik is er al jarenlang sprake van een stabilisering en van minder frequent en actueel gebruik. Dit doet zich vooral gelden in de clubs waar de invloed van het aan dance gerelateerde ecstasy tanende is door de toenemende invloed van urban. In sommige trendsettende urban-dance kringen wordt er weliswaar mee geëxperimenteerd, maar we hebben (nog) geen enkele indicatie dat ecstasy overgenomen wordt door allochtone stappers. Ook bij de nieuwe lichte witte stappers in de clubs is er sprake van een grotere voorzichtigheid jegens de ooit bejubelde 'wonderpil'. Wel valt het op dat de meeste gebruikersnetwerken inmiddels wel bekend zijn met **mdma poeder**.

Het ecstasy- en **coca ne**gebruik lijkt steeds meer naar elkaar toe te groeien. Het ecstasygebruik in netwerken blijft doorgaans stabiel of neemt verder af, terwijl de populariteit van cocaïne in één op de drie netwerken (thuis-, club- café- lounge- en partyscenes) is toegenomen. De cocaïne hype is weliswaar voorbij, maar dat neemt niet weg dat er ook minder wordt gebruikt. Opvallend is dat panelleden steeds vaker spreken over de normalisering van cocaïne. Cocaïne wordt een stabiele factor in gebruikerscarrières en wordt als gezellig, sociaal en cool getypeerd. In elk netwerk zit echter minimaal een snuiver die problemen ondervindt met cocaïne. Ook de nieuwe generatie stappers komt volgens panelleden eerder met cocaïne in aanraking omdat het middel toegankelijker is geworden en bovendien niet alleen meer bij speciale gelegenheden wordt gebruikt. Over de kwaliteit van cocaïne is niet iedereen even enthousiast.

Het gebruik van **amfetamine**, dat in 2003 nog licht steeg, verspreidt zich niet verder naar andere scenes. Ondanks een grotere toegankelijkheid en belangstelling voor het middel, blijft de scepsis jegens amfetamine groot. Over het algemeen wordt amfetamine meer als een party- en afterdrug gezien dan als een clubdrug. Amfetamine is voornamelijk populair onder creatieve solisten of in subcultureel georiënteerde scenes.

Een variant van amfetamine is **methamfetamine**; ook wel bekend als ice, crystal en yaba. Na alle geruchten van de laatste jaren wordt er nu op zeer kleine schaal gebruikt.

Het als undergrounddrug geafficheerde **ketamine** beleeft in voornamelijk subculturele, deels creatieve scenes, kortstondige perioden van gebruik. Het gebruik van het als wit snuifpoeder aangeboden anaestheticum heeft zich echter niet

verder verspreid. Het aanbod van ketamine vertoont grote fluctuaties alhoewel in enkele netwerken ketamine inmiddels constant verkrijgbaar is.

De trend trekt zich verder terug uit het clubcircuit en lijkt zich in vooral te nestelen in privé-settings, waar soms nog fors wordt gebruikt. Clubmedewerkers zien nog sporadisch GHB gebruik. Uit gebruikerskringen worden geluiden opgevangen over toenemende schaarste en hogere prijzen. Er wordt soms al gesproken van een GHB droogte.

Het **lachgas**gebruik wordt slechts sporadisch waargenomen op kleine deels alternatieve feesten. Ook wordt er op kleine schaal in privé-kringen met lachgas geëxperimenteerd.

In het aanbod en gebruik van hallucinogenen hebben zich weinig noemenswaardige veranderingen voorgedaan. Het gebruik blijft meestal beperkt tot de alternatieve en creatieve smaakpioniers. Deze wijzen er wel op dat er langzaam aan meer beschikbare varianten van **DMT** (nn-DMT; 5-meo-DMT; 5-meo-DIPT (foxy); 5-meo-AMT) ter beschikking komen. Slechts enkelen weten bovenstaande varianten via het internet te bemachtigen. Het paddogebruik vertoont een lichte afname. De verkoop van paddo's in het smartcircuit lijkt gestabiliseerd. De bewerkte en als **paddochoco** vermomde droge paddestoel, wordt in het kleine alternatieve feestcircuit allengs bekender.

oppers vinden alleen nog in homonetwerken aftrek. Ondanks het recente verbod zijn poppers nog eenvoudig verkrijgbaar.

In het homo- en kinkycircuit is **Viagra** in de loop der jaren een vast onderdeel gaan uitmaken van het drugsmenu.

Van de overige middelen lijkt **ephedra** nagenoeg van de markt verdwenen. Het verbod op de verkoop van ephedra en ephedrabevattende producten zoals stackers is hard aangekomen in de smartbranche.

buurt en probleemjongeren

De moeilijke omgang met voornamelijk Marokkaanse jongens is bij veel buurtorganisaties een terugkerend issue. Het bezit van merklogo's en nieuwe elektronische gadgets speelt een grote rol in hun zoektocht naar status en een eigen identiteit. De impulsieve consumptie kan leiden tot geldproblemen en zelfs criminele activiteiten om de luxe levensstandaard te behouden. Ook Surinaamse en Antilliaanse jongeren hechten een groot belang aan uiterlijk vertoon en het showen van kwalitatief dure kleding. Maar vergeleken met de Marokkaanse groep heeft deze groep jongeren meer maatschappelijke problemen (school, werk, tienerzwangerschap).

Alcohol is in de mode en neemt een steeds centralere plaats in bij buurtjongeren. Samen in de buurt (in)drinken op pleintjes en portiekjes of voor het stappen in de

stad lijkt normaler te worden. Marokkaanse jongens en meisjes drinken doorgaans niet veel vanwege hun moslim geloof. Marokkaanse jongens gebruiken liever **cannabis** dan alcohol. Blowen doen ze voornamelijk op straat omdat thuis ondenkbaar is en de coffeeshop onder de 18 jaar ontoegankelijk is. Uit verhalen van veldwerkers blijkt dat voornamelijk Nederlandse buurtjongeren **ecstas** slikken op party's. Onder Surinaamse, Marokkaanse en Turkse jongeren is ecstasy minder populair. Allochtone jongeren die wel naar dancefeesten gaan neigen er vaker toe om met ecstasy te experimenteren. Ook etnisch gemengde groepjes hiphopjongeren lijken iets ontvankelijker te worden voor ecstasy. Surinaamse buurtjongeren hebben meer ervaring met **coca ne** dan ecstasy. Het gebruik ervan blijft echter meestal beperkt vanwege de prijs.

De Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse straatjongeren, die in het centrum en in de Bijlmer verblijven, zijn zeer problematisch. Ze zijn in slechte fysieke conditie, emotioneel en zeer labiel. Vaak zijn ze afkomstig uit ontwrichte families. Door het jachtige straatleven komen ze in contact met drugshandel en -gebruik, prostitutie en criminaliteit. De jongeren gebruiken verschillende combinaties van **ge kookte coke, hero ne, benzo s, alcohol** en/of **cannabis**.

preventie indicatoren

De gegevens die samen de preventie indicatoren vormen zijn afkomstig van vijf verschillende bronnen: telefonische vragen, internetvragen, Unity, pillentestservice en discokluisjes.

De **telefoonservice** wordt relatief vaak benaderd door mensen uit de omgeving van gebruikers. Alcohol is hier al jaren het belangrijkste onderwerp. Daarnaast blijft cannabis een constante stroom vragen teweegbrengen. Het aantal vragen over cocaine daalt de laatste tijd licht, maar toch blijft cocaine bij de telefoonservice meer vragen opleveren dan ecstasy.

Op **internet** stellen de gebruikers zelf vaker de vragen. Op de website hebben vragen over cocaine de vragen over ecstasy (nog) niet ingehaald. Na alcohol en cannabis staat ecstasy op de derde plaats. Over GHB zijn sinds twee jaar geleden nauwelijks vragen gesteld. Er kwamen daarentegen meer vragen binnen over amfetamine.

De vrijwilligers van **nit** geven voorlichting over verantwoord middelengebruik op party's in en rond Amsterdam, maar ook daarbuiten. Afgaand op gegevens van bezoekers van de Unity-stand, bestaat het druggebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral uit stimulantia. Het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's scoort drie keer zo hoog als cocaine en amfetamine. De omvang van het gebruik van ecstasy, cocaine en amfetamine varieert sterk

per party, maar het is niet zo dat f het ene middel f het andere middel wordt gebruikt. De vragen die bezoekers stellen aan de Unity vrijwilligers gaan ook meestal over ecstasy en veel minder vaak over cocaïne of amfetamine. Opvallend is dat, in tegenstelling tot de website, op de party's het aantal vragen over GHB juist licht stijgt.

De gegevens van de **testservice** van Jellinek Preventie laten al jaren een redelijk stabiel beeld zien van de ecstasymarkt. In verreweg de meeste ecstasymonsters is MDMA de belangrijkste en vaak ook de enige werkzame stof. Ook de gemiddelde hoeveelheid MDMA in de pillen schommelt sinds de eeuwwisseling rond de 80-90 mg (86 mg in 2004) en blijft daarmee flink onder het niveau van 10 jaar geleden (toen het om gemiddeld 107 mg ging). De spreiding in de dosering van de tabletten neemt echter wel toe. Naast ecstasy werd ook (vaker dan vorig jaar) cocaïne, amfetamine en GHB aangeboden bij de testservice. De cocaïne blijkt van sterk wisselende zuiverheid (18% tot 89%) en is vaak versneden met andere werkzame stoffen (vooral fenacetine).

De gegevens van de ecstasy die werd gedeponereerd in zogenaamde '**discokluisjes**' bij de ingang van Amsterdamse uitgaansgelegenheden laten een sterk vergelijkbaar beeld zien. De cocaïne die werd aangetroffen in de kluisjes is nog vaker dan bij de testservice verontreinigd.

hoofdpijnen

In Antenne 2003 concludeerden we dat een 'nieuwe nuchterheid' in druggebruik leek aangebroken. De nieuwe generatie stappers blijft overigens tot op zekere hoogte drugs gebruiken. Maar vergeleken met de stormachtige opkomst van house is er in het huidige postparty tijdperk eerder sprake van een gereguleerd hedonisme. Eclecticisme in mode, design, muziek en druggebruik viert hoogtij. Oorspronkelijke en elkaar uitsluitende muziek, mode en leefstijlen versmelten in toenemende mate met elkaar. De stijlenkluts laat allerlei scheidslijnen vervagen en levert een nieuw beeld op dat de een als verwarrend ervaart en de ander als een wenkend perspectief. Subculturen en mainstream assimileren makkelijker met elkaar, evenals wit en zwart, homo en hetero, ecstasy en cocaïne, sjiek en shabby, nuchter en stoned, CJ & DJ en dance en urban.

Het panel en de preventie indicatoren geven beide elk vanuit een ander perspectief een beeld van de trends in druggebruik en ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt.

We zien een omvangrijke en zichzelf steeds vernieuwende alcoholmarkt. Overal wordt gedronken: op party's en terrassen, in clubs en cafés, uit en thuis, en door jongeren op straat. Het middel blijft echter ook de nodige vragen opwerpen bij telefonische en digitale informatie- en advieslijnen.

De ecstasymarkt is aan de aanbodzijde al jaren stabiel, maar er is een grote spreiding in dosering. Aan de vraagzijde blijft ecstasy op de party's de meest gebruikte uitgaansdrug. In de clubs is de populariteit van ecstasy tanende en moet het middel het opnemen tegen de frisse cocaïne.

Aan de aanbodzijde van de cocainemarkt rammelt het. Gebruikers klagen over slechte kwaliteit, de zuiverheid schommelt en vooral versnijdingen maken het aanbod onbetrouwbaar. Bij de testservice zien we meer cocaïne verschijnen. Desondanks is het cocaïnegebruik in veel netwerken in het clubcircuit 'genormaliseerd' en wordt het op diverse momenten en bij verschillende gelegenheden gebruikt. In het partycircuit wint de cocaïne het echter (nog) niet van de ecstasy. Cocaïne is meer een clubdrug dan een partydrug en het partycircuit wordt bovendien bevolkt door jongere, minder bemiddelde jongeren die ook op party's in en om Amsterdam meestal van buiten de hoofdstad komen.

Amfetamine is een middel dat binnen specifieke groepen tijdelijke oplevingen beleeft. Op party's blijft het gebruikt worden, zij het lang niet zo vaak als ecstasy, en ook bij testservice en op internet is het middel nooit helemaal uit beeld.

Hallucinogenen en anaesthetica spelen een marginale rol in het uitgaansleven. De GHB hype is duidelijk voorbij.

V
SUMMAR

Amsterdam nightlife keeps reinventing itself. Characteristic nightspots like iT, Roxy and Mazzo, which once pioneered acid house, have now come and gone. New clubs have opened their doors and existing ones have metamorphosed. Interiors, clothing, music, food and drink undergo continuous change. The market for recreational substances, both licit and illicit, is tightly interwoven with this dynamic, trend-sensitive world. Antenna keeps close track of the developments in alcohol and drug use in Amsterdam.

This report on 2004 is already the twelfth edition of Antenna. Since we started in 1993, we have documented the explosive growth and subsequent stabilisation of ecstasy and magic mushrooms. More recently we observed a marked revival in cocaine. We also noted a distinct increase in combination use – the taking of two or more different substances simultaneously or in short succession. And we have witnessed drastic changes in the range of alcoholic beverages on the market and in alcohol consumption. Champagne experienced a boom; defunct beverages like rosé turned trendy again; and a formidable array of mixed drinks captured the youth market. Last year, nonetheless, we also highlighted a ‘new sobriety’ – an indication that consumers were becoming a bit more cautious, even as many of them went on experimenting profusely.

Our panel study still forms the core component of Antenna. Its main purpose is to keep tabs on nighttime entertainment scenes, with a primary focus on the trend-setters in a wide range of club and party scenes. The panel members from the club scene are innovative, critical consumers who instinctively understand the fleeting nature of trends. They can quickly switch back and forth between different scenes and venues. Predominant in these creative networks are people in their twenties and thirties who are economically and culturally successful. Partygoers tend to be younger and less highly educated than the creative class. Some of them also attend small-scale parties and events held in tunnels, sheds, old buildings and waste grounds. Another important focus of the panel study is on neighbourhood and problem youth in Amsterdam. Developments and trends in those groups often proceed differently and involve different substances. Instead of ‘party drugs’, these young people mainly smoke cannabis and take ‘street drugs’ (like freebase cocaine or crack).

The panel study is a qualitative method that produces no exact figures. The statistics in Antenna normally come from a yearly survey and from sources we call prevention indicators. The survey focuses each year on either secondary school pupils, cannabis coffeeshop customers, pubgoers or clubgoers. This year, however, we have foregone the survey in favour of an internal mapping study on a possible new target group. The prevention indicators are statistics on requests for advice and assistance received by a telephone help line and a website, on alcohol and

drugs education contacts at dance events, and on results from the testing of confiscated and voluntarily submitted drugs.

Altogether, these qualitative and quantitative data create a differentiated picture of trends and patterns in substance use amongst adolescents and young adults in Amsterdam.

club and party scenes

The time when house music dominated the Amsterdam club scenes is now past. Caribbean and Latin music, funk, electro, urban, rock, dance, hip-hop, and eighties and nineties music genres are amongst the many styles now mixed and intermingled by music producers and disc jockeys to create an eclectic sound. Inspired by vintage and retro trends, they are also revitalising genres such as acid, electro and techno. This delivers some surprising music to a generation that missed the acid house revolution. Urban music has now made a decisive breakthrough in Amsterdam. It has managed to strike the right chord with both white and non-white clubbers.

Amsterdam nightlife is holding its ground during the current economic malaise. New venues are opening, notably in the more upmarket segment. A new generation of small-scale clubs has emerged which put an accent on chic ambience, combined with ample comfort and good service. The visual, exclusive coolness of bling-bling has made its mark on the clientele of the traditionally white-oriented clubs. Clubs are also more likely today to rent out their venues to party organisers specialising in sexually charged evenings. Kinky and fetish parties attract a dazzling assortment of hip, transvestite, bi, colour and metrosexual. Mixed venues and events like these are visited by gays and straights alike.

There is also a growing interest in heterogeneous cultural event programming, with musical innovation going hand in hand with poetry, experimental visual culture and other artistic expressions. Interacting with other clubgoers and making new contacts are now at least as important as hearing the disc jockey. The networks in which these new developments take place can perhaps best be characterised as an 'upperground' – a transitional zone between underground and mainstream culture that draws attention to aesthetic, stylistic elements from hybrid postmodern subcultures.

Copious **alcohol** is consumed at the many terraces, cafés and clubs that thrive in the Amsterdam city centre. Many people also indulge freely with their friends in home settings. Clubs now seem rather quieter at weekends, but pubs and cafés are jammed. Stories abound of friends or pub regulars that can no longer stand on their feet. In many networks, alcohol and cocaine fit hand in glove. The

e uivalent of beer in the spirits genre is vodka, which has an unbeatable image and is drunk both neat and mixed. In the upmarket club and lounge scene, pre-mixed drinks have been sidelined by well appointed cocktail bars run by professional 'CJs' (cocktail jockeys).

We have less to report about **cannabis** this year. According to club staff members, joint-smoking in clubs continues to decline. A strong odour of grass is now palpable only on nights when a club plays more reggae, hip-hop, funk or mel-lower music variants.

The use of **ecstas** has stabilised during recent years, and figures for fre uent and current use are now lower. That is especially true in clubs, where this dance-genre drug is losing appeal in the wake of the increasingly popular urban music. Although people in some trend-setting urban dance circles still experiment with ecstasy, we have yet to see signs that ecstasy is being taken up by non-white clubbers. The new generation of white clubbers are also showing more caution towards the once so glorified 'wonder pill'. We do find that most users' networks are now familiar with **MDMA po der**.

Rates of **cocaine** use still appear to be converging with those for ecstasy. While ecstasy use is stable or declining in most networks, cocaine is gaining popularity in a third of the networks we monitor (home, club, café, lounge and party scenes). Though the recent cocaine craze is now over, that does not mean the use of the drug is declining. Revealingly, panel members increasingly speak of a 'normalisa-tion' of cocaine. Cocaine is becoming a routine element in drug users' careers; it is described as sociable, congenial and cool. At the same time, every network we monitor has at least one cocaine sniffer that experiences problems with the drug. Panel members also report that even the newest generation of clubbers now bumps into cocaine more uickly, because the drug is more readily available and is no longer seen as a treat for special occasions. Many people are none too enthusiastic about the uality of today's cocaine.

Amphetamine use, which had risen slightly in the previous year, did not spread any further to other scenes in 2004. Even though the availability and interest in amphetamine seems to be growing, scepticism about the drug remains high. By and large, amphetamine is regarded more as a party or after-party drug than as a club drug. It is mainly popular with creative individualists and in subculturally oriented scenes.

One of its variants is **methamphetamine** also known as ice, crystal or yaba. After a spate of negative rumours in recent years, it is now taken only on a very small scale.

etamine billed as an underground drug, has brief spells of popularity mainly in subcultural, sometimes creative scenes. However, the use of this anaesthetic, sold

as a white sniffing powder, has not spread any further. There are wide fluctuations in supply, but the drug is now steadily available in a few networks.

The trend has further receded in the club scene, and the drug now seems to have nestled mainly into home settings, where some people still use it heavily. Club staff still observe sporadic GHB use. Reports from users' circles indicate increasing scarcity and higher prices. Some people even speak of a GHB drought.

The use of **laughing gas** is seen only sporadically at small, often alternative parties and events. Small-scale experimentation is also reported in private circles.

No real changes have been noted in the supply or use of hallucinogens. The use of these drugs largely stays confined to alternative, creative pioneers of taste. These do report that more **DMT** variants (nn-DMT; 5-meo-DMT; 5-meo-DIPT or foxy; 5-meo-AMT) are now available. Only the rare few know how to get hold of these variants via the internet. There has been a slight decline in the use of **magic mushrooms**. Sales of them in the smart drugs sector appear to have stabilised. A processed dried mushroom posing as a chocolate bar, called shroom chocolate, is gaining some ground in the small-scale alternative party scene.

Demand for **poppers** now exists solely in gay networks. They are still easy to obtain, despite a recent ban. Over the years, **Viagra** has also become a steady item on the drugs menu in gay and kinky scenes.

As for the remaining drugs, **ephedra** seems to have all but disappeared from the market. The ban on the sale of ephedra, and of ephedra-based products like stackers, has been a serious blow to the smart drugs sector.

neighbourhood and problem youth

Difficult relations with local young people, and particularly with ethnic Moroccan youths, are a recurring issue for many neighbourhood organisations. For many such youths, flaunting the well-known brand logos and the latest electronic gadgets plays an important part in their quest for identity and status. This impulsive consumption can result in financial problems and even in criminal activities, undertaken to maintain the luxury standard of living. Surinamese and Antillean young people are likewise given to outward presentation and to showing off expensive quality clothing. They face more social problems than the Moroccan youth (problems with school, jobs and teenage pregnancy).

Alcohol is in, and it is now of growing importance to neighbourhood youth. Hanging out drinking on the streets or in doorways is more and more common, sometimes as a warm-up for a night out in the city. Most Moroccan youths and girls do not drink much because of their Islamic religion. The Moroccan youths are more likely to use **cannabis** than alcohol. They smoke it mainly on the streets, because smoking at home is out of the question, and cannabis coffeeshops are off limits

for people under 18. Field workers report that **ecstas** is predominantly taken by ethnic Dutch neighbourhood youth when at parties or dance events. Although it is less popular with ethnic Surinamese, Moroccan or Turkish adolescents, those ethnic minority youth that attend dance events may be more inclined to experiment with ecstasy. Ethnically mixed groups of hip-hop youth also seem increasingly open to ecstasy. Surinamese neighbourhood youth have more experience with **cocaine** than with ecstasy, but the amounts they use remain limited because of the price.

Street youth of Moroccan, Surinamese or Dutch descent who hang out in the city centre or in the vast Bijlmer estate present a serious problem. They are in bad physical shape, emotionally volatile and highly unstable. Many come from dysfunctional families. In their harried existence on the streets, they are exposed to drug pushers, substance misuse, prostitution and crime. Street youth are likely to use various combinations of **freebase cocaine crack heroin benzodiazepines alcohol** and **cannabis**.

prevention indicators

The data that together make up the prevention indicators are gathered from five different sources: telephone queries, internet queries, Unity mobile drug education teams, a pill-testing service, and drug deposit boxes in clubs.

The Jellinek Prevention **telephone service** is contacted more by the friends and relatives of substance users than by the users themselves. For years now, alcohol has been the prime subject of inquiry. Cannabis also prompts a constant stream of questions. Although the number of questions on cocaine has declined slowly in recent years, the drug is still responsible for more telephone queries than ecstasy.

Internet queries are more likely to come from the substance users themselves. On the Jellinek website, questions on cocaine have not (yet) surpassed those on ecstasy, which still ranks third after alcohol and cannabis. Few queries have been received about GHB in the last two years, but questions about amphetamine are now increasing.

The **unit** volunteers provide education about harm reduction in substance use at dance events in or near Amsterdam, and also further afield. According to data from people who come to the Unity stand during events, stimulants are the drugs most used by partygoers, after alcohol, tobacco and cannabis. The use of ecstasy before and/or during such events currently scores three times higher than the use of cocaine and amphetamine there. The scale of ecstasy, cocaine and amphetamine use varies widely per event, but the drug-taking never confines itself to one substance or the other. Most questions posed to the Unity volunteers

are about ecstasy, and far fewer are about cocaine or amphetamine. In contrast to the website, the number of queries about GHB has risen slightly at dance events.

For years now, data from the Jellinek Prevention **drug testing service** indicate relative stability in the ecstasy market. By far the most ecstasy samples now contain MDMA as their primary, and often only, active ingredient. Since the turn of the century, the average MDMA content of ecstasy tablets has varied between 80 and 90 mg (86 mg in 2004) – substantially lower than the level of ten years ago, which averaged 107 mg. However, the statistical range in tablet content is widening. Cocaine, amphetamine and GHB are also submitted for testing, and in greater amounts in 2004 than in the previous year. The purity of the cocaine fluctuated sharply (18% to 89%), and the drug was often found to be laced with other active substances (in particular phenacetine).

A very similar picture emerged from the ecstasy deposited in the secure **drug deposit boxes** located at the entrances of Amsterdam nightlife venues. The cocaine encountered in these boxes was even more likely to be contaminated than the cocaine brought to the testing service.

highlights in 2004

In last year's Antenna, we concluded that a 'new sobriety' had taken hold in Amsterdam. Although the newest generation of nightlifers are still taking drugs to a considerable extent, today's post-rave era is perhaps better characterised as one of 'controlled hedonism', in comparison to the tempestuous period that surrounded the rise of house music. Eclecticism is now the word in fashion, design and music, as well as in drug use. Original and seemingly incompatible music, fashions and lifestyles are increasingly fusing together. This mishmash of styles has blurred many previous boundaries and opened a new landscape, perceived by some as confusing and by others as an inviting new vista. Subcultures and mainstream cultures assimilate together more smoothly, as do black and white, gay and straight, ecstasy and cocaine, chic and shabby, sober and stoned, CJ and DJ, dance and urban.

Our panel and our prevention indicators, each from their own perspective, deliver an overall view of the trends in drug use and the developments on the Amsterdam drugs market. We see an extensive, perpetually self-regenerating alcohol market. Alcohol is consumed everywhere: on terraces and at parties, in clubs and cafés, in public and private, and by adolescents hanging out in the streets. Not only alcohol is also a constant source of queries to telephone and online information and advice services.

The supply side of the ecstasy market has been stable for years, but dosages vary widely. On the demand side, ecstasy is still the most common drug at dance events. Its popularity is now fading at dance clubs, where it has to compete with the exhilarating cocaine.

Something is amiss on the supply side of the cocaine market. Users complain of poor quality, there are wide fluctuations in purity and, worse still, adulteration and contamination make the available drugs unreliable. More cocaine is being brought in to the testing service. Despite all this, the use of cocaine has now become 'normalised' in many networks in the club scene, and it is being used in more situations and on more occasions. Cocaine has not (yet) overtaken ecstasy in the party scene. Cocaine is more of a club drug than a party drug. Moreover, the party scene is frequented by younger, less affluent youth. Even at dance events in and around Amsterdam, most of them do not come from the city itself.

Amphetamine is a drug that goes through repeated, temporary revivals within specific groups. It is still taken at dance events, albeit less commonly than ecstasy, and it never quite disappears from view at the testing services or the internet help site.

Hallucinogens and anaesthetics are marginal phenomena in Amsterdam nightlife. The GHB craze is clearly a thing of the past.

BIJLAGE

PANEL

de panelmethode.....	19
geruchten signalen en trends.....	170
de panelnet erken	171
panelmutaties	172
nieuwe panelleden vervangen panelleden uittredende panelleden toelichting bij tabellen panelnet erken	
Tabel 1	panelnet erken club en part circuit..... 175
Tabel 1	panelnet erken club en part circuit (vervolg) 17
Tabel 2	panelnet erken club en part circuit..... 177
Tabel 3	panelnet erken buurtjongeren en probleemjongeren..... 177
Tabel 4	top drie drugs club en part circuit..... 17
Tabel 5	top drie drugs buurtjongeren en probleemjongeren 17
Tabel	druggebruik club en part circuit..... 179
Tabel	druggebruik club en part circuit (vervolg) 10
Tabel	druggebruik club en part circuit (vervolg) 11
Tabel 7	druggebruik buurtjongeren en probleemjongeren 12
Tabel 9	Amsterdamse drugsprizen 2003 13
Tabel 9	Amsterdamse drugsprizen 2003 (vervolg)..... 14

de panelmethode

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over drugs en druggebruik onder jonge Amsterdammers. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen. Die ontwikkelingen behelzen enerzijds de trendsetters en de vroege trendvolgers die meer dan gemiddeld met drugs experimenteren en vaak voortrekkers zijn van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. We onderscheiden drie typen trendsetters: de maven (bollebozen), connectors en de salesman.⁹⁵ De maven hebben veel kennis van het uitgaanscircuit en/of de drugsmarkt en kunnen je daarover alles vertellen. De connectors zijn dynamischer, goed op de hoogte van de uitgaansmarkt en weten precies waar iedereen zich bevindt en weke posities ze innemen. De salesmen of proseliteerders ⁶ (evangelisten) hebben de meeste overtuigingskracht en zijn in staat om zelfs de grootste sceptici te enthousiasmeren van een product, in dit geval dus een 'nieuwe' drug. Anderzijds gaan de ontwikkelingen ook over jongeren die vanwege hun riskante leefstijl eerder in de problemen komen, zoals de verpauperde zwerfjeugd of de buurtjongeren. We moeten dus uitkijken om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. Dit betekent dat de panelstudie in het algemeen niet gaat over de 'doorsneejongeren' in het mainstream uitgaansleven. Nieuwe ontwikkelingen kunnen echter een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden, of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scene of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels kunnen overlappen. Zowel op grote feesten als Sensation en Mysteryland als in clubs of cafe's kunnen verschillende panelleden aanwezig zijn en vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest, de locatie en de sfeer. Overigens gaat het daarbij in eerste instantie niet om het eigen druggebruik maar wat zij als individu

---

⁹⁵ Gladwell (2000)

⁹⁶ Cohen (1975).

waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen zijn zeer uiteenlopend, wat elk jaar weer leidt tot rijke en gevarieerde impressies van het hedonistische uitgaansleven tot en met het problematische buurt- en straatleven.

geruchten signalen en trends

In Antenne 2004 doen we verslag van de eenentwintigste (t_{21}) en tweeëntwintigste (t_{22}) meting in respectievelijk het voorjaar/zomer en najaar/winter van 2004.

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare geruchten te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij signalen omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Waar precies een signaal ophoudt en een trend begint is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om hypes te onderscheiden van werkelijke trends. We kunnen echter pas spreken van een trend als meerdere panelleden in verschillende netwerken tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare en nieuwe ontwikkeling waarnemen in op de uitgaans- of drugsmarkt. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat actuele informatie over spraakmakende hypes, nieuwe scenes, muziekgenres en uitgaanslocaties. Het Amsterdamse uitgaansleven wordt daarbij in een culturele context geplaatst die verder reikt dan de vluchtigheid van hip die vergankelijk en tijdsgebonden is.⁹⁷ Wat bij wijze van spreken vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Om deze veranderende processen te volgen, is onze focus daarom niet alleen gericht op de setting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden gevolgd en beschreven.

Op de langere termijn geeft de panelstudie meer inzicht in zelfregulering, interesse in 'nieuwe' drugs en het verschijnen en verdwijnen van middelen op de gebruikersmarkt en daaruit vloeiende gebruikspatronen. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt immers op haar eigen wijze en onder andere omstandigheden de genotmiddelen die in omloop zijn. Zij vormen zichzelf een beeld op grond van

---

⁹⁷ Leland (2004).

bestaande voorlichting, uit eigen ervaring en die van vrienden. Internet is voor jongeren een veilig medium om specifieke informatie over drugs te zoeken, maar wordt ook gebruikt om vragen te stellen aan speciale voorlichtingsites of onder pseudoniem verhalen uit te wisselen of vragen te stellen aan leeftijdgenoten, zonder enige inmenging van deskundigen. Hypes, rages en kicks lijken - mede door nieuwe communicatievormen als internet, GSM, SMS en MMS - in een nieuwe fase te zijn beland. Naar de consequenties hiervan kunnen we slechts gissen. Tegenover het voordeel van de anonimiteit van internet, staat het nadeel van de controleerbaarheid. Want hoe betrouwbaar zijn de verhalen die jongeren over drugs uitwisselen?

Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen op de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jongeren op empirische controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

de panelnet werken

Wie hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel én voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. We slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Om nieuwe ontwikkelingen op de voet te blijven volgen, is het noodzaak om het panel aan te vullen met leden die in staat zijn om een nieuw fenomeen, locatie of netwerk te beschrijven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Ook wordt een overzicht gegeven van panelmutaties met nieuwe, vervangen en uitgetreden panelleden.

Het huidige panel telt 32 panelleden die 42 netwerken verspreid over, drie clusters vertegenwoordigen:

Het **uitgaanscircuit** is het grootste cluster dat bestaat uit professionals die we voor het gemak de clubmedewerkers noemen. Zij beschrijven van binnenuit de sfeer op specifieke locaties omdat ze goed zicht hebben op de verschillende participerende bezoekersgroepen. Binnen het uitgaanscircuit bekleden de professionals posities als glazenophaler, portier, doorbitch, barbediening, etc.

De club-, café- en partygangers worden vertegenwoordigd door panelleden die deel uitmaken van voornamelijk trendsettende uitgaansscenes. Deze creatieve en/of subculturele netwerken bevinden zich in lounges, (trendy) cafés, clubs, party's of op ongebruikelijke en niet reguliere locaties. Aan de hand van insiderinformatie van zowel clubmedewerkers én club- en partygangers kunnen we een zodoende een genuanceerd beeld schetsen van de hedendaagse Amsterdamse uitgaans- en gebruikersmarkt.

Het tweede cluster zijn de **buurtjongeren** die door panelleden worden vertegenwoordigd die werkzaam zijn als (ambulante) jongerenwerker of veldwerker. Zij hebben kennis van jongerenculturen in de buurt en onderhouden ook contacten met jongerencliques die een deel van hun vrije tijd in de buurt doorbrengen.

Probleem jongeren maken deel uit van het derde en tevens kleinste cluster. Zij worden vertegenwoordigd door professionele veldwerkers die in de binnenstad contacten hebben met o.a. (zwerf)jongeren, jonge gebruikers en jongensprostituees die veelvuldig rondhangen op straat, in bars en rond het Centraal Station.

Om de anonimiteit van clubs, cafés, coffeeshops etc. te waarborgen noemen we geen namen van panelleden en horecagelegenheden als er informatie wordt gegeven over of een duidelijke link is met het druggebruik op een desbetreffende locatie. We hebben bewust voor deze voorzichtige benadering gekozen om de anonimiteit van panelleden en locaties te waarborgen en ze niet in diskrediet te brengen. Als we een impressie geven van een populaire clubavond of party, dan wordt de locatie gewoon vermeld aangezien we niet ingaan op het middelengebruik. Elk panellid wordt met een nummer en de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken aan te duiden.

panelmutaties

De panelmutaties kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën: nieuwe panelleden, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen, vervangen panelleden die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk, en uittreedende panelleden die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

nieuwe panelleden

Zes personen zijn nieuw in het panel. Zij zijn onder andere geworven na tips van andere panelleden, of op basis van eigen veldwerk benaderd.

- Wendy (84a) maakt deel uit van een creatieve scene met veel movers & shakers in het uitgaanscircuit.

- Pepe (85a) dj, draait veel in trendsettende clubs en is goed op de hoogte van nieuwe locaties die breder programmeren dan louter dance. Heeft contact met een uitgebreid stapnetwerk.
- Edo (86a) ervaren clubprogrammeur die bovendien goed op de hoogte is van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven.
- Mea (87a) zit in een kunstzinnig georiënteerd netwerk die vooral alternatieve party's bezoeken en ook eigen feesten organiseren.
- Igo (88a) maakt deel uit van de homoscene en gaat ook regelmatig uit naar andere heterofeesten.
- PieterBas (89a) is goed thuis in het thans mateloos populaire hardcore en hardhouse genre.

vervangen panelleden

Vijf personen hebben te kennen gegeven niet meer te kunnen deelnemen of waren niet meer bereikbaar en zijn vervangen door nieuwe panelleden die op dezelfde locatie of werken of deel uitmaken van hetzelfde of een vergelijkbaar netwerk.

- Tizi (50a) vervangt Aziz die praktiserend moslim is geworden en als consequentie hiervan abrupt gestopt is met uitgaan en feesten. Tizi maakte deel uit van dezelfde vriendengroep als Aziz.
- Debby (56a) vervangt Henk die portier was in een club. Omdat het niet mogelijk was een geschikte portier als vervanger te vinden is gekozen voor een barmedewerker van dezelfde locatie.
- Sam (19ab) heeft het stokje weer overgenomen van collega Lester die met de noorderzon vetrokken is. Sam is als veldwerker thans werkzaam in de binnenstad.
- Bob (16a) heeft goed zicht op deels illegale jongensprostituees die voornamelijk werken in bars en op straat. Na jaren van afwezigheid wordt deze positie weer bekleed door een veldwerker.
- Ioris (74a) vervangt Didi die haar interesse in alternatieve en trancefeesten heeft verloren. Gaat weinig meer uit. Ioris heeft goed zicht op een psychonautisch netwerk en is nauw betrokken bij de psytrance scene.

uittredende panelleden

In totaal zijn er acht personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen.

- Anders (80a) maakt deel uit van de alternatieve Amsterdamse kunstkraakscene. Vanwege de relatief hoge leeftijd van de scene is besloten om Anders niet meer te interviewen.

- Rocky (66a) zit in het homo circuit maar geeft aan dat hij veel minder uitgaat en daarom wil stoppen. Een potentiële vervanger was gevonden maar is dermate moeilijk bereikbaar dat er geen geschikte vervanger is.
- Sunny (31ab) maakte jarenlang deel uit van het hippe & homo club- & cafécircuit. Omdat hij zo moeilijk bereikbaar is, besloten we hem niet meer te interviewen.
- Leila (34a) heeft eveneens jarenlang deel uitgemaakt van het panel in verschillende posities als doorbitch, clubprogrammeur, trendwatcher en muziekjournalist. Ze vertelde ook veel over haar eigen vriendenkring. Ondanks dat ze nog geregeld uitgaat zegt ze minder goed zicht te hebben op het druggebruik.
- Joerie (26b) is ooit begonnen als dj en wist veel over de trance clubscene. Heeft ook een tijdje gewerkt in de smartbranche en was goed op de hoogte van allerlei psychoactieve middelen. Gaat nauwelijks meer uit en heeft interesse in drugs verloren.
- Milo (04a) verblijft wegens zakelijke activiteiten veel in het buitenland.
- Ilja (49a) was hostess, candygirl, flyeraar en verzorgde tevens de clubprogrammering. Vond Amsterdam te klein en had behoefte aan avontuur. Werkt nu voor onbepaalde tijd op een internationaal cruiseschip.
- Mark (69ab) stapte veel in het trendsettende clubcircuit maar is voor onbepaalde tijd gaan studeren in het buitenland.

toelichting bij tabellen panelnet erken

- Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (als een panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **V**).
- Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.
- De kolom T geeft het nummer van de meting aan (21 en/of 22).
- De kolom andere etniciteit: Afrikaans (Afr), Antilliaans (An), Arubaans (Ar), Australisch (Aus), Aziatisch (Az), Bosnisch (Bo), Chinees (Ch), Curaçao (Cu), Diversen (Div), Engels (En), Ethiopisch (Et), Europees (Eur), Hindoestaans (Hi), Indonesisch (Ind), Internationaal (Int), Israëliisch (Isr), Japans (Ja), Marokkaans (Ma), Noord-Afrikaans (Na); Pools (Po), Somalisch (So), Surinaams (Su), Turks (Tu), Verenigde Staten (VS).

Tabel 1 panelnet erken club en part circuit

club caf en lounge

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant.	♀	NL.	andere etniciteit
Debby	barmedewerker	56a V	22	Clubnacht dance Clubnacht urban	16-30 20-30		60% 50%	30% 50%	40% Su, 20% Tu/Ma, 10% Mix 35% Su, 5% Ma, 10% Mix
John	Portier	57a	21 22	Clubnacht Divers	25-35	50	50%	50%	50% Expats
Jesse	Barman	48a	22	Clubnacht dance Clubnacht urban	18-25 16-28		30% 40%	98% 50%	2% Div 50% Su/An
Ria	Portier	81a	21 22	Clubnacht Dance Clubnacht Urban	18-25 18-35		30% 40%	98% 20%	2% Div 60% Su/An, 20% Ma
Pepe	Dj, program.	85a N	22	Alternatief & hip clubs	22-28	150	45%	75%	15% Eur; 10% AI
Wendy	stapper	84A N	22	Café's / privefeesten	25-30	100	50%	95%	5% Eur
Kaya	stapper	73a	21 22	Hippe-hippy feesten	25-35	100	40%	90%	10% Eur
Edo	Clubprogram.	86a N	22	clubcircuit	25		45%		
Mea	Stapper	87a N	22	Alternatief feestjes	25-35	50	40%	95%	5% All
Roos	Stapper	78a	21 22	Vip-hip & clubs	16-25	?	40%	65%	10% Su/An, 5% Ma, 10% Ind
Lizz	Stapper /dj	72a	22	Technoscene party's	20-30	75	40%	95%	5% Eur
Vince	DJ	76a	22	Clubs / party urban / dance	18-25	150	50%	50%	50% Su, An, Ma, Tu

Tabel 1 panelnet erken club en part circuit (vervolg)

club caf en lounge

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant.	♀	NL.	andere etniciteit
Spike	DJ	77a	21 22	Clubs party Urban / ecletisch	18-25	50	50%	10%	90% Su
Jorg	Clubganger	58a	21 22	Clubs en hippe feestjes	25-35	50	50%	70%	30% Expats, Az, Su/An, Ma, Latino
Angel	Clubganger	65a	21 22	Clubs & thuis	25-35	20	50%	85%	15% Ma, Su, An
igo	Club- caféganger	88a N	22	Leerscene Gay	22-40	10	0%	25%	Eur, Vs, Latino
igo	Club- caféganger	88b N	22	Gayscene,	22-35	10	0	75%	Eur, Vs
Nemo	Clubganger	64a	21 22	Clubs mainstream	22-40	30	50%	60%	10% Su/An, 5% Ma, 5% Int, 2% Az
Bibibas	Clubganger	79a	21 22	VIP loges	30-35	60	60%	40%	60% Su
Bibibas	Clubganger	79b	21 22	Clubs	25-30	25	40%	50%	30% Ma, 10% Su, 10% Eur
Nigga	Go-go danser, stapper	60a	22	Party's en clubs	25-35	25	40%	75%	25% Su, Ma, Tu
Jorg	Partyganger	58b	21 22	Gay party's	30-35	50	10%	85%	5% Su/An, 10% Int
Dennis	Clubganger	57b	21 22	Gayclubs	20-50	50	0%	40%	40% Int, 15% Su/An, 5% Ma/Tu
Tizi	Clubgangers	50a V	22	Clubs	22-28	20	40%	25%	Div, Ma, Tu, Su, Ind

Tabel 2 panelnet erken club en part circuit

part s en events									
naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant. ♀	NL.	andere etniciteit	
Roos	Partyorganiser	78b	21	Techno party					
Zoë	Partyganger	67a	21 22	Party's	18-22	25	40%	100	
Paul	Partyganger	45a	21 22	Techno en hardcore Party's	18-24	20	35%	100	
Sander	Partyganger	41a	22	(Goa)trance travellers	18-28	75	40%	65%	10% Su/An, 1% Ma, 15% Eur, 10% Int
Has	Partyganger	75a	21 22	Underground party's	20-35	150	45%	75%	25% Eur
Ioris	Partyganger	74a V	21	Psy-trance Party's	22-35	100	45%	70%	25% Eur, 5% All
PieterBas	Partyganger	89a N	22	Hardcore scene	14 -35	?	35%	98%	2% Ma, Su
PieterBas	Partyganger	89b N	22	Kraakscene	18-25	?	45%	90%	10% Eur

Tabel 3 panelnet erken buurtjongeren en probleemjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant. ♀	NL.	andere etniciteit	
ah	jongerenwerk	82a	21 22	Buurtjeugd Zuid oost	16-23	50	40%	0%	100% Su/An
ah	Jongerenwerk	Zuid N	21 22	Buurtjeugd	18-23	80	0 %	30%	70% Ma
ared	Jongerenwerk	83a	21 22	Buurtjeugd	16-23	60	0 %	0%	95% Ma, 3% Tu, 2% Su
Erik	Jeugdwerker	20a	21 22	Buurtjeugd	15-25	125	35%	25%	25% Su, 25% Ma, 25% Tu
Bob	Veldwerker	16a V	21 22	Jongens prostituees	19-26	50	0%	0%	Roemeens, Pools, Hongaars
Sam	Straathoekwerker	19a V	22	Straatjongeren Centrum	16-23	30	40%	70%	3% Su, 7% Ma, 20% Geen Status
Sam	Straathoekwerker	19b V	22	Straatjongeren Zuid oost	21-23	15	40%	40%	40% An, 12% Ma, 6% Su

Tabel 4 top drie drugs club en part circuit

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 21	T 22	T 21	T 22	T 21	T 22
Debb	56a		coke		xtc		
Debb	56b		xtc		speed		coke
ohn	57a	coke	xtc	xtc	coke	speed	
esse	48a		xtc		speed/coke		speed/coke
esse	48b		coke				xtc
Ria	81a		xtc		coke		speed
Ria	81b		coke				xtc
epe	85a		coke		amf		keta
end	84a		coke		xtc		ghb
a a	73a	amf	amf	coke	xtc	xtc	coke
Edo	86a						
Mea	87a		xtc		coke		ghb
Roos	78a		coke		-		xtc
Lizz	72a		coke		keta		xtc
Vince	76a		coke		xtc		can
Spike	77a	can	can	coke	coke	xtc	xtc
org	58a	coke	xtc	xtc	-	-	coke
Angel	65a	ghb	ghb	xtc	xtc	coke	coke
Figo	88a		keta		xtc		coke
Figo	88b		xtc		coke		pop
Nemo	64a	xtc	xtc	coke	coke	speed	ghb/speed
ibibass	79a	coke	coke	xtc	xtc	-	-
ibibass	79b	xtc	coke	coke	xtc	speed	-(ghb)
Nigga	60a		ghb		amf		coke
org	58b		coke		xtc		poppers
Dennis	57b	coke	xtc	xtc	poppers	poppers	coke
Tizi	50a		coke		xtc		ghb
Roos	78b		xtc		amf		coke
o	67b	xtc	xtc	coke	coke	amf	amf
aul	45a	coke	coke	xtc	xtc	amf	amf
Sander	41a		xtc		speed		lsd
as	75a	xtc	xtc	amf	ket	lsd	amf
Floris	74a	xtc		amf		lsd	
ieter as	89a		xtc		coke		speed
ieter as	89b		tc		Speed		Coke

Tabel 5 top drie drugs buurtjongeren en probleemjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 21	T 22	T 21	T 22	T 21	T 22
ah	82a	can	can/coke	alcohol	alco/hero	coke	tab/xtc
ah	82b		can/xtc		tab		alco
Fared	83a	tab/xtc	tab/xtc	can/coke	can/coke	alco	alco
Erik	20a	can	can	xtc	xtc	coke	coke
ob	16a	can	can	coke	coke	xtc	xtc
Sam	19a		hero		basecoke		alco
Sam	19b		basecoke		hero		alco

Tabel druggebruik club en part circuit

	T	ohn 57a	Debb 56a	Debb 56a	esse 48a	esse 48a	Ria 81a	Ria 81a	pepe 85a	end 84a	a a 73a	edo 86a	Mea 87a
slaapmiddel	21												
	22												
cannabis	21												
	22												
alcohol	21												
	22												
amfetamine	21												
	22												
LSD	21												
trips	22				-	-				-			
paddo s	21												
	22				-	-							
	21												
	22												
ketamine	21	-											
	22												
coca ne (poeder)	21												
	22												
crack	21												
basecoke	22												
ecstas	21												
	22												
hero ne	21												
methadon	22		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
poppers	21												
	22												
lachgas	21	-											
	22												
energ drinks	21												
	22												
erectogeen	21	-											
	22												
ecotrip ⁹⁸	21												
	22												
energizers ⁹⁹	21												
	22												
xtc achtigen	21	-											
	22												
overig ¹⁰⁰	21	-											
	22	-											
			0%;	1 - 10%;	11 - 25%;	26 - 50%;	51 - 75%;	76 - 100%	Met	Dob			

⁹⁸ cactus, salvia, dmt, yage e.d.

⁹⁹ ephedra, guarana, e.d

¹⁰⁰ 5m 5-meo-DMT, Et ether, Me methamfetamine

Tabel druggebruik club en part circuit (vervolg)

	T	78a Roos	72a Lizz	76a Vince	77a Spike	58a Org	65a Angel	88b Figo	88b Figo	64a Nemo	79a ibibass	79b ibibass	60a Nigga
slaapmiddel	21												
	22												
cannabis	21												
	22												
alcohol	21												
	22												
amfetamine	21												
	22												
LSD	21												
trips	22												
paddos	21												
	22												
	21												
	22												
ketamine	21												
	22												
cocaïne (poeder)	21												
	22												
crack	21												
basecoke	22												
ecstas	21												
	22												
heroïne	21												
methadon	22												
poppers	21												
	22												
lachgas	21												
	22												
energ drinks	21												
	22												
erectogeen	21												
	22												
ecotrip ¹⁰¹	21												
	22												
energizers ¹⁰²	21												
	22												
xtc achtigen	21												
	22												
overig ¹⁰³	21												
	22								Me,Et	Me,Et			
			0%;	1 - 10%;	11 - 25%;	26 - 50%;	51 - 75%;	76 - 100%					

¹⁰¹ cactus, salvia, dmt, yage e.d.

¹⁰² ephedra, guarana, e.d

¹⁰³ Et ether, Me methamfetamine

Tabel druggebruik club en part circuit (vervolg)

	T	58b org	57b Dennis	50 Tizi	78b Roos	67a o	45a aul	41a Sander	75a as	74a floris	89a feter as	89b feter as
slaapmiddel	21											
	22	-										
cannabis	21											
	22											
alcohol	21											
	22											
amfetamine	21											
	22	-										
LSD	21											
	22	-										
trips	21											
	22	-										
paddos	21											
	22	-										
	21											
	22											
ketamine	21		-		-	-	-					
	22											
cocaïne (poeder)	21											
	22											
crack	21											
	22	-										
basecoke	21											
	22	-										
ecstas	21											
	22											
heroïne	21											
	22	-										
methadon	21											
	22	-										
poppers	21											
	22											
lachgas	21											
	22	-										
energ drinks	21											
	22											
erectogeen	21											
	22											
ecotrip ¹⁰⁴	21											
	22	-										
energizers ¹⁰⁵	21											
	22	-										
xtc achtigen	21											
	22											
overig ¹⁰	21								Me,Ri			
	22	-						5m	Ri			
			0%;	1 - 10%;	11 - 25%;		26 - 50%;		51 - 75%;		76 - 100%	

¹⁰⁴ cactus, salvia, dmt, yage e.d.

¹⁰⁵ ephedra, guarana, e.d

¹⁰⁶ 5m 5-meo-DMT, Me methamfetamine, Ri ritalin

Tabel 7 druggebruik buurtjongeren en probleemjongeren

	T	82a ah	82b ah	83a Fared	20a Erik	16a ob	19a Sam	19b Sam
slaapmiddel	21					~		
	22					~		
cannabis	21							
	22							
alcohol	21							
	22							
amfetamine	21			-	-	?		
	22			-	-	-	-	-
LSD	21			-	-			
	22			-	-	-	-	-
trips	21			-	-			
	22			-	-	-	-	-
paddos	21	-		-	-			
	22	-		-	-			
	21			-	-	?		
	22	?	?	-	-	?	-	-
ketamine	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-	-	-
cocaïne (poeder)	21							
	22			-			-	-
crack	21							
	22			-				
basecoke	21			-				
	22			-				
ecstas	21	-						
	22						-	-
heroïne	21			-	-			
	22			-	-			
methadon	21							
	22			-	-			
poppers	21	-		-	-	?		
	22	-		-	-			
lachgas	21	-		-	-			
	22	-		-	-			
energ drinks	21							
	22							
erectogeen	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-		
ecotrip ¹⁰⁷	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-		
energizers ¹⁰	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-		
xtc achtigen	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-		
overig	21	-		-	-	-		
	22	-		-	-	-		

0%; 1 - 10%; 11 - 25%; 26 - 50%; 51 - 75%; 76 - 100%

¹⁰⁷ cactus, salvia, dmt, yage e.d.

¹⁰⁸ ephedra, guarana, e.d

Tabel 9 Amsterdamse drugsprijzen 2003¹⁰⁹

	ecstasy prijs per pil	MDMA poeder prijs per gram	amfetamine prijs per gram	cocaine prijs per gram	NN DMT prijs per gram		prijs per buisje
as	T:2.50		gratis				
epe	T:5 U:%		T:10	T+U: 50-60			U:5
Tizi	T:5-10 2 (100P)			T:50			U:15
end	T:3-5		T:15 Meth: 125	T:50-60	T:75		300 (L)
Mea	T:3-5			T 50-60			150 I
Angel	0.65 (1000P)			T:40			120 (L)
a a	T:4 U:5		T:8 U:10	T:50 U:50	T:150		
o	T:3-5 20 (1g)		T:10	T:50-60			150 (L)
aul	T:1-5		T:5	T50			
Nigga	3 (100P)		T:10	T:45 U:50			200 (L)
Roos	Gratis			T:40-50			Gratis
Lizz	T:5		T:12	T:40-60			
Ria				T:40 U:50			T:10
Figio	T:5-7 U:10 2.50 (100P)		Ice: T+U:150-200	T+U: 50-55			T:7.50 U:10 125 (L)
esse	T:2.50 U:7.50	T:8		T:40-60			
Nemo	T:1-2 U:5		Gratis	T:50 U:50			200 (L)
Sander	T:2 U:5-10	T:15-20 U:25-35	T:10 U:20	T:30-40 U:40-50	T:100-150 U:150		
ibibass	T:1-2 U:3			T:50			
Dennis	T:3-5		T:10	T:50-70			
org	T:10 U:15			T:50			
Sam				Bol :7.50			
Fared	S:10			Bol: 10			
ah	T:1.50-3 U:2-3			T:60 U:50			

¹⁰⁹ Weergegeven zijn de prijzen in euro's per pil, gram, etc. bij afname van één standaard hoeveelheid. Wanneer afwijkende hoeveelheden worden afgenomen, staat deze tussen haakjes vermeld. P pillen, C capsule, G gram, K kilo, L liter.

Tabel 9 Amsterdamse drugsprijzen 2003 (vervolg)¹¹⁰

	ketamine prijs per gram	viagra prijs per pil	addo s (reep)	LSD prijs per zegel	Lachgas Per ballon	poppers prijs per flesje
as						
epe						
Tizi						
end	T:50				U:5	
Mea						
Angel		T:7.50				
a a	T:30 U:60		T:6 U:35			
o						
aul						
Nigga						12.50
Roos	gratis	gratis				
Lizz	T:50					
Ria			T:10		T:2 U:5	T:7.50
Figio	T:25	T:7.50 U:10		T:10		U: 17.50
esse						
Nemo		T:5	T:10			
Sander	T:25-35 U:40-50		T: 5	T:1 U: 2-5	T:0 U:2-4	
ibibass					U:5	
Dennis		T5-10		T:5		U:12.50
org		T: 20				
Sam						
Fared						
ah		T: 4 U: 5				

¹¹⁰ Weergegeven zijn de prijzen in euro's per pil, gram, etc. bij afname van één standaard hoeveelheid. Wanneer afwijkende hoeveelheden worden afgenomen, staat deze tussen haakjes vermeld. P pillen, C capsule, G gram, K kilo, L liter.

BIJLAGE

PREVENTIE INDICATOREN

Tabel 1	vragenstellers telefonische vragen (1992 2004).....	1 7
Tabel 2	middelen telefonische vragen omgeving (1992 2004).....	1 7
Tabel 3	middelen telefonische vragen eigen problematiek (1992 2004)	1
Tabel 4	vragenstellers internetvragen (2000 2004).....	1
Tabel 5	top vijf van middelen bij internetvragen (2000 2004)	1
Tabel	vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen	1
Tabel 7	thema s internetvragen (2000 2004).....	1 9
Tabel	bezoekers en vragenstellers nit stand (2002 2004).....	1 9
Tabel 9	middelengebruik bezoekers nit stand.....	1 9
Tabel 10	middelengebruik tijdens de afgelopen 24 uur (2003 2004)	1 9
Tabel 11	middelen bij vragen nit stand (2002 2004)	190
Tabel 12	ecstas monsters aangeboden bij ellinek reventie (1993 2004).....	190
Tabel 13	belangrijkste erkzame stof ecstas monsters (1993 2004)	190
Tabel 14	dosering MDMA tabletten (1994 2004)	191
Tabel 15	belangrijkste erkzame stof monsters discokluisjes	191

Tabel 1 vragenstellers telefonische vragen (1992-2004)

	OMGEVING			EIGEN PROBLEMATIEK			IN ORMATIE	TOTAAL	
	totaal	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	excl. info	incl. info
1992	241	27%	73%	140	59%	41%		381	-
1993	313	29%	71%	19	62%	38%		482	-
1994	432	30%	70%	259	62%	38%		691	-
1995	49	26%	74%	27	55%	45%		785	-
199	55	28%	72%	39	58%	42%	45	1294	1759
1997	375	26%	72%	40	54%	46%	2	783	1069
199	279	32%	68%	379	50%	50%	1	658	824
1999	292	27%	73%	339	46%	54%	10	631	811
2000	40	27%	73%	2	55%	45%	202	692	894
2001	45	33%	67%	234	53%	47%	19	690	886
2002	317	32%	68%	171	56%	44%	143	488	631
2003	352	26%	74%	179	63%	37%	15	531	687
2004	34	25%	75%	2	56%	44%	¹¹¹ 149	614	763

Tabel 2 middelen telefonische vragen omgeving (1992-2004)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaine	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	tabak ¹¹²	anders
1992	23%	1%	15%	13%	11%	9%	2%	2%	4%	21%		2%
1993	21%	2%	13%	12%	9%	7%	1%	2%	10%	19%		5%
1994	24%	1%	8%	15%	12%	12%	1%	1%	7%	15%		5%
1995	26%	1%	7%	14%	14%	12%	3%	1%	8%	12%		5%
199	26%	2%	5%	15%	10%	9%	4%	2%	6%	14%		1%
1997	25%	1%	5%	15%	12%	12%	4%	2%	3%	14%		7%
199	25%	0.5%	5%	22%	17%	9%	1%	1%	3%	9%		8%
1999	32%	0.5%	5%	11%	21%	8%	1%	0%	2%	13%		8%
2000	31%	1%	6%	11%	22%	7%	0.5%	0.5%	3%	10%		6%
2001	35%	0.5%	6%	13%	17%	6%	0.5%	0.5%	2%	8%		11%
2002	31%	1%	3%	15%	19%	7%	1%	0%	3%	10%	1%	9%
2003	29%	1%	4%	15%	20%	6%	1%	0.5%	3%	14%	1%	10%
2004	27%	3%	4%	17%	16%	3%	1%	0.5%	1%	11%	1%	15%

¹¹¹ Inclusief 59 telefoongesprekken met onbekende vragensteller.

¹¹² Percentages onbekend tot 2002.

Tabel 3 middelen telefonische vragen eigen problematiek (1992 2004)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaine	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	tabak ¹¹³	anders
1992	16%	9%	4%	17%	4%	4%	1%	6%	25%	11%		1%
1993	14%	5%	5%	17%	3%	4%	6%	5%	31%	12%		4%
1994	18%	4%	5%	10%	6%	3%	3%	3%	29%	13%		7%
1995	17%	5%	5%	15%	4%	5%	4%	5%	24%	10%		7%
199	24%	2%	6%	12%	5%	4%	3%	5%	15%	8%		17%
1997	22%	5%	4%	14%	5%	6%	2%	4%	16%	9%		13%
199	23%	9%	4%	13%	7%	8%	2%	4%	12%	8%		11%
1999	23%	6%	4%	20%	9%	2%	3%	4%	8%	6%		15%
2000	31%	4%	5%	15%	13%	6%	0.5%	1%	9%	6%		7%
2001	28%	3%	1%	16%	17%	3%	0.5%	0.5%	13%	6%		12%
2002	30%	6%	5%	12%	10%	5%	1%	1%	9%	10%	3%	9%
2003	39%	3%	6%	9%	11%	3%	-	1%	6%	8%	6%	4%
2004	17%	6%	2%	15%	10%	3%	0.5%	6%	5%	6%	15%	14%

Tabel 4 vragenstellers internetvragen (2000 2004)

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	152	93	801	1046
2004	181	136	590	907

Tabel 5 top vijf van middelen bij internetvragen (2000 2004)

	cannabis	ecstasy	alcohol	cocaine	amfetamine	GHB
2000	15%	13%	11%	9%	4%	-
2001	13%	15%	11%	10%	-	2%
2002	11%	9%	12%	9%	-	2%
2003	13%	9%	15%	7%	3%	-
2004	12%	11%	15%	8%	5%	-

Tabel vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	136	26%	28%	46%
cannabis	112	28%	24%	48%
ecstas	99	42%	19%	38%
coca ne ¹¹⁴	73	32%	33%	36%
amfetamine	41	41%	27%	32%

¹¹³ Percentages onbekend tot 2002.

¹¹⁴ Inclusief enkele vragen over gekookte coke respectievelijk crack.

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51%	18%	15%	12%	4%
2001	48%	18%	16%	15%	3%
2002	47%	16%	18%	17%	3%
2003	64%	2%	17%	14%	2%
2004	52%	6%	21%	19%	2%

	BEZOEKERS DIE DE VOLLEDIGE UIZ INVULDEN			VRAGENSTELLERS	
	N	gemiddelde leeftijd	percentage vrouw	N	percentage vrouw
2002				789	29%
2003	2857	22.7	28%	839	27%
2004	3446	22.8	27%	535	25%

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	ephedra	geen van deze middelen
laatste maand										
man	91%	71%	59%	63%	36%	27%	12%	9%	9%	1%
vrouw	86%	67%	41%	51%	25%	24%	9%	6%	9%	2%
12-18 jaar	91%	74%	57%	46%	25%	23%	7%	8%	7%	2%
19-22 jaar	92%	73%	57%	60%	34%	30%	11%	9%	8%	2%
23-26 jaar	88%	66%	49%	59%	36%	27%	12%	7%	11%	2%
27 jaar en ouder	85%	64%	50%	67%	30%	26%	15%	6%	10%	0.5%
TOTAAL	89%	70%	55%	60%	33%	27%	11%	8%	9%	1%
laatste 24 uur										
man	70%	56%	34%	47%	14%	16%	5%	1%	3%	7%
vrouw	55%	52%	17%	36%	8%	15%	3%	0.5%	3%	12%
12-18 jaar	67%	61%	28%	33%	8%	14%	2%	1%	3%	8%
19-22 jaar	69%	60%	32%	44%	13%	19%	4%	1%	2%	8%
23-26 jaar	65%	53%	27%	43%	15%	16%	4%	1%	3%	9%
27 jaar en ouder	58%	45%	26%	54%	12%	16%	7%	1%	5%	7%
TOTAAL	66%	55%	29%	44%	13%	16%	4%	1%	3%	8%

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	ephedra	geen van deze middelen
2003	66%	55%	37%	50%	20%	19%	4%	2%		6%
2004	66%	55%	30%	44%	13%	16%	4%	1%	3%	8%

Tabel 11 middelen bij vragen nit stand (2002 2004)

	ecstasy	alcohol	cannabis	cocaine	amfetamine	GHB	smart producten
2002	38%	8%	3%	5%	3%	7%	8%
2003	40%	7%	6%	6%	6%	8%	10%
2004	38%	8%	6%	6%	6%	10%	3%

Tabel 12 ecstas monsters aangeboden bij ellinek reventie (1993 2004)

	N	tablet	poeder ¹¹⁵	capsule	VORM vloeistof
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88%	3%	8%	0%
1994	584	90%	4%	4%	0.5%
1995	1038	93%	4%	3%	0.5%
1999	1049	94%	5%	2%	0.5%
1997	868	92%	9%	2%	0%
1999	703	89%	9%	3%	0%
1999	481	85%	13%	1%	0.5%
2000	389	92%	5%	3%	0%
2001	367	93%	6%	1%	0%
2002	239	89%	10%	1%	0%
2003	321	88%	9%	2%	0.5%
2004	343	86%	13%	0.5%	0%

Tabel 13 belangrijkste erkzame stof ecstas monsters (1993 2004)

	MDMA	MDEA	MDA	PHENETH overig	LAMINES totaal	AM ETAMINE ¹¹⁶	OVERIG ¹¹⁷
1993 (2 ^e halfjaar)	58%	20%	3%	0.5%	81%	10%	9%
1994	63%	15%	3%	2%	82%	10%	9%
1995	66%	16%	3%	3%	87%	8%	5%
1999	76%	15%	2%	2%	94%	4%	2%
1997	56%	11%	2%	6%	75%	15%	10%
1999	87%	1%	1%	0.5%	90%	6%	4%
1999	95%	1%	2%	0%	98%	1%	1%
2000	97%	0.5%	0.5%	0%	97%	0.5%	3%
2001	94%	3%	1%	0%	97%	1%	2%
2002	94%	0%	3%	0%	97%	1%	2%
2003	98%	0.5%	0.5%	0%	98%	1%	1%
2004	92%	0.5%	2%	0%	94%	0.5%	6%

¹¹⁵ Inclusief een enkele kristal.

¹¹⁶ Inclusief amfetamine+cafeïne en amfetamine+medicijnen.

¹¹⁷ Overige stoffen, onbekend (niet herkend, niet verstuurd) of geen.

Tabel 14 dosering MDMA tabletten (1994 2004)

	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
1994	3	222	107	30
1995	6	173	93	27
199	9	199	95	27
1997	1	181	86	33
199	3	136	64	22
1999	5	195	68	22
2000	8	212	76	30
2001	8	193	89	29
2002	8	209	84	25
2003	4	212	81	32
2004	27	188	86	34

Tabel 15 belangrijkste erkzame stof monsters discokluisjes

	tabletten (n 285)	poeders ¹¹⁸ (n 154)	alle geanalyseerde monsters (n 439)
MDMA	88%	5%	59%
MDEA	1%	-	1%
MDA	2%	-	2%
coca ne	-	60%	21%
lidoca ne	-	5%	2%
amfetamine ¹¹⁹	-	4%	1%
cafe ne ¹²⁰	1%	3%	2%
ketamine	-	8%	3%
overig ¹²¹	2%	6%	4%
onbekend	0.5%	0.5%	1%
geen erkzame stof	5%	10%	6%

¹¹⁸ Mogelijk ook enkele vloeistoffen.

¹¹⁹ Soms aangevuld met een (grote) dosis cafeine (dubbeltelling).

¹²⁰ Soms met kleine dosis amfetamine (dubbeltelling).

¹²¹ O.a. efedrine, guaifenesine, mCPP, TWM, LSD, phenylpropanolamine.

MUZIEKLE ICON

Ambient	Instrumentale, meestal elektronische omgevingsmuziek, bedoeld om zowel bewust als onbewust een ruimtelijk en rustgevend effect te bewerkstelligen. Karakteristiek zijn dan ook de lang uitgesponnen tijdsduur van de stukken en het gebrek aan beats en dynamiek. Wordt veel gedraaid in de relaxruimte op feesten en evenementen. Ook wel chill (out) genoemd.
M	Beats per minute, de tempoaanduiding die het aantal beats per minuut weergeeft.
reakbeat	Muziek met versnelde hiphopritmes waarbij het accent niet op de tel ligt (i.t.t. de monotone vierkwartsmaat van house). De breakbeat is de ritmische basis van verschillende populaire stijlen als hiphop, drum & bass en electro maar als genre-aanduiding wordt het ook gebruikt voor de oorspronkelijke, op funk gebaseerde dansmuziek en rechtstreeks afgeleide substromingen als big beat, chemical beats, nu skool breakz en broken beats.
lubtrance	Luchtige variant van trance met vrolijke melodieën en simpele teksten. Dankzij bekende DJ's doorgestoten naar de hitparades.
Dance	Hoewel veel popmuziek betiteld kan worden als dansmuziek, heeft dance als genre specifiek betrekking op grotendeels elektronische muziek die speciaal bedoeld is om de dansvloer vol te krijgen en die zich richt op de bijbehorende clubcultuur. Die cultuur ontstond in de discotheken van de jaren zestig en kreeg in het daaropvolgende decennium een eigen soundtrack met de komst van de discomuziek. Als genre-aanduiding werd de term dance pas gemeengoed in de jaren tachtig, toen nieuwe stijlen als house en zijn afgeleiden hun intrede deden.
Drum n bass	In de jaren negentig ontwikkelde, grotendeels instrumentale breakbeat variant, gekenmerkt door een snel ratelend ritmepatroon, overvloedig samplegebruik en een extreem laag basgeluid. In een vroeg stadium jungle geheten en later opgesplitst in een aantal varianten als de duistere darkcore, de experimentele artcore of jazzstep en de populaire jump up of hardstep.
Dub	Variant van reggae die ontstond toen Jamaicaanse producers de B-kanten van hun singles begonnen op te vullen met (grotendeels) instrumentale versies. Typische kenmerken zijn veel echo -en filtereffecten, instrumenten die voortdurend invallen en weer verdwijnen en een klemtoon op zware, diepe bassen en drums.

Electro	Muziek die eind jaren zeventig/begin jaren tachtig ontstaat, als synthesizers voor het eerst intensief worden gebruikt om popmuziek te maken. De synthesizermuziek die de ritmes van funk uit de jaren zeventig als uitgangspunt neemt, wordt electro genoemd. Het vroege electro geluid ligt aan de grondslag van de latere housevariant techno. Aan het begin van het nieuwe millennium vindt er een revival van de oude electro plaats de electroclash.
gangstarap	Aggressieve vorm van hiphop. Teksten hebben vaak betrekking op het harde leven 'in da hood', en zijn soms politiek getint.
goa trance	Ook wel bekend als psychedelisch trance, of simpelweg 'psy'. In de jaren zeventig opgekomen stroming onder de toenmalige hippies in Goa, India. Verwijst in het algemeen vaak naar een zeer actieve en intieme subcultuur, met wereldwijde feesten en festivals. De bijbehorende muziek wordt gekenmerkt door een ritme tussen de 130 en 150 BPM, met een stevige 4/4 kick, die echter vaak diep verborgen is tussen de vele letterlijk psychedelische loops, samples en geluidseffecten.
hardcore	De hardste, snelste en meest duistere van alle housestijlen. Vroeger bekend als gabber, nu ook als hardstyle.
hardhouse	Harde snelle variant op clubhouse die het vooral goed doet op grote feesten. Meestal zonder zang, hoewel samples van zang wel voorkomen.
hardtrance	Harde, snelle en instrumentele variant van trance, eveneens populair op grote feesten.
hip hop	Schokkerige, funky muziekstijl die geconcentreerd is rond het rappen en waarin vaak gebruik wordt gemaakt van samples.
house	Toegankelijke elektronische dansmuziek met stuwende maar niet te snelle vierkwartsmaat, al dan niet met zang. (Ook wel gebruikt als verzamelnaam voor subgenres als New York garage, speedgarage, deep house of acid.)
triple	Extreem snelle variant van drum & bass, zeer populair aan het eind van de 20 ^{ste} eeuw.
Lounge	Relaxte mix van house, ambient en wereldmuziek (dub, latin) waarin veelvuldig traditionele instrumenten als blazers en percussie te horen zijn. Leent zich om te dansen én te chillen.
M	Master of Ceremony is een andere benaming voor een rapper, en refereert meestal naar een persoon die 'live' over muziek heen 'praat' of rapt. De term is oorspronkelijk afkomstig uit de reggae, waar de mc of toaster ritmisch rijmt op de gespeelde muziek.

Progressive	Sterk percussieve mix van house en techno, verwant aan hardhouse. Ook wel melodieuze techno genoemd.
Rap	Een vocale techniek waarbij de tekst ritmisch wordt voorgedragen in plaats van gezongen. Wordt veel gebruikt in hiphop.
R	Verwarrende term; in essentie de afkorting van rhythm & blues, maar na de negentiger jaren eerder de eigentijdse variant van soul te noemen, waarbij meerstemmige zang, ballades, een gladde productie en elektronische begeleiding belangrijke kenmerken zijn. Door het inpassen van raps en beats wordt de scheidslijn met hiphop regelmatig overschreden.
Samples	Geluidsfragmenten, al dan niet afkomstig van bestaande platen, die bewerkt worden tot ritmetrack (beat), melodelijn of decoratie.
Techno	Monotone ritmes, abstracte melodieën en het ontbreken van zang zijn de kenmerken van deze gecomputeriseerde muziek.
Tekno	Keiharde industriële technovariant, populair op illegale feesten.
Trance	Pompeuze house met dwingende vierkwartsmaat die wordt begeleidt met dromerige melodieën en psychedelische effecten, afgewisseld met drumclimaxen.
Turntablism	Muziek die draait om het virtuoos manipuleren van draaitafels en waarbij de techniek van de dj dus centraal staat. Term wordt vaak gebruikt in wedstrijdverband.
2 Step	Bruisende mix van drum 'n' bass, house en R&B die eind jaren negentig overwaaid uit Londen. Ook populair vanwege luxe imago met merkkleding en champagne.
Urban	Containerbegrip en (nieuwe) verzamelnaam waaronder bestaande 'zwarte' muziekstromingen als hiphop, dancehall, R&B, new soul en ragga vallen. Urban is ondanks deze omschrijving van 'zwarte' muziek echter niet gebonden aan kleur.

Een deel van de muziekstromingen is gebaseerd op Junte (2002) en op definities zoals gevonden op www.muiziekweb.nl en www.kwadratuur.be.

LITERATUUR

- Abraham MD, Cohen DA, Til R van Langemeijer M (1997) Licit and illicit drug use in Amsterdam III. Developments in drug use 1971-1997. Amsterdam: Cedro.
- Abraham MD, Cohen DA, Til R van, Winter MAL de (1999) Licit and illicit drug use in the Netherlands 1971-1997. Amsterdam: Cedro/Mets.
- Abraham MD, Baal L, Cohen DA (2002) Licit and illicit drug use in the Netherlands, 2001. Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Abraham MD, Baal L, Cohen DA (2003) Licit and illicit drug use in Amsterdam, 1971 to 2001. Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Benjamin A (1999) Subcultures or neo-tribes? Rethinking the relationship between youth, style and musical taste. *Sociology*, 33(3), 599-617.
- Berg E van den (2005) 'Rappers verkopen bijna alles'. *Folia*, 58(24): 28-29.
- Boskamp M (2004) 'oxy methoxy, de nieuwe partydrug'. *ID&T magazine* 3(5): 29-32.
- Bouma van Dijk, Niesink R (2004) Jaarbericht DIMS 2004. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Bruin de, van der M, A, Aaltenbroek D, Tichelman (2005) Alcoholprobleem als monitoringprobleem. Amsterdam: GG&GD.
- Brusseel A van, van der M, A (2002) OGGZ Monitor Amsterdam. Amsterdam: GG&GD.
- Bruin de, van der M, A (2003) Prevalence, morbidity and mortality among heroin users and methadone patients. Amsterdam: GG&GD.
- Cohen (1975) *Drugs, druggebruikers en drug-scene*. Alphen aan den Rijn: uitgeverij Samson.
- Dijkshoorn (2002) Amsterdamse gezondheidsmonitor 1997-2000. Ongezonde leefgewoonten in Amsterdam. Amsterdam: Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst Amsterdam.
- Duivenvoorden E (2005) Het kroningsoproer - 10 april 1900. Reconstructie van een historisch keerpunt. Amsterdam: de Arbeiderspers.
- Fine A, Levinman S (1979) Rethinking subcultures: An interactionist Analysis. *American journal of sociology*, 85: 1-20.
- Florida R (2004) *The rise of the creative class*. London: The Perseus books group.
- Fradell M (2000) *The Tipping point. How little things can make a big difference*. New York: Little Brown & Company.
- Gas R (2005) 'Sterren van de straat'. *Folia*, 58(24): 26-27.
- Griffiths (1995) *Nowhere to run. The story of soul music*. London: Penguin Books.
- Groen RM (2001) *A primer of drug action. A concise nontechnical guide to the actions, uses, and side effects of psychoactive drugs*. New York: Freeman and company.
- Groen van Driel A (2002) Exclusief voor de massa. *De Volkskrant kunstkatern*, 27 juni 2005.
- Baal van der, van der M, A, Aaltenbroek D (2003) Overlast door drugsverslaafden – een analyse van dijkverboden in Amsterdam. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45(2): 153-165.

- orf D **enschop A runt T (2003)** Pillen Testen in Nederland. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- orf D **lancken Nabben T (1991)** Een nieuwe wonderpil Verspreiding, effecten en risico's van ecstasygebruik in Amsterdam. Amsterdam: Jellinek Centrum (Jellinekreeks nr. 1).
- orf D **Steenhoven van der (1994)** Antenne 1 . Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 2).
- orf D **Nabben T Schreuders M (1995)** Antenne 1 4. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 3).
- orf D **Nabben T Schreuders M (199)** Antenne 1 5. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).
- orf D **Nabben T erdo ski (1997)** Antenne 1 6. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 6).
- orf D **Nabben T Lettink D ouma (199)** Antenne 1 7. Trends in alcohol tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 7).
- orf D **Nabben T Lettink D ouma (1999)** Antenne 1 . Trends in alcohol tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- orf D **Nabben T Diemel S ouma (2000)** Antenne 1 . Trends in alcohol tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 9).
- orf D **Nabben T enschop A (2002)** Antenne 2001. Trends in alcohol tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 11).
- orf D **Nabben T enschop A (2003)** Antenne 2002. Trends in alcohol tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- orf D **Nabben T enschop A (2004)** Antenne 200 . Trends in alcohol tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 14).
- Laudens F (2005)** Dossier combigebruik. Brussel: VAD.
- Leland (2004)** Hip: the history. New ork: Harper Collins.
- Maffesoli M (199)** The time of the tribes: the decline of individualism in mass society. Thousand oaks: Sage.
- McNair (2002)** Striptease culture. Sex, media and the democratization of desire. London & New ork: Routledge.
- Mensink ampen van (1997)** Het Drug Informatie en Monitoring Systeem (DIMS) nader bekeken. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Nabben T uaak L orf D (2005)** NL.Trendwatch. Gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2004-2005. Amsterdam: Rozenberg Publishers

- NDM (2003)** Nationale Drugmonitor Jaarbericht 2003. Utrecht: Trimbos-instituut.
- NDM (2004)** Nationale Drugmonitor Jaarbericht 2004. Utrecht: Trimbos-instituut.
- O S (2004)** Amsterdam in cijfers. Jaarboek 2004. Ook via www.os.amsterdam.nl Amsterdam: het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek.
- ol M van der (2004)** 'Urban is een trucje.' NL20 juli 2005.
- ol M van der (2004)** 'Die VIP-podia, verschrikkelijk' NL20 41(1).
- Sand ijk ohen DA Musterd S (1995)** Het gebruik van legale en illegale drugs in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Sand ijk ohen DA Musterd S (1991)** Licit and illicit drug use in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Sand ijk ohen DA Musterd S Langemeijer M S (1995)** Licit and illicit drug use in Amsterdam II. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Scheffer (2000)** 'Het multiculturele drama'. NRC Handelsblad. 29 januari 2005.
- Shulgin A Shulgin A (1991)** Pihkal. A chemical lovestory. Berkeley, CA: Transform Press.
- Spruit I (1999)** Ecstasy use and policy responses. Journal on Drug Issues 29 (3): 653-677.
- Stip D (2004)** 'Erotiek voor de massa'. ID&T Magazine, 7: 24-31.
- Terphoven A van eemsterboer T (2004)** Door Dance in Nederland. Amsterdam & Antwerpen: Contact.
- Thornton S (1995)** Club cultures. Music, media and subcultural capital. Cambridge (UK): Polity Press.
- Trac M reener R (2005)** Virtual psytrancers: An exploration of a global community and postmodern subculture.
- estbrook A (2002)** Hiphoptionary. The dictionary of hip hop terminology. New York: Random house.

